R.e.32.

IOS. IVSTI

SCALIGERI

IVLII CAESARIS

A BVRDEN FILII

OPVSCVLA

VARIA ANTEHAC

NON EDITA.

Omnium Catalogum post Præfationem Lector inueniet.

BIBLIOTHÈQUE PUBLIQUE ORLÉANS

PARISIIS,

Apud HADRIANVM BEYS, Via Iacobæa.

M. DC. X.

Cum Priuilegio Regis.

Jac. Ribierij & amicorum /
Valentini Zelotij dono clarissimi Viri. &

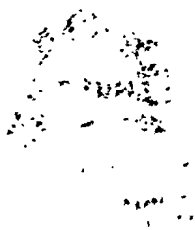

hic lib. fuit Guil. Prousteau Antecess. Aurel.
nunc est usûs Studios. omnium

AD NOBILISS. AMPLISSIMVMQ. VIRVM
IAC. AVGVSTVM THVANVM
REGIVM IN SANCTIORE CONSISTORIO CONSILIARIVM, ET IN AMplissima Regni Curia Præsidem,

ISAACI CASAVBONI IN VARIA OPVSCVLA IOSEPHI SCALIGERI PRÆFATIO.

BIBLIOTHEQUE PUBLIQUE ORLÉANS

ABSOLVTA *est tandem, Præses amplissime, variorum editio opusculorum Musagetæ quondam nostri, Josephi Scaligeri, tuo cum primis hortatu atque impulsu, ante annum ferme ipsum & suscepta & inchoata. Quæ editio, quum vno atque altero abhinc mense à typographo ad vmbilicum esset perducta; neque illius publicationem quicquam aliud iam moraretur, nisi vt, quemadmodum initio fueram pollicitus, de proposito auctoris quando ista exarabat, & nostro edentium consilio, scitu necessaria quædam in operis vestibulo exponerem; ea repente calamitas interuenit, Sole Galliarum ex inopinato occumbente, quæ omnes γνησίους Gallos in mærorem nulla dicendi copia enarrabilem, & luctum ἀπαρηγόρητον conjecit: mihi verò non solum de manibus calamum excussit, &*

ſtudiorum meorum tenorem protinus abrupit; ſed & mentem malo externatam confudit, vitamque adeo ipſam acerbam mihi reddidit atque ingratam. Meritiſſime id quidem: nam ſi toto hoc ampliſſimo regno nemo vnus eſt repertus, vel mediocri ſaltem pietatis humanitatiſue ſenſu, & ciuilis officij intelligentia præditus; qui nuperi parricidij nuntium ſine lamentabili cõploratione acciperet. ſi finitimi omnes populi, ſi multi etiam longis terrarum ſpatiis diuiſi; ſi omnes tota Europa Principes, tanto caſu, non ſecus ac fulminis repentini ictu, ſtupefacti ingemuerunt, & doloris ingentis ſui ſignificationem dederunt: quid nobis animi eſſe debet, quibus Regis incomparabilis auguſtiſſimam majeſtatem pari humanitate conditam, mentem diuinam, cæleſte ingenium, & alias animi corporiſque dotes ſine exemplo maximas propius noſſe ac venerari, numinis immortali beneficio contigit? qui bonitatem ipſius, liberalitatem, & in ſuos indulgentiam, non ex aliorum ſermonibus, ſed propria tot annorum experientia notam habemus? qui ſemper à Deo non fictis votis, verùm affectus ſinceri precibus petere ſoliti fuimus, vt vel de noſtris annis annos illi vellet augere? Sed vt priuatas doloris mei cauſſas omittam, impium in patriam & Gallici nominis hoſtem eſſe iuratiſſimum oportet, quem publice acceptum damnum in vnius illius ſacri capitis amiſſione, non commoueat, non ſquallore luctúque afficiat. Amiſimus enim amiſimus, & quidem teterrimo parricidio, heu ſæculi infamiam! amiſimus inquam Chriſtianiſſimum Regem noſtrum Henricvm magnvm, *Principem Principum Europæ decus, Patrem patriæ, bello inuictiſſimum, pacis amantiſſimum: prorſus ad Homericam perfecti Regis ideam,* Αμφότερον, βασιλῆ' ἀγαθὸν,

κρατερὸν τ' ἀἰχμητὴν; *scientia bellandi, vel Iulio Cæsari parem; arte & peritia regendæ Reipublicæ, vel Augusto: clementia facilitateque ignoscendi & felicitate perficiendi destinata, omnibus omnium sæculorum Principibus aut parem, aut superiorem. Et potuit tamen inueniri, qui talem tantumque Principem, in quo salus communis nitebatur, in quo tranquillitatis & quietis in Europa spes prudentibus præcipue vertebatur, violare scelestus sustineret? potuit inueniri, qui omnia diuina humanaque iura exitiabilis sceleris noua & inaudita immanitate polluens, nefario se patriæ parricidio obstringeret? potuit vnius (si tamen vnius) perditissimi Alastoris mens peruersa, tantum, tam inexpiabile ἄγος concipere: nec solum mens concipere, sed etiam proh dolor! horresco referens; manus conscelerata exsequi? ô prodigium, non hominem! ô furiam! Cuius vitæ Mars ipse, poëtis* ἀλλοπρόσαλλος *& inconstans dictus, in belli campo, vbi ferro cernebatur, constantissime semper pepercerat; huic illa Erinnys in alta pace non pepercit: & cui tot centena hominum millia vitam debebant, pro quo integri exercitus, vrbes integræ, populi Galliarum vniuersi mortem alacri animo oppetyssent, is manu vilissimi bipedum & deploratissimi vitam amisit. Illud os augustum, illud sacrum caput, per tot bella, tot conspirationes, tot insidias frustra appetitum, vnius propudy perfidia atque audacia lucis huius vsura cassum iacet. Ille magnus bellator, ille magnanimus victor, ille hostium suorum triumphator, inter tubarum clangores, perdentium ac pereuntium clamores, telorum & gladiorum fragores, terrificos tormentorum boatus, semper impauidus, semper securus & tutus; in media ciuitate fidelissima, amantissima, in publica omnium*

lætitia, inter gratulantium voces, clandestina vnius molitione, spiritu priuatus, & mortalium oculis est ereptus, nescio an aliquid simile visuris. Deum immortalem ἐξ οἵων εἰς οἷα! quod gaudium quanto mærore est mutatum! In hanc cogitationem defixo mihi, subyt interdum, veterem magni viri querellam vsurpare, ὦ πλῆρων Ἀρετή, λόγος ἄρ' ἦσθα, καὶ ἔργων· quid enim profuit optimo Principum funditus euersam patriam seruasse, vt esset qui ipsum perderet? Sed non ita est: nam vt de præmijs apud Deum repositis nihil nunc dicam; vitam quidem istam caducam, quæ vsu non mancupio mortalibus possidetur, quamque paullo post Rex, etiam si nulla vis esset adhibita, fuit positurus; parricida Tartareus potuit illi eripere: at gloriam virtute rebusque gestis partam, per quam magni viri fiunt immortales, adeo non ademit, ac ne imminuit quidem, vt cumulatiorem, certe illustriorem reddiderit. Hic enim tantus omnium gentium & nationum in illius obitu deplorando consensus, quid aliud est, nisi grauissimum testimonium, non gratia aut metu, sed iudicio expressum, eius opinionis quam vniuersus pene dixerim Orbis terrarum de virtute ipsius admirabili habuit? Iam subditorum amor, quo nihil magno Principi glorioſius, in morte Regis stupendus & vix credendus apparuit. Quod in nullius vnquam Principis funere legimus accidisse, id vidimus in hac regia ciuitate euenisse, de alijs per prouincias vrbibus certa fama accepimus. Simulac de Rege palàm factum est, non solum omnis sexus, ætas, conditio, dignitas, parenti communi planctu, lamentis & pio quodam furore in Stygium parricidam parentauit: verum etiam, ceu tonitru cuiusdam fragore subito ac vehemente edito, alij repente concidere, alij statim exanimari, vel in

morbos incidere, quibus mox ſunt exſtincti: quidam ſtupere viui, qui vix tandem, aut ne vix quidem ad ſe redierunt. Quid multa? populi per vniuerſam Galliam in huius morte vocem illam mirifici affectus, mutato nomine repetere ſunt auditi, qua olim ante tot ſæcula, ipſius progenitorem Robertum Regem ſapientiſſimum Hugonis Capeti F. mortuum, (ita veteres auctores ſcribunt) fuerant proſecuti. HENRICO IMPERANTE ET REGENTE SECVRI VIXIMVS, NEMINEM TIMVIMVS; PATRI PIO, PATRI SENATVS, PATRI OMNIVM BONORVM, FELIX ANIMÆ SALVS, FELIX AD SVPERNA ADSCENSVS, FELIX CVM CHRISTO REGE REGVM PER SÆCVLA COHABITATIO. *Qui ſic deſideratur amiſſus, hunc viuum fuiſſe amorem & delicias ſuorum, quis non intelligit? Viuit igitur Henricus Magnus, optimus Rex noſter, in animis & grata recordatione ſuorum ſubditorum, quam nulla vnquam obliuio obſcurabit. Viuit, æternumque viuet ſemper florens, ſemper recens illius ingens gloria, in memoria hominum & ſæculi huius & omnium poſtfuturorum; qui præclara ipſius facta; in tuis, præſtantiſſime Thuane, Hiſtorijs incertum fide an facundia maiore deſcripta, magno cum ſtupore ſunt lecturi. Nemo itaq; optimum Regem, quaſi male cum ipſo eſſet actum lugeat: qui & in cælis nunc, vti ſperamus, alterius vitæ gaudia delibans, meliore ſui parte beatus viuit; & in terris quoque licet Orbi Chriſtiano & Gallorum Reip. ac ſuis parum; ſibi tamen & gloriæ ſuæ ſatis vixit. Non enim annorum numero nec ſpatio ætatis præſtantium virorum & Principum vita terminanda; ſed laude, fama & perpetuæ poſte-*

ritatis immortalitate. Quin potius Christianorum Principum deplorandam hodie conditionem miseremur. Nam cuius illorum erit iam vita secura? postquam vtique in tempora viui peruenimus eiusmodi monstrorum feracia, quæ cædem Regũ, & quidem Regum Christianissimorum, in parte pietatis exquisitissimæ, & Deo, per quem regnant Reges, acceptissimæ, sibi persuadent esse ponendam. Fuit videlicet illud olim tempus, cum omnes sine exceptione Christiani, non propter pœnæ metum, sed propter conscientiam, Principibus etiam malis, etiam paganis, aut hæreticis & impijs, atque adeo Ecclesiæ Dei hostibus, parendum esse credebant: cum Reges, quorum nomen apud omnes gentes, etiam melioris cultus rudes, aut feras, & Deum nescientes, semper fuit sanctissimum, eo fidelius à cunctis Christianis colebantur, quo verior & melior gentium superstitionibus religio est Christiana: cum salus dominantium vnica, secundum pietatem, Reip. basis & firmissimum esse fundamentum, inconcussa & ἀμεταπείστῳ fide cuncti doctrinam Christi profitentes habebant persuasissimum. Quondam igitur, cum Nerones, Domitiani, Seueri, Decij, Gallieni, Diocletiani; at quæ bone Deus pestes humani generis! in Ecclesiæ greges quæsitissimis supplicijs sæuiendo, Orbem terrarum sanguine piorum inundarent, martyribus cælos complerent, Christianorum repertus nemo, qui verbo, nedum re aut ferro, Imperatorem suum lædere saltem cogitaret. Nunc quàm sit temporum ratio mutata, duorum Regum, (ne alios commemorem,) & re & nomine Christianissimorum, simili fere cæde peremptorum, funestissima & tristissima docent exempla. Sed nihil agunt Deo atque hominibus exosi parricidæ: nescit enim mori Christianissimus Rex Fran-

Francorum, quem lex Regni perpetua atque ſanctiſſima facit immortalem. Regnum quoque ipſum commoueri, concuti, impelli ad ruinam poteſt: ſed ea demum lege, vt per hanc agitationem firmius in ſua ſede ſtabiliatur. Quis non putabat exſtincto Henrico III. vnà cum Rege dominationis regiæ formam, & vniuerſum hoc imperium à fundamentis eſſe conuulſum, nunquam poſtea inſtaurandum? At vidimus ipſi poſtea auſpicijs, ductu, atque virtute Henrici IIII. Regis prudentiſſimi, præter omnem ſpem omnia in integrum reſtituta: vidimus regnum quod putabatur nullum futurum, velut depoſito ſenio ætati meliori redditum: vidimus leges patrias, quæ æternum ſopitæ credebantur, vires paullatim recipere, ac tandem robur ſuum obtinere: vidimus denique, vbi ad concordiam mentes hominum ſunt reuocatæ, otij & publicæ tranquillitatis amorem tam altas regnante optimo Rege noſtro in omnium animis radices agere, vt ne illo quidem ſublato, quicquam ſit turbatum. Quis credidiſſet tãtam in regno mutationem ſine vlla ipſius mutatione, atque adeo ſine vllo plane ſtrepitu, niſi quem lamentantes edebant, poſſe contingere? Sed affuit nimirum, ampliſſime Thuane, huius potentiſſimi regni auctor & conſeruator DEVS OPT. MAX. *affuit opportuno tempore ſalutaris illius dextera, & porrò ſemper, vt confidimus, aderit. Ille regnum & regiam domum, qua ſalua ſalui ſumus, qua inclinata ſalutem neque ſperamus neque optamus, pro ſua infinita benignitate, & beneuolentia in hanc gentem, tot inſignibus argumentis declarata, tutam præſtabit. Ille Chriſtianiſſimum Regem noſtrum* LVDOVICVM XIII, *& glorioſiſſimam Reginam* MARIAM *Filij imperium ſingulari prudentia nunc adminiſtrantem, cæleſti*

Angelorum ſuorum præſidio teget, ac Spiritu ſuo ἡγεμονικῷ conſilia ipſorum reget. Hoc optamus, hoc ſperamus, hoc dies noctesque à Domino noſtro Ieſu Chriſto poſtulamus atque contendimus. Maneat adamante fixa hæc Principum, & regni Procerum cum Ordine ampliſſimo ſanctiſſima concordia: quæ in ipſo articulo temporis neceſſarij, inſtinctu quodam repentino ſancita, haut ſine numine profectò; inter pulcherrima fidei & prudentiſſimæ ſollertiæ exempla, cum æterna ipſorum, & vniuerſi Gallici nominis gloria, atque admiratione audientium, olim memorabitur. Vides, ampliſſime Thuane, quò me vis doloris abripuerit tranſuerſum: neq; enim hic locus erat harum lacrymarum: at loci temporiſue rationem habere, aut modum tenere, non eſt illius, qui ὅλος γίνεται τῆς ἀνίας; quod mihi nunc accidit. Sed redeo tandem ad propoſitum. Vt igitur dicere inceperam, abſoluta eſt variorum Ioſephi Scaligeri opuſculorum editio, te potiſſimum auctore, me autem impulſore, hoc ſuſcepta. Erat ſane optandum, vt qui iſta ſcripſit, idem recenſuiſſet atque publicaſſet. Id verò quum ego multis epiſtolis ab illo petijſſem; quarum vna, vt eſſet impetrabilioris efficaciæ, publicè eum compellabam; non aliud niſi hoc reſponſum tuli: multa ſe huiuſmodi rogatu amicorum ſcripſiſſe, quorum exemplum nullum ſeruare eſſet ſolitus. Poſtquam ergo ſemel illa è poteſtate ſua exiſſent, deſinere ſe, in rerum ſuarum cenſu ea habere; eorumque edendi aut non edendi, plenum arbitrium amicis permittere: ſibi, vtrum-utrum feciſſent, perinde futurum. Afferebat etiam interdum excuſationem æquiſſimam; quod partim grauioribus ſtudijs & ſcriptis ſerijs (nam hæc & ſimilia his inter remiſſiones & oblectamenta ſua ponebat) occupatus; par-

tim curis alijs & assidua epistolarum scriptione impeditus, tempore ad ista recognoscenda necessario destitueretur. Et omnino ita se res habebat. Nam quod amici & familiares ipsius norunt, is erat Scaliger, qui stupenda felicitate ingenij & assidua intentione studij, quum esset assecutus, vt ingentes raræ doctrinæ opes in exprompta sua memoria, velut in sanctiore quodam ærario haberet reconditas: vt quæque sese occasio subita offerebat, siue in communibus colloquijs, siue ad quæsita ab amicis per literas responderet, liberali manu quicquid magno sudore quæsiuerat, promeret. Atque hoc tanta facilitate & promptitudine, vt qui persæpe amicos ea doceret, quæ discere ab alio quàm ab ipso non poterant; beneficium tamen accipere non conferre sibi videretur. Non enim pluuias, vt aiebat Pindarus, aquas colligebat; sed vno gurgite χρυνδὸν aut ποταμηδὸν potius πυγάζων, exundabat. Nihil est quod discere quisquam vellet, quod ille docere non posset: nihil legerat, (quid autem ille non legerat?) quod non statim meminisset: nihil tam obscurum aut abditum in vllo vetere scriptore Græco, Latino vel Hebræo, de quo interrogatus non statim responderet. Historias omnium populorum, omnium ætatum, successiones imperiorum, res Ecclesiæ veteris, in numerato habebat: animalium, plantarum, metallorum, omniumque rerum naturalium proprietates, differentias, & appellationes, quà veteres, quà recentes tenebat accuratè. Locorum situs, prouinciarum fineis, & varias pro temporibus illarum diuisiones ad vnguem callebat. nullam disciplinarum scientiarumve grauiorum reliquerat intactam. linguas tam multas tam exacte sciebat, vt vel si hoc vnum per totum vitæ spatium egisset, digna res miraculo potuerit videri. Omitto

mathematica ipſius ſtudia, & nobiliſſimam temporum diſciplinam. qua in parte, vt non aſſecutus ſit ſemper, quod quærebat; ea certe præſtitit, quæ iuſtam admirationem doctis æſtimatoribus non poſſint non exprimere. Quod equidem eo confidentius dico, quia ſcio Franciſcum Vietam, ſubtilitate & inuentionum acumine mathematicorum noſtri ſæculi facile principem, non aliud iudicaſſe. ad quem aliquando quum veniſſemus ego & amicus quidam meus, vir optimus & eruditiſſimus, eſſetque de Scaligeri id genus ſcriptis ortus ſermo; poſtquam expoſuiſſet Vieta quid in ijs deſideraret; hoc ad extremum ſuo candore digniſſimum elogium adiecit: Quicquid huius ſit, inquit, tanta me illius portentoſiſſimi ingenij inceſſit admiratio, vt auctores rerum mathematicarum, præſertim Græcos, ſolum Scaligerum perfecte putem intelligere. Addidit etiam tunc idem: Pluris ſe Scaligerum vel errantem facere, quàm multos καθορθοῦντας. Quum autem non vnius Vietæ, ſed omnium quos Iupiter æquus amabat, ea ſemper fuerit de ſummi huius viri præſtantia opinio conſentiens: ea ex re illud euenit, vt docti homines, & qui familiariter cum ipſo viuebant, & qui vbivis Europæ degebant, ſuas ad ipſum dubitationes referrent, &, quod alibi dicebamus, ceu μάντιν ἀπερεώτατον, Tripodem illius conſulentes, reſponſa inde peterent. Equidem non verear affirmare, ſi omnia in vnum colligerentur, quæ Scaliger in amicorum gratiam ſcripſit, aut ab ijſdem conſultus reſpondit: ingens aliquod volumen poſſe componi. Sed omnia colligere, quæ tot locis diuerſis habentur, & ab hominibus Gallis, Germanis, Anglis, Belgis, aliarum nationum, inter pretioſiſſima cimelia ſeruantur, hoc verò non vnius eſt hominis. Exiſtet fortaſſe

olim aliquis, qui curæ habiturus sit hanc curam. Nos interim quæ potuerunt in his locis inueniri, nunc damus, & ad simile inceptum, fidei ac diligentiæ exemplum alijs præbemus. diligentiæ, quia ad omnia inuestiganda hoc libro comprehensa, non mediocri aut segni opus fuit inquisitione: fidei, quia nihil quicquam huc admissum, de quo non certo liqueret, γνήσιον εἶναι τοῦ πατρὸς τὸ παιδίον. quin pleraque omnia ex autographis auctoris manu sua curate descripsit Petrus Puteanus tuus, CL. F. cuius amor in literas & cultus erga hunc heroem dum vixit, nunc erga mortui memoriam, hoc quidquid est operis nescio vnde ex abdito nobis parauit & concinnauit. Pleraque enim istorum edita ante hunc diem non fuerunt; quædam ante publicata, nunc illius studio pleniora & emendatiora prodeunt. Constat nobis, nihil istis esse admixtum, quod aut Scaligeri non esset, aut quod si reuiuiscat idem, publicatum fuisse moleste sit laturus. Summa enim cautio adhibita, ne alterutro genere peccaretur; quod à sordidis typographis, aut inuerecundis literarum institoribus in magnorum virorum scriptis passim fieri videmus & dolemus. Ne de alijs dicam, in vnius Iacobi Cuiacij, Iurisconsultorum huius ætatis nominatissimi, monumentis, vtrumque est admissum: nam & multa illius sunt edita, quæ edi vetuerat: & quædam sub eius nomine sunt publicata, de quibus ille οὐδ' ἐν ὀνείροις vnquam cogitauit. Eiusmodi est illa Græcarum epistolarum Latina interpretatio; quam inaudita mentiendi & falsa fingendi licentia Cuiacio quidam adscripserunt, & sub tam illustri nomine obscuri cuiusdam & mediocriter docti Germani versionem publicarunt; quum V. CL. Franciscus Pithœus, à quo illi habuerunt, eam sæpe mihi

in bibliotheca ſua oſtenderit, & Baſileæ neſcio quo caſu ſibi repertam dixerit. Porrò etſi non multum fortaſſe intereſt, quo ordine opuſcula hæc ſint edita; poſſunt tamen vtiliter & hæc & quæcunque alia his ſimilia reſtant edenda, ad quatuor veluti claſſes referri: ita vt prima animaduerſiones contineat in ſcriptores antiquos: ſecunda, diatribas philologicas, & de rebus varijs diſſertationes: tertia poemata quæ vel fecit auctor, vel è Græcis vertit: quarta, epiſtolas. Ad primum ordinem in hac editione, pertinent Notæ in Plinium, in Cæſarem, in Senecam Tragœdum, & eum quem falſo ac ridicule Aſinium Cornelium Gallum dixerunt. Notis in Plinium præbuit occaſionem Melchioris Guillandini verboſiſſimus in capita de papyro Commentarius. Hic Guillandinus, me adoleſcente in magna fuit apud pleroſque literatorum exquiſitæ cuiuſdam doctrinæ opinione & fama: idque vel eo maxime, quod per Ægyptum & Aſiam dicebatur peregrinatus. Nam quia oculi creduntur eſſe μάρτυρες ἀξιοπιστότατοι, plerunque fieri videas, vt plurimum fidei ijs habeatur, qui plurimum per remotas terras errarunt; ſi modò aliquam doctrinæ ſpeciem præ ſe ferant. Exemplo ſit Andreas Theuetus, homo nullarum literarum, nullius doctrinæ, nullius iudicij, denique ne communis quidem ſenſus ſatis particeps: qui per varias Orbis vtriuſque partes circumlatus, ac deinde hiſtorias ſcribere aggreſſus, multis etiam eruditis viris impoſuit: erátque adeo verendum, ne apud poſteros quoque leuiſſimus futiliſſimuſque ſcriptor & nomen & locum honeſtum obtineret: niſi tu, doctiſſime Thuane, qui tuus eſt inſignis amor veritatis & flagrans bene de literis merendi cupiditas, hominis tibi noti vanitatem detegendo, & ſui

erroris eruditos admonendo, veri patrocinium hac etiam in parte vltro iſſes ſuſceptum. Longe alius vir fuit Guillandinus; qui præter medicæ artis & præſertim botanicæ peritiam non vulgarem, ne meliorum quidem literarum notitia caruit. Iccirco, vbi primum prodyit illius in locum Plinij de papyro, planta Ægyptiaca, Commentarius; ea ſecuta eſt doctorum approbatio, vt celebris nominis vir Dalecampius, in eundem locum Plinij poſtea ſcribens, Guillandinum, propter iſtud ſcriptum maxime, mira laudatione afficeret: alij vero qui de charta & toto illo argumento ſcripſerunt, id demum apud Plinium probarent, quod Melchiori eſſet probatum. Adeo fit ſæpe in literis, vt pro aureis vulgò habeãtur, quæ χλωδάφινα tantum ſunt & felle lita Nam ſerio docti & iudicio inſtructi ecquod reconditæ eruditionis indicium in tam prolixo Commentario potuerint deprehendere, equidem fateor me ignorare. nulla quippe rei qua de agebatur ſingularis notitia, & fruſtra calcata Ægyptus; nulla vetuſtatis ſolida cognitio; auctorum Latinorum intelligentia mediocris; Græcorum ne mediocris quidem. quippe in Græca lingua totum ſe de Lexico ſuo pependiſſe, neque ipſe diffitetur, & res clamat ipſa. Adde leuitatem iudiciorum; vt cum multa corrigit integerrima: cum auctores, præſertim veteres, temere & ſine vlla ratione reprehendit. Vt cum exempli gratia Suetonius dat illi pœnas, quod chartam plumbeam dixerit: quum nos id alibi non ſolum ἀναλόγως, ſed etiam elegantiſſime dictũ eſſe probauerimus, & Lyſimachum vetuſtiſſimum ſcriptorem laudauerimus, qui multo ante Suetonium μολυβδίνας βύβλους dixerat: Guillandinum vero non puduit docere Romanum hominem, & quidem adeo doctum &

castigatum, Romane loqui, & iubere vt potius diceret plumbeam papyrum; *quod est ineptissimum. Omitto plane desultoriam scriptionem; in qua auctor prorsus, quod aiebat philosophus,* τοῖς ἔξωθεν λόγοις ἀναπεπλήρωκε τὸν λόγον. *Merito igitur Iosepho Scaligero doluit, Guillandinum, qui tam male Plinium acceperat, tanto cum plausu passim ab omnibus accipi. Atque hoc suum iudicium iam olim scribens in Festum, quum paucis verbis indicasset; vt rationes quibus mouebatur scripto breui complecteretur, postea ab ipso impetrauit vir clarissimus atque integerrimus Senator, Claudius Puteanus; cuius mores & doctrinam ita Scaliger probauit, vt & coniunctissime cum illo semper vixerit, & omnia sua studia familiarissime communicauerit. Illi viro doctissimo, quem suorum sibi scriptorum Aristarchum fuisse, ipse Scaliger scribit, debetur haec eruditissima contra Guillandinum disputatio. Notæ in Cæsarem Notitiæ Galliarum, velut auctarij iure accesserunt, de qua dicemus paullo post. Certum est editionem Iulij Cæsaris sæpe illum cogitasse: nam etiam in scriptis suis non semel eius spem facit, & desiderium commouet. Sed incerta & semper vaga ipsius vita, priusquam in Hollandiam concederet, & Cæsaris & Plauti, & aliorum plurium veterum auctorum editiones, de quibus serio cogitauerat, nobis inuidit. Prodijt tamen ante paucos annos Lugduno Batauorum Cæsaris editio, quam scimus, licet frons libri dissimulet, pumice critico magni illius Censoris fuisse expolitam. De Notis in Senecam tragicum nuper scribebat Daniel Heinsius, arte & ingenio vir excellens, & omnium doctorum gratiam vel eo meritus nomine, quod Iosepho Scaligero, quem parentis loco viuum*

co-

coluerat; postquam est fato functus, omnia pij filij officia abunde præstitit; in bibliotheca τοῦ μακαρίτου eas sibi esse inuentas. Solebat hic literarum parens relaxandi animi gratia, & sicut olim de Origene & alumnis eius disciplinæ est dictum, ἐν καιροῖς ἀνέσεως φιλολογεῖν καὶ ἀκριβοῦν τὰ ἀντίγραφα. ita illi nata hæc opella est, multa continens tam illustri ingenio dignißima. Apparet autem, typographi alicuius rogatu, qui illarum Tragœdiarum editionem parabat, has Notas fuisse exaratas. Puteanus vero noster, quum exemplar illarum deprauatissimum & longe corruptissimum fuisset nactus, Josias Mercerus I.F. Græce Latinéque vir doctissimus, sua illas manu descripsit atque emendauit. Iuuabit probos & φιλομαθεῖς adolescentes, has obseruationes cum illis conferre, quas in eosdem auctores Iustus Lipsius, literarum dum vixit columen, olim edidit. deprehendent enim, iudiciorum quidem atque opinionum diuersitatem non paruam; at κακοηθείας, inuidiæ, liuoris, nullum vel leuissime impressum vestigium in animo probissimi senis nostri, qui posterior scripsit. discent igitur hoc exemplo, ita seruandam in literarum studijs iudiciorum libertatem, vt omnis absit malignitas, omnis alienæ famæ obtrectatio. Pseudogalli elegiam Itali critici pro germano poemate Cornelij Galli æqualis Augusti, & cuius mortem Virgilius defleuit, venditabant. Consultus super eo hic nostri sæculi Varro à CL. Puteano, cui de fraude suboluerat, responsi loco Notulas misit, quæ heic habentur. Ad secundam classem referri debent hoc volumine comprehensæ diatribæ istæ. De Iudæorum decimis; Notitia Galliæ; De linguis Europæ, & dialectis Francorum; item de pronunciatione quarundam literarum; Iudicium de thesi

chronologica; Constantiniani numismatis explicatio, & quædam alia Gallice conscripta. Pulcherrimam atque eruditissimam dissertationem de decimis in Lege Dei, viro nobilissimo, tibi coniunctissimo debemus, Carolo Harlæo, fratri magni illius Achillis Harlæi, quo principe Senatus gloriatur hodie Ordo amplissimus; atque vtinam glorietur diu. Ille aliquid explicari sibi petierat, quod ad decimas Iudaicas spectabat; Scaliger antiquum obtinens totam illam partem iuris antiqui Iudæorum, doctissimis etiam viris minus bene expositam, paucis verbis est complexus. Notitiam Galliæ non haberemus, nisi veniisset in mentem Paulo Merulæ, viro iuxta probo & erudito, in opere suo Geographico Gallias nostras describere, eamque ad rem opem & subsidium, ac velut Ariadnæ filum ab hoc Theseo petere. Videtur autem vir vndecunque doctissimus, quando illam Galliarum in partes suas tributionem exarauit, de eodem, quod aiunt, oleo & τοπικὰ apud Iulium Cæsarem elucidasse, & de hodiernis linguis illa disseruisse, quæ Notitiæ sunt subiecta. eodem & obseruatio illa referenda, qua de legitima aliquot literarum pronuntiatione agitur: quæ ita est à Puteano edita vt est inuenta, non vt optaremus. Iudicium de thesi chronologica, vt illa tam multa quæ de hoc argumento in opere magno, De emendatione temporum & ad Eusebij Chronicon obseruauit atque etiam alibi, peritiam exactam historiarum, quæ sacris literis continentur, arguit; in quo plus esse difficultatis quàm scioli quidam arbitrentur, mortalium nemo ita clare ostendit, vt hic noster Polyhistor. At in lectione Patrum quantam ὁ μαχαίτης habuerit ἕξιν, & rituum veteris Ecclesiæ quantam notitiam, optime omnium declarat nummi Con-

ſtantiniani accuratiſſima interpretatio, ad virum antiquitatis peritiſſimum miſſa, Marquardum Freherum I. C. quam ſpondeo, Eccleſiaſticæ ἀρχαιολογίας ſtudioſum neminem ſine fructu & voluptate lecturum. Ad tertium ordinem referenda ſunt poemata, quæ in hoc volumine continentur, quæque his addi poſſunt compluria, duûm generum. aliorum auctor eſt Scaliger, aliorum dumtaxat interpres. luſus ipſe iuueniles ſuos, aut ſenilis inſomniæ ſolatium appellitabat: nunquam enim inter ſerias curas ſuas verſus à ſe compoſitos & ἐξ ὑπογείου χεδιασθέντας numerauit: nunquam exorari potuit, vt ſuos poeticos fætus tollere mallet, quàm exponere. qui tamen ea facultate quantum in vtraque lingua excelleret, Græce Latinéque docti, & poeticorum ſacrorum myſtæ ſatis norunt: tu omnium optimè, clariſſime Thuane; qui Græcos & Latinos ſcriptores habens familiares, poetarum ſacra opertanea, à quorum aditu profani arcentur, non ἀκροθιγῶς nota habes, verum vt epopta, ad intima quæque illorum arcanorum penetralia dudum admiſſus. Inueni poſt impoſitum huic editioni colophonem, pſalmos aliquot Dauidis Græce Scaligero verſos; quos, vbi primum fuerit occaſio, non patiar intercidere: merentur enim vt in fronte prima huius tertiæ claſſis locentur. Initia Orphei adoleſcens olim vertit, quando & Lycophronis Caſſandram, geminum huic opus, doctis nunquam ſatis laudatum. Scimus Q. Sept. Florentem Chriſtianum, inter æquales poetas merito ſuo clariſſimum, ſumma verſionum huius viri admiratione ductum, quam ante annos vigintiquinque publice eſt teſtatus, & Initia Orphei & Diras Æſchyli ex eiuſdem interpretatione, ad edendum præparaſſe. Sed Diræ quidem, incertum quo caſu,

Scaliger versus suos appellabat iuueniles lusus aut senilis insomniæ solatium.

perierunt: Initia verò manu patris descripta, Claudius Christianus Petro Puteano tradidit. In quarta classe specimen epistolarum habetur, quas Iosephus Scaliger ad amicos scripsit & numero plurimas, & vel propter elegantiam ac propter quendam ipsi proprium δεινότητος characterem, lectu dignissimas. Quod si quis omnes huius viri epistolas, non solum quas certo proposito argumento accuratius scripsit, sed etiam quas subitò exarauit publicaret; eum ego existimem non male operam positurum. Pertinet enim ad profectum iuuentutis, habere ipsam æmulationis veterum tam illustre exemplar. Nam hodie qui Latine loquantur, multos inuenias: at qui sine cacozelia & inepta affectatione antiquos imitentur, oppidò paucos: qui vero sermonis Romani illum, vt sic dicam, indigenam saporem sincere & caste exprimant, inuenies omnino pauciss imos. Etsi autem epistolis Scaligeri omnibus inest aliquid, cuius gratia eas legisse neminem possit pœnitere: nobis tamen propositum nunc quidem non fuit, quasuis epistolas ipsius edere; sed illas dumtaxat, quæ argumento essent notabiliores. Pleræque igitur, aut διδακτικαὶ sunt, & præter solemnia literarum, aliquid scitu dignum continent: aut ἀπολογητικαὶ, & defensionem auctoris aduersus inuidentium obtrectationes habent. Quod autem nonnullæ earum sunt editæ, quas ad me scripsit; hoc vero tua grauissima auctoritate, quæ plurimum, vti par est, apud me valet, non voluntate mea factum esse, testor fidem tuam, Præses amplissime. Erat enim mihi certum fixumque materiam malignis non dare; qui benignitatem viri candidissimi, in meritis amicorum supra meritum & vltra modum prædicandis, ad occasionem calumniæ rapientes, vtrumque simul inuadent:

& illum quidem leuitatis, qui ἐκ κώνωπος ἐλέφαντα; me vanitatis, qui ista sim passus edi, arcessent. Illi verò vti volent: ἐπεὶ οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ. Nam Scaligero quidem, viro in literis tanto, & virtutis adeo spectatæ, quid honestius culpa immodicæ benignitatis? mihi vero in tua vnius voluntate facti constat ratio. Sciui alioquin, ac præ me semper tuli, tantum hunc illius amorem non adeo eruditione aut ingenio esse me promeritum; ac cupiditate ingenti discendi quæ nescio: cui ipsum non minus cupide, pro insita sibi bonitate, solitum esse satisfacere, vel hæ paucæ epistolæ è centum vndecim quas ab eo acceptas seruo, fidem fecerint. Multa studiosi in illis legent, quæ alibi se non legisse, si ingenui sunt, non inuiti fatebuntur; sin autem, vel inuiti agnoscere cogentur. Atque hæc fere sunt, Præses amplissime, quæ vel à me vel à Petro Puteano tuo, hoc tempore potuerunt reperiri, fugitiua, vt sic appellem, Iosephi Scaligeri scripta, antea non edita. Nam leges Atticas, Dissertationem de re nummaria, Librum de æquinoctijs, & alias lucubrationes eiusdem, quas scimus in publica Lugduni Batauorum bibliotheca asseruari; quum ab amicissimo Heinsio, eius bibliothecæ præfecto, nobis communicari petijssem, aut certe ilhic edi; respondit vir humanissimus, religione quadam se impediri, quominus illa publicaret: quia testamenti tabulis cautum sit, ne quicquam edatur, inchoatum tantum vel affectum, non autem perfectum. Quamobrem & istis & illo tantopere multis desiderato Arabicæ linguæ Thesauro, vnà cum suppellectile vniuersa librorum Orientalibus linguis scriptorum, aliorumque manuscriptorum, nec non Commentarijs in Historias animalium à Julio Cæsare Scaligero labore in-

genti compositis; his inquam omnibus, hóc est incomparabili quadam gaza, soli iam, vt apparet, Bataui fruentur; qui & postremos vitæ illius annos obtinuerunt, & nunc mortui cineres possident. Vtinam quidem aliter superis visum esset, neque tanto ornamento proprie suo Gallia nostra vnquam esset orbata; sed quoniam ita Θεοῦ ἐτελείετο βουλὴ; *ad gloriam nobilissimæ gentis atque huic Regno coniunctissimæ, istud quoque decus accedere, æquo animo,* καὶ ἀχνύμενοι κῆρ, *feramus: quum præsertim in fouendo colendóque Hercule illo Musarum, & ornanda eius memoria postquam fuit, quà principes eius Reip. quà literarum antistites, honestissimæ cuiusdam æmulationis pulcherrimum certamen inter sese videamus certasse. Non est prætermittenda hoc loco lucubratio Scaligeri, cuius alibi meminimus; breuis illa quidem & parua, sed interiorum & reconditarum literarum, quæ in illo fuerunt non paruum testimonium. Prouerbia dico Arabica, Romano sermone in meam vnius gratiam expressa. Duo ipse eius libelli exempla diuersis temporibus ad illum misi: quorum posterius priore longe emendatius, manu descriptum erat Hadriani Guilielmi, Flessingensis; qui paullo post in hac vrbe inexplicabili morbo implicitus & abreptus, vtríque nostrûm, imo omnibus qui norant ingens sui desideriũ reliquit. erat enim in illo adolescente præter eximiam morum probitatem, & Græcæ Latinæque linguæ notitiam, Arabicarum literarum & totius* ἰατρικῆς ὕλης *incredibilis, vt in illa ætate, peritia. Quoniam autem versio horum Prouerbiorum, quæ penes nos est, è priore exemplari fuit propagata;* δευτέρας φροντίδας *è collatione posterioris sæpe à Scaligero exegi, atque ille mihi sæpe promisit: quod ipse morte*

præuentus quum præstare non potuerit, hortatu meo in se recepit Thomas Erpenius, cum aliarum literarum & philosophiæ callens iuuenis, tum Arabismi & grammaticarum eius linguæ obseruationum mirifice curiosus & intelligens. Quod si Deus immortalis ceptis fauerit, spondemus breui illum libellum vnâ cum versione & Notis Arabice à Guilielmo Lebeo ciue Parisiensi editum iri; qui characteres Arabicos, atque etiam Hebraicos omnium elegantissimos (quod hæc etiam editio ostendit) arte industriaque sua, ac proprijs sumptibus sculpsit; & laudabili cum primis incepto, patriæ atque Academiæ huic decus non pœnitendum, quo prius carebat, conciliauit. Sed iam tempus est vt orationis vela contraham, & epistolæ huic, quam dudum sentio sua prolixitate modum excedere, finem imponam: si prius tamen te, vir amplissime, Iacobe Auguste Thuane, rogauero, obtestatusque fuero, vt istarum Josephi Scaligeri, veteris amici tui, lucubrationum, patrocinium aduersus inuidos Bambaliones, terræ filios, velis suscipere. Nam si cætera illius præclara inuenta, & incredibilis doctrinæ plena scripta, maleuolorum virulentos morsus non effugerunt; quæ spes est hos libellos, ab eodem ingenio profectos, sed quos ipsorum pater ex tempore, & impetu quodam effudit, potius quàm meditatus scripsit, meliore fato futuros? Non enim cogitabunt seueri Aristarchi, rem esse omnium iniquissimam, exigere à quoquam mortalium, vt in otio & in negotio æqualiter animum intendat. non cogitabunt, siquid in subita scriptione interdum sit humanitus offensum; eum virum Scaligerum fuisse, ita de genere humano scriptis suis diuinitus meritum, vt facile ἄλλοις ἐν ἐσθλοῖς τόνδ' ἀπωθῆται ψόγον. Sed sumne ego stultus, qui cum

hominibus omnis rationis inimicis, rationibus agere inſti-
tuam? Nam apud illos certè qui vbiuis locorum doctrina &
virtute pari libra ſunt ornati, illuſtriſſimi nominis tui au-
ctoritatem, Præſes ſapientiſſime, ad commendationem
huius libri abunde ſatis valituram, dubitare non poſſum:
qui ſciam, vnum hodie inter togatos eſſe te, quem non ma-
gis dignitas hæc ampliſſima, magnis in Rempublicam meri-
tis tibi parta, vniuerſis Franciæ populis reddat venerabi-
lem; quàm inuſitatæ ingenij dotes, quibus excellis, cunctis
tota Europa probis doctiſque hominibus, admirabilem.
Nam quum tua olim opera varie vti, multo ante quàm
naſcereris, deſtinaſſet magnus ille mundi arbiter, omnia li-
berali manu in te contulit, per quæ aliquis ad veram ſoli-
dámque gloriam poteſt peruenire. Nihil heic dicam de an-
tiqua generis nobilitate, de maiorum imaginibus, & cæte-
ris quæ vulgò dona Fortunæ vocitantur. Patrem quoque
tuum ſilebo, virum maximum, qui Ordini ampliſſimo to-
tos viginti annos quum principem locum obtinens præſide-
ret, omnium ſibi virtutum inuicem conſertarum & cohæ-
rentium ineſſe comitatum, & priuatim & publice, dictis,
factis, liquido comprobauit. hæc enim etſi ad honorem tuum
pertinent, magnóque tibi ſunt ornamento; longe tamen illud
magis, quod in prima ſtatim adoleſcentia eum te præbuiſti,
quem nullo negotio omnes intelligerent, maiorum ſuorum
claritudini gloriæ eſſe præoptare, quàm meritis ipſorum
ſplendorem ſuum debere: adeo vt nemo iam tum fuerit, qui
id agere te dubitaret, vt quod lumen tibi parens præfere-
bat, poſteris ipſe olim præferres. Igitur in ſtudia liberalium
artium & iuris ciuilis Romanorum non ſecus illa ætate in-
cubuiſti, (rara quadam felicitate nactus Valentiæ Sega-

lau-

launorum tempore eodem præceptorem quidem Jacobum Cuiacium, condiſcipulum vero, ſed ætate grandiorem, Ioſephum Scaligerum;) ac ſi ille ſolus ad gloriam aditus tibi pateret; aut in illo ſolo præſidio ſpes omnes tuæ niterentur. Studio legitimo defunctus, & peregrinationibus, quas ad multas Europæ partes ſuſcepiſti, publicæ rei adminiſtrationem auſpicatus, per varios deinceps honorum gradus, ad hanc illuſtrem dignitatem conſcendens, in diuerſis muneribus, functionibus & legationibus probatus, mentis altæ conſilium, moderationem animi, fidei ac morum conſtantiam, aduerſis rerum immerſabilis vndis, *ita perpetuo vſurpaſti; vt multum ſæculi tui hominibus daturus fueris, etiamſi nihil præter exemplum dediſſes. In tanta enim rerum varietate, quantam illis difficillimis temporibus experiri contigit; cum quidem plerique hominũ de Fortuna pendentes alternis Vatinij, alternis Catones erant, æqualitatẽ vitæ per omnia conſtantem ſibi ſeruaſſe, neque vllo vnquam caſu grauiore concuſſum, ab inſita probitate deſciuiſſe; aut perfecti ſapientis, aut, vt Stoicis pacatis vtamur, eius erat, qui ad perfectam ſapientiam proxime accederet. Hoc illud eſt tempus, quo Henrici Magni caſtra ſequens, inter tumultus caſtrenſes, rerum toto Orbe memoria tua geſtarum, præſidijs ad tãtum inceptũ multo antè magno ſtudio prouiſis, Hiſtoriam οἰκουμενικὴν ſcribere inſtituiſti. qua in ſcriptione quanta diligentia & fide, (nam ſermonis elegantiam omitto,) ſis vſus, omnes qui legerũt ſcire poſſunt: nos hoc amplius ſcimus, quantas inter curas, quàm breui tẽpore, horis tuis ſubciſiuis bene vtendo, propoſitã initio materiam ad ſcribẽdum peregeris. Nam qui neque muneri tuo laborioſiſſimo, neq; Regis obſequio vlla vnquam in parte defueris; annis tamẽ duodecim & menſibus ſex, libros centum & viginti octo, rerum memorabilium admiranda varietate refertos, confeciſti; opus in eo ge-*

nere literarum maximum omnium, quæ vnquam post T. Liuij Annales sunt edita. Quemadmodum autem olim ad Rempublicam ita animatus accessisti, vt vniuersorum consiliorum & πολιτευμάτων tuorum suprema lex esset salus regni, non autem factionis alicuius studia; ita, cum res gestas eas orsus literis mãdare, non vtique id spectasti, vt ea diceres, quæ his aut illis grata essent futura: sed quæ Historiæ Regina VERITAS pateretur. Cuius generosissimi propositi hoc præmium tulisti; vt tunc demum Historiæ legitimæ maiestas nostris hominibus cepta sit intelligi, quando per Europam libri tui circumferri sunt cepti. Hinc illi plausus & acclamationes bonorum, tibi pariter ac sæculo gratulantium, ex Italia, Hispania, Germania, Polonia, & vltima etiam Liuonia, in hanc vrbem ad te & amicos tuos transmissæ. Enimuero, tam perditis moribus, & adeo inimicis virtuti temporibus, esse aliquem animi inuicti virũ, qui non gratia non metu à veritate in historia scribenda deflectat, è Rep. humani generis est. Quid dicam de illo immenso tuo in literas amore? quem quidem eximie declarasti, cum in contexendis Annalibus tuis eorum interire memoriam non es passus, qui ad illarum illustrationem in hac ipsarum παλιγγενεσία, vel mediocrem saltem aliquam symbolam contulissent. Non erat alienum huic loco de tuis erga me beneficijs cõmemorare: quæ etsi fateor extitisse quàm plurima; illa tamen præcipua ex omnibus, vt mei sunt mores, mihi videntur existimanda, quæ cum rationibus meorum studiorum sunt coniuncta. Illa igitur quantum tibi debeant, si dicere aggrediar, longum faciam. Nunquam ego te conueni, vt non ea ex te audirem, per quæ melior & doctior possem discedere. nunquam à tuo congressu temere discessi, quin ad amorem patriæ, studium pietatis, honesti atque literarum, noua quasi flamma succensum me sentirem. nũquam sermonum tuorum factus sum parti-

ceps, cum tu de officijs vitæ, de salute aut interitu Rerũ publ. de literarum studijs, de omnibus omniũ ætatum scriptoribus disseres; quin subiret illico animũ species admirãda, & raro admodum per sæculorum interualla mortalium oculis cõspecta idea, illius politici omnibus numeris absoluti, quem maximus philosophorũ in scriptis suis informans, αὐτὸν πεπαιδαγωγημένον appellat, & omnium artiũ, disciplinarum atq; studiorum κύριον statuit & iudicem. Quod si mediocri diligentia id sum consecutus, vt vigiliarum mearum aliquis ad studiosos fructus perueniat, eóq; nomine gratiæ mihi nonnihil detur: tibi profectò eius gratiæ, quantulacunque ea est, pars debetur multo maxima: qui & re & cõsilio studia mea subinde adiutans, assiduus ἐργοδιώκτης instas, & quod olim Ambrosius Origeni, id ipse es mihi. Verùm de tuis in nos meritis, erit, spero, alio tẽpore, plura dicendi locus: quando vt aliquod grati animi pignus tibi exhibeamus, de domo numerationem faciemus: nam nunc quidem mutuum sumimus, & aliena arca vtimur. Deum veneror, Præses amplissime, vt te bono publico & literarũ natum, cum nobilissima coniuge, singularis exẽpli fœmina, etiam si olim fuisset, ac suauissimis pignoribus vestris, omni bonorum genere cumulatum, quàm diutissime præstet incolumem. Faxint superi, vt hæc præcellens gloria, virtute & studijs literarum collecta, παισὶ παίδων μεταλαμπαδούμενη, Thuanæ gẽti fiat propria, & in natis natorũ perpetuo hæreat. Vale. Datum Lutetiæ Parisiorum, a.d. III. Kalendarum Quintil. CIↃIↃ CX. quo die Henrici Magni corpus, post solemnia regij funeris in Arce Lupara celebrata, pompa efferri cepit, magnificentissima quidem, sed ducentibus pariter & spectantibus acerbissima atq; luctuosissima. Scires efferri Patrem patriæ, Principem non minus suis charum, quàm hostibus terribilem, omnium sæculorum æterna memoria dignissimum.

IN HOC VOLVMINE
HÆC CONTINENTVR.

ANimaduersiones in Melchioris Guilandini Commentarium in tria C. Plinij de Papyro capita libri XIII pagina 1.

Diatriba de Decimis in lege Dei pag. 61

Notitia Galliæ. & Notæ super appellationibus locorum aliquot & gentium apud C. Cæsarem pag. 73

Diatribæ { De Europæorum linguis. / De hodiernis Francorum. / De varia literarum aliquot pronuntiatione. pag. 611

De Thesi quadam Chronologica, Iudicium pag. 133

Expositio nomismatis [illegible] Constantini Imp. pag. 145

Orphei poetæ vetustissimi Initia seu Hymni sacri versibus antiquis Latine expressi pag. 155

In Æschyli Prometheum à Fl. Christiano conuersum, Prologus pag. 210

Epigrammata quædam Latinè versa è Græcorum Florilegio pag. 215

Poemata quædam & Epigrammata antehac non edita pag. 269

Animaduersiones in Q. Annæi Senecæ Tragœdias pag. 298

Asinij Cornelij Galli Elegia & Epigrammata cum animaduersionibus pag. 337

Epistolæ XLIII. ad diuersos pag. 351

Animaduersiones in Cyclopem Euripidis 522

Discours de la ionction des Mers, du dessechement des Marais & de la reparation des riuieres, pour les rendre nauigeables 539

Discours sur quelques particularitez de la Milice Romaine 551

Letres touchant l'explication de quelques Medailles 567

BIBLIOTHEQUE ROYALE ORLEANS

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.
ANIMADVERSIONES
IN
MELCHIORIS GVILANDINI
COMMENTARIVM
IN TRIA C. PLINII DE PAPYRO
CAPITA LIBRI XIII.

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.

ANIMADVERSIONES

In Melchioris Guilandini Commentarium DE PAPYRO.

In membrum 1.

GVILANDINVS. *Denique vti Aristoteles animalia exsanguia quatuor generibus includit, molli, testaceo, crustaceo, insecto, ad quæ omnia sanguine carentia necessario reducuntur: pariter ego plantas, quæ essentiam suam vna sola in parte plenè collocatam habent, vno* Κυήματος *nomine comprehendo omnes, quòd sint ceu fœtus quidam vel terræ vterum gerentis, vel aliarum plantarum nouas species in æmulationem terræ parere gestientium. &c.*

IOS. SCALIGER.

ABVTITVR nomine κυήματος. κύημα est proprie quod planta quàsi intra vterum concipit, vt est ὁ κροκοειδὴς in rosa, & quidquid in reliquis stirpibus semen imitatur. Ita κύημα est semper τοιόν τι, vt ramus. Nam ramus est ramus illius arboris, sic κύημα est ali-

cuius plantæ. Neque mirum. est enim κύημα pars eius plantæ, cuius κύημα est. Ergo non est planta, sed plantæ pars; At Guilandinus quartum genus plantæ κύημα dicit. Ita errat nō solum cum plantam dicit, quod plantæ pars est, sed cum eo nomine Tuber comprehendit. Ita enim necesse erit, Tuber esse partem terræ, si quidem tuber est κύημα, κύημα autem pars eius rei, cuius κύημα est. Præterea τὸ κύημα est tantum vnius rei κύημα, vt τὸ χροκοειδὲς in rosa, est rosæ tantum κύημα. At eum Guilandinus viscum dicit esse κύημα, primum sequitur nullam quercum esse sine visco. Nam planta, quæ κύημα concipit, nunquam sine illo esse potest. Atqui quot millia quercuum reperias sine visco? Deinde si viscus est cyema, quare viscus inuenitur in quibusdam aliis, non etiam in quercu? Nam viscum & in malo, & in pyro, & in aliis videmus. Si igitur κύημα vnius tantum arboris est, viscus autem plurium, igitur viscus cyema non est. Concludimus igitur frustra nomine κυήματος vti, & eius significatum inuertisse, vt eo ad diuisionem suam vteretur, vel, vt verius loquar, abuteretur. Nam si τὸ κύημα aliud est, quam id quod ipse vult, diuisio eius vitiosa est: sed quia Theophrasti summam diuisionem improbat, τῶν φυτῶν alia ἔγγαια εἶναι, alia ἔνυδρα, & alteram diuisionem τὸ φυτὸν aut δένδρον esse, aut φρύγανον, aut πόαν, ostendam ipsum mentem summi Philosophi assecutum non esse. Nam hoc vult Theophrastus, quæ nascuntur, (non loquor de animalibus) aut supra superficiem natalium suorum emicant, aut intra

perpetuo manent: ſupra, vt φυτὸν. Intra, vt tubera, metalla, lapides foſſiles omne genus, miſy &c. Porro φυτὸν aut eſt δένδρον, aut πία, aut δενδρῶδες, quod eſt θάμνος, aut ποῶδες, quod eſt φρύγανον. Quod dixi natales ſtirpium, intelligo locum natalium, vbi ſtirpes naſcuntur. Duo autem illi tantum ſunt, terra, & aqua. Vnde præclarè dixit Philoſophus, alia ἔγγαια εἶναι, alia ἔνυδρα: ſupra terram, vt dixi, emicat φυτὸν, intra manet, tuber. Supra aquam extant paluſtres herbæ omne genus, & cæteræ aquaticæ plantæ: intra alga, niſi expuatur à mari, item corallia &c. Præterea φυτῶ duæ nobiliſſimæ ac præcipuæ partes, ſolum ac ſuperficies, ſolum radicem voco, vt in ædificiis etiam fundamenta ſunt ſoli appellatione, ſuperficiem autem, ramos, folia, & ſi qua id genus. Quædam igitur plantę non proprie illas duas partes habent, ſed imitantur: nam ſolum ſine ſuperficie imitantur tantum, vt tubera. Superficiem ſine ſolo imitantur, Caſſutha, Epithymon &c. Ideo non in ſuo ſolo ſunt, ſed alieno innituntur, &, vt ita dicam, ſunt inquilinæ ſtirpes. Superficiem & ſolum imitantur fungi, ceruoboleti &c. Ita non cogimur neque fungum herbam dicere, neque tuber neque caſſutham. quia illa proprie partes veras non habent, ſed verarum rudimenta quædam. Hęc non eſt diuerſa à Theophraſti diuiſione, ſed tanquam eius explicatio, quam ex duabus Theophraſti vnam fecimus, φρύγανον dixi ποῶδες, cum ea voce ita vtatur Theophraſtus, qui orobanchen ποῶδη dicit. Sciendum enim eſt, quod ab vna ſpecie in aliam deficit,

nihil referre vtrum nominetur à planta, a qua deficit, an ab ea in quam videtur degenerare. Nam φρύγανον à poa in thamnon desciscit: & tamen neque thamnos est, neque poa, sed medium inter vtrumque. Nihil igitur refert ab vtro extremo appelletur. Nam φρύγανον tam θαμνώδης est, quam ποώδης, & contra. Ridiculum vero quod Guilandinus fœniculum solo cyematis nomine appellauit, quia ei decidua sit superficies. Nam si alię fœniculaceę aut ferulaceę stirpes cremia sunt, quare earum cognatus fœniculus qui nihil ab eis differt, cremium esse non posset, equidem non video. Nam si ob hoc omnino differt ab illis, quia decidua illi superficies est: sequitur vt ceruus non sit id, quod est bos, quia illi cornua decidua sunt, boui non item. Atqui substantia non recipit maius nec minus. Bos & ceruus eadem substantia est, quippe ζῶον. Sunt alia ridicularia quæ non ponam. Explodenda igitur diuisio Guilandini cum suo cyemate: sed neque illi condonabo exemplum de piscibus fossilibus. Primum quia nulla tubera sunt, nisi fossilia. At pisces non tantum fossiles, sed & in fluuijs & in mari. Deinde quia nihil mirum est pisces nasci sub terra, cum nulli pisces sint fossiles, qui non in aqua viuant: aliter non essent pisces. Nulli, inquam, pisces fossiles sunt, qui non in aqua subterranea viuant. Terram autem aquarum conceptaculis intra se plenam diximus in Commentario in Aetnam. Quid opus est pisci, quam vt viuat in aqua & respiret? Modo igitur in aqua respiret, vtrum sub dio, an intra terram ni-

hil refert. Quod ſi piſces in aqua ſunt ſub terra, vt ſupra oſtendimus, inepta eſt comparatio vel potius ſimilitudo piſcium foſſilium cum tuberibus. Nam, vt diximus, tubera intra terram concipiuntur, piſces & ſub dio, & intra terram, vide Melam & Strabonem de piſcibus foſſilibus in agro Narbonenſi.

GVILANDINVS pag. 14.

Porro hoc tertium cyematis genus magnam gerit ſimilitudinem cum animalibus, quibus cornua decidunt.

IOS. SCALIGER.

HÆC ſunt verba Guilandini. Iam diximus non eſſe probam ſimilitudinem à cornibus animalium. Ait partes in plantis illas eſſe, quæ non decidunt, quę decidunt non eſſe. Itaque ſuperficiem in fœniculo partem non eſſe, quia decidua eſt, in lapatho eſſe, quia ſemel cum radice ſua neque vltra ętatem perpetuat: quemadmodum, inquit, in animalibus quę pilos, cornua, mutant; cornua, pili, partes eorum non ſunt. Quę ſi vera ſunt, ergo in illis animalibus quę pilos, cornua nunquam amittunt, vt bos neque pilum, neque cornua mutat; cornua & pili partes eorum erunt, vt cornua, pili partes bouis. Superficies, inquit, fœniculi pars non eſt fœniculi, quia decidua, vt cornua cerui non ſunt partes cerui, quia decidua. Superficies lapathi pars eſt lapathi, quia non decidua. Hic ego ſuppſebo ſimilitudinem,

quam inchoauit in cornibus deciduis: Cornua bouis, sunt partes bouis, quia non decidunt &cęt. Vides ἀποπίαν argumenti propter illud infaustum κώνωπα, tum quia voluit iniuriam facere fœniculo, cui φρυγάνου natu ram abstulit. Itaque vniuersa illa natio fœniculi, asparagi satiui (nolui enim cum Guilandino *altilem* vocare: quia nullam herbam, & Gallinas farciri vnquam memini) vindicias contra illum postulabunt. At quid vetat, vt cum cornu non desinat esse cornu in ceruo, tametsi id amittat. superficies fœniculi non desinat item esse superficies, tametsi amittat.

Quod vero damnat diuisionem per vrbanum & siluestre: an ignorat se id improbare, quod pueri sciunt verum esse? nempe vnius rei posse esse, imo sæpius esse διαίρεσιν, ὑπαιρεσιν, ὑποδιαίρεσιν. Sed nolo hanc plebeiam pulpam illi apponere.

Verba Plinij. *Cum chartæ vsu humanitas vitæ constet, & memoria.* Hic voco ad subsellia Grammaticorum Guilandinum. Non enim intellexit hic *humanitatem* esse τὴν παιδίαν. Vide Gellium. Idem Cassiodorus de Charta Libro II. *humanorum actuum seruant fidele testimonium. humanos actus*, vocat, historias, libros, &cæt. Propterea subijcit, *memoriam*: quod idem est.

IN MEMBRVM II.

MVLTA sunt in hoc membro (vtar eius verbo) quæ importunam hominis garrulitatem arguunt. Primum quorsum illa ad Varronis laudes digressio? Dicam

Dicam cum Cynico: Quis eum vituperat? Guilandinus de charta disputans, non veritus est miseram chartam disperdere in re neque necessaria neque dubia. Age, concedo necessarium fuisse Varronem laudare; Quid opus fuit tantis ambagibus refutare, cum vno verbulo plus eum expugnauit Plinius, quam ille tot exemplis oppugnare potuit. Deinde in coronide earum laudium rem miram & inauditam nos docet, βιβλίον Græcè, esse *librum* Latinè: & ad eam rem probandam omnes bibliothecas veterum excussit, & manes priscorum Græcorum vexat, vt doceant nos βίβλον esse *librum*. Postremo concludit, Papyri nomen & vsum multo ante Græcis innotuisse quam Alexander Ægypto potiretur. Quasi propterea sequatur, chartæ vsum statim innotuisse: non magis mehercule quam vinum fieri cœptum statim postquam vitis nota fuit. Nam quot sęculis vitis nota fuit antequam vinum ex ea fieri cœptum? Hodie pars noui orbis, quam Floridam vocant, multa vite passim sine vllo vsu humano consita est. Ex ea incolæ nunquam vinum fecerunt. An Hispani, qui eam partem hodie colunt adhuc fecerint, nescio. Ita vitis prius cognita, quam vinum ex ea factum. Sic Papyrus, quæ prius apud Græcos vinculorum vsum tantum prębebat, prius nota fuit, quam scribi in ea cœptum. At cum inter exempla adducat, Epigramma Græcum, miror cur potius ex Suida, quam ex VI. libro Anthologiæ. Deinde cur Alcæo potius, quam Antipatro, vt habetur in Anthologia. Postremo etsi concedimus

Alcæi esse, cur illum Alcæum vetustissimum lyricum potius, quam ὑπογραμματογράφον sive ille Macedo fuerit, sive alter Alcæus Messenius. Totidem enim Alcæi Epigrammatographi fuerunt Romanis temporibus, quod non solum ex eorum Epigrammatis colligitur, quæ in Anthologia sparsa sunt; sed & Guilandino irascor, qui ex eo, quod adducit, Epigrammate, non perceperit scriptum Romanis temporibus fuisse. Nam in eo Piso est gentis Romanæ nomen & cereus Saturnalibus missus est ritus Romani. Epigramma apponam:

Λαμπάδα κηροχίτωνα κόμᾳ τυφόρεα λύχνον
Σχοίνῳ καὶ λεπτῇ σφιγγομένῳ παπύρῳ
Ἀντίπατρος Πείσωνι φέρει γέρας. &c.

Saturnalibus mittitur cereus Pisoni: de quo more vide appendicem conjectaneorum nostrorum, vbi & Epigramma exponimus. Sed Guilandinus ex Suida tantum hausit imperfectum Epigramma. Si enim ex Anthologia accepisset, fortasse Alcæo Epigramma non attribuisset, qui Antipatri est, aut si Alcæi fuisset, hunc Alcæum cum vetusto illo lyrico non confudisset, vt probaret papyri nomen apud vetustissimos Græcos extare. Quod tamen nihil ad rem facit. Non enim, vt diximus, ideo sequitur chartæ concinnandæ vsum ad scribendum veteribus illis fuisse, tametsi papyrus in Ægypto in Græciam exportaretur. Nam vinculis tantum vtilis illis priscis temporibus fuit, non chartæ. Quid quod fieri potest, vt non exotica & Ægyptia fuerit illa papyrus, sed indigena, cuius meminerunt

Theophraſtus in Græcia, Strabo in Italia? Et ſane qui in eam ſententiam inclinabit, non male ſentiet. At Guilandinus ex Anacreontis odario, & ex Epigrammatio Alcęi profert teſtimonia, in quibus non papyrus ad chartam, ſed ad vincula facit. Deinde praue interpretatur τυφήρεα λύχνου Ellychnium cum hic λύχνος ſit fax ipſa, appoſite ſcilicet. Neque fartum papyro dicit ſed σφιγγόμενον, hoc eſt conſtrictum, & colligatum. Quamuis igitur concedimus bibli vſum ad ſcribendum veteribus notum fuiſſe: tamen non ſequitur, vt ea teſtimonia, quæ adducit Guilandinus, hoc probare videantur. Sufficiebat autem dicere, βίβλου ſeu βύβλου eſſe papyrum & philuras papyri. Vnde colligi, veteribus ad ſcribendum in vſu fuiſſe, quia βιβλία inde dicta. Sed hoc non meminit, τῦ χάρτυ nomen recentius eſſe quam βίβλυ. & ſane poſtquam ceptum eſt in frontibus Epiſtolarum apponi χαίρειν, ex eo natum nomen Epiſtolari biblo χάρτης. Vnde Chartam Epiſtolarem, Martialis vocat, *Chartam Salutatricem.*

GVILANDINVS pag. 22.

Quid? Annon Æſchylus, qui regnante Xerxe commentatus eſt, biblum illo in Supplicibus verſiculo inter notiſſima retulit? βίβλυ δὲ καρπὸς ὐ κραταιῦ στάχυω μέγαν: *Id eſt, bibli fructus non ſuſtinent ſpicam magnam. Quem prouerbialem ſenarium annotat Suidas dici ſolitum de ijs, qui ſuis ipſorum bonis vti neſciunt. &c.*

IOS. SCALIGER.

Βίβλυ δὲ καρπὸς ὐ κραταιῦ στάχυω μέγαν. Quia Epi-

gramma Alcæi ex Suida hauſerat, non ex Anthologia, propterea non vidit ea, quæ ſequebantur, vt magno errore propter illorum ignorationem ſe traduxerit. Sic in verſiculo Æſchyli ex Supplicibus adducendo pertæſus laboris noluit codicem Æſchyli conſulere, ſed ita, vt legit apud conſarcinatorem Suidam, ita, inquam, poſuit. Apud Æſchylum ἐν ἱκετίσι ſcęna agitur in Ægypto. Itaque in ea fabula inducuntur virgines metuentes ſibi ab Ægyptijs ne ab illis rapiantur. Reſpondet Danaus Græcis non metuendum eſſe à gente ignaua Ægyptiorum. neque verendum, vt Græcus vincatur ab Ægyptio, non magis mehercule, quam canis à lupo. Neque papyrus vincet ſpicam. hoc eſt οἱ παπυροφάγοι Ægyptij non vincent τοὺς σιτοφάγους Gręcos. Nam Ægyptios παπυροφάγους eſſe, ſcit & Guilandinus. Verba Aſchyli ſunt hæc:

Αλλ' ἔστι φήμη, τοὺς λύκους κρείσσους κυνῶν.
Εἶναι, βίβλου δὲ καρπὸς ὑ κραταιῖ σάχυ

Ita Latinè dixeris:

At ſcitum in ore id omnium eſt: canibus lupos
Præſtare. nunquam vincitur ſpica a biblo.

Canes Gręcos vocat, lupos Ægyptios. Cibum Græcorum σάχυ, hoc eſt frumentum: Ægyptiorum, βίβλοι. Quid facilius his verbis? Nam Suidas non ſolum fruſtra eſt, cum cenſet prouerbium eſſe in illis verbis, βίβλου δὲ καρπὸς ὑ κραταιῖ σάχυ. ſed & alios fruſtratur, cum explendo verſui addit μέγαν. Quid, obſecro vos, eſt, bibli fructus non ſuſtinet magnam ſpicam. Ait papyri fructus nullus; igitur nec ſpica.

Quod si spicam haberet, spica contineret fructum, non fructus spicam. Verba Suidæ: βίβλου δὲ καρπὸς οὐ κρατεῖ στάχυν μέγαν. ἐπὶ τῶν οὐ δυναμένων τοῖς ἰδίοις χρῆσθαι καλοῖς, πάρ' ὅσον ἀσθενὴς οὖσα ἡ βύβλος οὐ δύναται μέγαν φέρειν καρπόν. Manifesto ostendit se nescisse quid sit papyrus. Papyri enim fructus nullus, ideo nec spica vlla. fortasse condonandum hoc illi, qui papyrum non viderat. At Guilandino, qui Ægyptum & Papyrum vidit, quomodo ignoscam, non video, qui cum illo Suida, quisquis is fuit, tam insigniter lapsus sit. Deinde longis ambagibus concludit biblum & papyrum idem esse cum hactenus nemo extiterit, qui aliter aut senserit, aut docere conatus sit.

Pag. 30. 31. De Biblino vino plane ἀδηλογία est. Per Vinum Biblinum Ægyptium intelligit. Vnde? an Gręci eo tempore non habebant vinum? vt illis ex Ægypto deferri opus esset? sane palustria Ægypti quale vinum gignere possint, non video. Si AEgyptium erat, quare illud in Bœotia est apud Hesiodum. in Sicilia apud Theocritum: in Latio bubleum apud Festum? Sanè quisquis dixit, ὕδωρ δὲ πῖνε τὸν δὲ βίβλινον στύγει. Diserte aquam firmiorem illo vino indicat, vt plane quasi ὑδαρὴς οἶνος fuisse videatur, vt βίβλος est planta aquatica. a qua βίβλινος οἶνος διὰ τὴν ἀσθένειαν.

GVILANDINVS. pag. 32.

Nam Byblus Phæniciæ, auctore Strabone libro XVI. *sacra erat Adonidi pulcherrimo Veneris amasio. &c.*

IOS. SCALIGER.

Quid Adonidi cum Papyro? de Zabijs frigida, & importune huc inculcata.

IN MEMBRVM III.

Totum tempus in parecbasibus conterit. Quid ad nos sexus & natura palmarum, vt credamus in illarum folijs olim scriptitatum? Itaque quis nisi inuitus totam illam declamationem leget?

GVILANDINVS pag. 47.

Porro autem palma, non vnam tantum significat Phœnicem, qua victores redimiri dixi, sed etiam vitem, teste Varrone libro I. *de re rustica cap.* XXI. *&cæt.*

IOS. SCALIGER.

Frustra palmam ait vitem dici à Varrone, cum Palma sit pars vitis: deinde temere locum Columellę deprauat, cum pro palma cãpestri, canna campestri, ex alterius loci collatione legendum putat. At ego primum ab eo quæro, ἡ χαμαίζηλος palma non ei videtur frutex, an non? Quare si est frutex, cur damnat lectionem Columellæ, quæ χαμαιρριφῆ φοίνικα fruticem esse clamat? Contra, quis vnquam vidit Cannam campestrem? Cannæ in campis, aut aratis nascuntur Guilandine? Cannam, *Siluam aquaticam* vocat Columella in eo, quem adducis, eiusdem loco ex libro IX. capite VII. Quomodo quod campestre

eſt, aquaticum dicendum ſit, tu videris ipſe, Guilandine.

GVILANDINVS. pag. 48.

Nondum indicaui, cur maluarum folijs apud Plinium nouandum putem, pro palmarum folijs.

IOS. SCALIGER.

NON ferendus eſt qui mutet in Plinio *Maluarum folijs*, pro *palmarum*. Quia putat palmarum folia ſcriptioni inepta eſſe propter aſperitatem. At ego expertus ſum aptiſſima eſſe ſcribendo, ſi primum cultri doſſello læuigaueris. Præterea ſi veteres in palmarum folijs ſcriptitarunt, cur Plinij lectio damnanda eſt? Atqui hoc verum eſſe ex Iſidoro patet, quem Guilandinum non conſuluiſſe, mirum eſt. *At vero*, inquit, *hiſtoriæ maiore modulo ſcribebantur, & non ſolum in charta vel membranis, ſed etiam & in omentis elephantinis, textilibuſque maluarum folijs, atque palmarum.* In quibus verbis non ſolum veteres in palmarum foliis ſcriptitaſſe apparet, ſed & illa folia texta & conglutinata fuiſſe. Quin palmarum folia, maluaceis longe meliora. Nam maluacea vix tolerandis calamorum mucronibus eſſe poſſunt, cui incommodo medebantur, vt puto, glutine & alijs rebus; vt appareat curari ſolita poſtquam exaruiſſent, antea non poſſe. Idque genus chartæ antiquiſſimum fuiſſe. Nam ſane Cinna mittit ſodali ſuo, quiſquis fuit ille, Aratea Phænomena, non quod

liber ille rarus esset, qui eo tempore vulgatissimus erat, sed quia rara charta, in quo scriptus.

GVILANDINVS. pag. 49.

Vt suspicari liceat huc respexisse Pythagoram, qui, vt auctor est Ælianus libro de varia Historia IV. *cap.* XVII. *sanctissimum esse folium μαλάχης id est maluæ, dicebat.*

IOS. SCALIGER.

FRVSTRA putat Maluam à Pythagora sanctissimam dictam, quod in ea scriptitaretur. Si leges, iura diuina, & humana, item τὰ θεολογούμενα, & similia in maluaceis folijs scribi solita erant, hinc recte sancta vocari potuerunt. Sed cum obscena carmina, & huiusmodi alia minime sãcta tolerare posset malua vt quæcunque alia charta, alio nomine sane sancta dicta fuerit. Quare sine dubio sancta vocata est à Pythagora eodem modo quo ab Hesiodo : ὅσσοι τ' ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

GVILANDINVS. pag. 49.

Cæterùm partitur Plinius libros in priuatos, & publicos: hos quidem plumbeis laminis in se conuolutis confici solitos inquiens: illos vero linteis aut ceris. &c.

IOS. SCALIGER.

QVID opus erat plumbeos libros in se conuolui, non magis quam chartaceos nostros ? Deinde quis

quis posset ita complicare & conuoluere plumbeos libros, vt nostros hodie? Sed plumbea monimenta intelligit, in quibus historiæ, libri sacri, annales, & alia id genus exarari solita erant; Itaque liber Hesiodianus ἔργα καὶ ἡμέραι primum in plumbeis laminis scriptus extabat in Bœotia autore Pausania in Bœoticis, quem locum consulas licet. At nomen *Voluminis* imposuit Guilandino, qui putat volumen non posse dici, nisi de conuoluto libro: cum veteres etiam libros quoscunque ita vocant: quia primi libri complicabantur; cur non & omnes libros corticeos putat, quia liber proprie cortex est?

GVILANDINVS. pag. 50.

Quales vero fuerint libri, qui in ceris describebantur, dubium fortasse videri potest, præsertim cum annotauerit Hermolaus in castigationibus, codices antiquos hoc loco habere schedis, non ceris, eamque sibi lectionem non displicere, verum ego vtroque modo recte legi posse arbitror, sensu semper manente eodem. &c.

IOS. SCALIGER.

SINE dubio legendum *in schedis*, vt habebant omnes manuscripti Hermolai & Cuiacianus. Aliud autem est scribere in ceris, aliud in schedis. Nam ceræ deletiles erant, schedæ non item; quæ nihil aliud erant, quam pagellæ ligneæ: Cassiodorus lib. XI. *erat indecorum, fateor, doctos sermones committere tabulis impolitis & in veternosis ramalibus imprimere, quod sensualis poterat elegantia reperire.*

aliud in ceris scribere, aliud in schedis

GVILANDINVS pag. 54.

Quos Jurisconsultus eboreos codicillos vocat, Fl. Vopiscus in Tacito Elephantinos appellat, ijs verbis : Ac ne quis me Græcorum alicui, vel latinorum existimet temere credidisse, habet bibliotheca Vlpia in armario sexto librum elephantinum, in quo hoc S. C. perscriptum est cui Tacitus ipse manu sua subscripsit. Nam diu hæc S. C. quæ ad principes pertinebant, in libris elephantinis scribebantur. Hactenus Vopiscus, vt ridiculum esse appareat illorum commentum, qui libros elephantinos dictos autumant ab operis amplitudine, quasi elephantorum proceritas nominis ansam illis dederit.

IOS. SCALIGER.

FALSO putat in ebore scribi solitum, neque considerauit ineptissimam esse materiam scriptioni cum apices ipsi abolescant, & caduci fiant. Quod si δέλτους ἐλεφαντίνας apud Græcos obijciat, sciat fuisse pugillaria cerata, quæ ex buxo plebs habebat, beatiores vero ex ebore, Martialis in Apophoretis. At locus Vlpiani de legatis III. lege L. obijcitur. Ego ibi aut de pugillaribus eburneis intelligo, aut constanter *roboreis* lego, non *eboreis*, propter duas causas. Primum quia si *eboreis* legatur, nulla ligneorum codicum fiet mentio, quam prætermittere non debebat Vlpianus, cum omnes codicum materias recensere conetur. Deinde similis error in Titulo de origine iuris, vbi vulgo legitur in tabulis eboreis scri-

ptas fuiſſe leges Romanorum, quod falſiſſimum eſt; cum vulgo notiſſimum ſit in tabulis ligneis ſcriptas fuiſſe quales fuerunt ἄξονες, καὶ σανίδες, ἢ κύρβεις Solonis. Solus omnium veterum, quod ſciam, Dionyſius Halicarnaſſeus in æs inciſas fuiſſe prodidit. At profecto tam beati, at neque adeo tam delicati eo tempore adhuc erant Romani, vt in eburneis tabulis leges proponerent: vt taceam eam materiam non diuturnam eſſe, cum flaueſcat vetuſtate. Ego ſane, in ebore perpolitiſſimo ſcribere conatus ſum ſæpe, ſed fugiebant literæ in lubrico materiæ illius. Denique ineptiſſima eſt ſcribendo materia illa. At Vopiſcus elephantinorum librorum meminit? mirum, cum eburneos dicere potuiſſet, cur elephantinos maluit? & ſane apud Latinos aliud Elephantinum eſt, aliud eburneum, vt aliud Elephantus, aliud ebur. Quare elephantini libri erant omenta ſiue inteſtina elephantina, qui erat maior modulus ad ſcribendas hiſtorias, edicta principum, ſenatuſconſulta &c. Iſidorus: *At vero hiſtoriæ maiore modulo ſcribebantur non ſolum in charta vel membranis ſed etiam & in omentis elephantinis.* Qui locus talento cõtra carus eſt non ad probandum elephantinos libros fuiſſe ex inteſtinis elephanti non ex ebore. Quos vero ſupra *linteos* vocauit, eoſdem *carbaſinos* vocat Martianus Capella in Grammaticæ proœmio.

GVILANDINVS. pag. 55.

Nemo autem per libros in corio apud Vlpianum intelligat de tergore animalium factos, qui ijdem ſunt cum

membraneis, sed qui è cortice arborum à tilia differentium fiebant, &c.

IOS. SCALIGER.

VERBA Vlpiani, *in aliquo corio*, perperam refert ad corticem aliarum à tilia arborum communi sensu expertem esse oportet, qui sine adiectione corticem aut librum arboris; corium vocat. Nam ego intelligo aliud corium quam tergus ouillum. Pergamenæ enim membranæ κατ' ἐξοχὴν sunt ouillæ. Alij carbasinis voluminibus complicati libri, ex ouillis multi quoque tergoribus. Corium primigenia origine est tergus animalium: ad alia transfertur cum adiectione. Quæ igitur postea adfert de corio exempla, multum otij superfuisse Guilandino ostendunt.

GVILANDINVS. pag. 59.

Plato in Minoë scribit Talum apud Cretenses tempore Minois &cæt.

IOS. SCALIGER.

QVI vult ridere, legat infelicissimam παρέκβασιν de Talo Cretensi.

IN MEMBRVM IV.

GVILANDINVS. pag. 63.

Qui ab Homero πίναξ πυκτὸς dicitur. &c.

IOS. SCALIGER.

SEMPER πυκτῷ apud Homerum legit pro πτυκτῷ, vt iam non sit error Typographi, vt antea suspicabar.

Versus Turpilij: *Sola res ea est, quæ homines absentes præsentes facit*, desumptus ex Philemone.

Οὐχὶ μόνος ὅστις ἔυρε, πῶς λαλήσομεν
Αὐτοῖς ἀπέχοντες πολλὰ ἀπ' ἀλλήλων χρόνον.

Loquitur de eo qui literas inuenit.

GVILANDINVS. pag. 65.

Ob eandem causſam vaſaria lignea, in quæ cibus, & potus inducitur, πίνακες nuncupabantur ab eiſdem.

IOS. SCALIGER.

Ἀκριβολογία. Cum accipit *vaſarium*, pro *vaſe*. Vas est σκεῦος, vaſarium σκευοθήκη. Item barbarum, *inducere potum in vaſa*. ſed imprudentiſſimè τὸν πίνακα vocat *lancem*, πίναξ est, *vn tondo, vne aſſiette*. Horatius ad verbum vertit *tabulas* : *tabulas cænabat omaſi vilis & agninæ*. Lanx, *vn plat*, diſcus.

GVILANDINVS pag. 66.

Ariſtophanes quoque in ea comœdia, quæ ab auibus inſcribitur, appellat πινακοπώλας *caupones, tabernarios, & id genus nauci homines alios qui eſcas obſoniaque in lancibus venum exponunt. Vt magna prorſus admiratione ducar, quî interpreti in mentem venerit, vt* πίνακας *eo locio, ex genere auium eſſe diceret. &c.*

IOS. SCALIGER.

APVD Aristophanem miratur πινακοπώλας ab interprete exponi *auium caupones*. Sed fallitur. Nam quod alia Græcia per σπ, aut σφ, enuntiat, id Attici extrito sigma. vt πίνος pro σπίνος, est fringuilla auis. & deriuatiuum seu παραγωγὸν, σπίναξ seu πίναξ. sed & postea ex loco Euangelij πίνακα *patinam* interpretatur, quasi patina & lanx idem sit. In patina fiebant ἀρτύματα ciborum, & καρυκείαι siue condituræ, Gallice *mettre à l'estuuee*. Græci patinam vocant λοπάδα neque vnquam leges cibum simplicem, vt carnes assas, aut fructus, aut similia apponi in patinis aut lopadibus, sed pisces in patinis condiri, tyrotaricha, & eiusmodi alia.

Pag. 68. non possum ferre parecbases illas de Homero. ὦδὲν πρὸς ἔπος. Quis hæc patienter leget?

IN MEMBRVM V.

GVILANDINVS.

Illo vero prodente ne terram quidem ipsam totam fuisse, quæ nunc Ægyptus intelligitur &c. cæt.

IOS. SCALIGER.

MIRVM hominem in his tribus Capitibus Plinianis de charta tandiu volutatum non aduertisse ἀνακόλουθον λέξεως. Nam quod verbum huic sententiæ respondeat, non video. At in vetere Cuiaciano lon-

ge aliter concepta est lectio ita. *Pugillarium enim vsum fuisse etiam ante Troiana tempora inuenimus apud Homerum : illo vero prodente ne terra quidem ipsa, quæ nunc Ægyptus, intelligitur.* Hoc est , quo tempore hæc prodebat Homerus , illa terra non intelligitur, quæ nunc Ægyptus est. Ponendum est, inquit, eam terram quæ nunc Ægyptus est, tunc non fuisse, cum hæc de codicillis proderet Homerus, sed postea ponendum καὶ συλλογιστέον adaggeratam Nilo fuisse. Nam si hodie est, tunc autem non fuit, quod hodie sit, adscribendum Nilo, qui eam adaggerauit, vt plane ποταμόχωστος sit. Elegans est restitutio huius loci. Nam ὑπὸ διαστολὴ post τὸ *Ægyptus*, omissa totum sensum ita interuerterat, vt ei fulciendo opus fuerit tibicines subijcere.

Quam disputationem instituit pag. 76. & 77. de Sai , Taphni & alijs Ægypti locis, non vno verbo confutare possumus. Itaque in aliud tempus differetur. Illud tantum admonebo, vt ex vngue leonem cognoscas, illum Taphnis frustra cum Tanis confundere. Taphnis est תְּחַפְנֵס Thehaphnes. Tanis est צֹעַן Tzoan. Sed Tzade mutatum est in Teth : solenni Syrorum enallage, quod nemini in istis linguis exercitato mirum videtur. Multa sunt in hac disputatione, quæ iuste reprehendi possunt. Sed nihil ad chartam, aut papyrum.

GVILANDINVS. pag. 80.

Porro autem etsi in Delta contineatur non solum Saitica

regio verum etiam Sebennytica, Ptolemæo & Strabone teſtibus, ne tamen legam apud Plinium in Sebennytico, ſed vt potius in Saitico legendum putem &c cæt.

IOS. SCALIGER.

DE Sebennytico mire angit ſe. Lectio Pliniana ita primum à me concepta fuit, *cum in Sebennytico ſaltem eius nomo charta naſcatur.* Quæ lectio tantum abeſt, vt vera non ſit, vt etiam veteri Codice Cuiaciano confirmetur, ſed cumulo majore. Nam in eo libro ita ſcriptum fuit, *eius nomo nonnis charta naſcatur.* Diſertim legendum: *cum in Sebennytico nomo non niſi charta naſcatur.* Ait nihil in Sebennytico nomo naſci præter chartam: ſi tempore Homeri Ægyptus non fuit, nec papyrus fuit. Nam ſaltem Sebennyticus nomos ſuppeditaſſet. Hoc eſt argumentum Plinij. quod hactenus, non à Guilandino tantum, ſed & vulgo ab omnibus ignoratum fuit. Cum igitur manifeſto dicat Plinius in Sebennytico nomo non niſi chartam naſci, pro charta proculdubio intelligit papyrum metonymicᵒs. Nam alioquin charta fit, papyrus naſcitur. At Guilandinus putat chartarum nomina à loco, in quo papyrus naſcitur, non ab eo in quo charta fit, impoſita eſſe. In quo eum fruſtra eſſe, Plinius poſtea conuincit. Quare ſi charta Sebennytica non dicitur, at in Sebennytico nomo naſci nihil prohibet. Papyrus ipſa à loco, vbi naſcitur, dicetur, Sebennytica, charta autem ex ea papyro non amplius Sebennytica, ſed aut à loco in quo conficitur, vt Saitica, vel à concinnatore, vt Fanniana, vel ab eo,

eo, qui eius ſtudioſior fuerit, vt Liuiana, Auguſta. Totus igitur locus Plinij ita, vt ab eo relictus eſt, concipietur: *Pugillarium enim vſum fuiſſe etiam ante Troiana tempora inuenimus apud Homerum. Illo vero prodente ne terra quidem ipſa, quæ nunc Ægyptus, intelligitur, (cum in Sebennytico ſaltem eius nomo non niſi charta naſcatur) poſtea adaggerata Nilo. Siquidem à Pharo. &c.* Quæ eſt egregia reſtitutio. Illud vero omittendum non erat τὸ παννύμεσθαι apud Poëtam elegantèr à Plinio verti *noctem diemque*, vt ſit accipiendum τὸ παννύμεσθαι tanquam dixiſſet νυχθήμεσθαι.

GVILANDINVS. pag. 88.

Plinius lib. XXV. *cap.* V. *ſcribit Gallos olim tinxiſſe ſagittas in venatu helleboro, circumciſoque vulnere teneriorem ſentiri carnem affirmaſſe. Vt ſuſpicari poſſimus limeum herbam appellatam à Gallis &c.*

IOS. SCALIGER.

LIMEVM Galenus vocat βελένιον recte, aitque Gallos eo ſagittas imbuere. eſt autem vox Gallica vetuſtiſſima. Nam belenium ſagitta dicta eſt ab Apolline, quem Galli patria lingua Belenum vocabant. Auſonius, Tertullianus, Herodianus, veteres inſcriptiones.

IN MEMBRVM VI.

GVILANDINVS. pag. 95. 96.

Quibus verbis videri poteſt ſignificari non illum deorum internuncium, atque interpretem, petaſo, talaribus,

& caduceo insignem, sed potius hydrargyrum, quo Chymici ad aurum conflandum vtuntur, &c.

IOS. SCALIGER.

IMPORTVNA parecbasis de Chymica arte, quam veteribus etiam cognitam iurat, nos vero in Manilianis nostris disertim negamus, importuna, inquam, parecbasis ab homine ineptissimam sententiam expressit, vt crederet etiam Aristoteli notam fuisse. Aristoteles ait argumentum esse τοῦ τὴν θάλατταν λιπαρωτέραν τοῦ ὕδατος εἶναι, quod ἀπὸ τῶν ἁλῶν ἔλαιον ἀφαιρεῖται. Illud pingue καὶ ἐλαιῶδες καὶ λιπαρῶδες, quod sali concreto in salinis innatat, ἔλαιον vocat. Αφαιρεῖσθαι autem non est arte chymica elicere, sed simpliciter despumare & deflorare ex superficie salis. Illud enim ἐλαιῶδες est, & pingue, ita vt fere ignem concipiat. Quin sal ipsum ἐλαιῶδες esse ex crepitu, cum in ignem conijcitur, manifestum est, & quia ignis modica aqua marina perspersus magis magisque reuiuiscit.

GVILANDINVS. pag. 99.

Equidem Strabo illo ipso quem modo indicaui loco auctor est Aristotelem scholæ Peripateticorum principem libros primum omnium congregare cœpisse, atque Ægypti reges bibliothecæ syntaxin docuisse. Cuius asseuerationis vtramque partem esse erroneam, falsamque, profiteri non dubito. &c.

IOS. SCALIGER.

REPREHENDIT Strabonem, qui dixerit Ari-

ſtotelem bibliothecam primum omnium inſtituiſſe. Sane ſi hoc dixit Strabo, dignus eſt caſtigatione. Sin autem, Guilandinus caſtigandus. Verba Strabonis ἐκ δὲ τῆς σκήψεως οἵτε σωκρατικοὶ γεγόνασιν ἔφεσος καὶ κηφισκος καὶ ὁ τοῦ κηφισκου υἱὸς νηλεύς, ἀνὴρ καὶ ἀριστοτέλους ἠκροαμένος καὶ θεοφράστου, μᾶλλον δεδεγμένος δὲ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ θεοφράστου, ἐν ᾗ ἦν καὶ ἡ ἀριστοτέλους. ὁ γὰρ ἀριστοτέλης τὴν ἑαυτοῦ θεοφράστῳ παρέδωκεν, ὥσπερ καὶ τὴν σχολὴν ἀπέλιπε, πρῶτος, ὧν ἴσμεν, συναγαγὼν βιβλία καὶ διδάξας τοὺς ἐν αἰγύπτῳ βασιλέας βιβλιοθήκης συνταξιν. Impoſuit interpres Tiphernas Guilandino, qui verbum πρῶτος refert ad ἀριστοτέλης, non ad νηλεύς. Nam parentheſi includenda illa, ὁ γὰρ ἀριστοτέλης, quorum vltimum verbum ἀπέλιπε, vbi finis παραθέσεως. Igitur νηλεὺς πρῶτος, ὧν ἴσμεν &c. Continuandum eſt. Inſignis ſane fuit iſte error, qui & doctiſſimum Xylandrum tranſuerſum dedit. *Primus omnium*, inquit, *qui nobis ſunt noti, Ariſtoteles bibliothecam conductis libris compoſuit.* Vbi & συναγαγὼν malè *conductis* vertit. Igitur Strabo non Ariſtotelem ſed Neleum Coriſci Socratici filium primum omnium bibliothecam inſtituiſſe dicit. Amiſit igitur anſam reprehendēdi Guilandinus, quam ſtudioſe apprehenderat. Quam anxie illum locum rimatur, vt de muſca triumphet.

IN MEMBRVM VII.

GVILANDINVS. pag. 107.

Ex hac Theophraſti oratione facile eſt cuiuis intelligere, qua ego ratione perſuaſus, duo in Plinio verba ſede non ſua iacentia, alio reponenda cenſuerim. Cum enim in

Ægypto peregrinarer, & magna cura in omnes eius regionis ſtirpes inquirerem, nunquam potui in Papyrum incidere, cuius thyrſi, ſeu virgæ ad ſummum ſeptem cubita excederent. &c.

IOS. SCALIGER.

Est quod grauiter expoſtulem cum Guilandino: primum, quod cum plantam papyri in Ægypto conſiderarit, non eius picturam hic appoſuit: deinde iudicium in eo requiro: qui non diligentius conſiderarit verba latina Theophraſti, an cum Græcis vel potius cum hiſtoria papyri conueniant. Itaque cum verba ex Græcis Latine reddita ita cõcepta ſint, *Super terram ipſam radices obliquas tenues, denſaſque in limum demittens.* Mirum cur ἀποπίαν non conſiderauit. Nam ſi demittit radices in limum, quomodo ſuper terram? An non oppoſita ſunt, terra, & limus, ſuperficies terræ & profunditas? Etiam ſi papyrum non vidiſſet, tamen abſurditatem ſententiæ illi non oboluiſſe mirarer. Sed ἀποπώτερον quod ait, radices tenues papyri. Hui! itane tenues, quas πολὺ ξύλον ἔχει dixit Theophraſtus, ita vt ex illis fabrilia multa fiant, & carbones. At nos, qui nunquam papyrum vidimus, poſſumus veram lectionem Theophraſti de papyro illum docere. Verba vulgata: φύεται δὲ ὑπὲρ τῆς γῆς αὐτῆς πλαγίας ῥίζας εἰς τὸν πηλὸν καθιεῖσα, λεπτὰς, καὶ πυκνὰς. ἄνω δὲ τὰς παπύρους τειχώδεις, μέγεθος ὡς τετραπήχεις, κόμιν ἔχοντας ἀχρείαν, ἀδενῆ. Legimus ſine vlla dubitatione φύεται δὲ ὑπὲρ τῆς γῆς αὐτῆ, πλαγίας ῥίζας εἰς τὸν πηλὸν καθιεῖσα, λεπτὰς δὲ καὶ πυκνὰς ἄνω τὰς

πάπυρος καλαμώδης, τετράγωνος, μέγεθος ὡς πεντεκαίδεκα &c. Sed vnde illud, *coma inutili, exilique fastigiatos* ex Theophrasti ἀχρείας, ἀδενῆ. Sane in verbis Græcis nulla fastigij mentio: neque probo *volam* ἀντὶ τοῦ καρποῦ, cum Plinius recte *brachium* verterit.

GVILANDINVS. pag. 113.

Vlpianus lege L.† *de legatis* III. *Chartis legatis, neque papyrum ad chartas paratum, neque chartæ nondum perfectæ continebuntur. Ideoque Tranquillus, qui literis consignauit Neronem plumbeam chartam supino pectore sustinuisse, si pro charta dixisset plumbeam papyrum, culpari iure non posset, &c.*

† l. 52 librorum ff. de.

IOS. SCALIGER.

MIROR cur Suetonium reprehendat, qui *plumbeam chartam* dixerit, *cum*, inquit, *deberet papyrum*. Nihil vecordius potuit. Nam quis vnquam vidit laminam ex quauis materia papyrum dici? Chartam vero imitari potest quicquid instar schedæ fabricatum, aut fusum, aut textum, aut expolitum est. At quod in testimonium adducit Martialis locum, vt ostendat Papyrum significare etiam radicem, idque ita interpretandum in versiculo Martialis: *Farctus papyro dum tibi torus crescit*, nō possum satis admirari, quî hoc illi in mentem venerit. Nam papyrus quidem eo versiculo est verùm sari, quo tunicatus popellus Romæ toros farciebat: & quia in Circo venibat, tomentum Circense vocabatur. Nam beatiores ex Lingonicorum sagorum villis derasis farciebant culcitas; pau-

peres ex ſari Tuſco, cuius meminit Strabo, & πάπυρον vocat. Ait igitur Martialis Titulli lectum funebrem papyro farctum, propterea pauperrimum hominem fuiſſe oportet. At bonus Guilandinus putat hic innui ex radicibus papyri Romæ rogum accendi ſolitum. Quid, Guilandine, tanta penuria ligni Romæ erat, vt opus eſſet peregrinis papyri radicibus ad ignem accendendum? Contra tantum Ægypto illarum radicum ſuperfuit, vt etiam habuerit, quas exteris nationibus venderent, & tamen Iuriſconſultus ait eos penuria ligni coactos arundinem, herbas, ſpinas, vepres vrere?

GVILANDINVS pag. 115. 116.

Quod ad Papyri deſcriptionem à Plinio propoſitam attinet, eam tam claram perſpicuamque faciunt verba Theophraſti, à me ſtatim in exordio huius commentarij adducta, vt inutilem ſim operam poſiturus, ſi diutius in ea declaranda immorari velim. Niſi quod Plinium aſſerere ab errore non poſſum, qui quatuor Theophraſti verba, κόμην ἔχοντας ἀχρείαν, ἀδενῆ, id eſt, comam inutilem, debilemque ſuſtinentes, Latinè dixerit, thyrſi modo cacumen includens &c.

IOS. SCALIGER.

PLINIO iraſcitur, qui κόμην ἔχοντας ἀχρείαν, ἀδενῆ verterit *Thyrſi modo cacumen includens.* Sane non immerito carpi Plinium conceſſerim. Sed ſuſtinenda caſtigatio donec conſideremus cauſſæ ne fuit Plinio cur ita verterit. Manifeſto enim legit, κόμης

ἔχοντας κάχρυν ἀσθενῆ. κάχρυς, vt sciunt qui Theophrastum legerunt, est quasi rudimentum quoddam floris, aut germinis paniculæ modo compactum, quale visitur in Salicibus, corylis, nucibus, & alijs. Papyrus habet, χαίτην, quia ἡ πάπυρος iam sumitur pro scapo adultiore, cui agnascentia virgulta, quos παπύρους vocat Theophrastus, pro coma rudimentum paniculæ potius habent. In quo potius reprehendendus Plinius, qui descriptionem τῶν καλουμένων παπύρων cum descriptione τῆς παπύρου confundit. Hoc pertinebat ad peritum rei Herbariæ considerare præsertim qui & in Ægypto Papyrum viderit, & commentarium de Papyro ex professo instituerit. Igitur scapis adultioribus Papyri χαίτην attribuit Strabo: agnatis autem Papyris pro coma κόμης κάχρυν Theophrastus hoc est, *rudimentum comæ*. Nam κάχρυς est rudimentum futuri germinis, aut floris, aut fructus. A forma thyrsum vocauit. Nam thyrsus in comam desinit, propterea κωνοφόροι Bacchæ pro θυρσοφόροι dicuntur. Et nomen fastigiatum ostendit acutum cacumen virgulti. Recte ergo Plinius. modo ne confudisset τοὺς παπύρους cum maiore scapo.

GVILANDINVS. pag.117.

Ad quem locum Judith respiciens Plutarchus Sympos. IV. *problemate* V. *de Hebræorum ritibus sacrisque verba faciens, in hæc verba scriptum reliquit.* ἐστὶ καὶ κραδηφορία τις ἑορτὴ, καὶ θυρσοφορία παρ' αὐτοῖς, ἐν ᾗ θύρσους ἔχοντες εἰς τὸ ἱερὸν εἰσιῶσι. *Quod Latinè dixerim: est etiam*

ſolennitas quædam apud eos, quæ à geſtatis ramis, thyrſiſque denominari poſſit, in qua cum thyrſis templum frequentant.

IOS. SCALIGER.

Καδηφορία Iudæorum apud Plutarchum non eſt eadem cum illa quam dicitur Iudith celebraſſe. Nam eſt ſolenne tabernaculorum, vel, vt ipſi vocant, סכות vt mediocriter literis diuinis tincti ſciunt. Quia autem ramos, quos vocant Hoſanna, Iudæi geſtant, putauit Græcia eſſe deductum ſolenne à ſuis trietericis orgijs. Porro verba Plinij vltima in membro VII. pag. 106. Ita legenda, *thyrſi modo cacumen includens ſemine nullo.* Intelligit enim cacumen ſemine nullo, hoc eſt ἄκαρπον eſſe. Quod ſequitur, an Guilandinus intellexerit, neſcio. Certe ego non intelligo: *ſemine nullo, aut vſu eius alio quam floris ad deos coronandos.* Quid eſt enim, nullum eius eſſe vſum alium, quam floris ad deos coronandos. Nam qui florem nullum habet, qui eius floris vſus eſſe poſſet ad deos coronandos? ſed delendum τὸ *quam. Semine nullo, aut vſu eius alio floris ad deos coronandos.* Hoc vult, nullum ſemen habere, nullum florem ad coronarium opus.

GVILANDINVS. pag. 118.

Cæterum cur Plinius lib. XV. *cap.* XXVIII. *Papyri thyrſum ſiue caulem vocauerit pomum, declarant quę idem auctor libro* XIII. *cap.* XI. *ex Theophraſto tranſcripſit, qui ait Ægyptios papyri caules, crudos, & elixos, & aſſos manducare, ſucco tantum deuorato, manſo autem reiecto & cęt.*

IOS.

IOS. SCALIGER.

VIDENDVM an Plinius vocauerit thyrſum Papyri pomum ab alia mente, puta, quod cortice duro & læui eſt, vt pomum, medulla tenera. Caſſiodorus: *Surgit Nilotica ſilua ſine ramis, nemus ſine frondibus, aquarum ſeges, paludum pulchra cæſaries, virgultis mollior, herbis durior, neſcio qua vacuitate plena, plenitudine vacua, bibula teneritudine ſpongeum lignum, cui more pomi robur in cortice eſt, mollicies in medullis, proceritas lenis, ſed ipſa ſe continens, fœdæ inundationis pulcherrimus fructus.*

IN MEMBRVM VIII.

IOS. SCALIGER.

VNO verbo expediam, quod ipſe tot ambagibus explicare nequiuit. Ait Plinium, Gazam, & alios erraſſe, quod ἐκ βίβλου Theophraſti verterint, *ex libro, Quod*, inquit, *liber ſit cortex exterior.* Ego vero cõſtanter aio Plinium recte vertiſſe. Nam arborum cortex dupliciter conſideratur, extra, & intra. Extra cortex eſt, intra liber. Iſidorus ex veteribus Criticis. *Liber eſt interior tunica corticis, quæ ligno cohæret in qua antiqui ſcribebant.* Ita papyrus dupliciter conſideratur, quod eſt extra, papyrum vocat infrà, quod intra, βίβλος dicitur. Lege pag. 120. 121. 122. videbis hominis præcipitem in reprehendendo calorem. Aliter Plinius diſſentiret à ſeipſo. Denique Plinius philuram Papyri librum vocat, quomodo Theophraſtus βίβλον corticem tantum papyrum, infra. Papy-

rum, inquit, extremum eius ſcirpo ſimile. Quod pag. 125. περὶ ἀνδρόχνης καὶ ἀνδρόχνης affert, res tritiſſima eſt, & à multis criticis iandudum vexata. Pag. 129. redit ad ingenium cum perſuadet ſibi Plinium βίβλοι pro cortice dixiſſe. Quod iam falſi conuicimus. Sed pag. 121. inclementer in Plinium inuehitur, quod verba Theophraſti καὶ ἕτερα πλείω, καὶ ἐμφανέσταται δὴ τῆς ἔξω τὰ βιβλία, omiſerit. Atqui hæc præteritio illum potius quaſi manu ducere debebat ad ſuſpicandum id quod eſt, nempe verba illa, τὰ βιβλία eſſe addita ab illis, qui ſincerum vas incruſtare volunt. Nam ſane Theophraſtus cum extrema narratione dixit ᾗ ἕτερα πλείω, illis verbis ſignificat ſe nihil aliud dicere, ſed quia nota erant & Græcis, ideo nõ nominat ſcripſit igitur, ᾗ ἕτερα πλείω καὶ ἐμφανέσταται δὴ τῆς ἔξω. & alia quæque, inquit, ex papyro faciunt Ægyptij, quæ etiam in notitiam exterarum nationum peruenerunt inſtitorijs mercatorum. At τὰ βιβλία eſt gloſſema illius ſtudioſi, qui ſciebat etiam chartam ad libros ex ea fieri. Hanc veram eſſe lectionem Theophraſti, quouis pignore contenderim, tum quod eam Plinius non vertit, tum quod de barbariſmo ſuſpecta eſt vulgata lectio. Alioqui quid opus eſt Theophraſtum monuiſſe chartam fieri ex papyro, cum & pueris ipſis in Græcia id conſtaret. Sed cum dicit πλείω ἕτερα, oſtendit hactenus nihil aliud recenſere velle, quia palam omnia nota eſſent. Præterea ſi eam lectionem retinemus, βιβλία referendum ad πλέκεσθαι: atqui χάρτης non πλέκεται.

IN MEMBRVM IX.

GVILANDINVS pag. 135.

Non alienum videtur, hoc loco repellere errorem Euſtathij, qui Κάλαμον ἐρυθραῖον, *Id eſt calamum rubrum apud Dionyſium in libello de ſitu orbis pro aromatico calamo rectè quidem interpretatur, verùm vocari rubrum, quod India vſque ad rubrum perueniat Oceanum falſo aſſerit. &c.*

IOS. SCALIGER.

MALE reprehendit Euſtathium, qui ἐρυθραῖον κάλαμον interpretatur, *Indicum*, cum omnes poëtæ Erythræum ponant pro interiore India. Vnde & Propertius, & alij Erythræos lapillos manifeſtè vocant, ex India vltima arceſſitos. Tironem in literis admodum eſſe oportet, qui de hoc dubitet. Exempla pueris paſſim occurrunt. Itaque pudet hæc refellere. At quis ferat χιῤῥὸν idem eſſe cum ἐρυθρῷ. Vide inſcitiam hominis. χιῤῥὸς eſt giluus, ἐρυθρὸς, ruber. quod ſi à colore nominaſſet poëta non ἐρυθραῖον, ſed ἐρυθρὸν dixiſſet. ἐρυθραῖον eſt gentilitium, ἐρυθρὸν eſt categoria τοῦ ποιοῦ. eſt enim color. Ita miſer Guilandinus μέσος ἔχεται, neque alterutrum effugerit, aut inſanus haberi, aut φιλόμωμος: vel vtrumque potius.

Pag. 141. Deum immortalem quæ de Carbatinis delirauit, quæ fiebant ex crudo corio, eas vult ex ſparto confici. & quam importune iniecit mentionem Carbaſi lini ſubtiliſſimi.

IN MEMBRVM X.

GVILANDINVS.

Præparantur ex eo chartæ, diuiſo ſcapo in prætenues ſed quam longiſſimas philuras. &c.

IOS. SCALIGER.

PHILVRA, ramentum, papyrum. Quòmodo in his fallatur, poſtea dicemus, at quæ deprauauit in textu Pliniano conſideremus. Verborum Plinij ſententiam non aſſequitur. *Præparantur ex eo chartæ diuiſo acu in prætenues ſed quam latiſſimas philuras.* Apertiſſima ſententia eſt: ex papyro chartæ præparantur, tunicis à ſe inuicem ſeparatis acu aut ſimili ſcalpello. Verba Plinij ita Græce ſonarent: κατασκευάζονται δὲ οἱ χάρται ἐξ αὐτῆς βελόνῃ εἰς λεπτοτάτας φιλύρας ἀφαιρεθέντος. Ipſe pro *acu* ſupponit *ſcapo*. cum verba *ex eo* ex ſcapo papyri ſignificent; nam de quo inſtituit hoc caput, niſi de papyro? De papyro igitur intelligendum. deinde pro *latiſſimas*, reponit, *longiſſimas* pari errore. Nam Plinius vult vt quam latiſſima phylura ſi fieri poteſt, auellatur, hoc eſt, tanta auellatur, quanta eſt ſcapi craſſitudo, & caueatur ne diſcerpatur, & abrumpatur. Quod autem in fine Commentarij ait *ineptam ad eam rem acum*, rem puerilem ignorare videtur. aſſumat cœpe & niſi acu eius tunicæ auelli poſſint, ego illius vicem molam, ac vapulem. Hæc certè aliter refutanda non ſunt.

IN MEMBRVM. XI.

GVILANDINVS.

Etsi Hadr. Turnebus eximia atque præstanti doctrina multa feliciter in veterum monumentis emendauerit, restituerit, explicauerit: tamen in huius loci enarratione tantum abest, vt aliquid dignum laude præstiterit, vt multæ etiam culpæ obnoxium se fecisse deprehendatur. Etenim genus chartæ, quam Plinius ait dici antiquitus Hieraticam ob sacrorum voluminum honorem: recentius vero ab geminatâ adulatione, modo Augustam, modo Liuianam, ipse libro VII. *cap.* II. *pro tribus chartarum generibus, magno, & pudendo errore annumerat. &c.*

IOS. SCALIGER.

QVÆ sequuntur Pliniana, sunt τὰ κεφαλαιώματα huius materiæ. Nam de charta & eius generibus, ac confectione loquuntur. Ea tamen omnia ignorasse Guilandinum nisi conuicero, ego ipse Guilandinus sim. Quod autem eum præcipue in errorem adegerit, est ignoratio diuisionis chartæ Hieraticæ. Charta maioris moduli annalibus, & ritualibus libris, & Hierophanticis rebus dicata fuit, ab hoc Hieratica appellata. Ea duplex fuit. prima Hieratica XIII digitorum. Secunda Hieratica, XI digitorum. Sed prima abolitione Augusti, Augusta dicta fuit, secunda Liuiana, abolitione Liuiæ Augustæ. Cuius sententiæ meæ vestigia præclara extant apud Isidorum. *Prima,* inquit, *& præcipua Augustæa regia, maioris formæ in honorem Octauiani Augusti*

appellata. Secunda Liuiana, ad honorem Liuiæ. Tertia Hieratica dicta, eo quod ad ſacros libros eligebatur, ſimilis Auguſteæ, ſed ſubcolorata. Quin & Plinius ipſe primæ & ſecundæ meminit infra, cum ait. *Igitur & ſecundæ corio ſtatumina facta ſunt è primæ ſubtemine.* Intelligit ex Auguſtæ ſubtemine, ſtatumina facta corio Liuianæ. & paulo poſt: *Liuiana ſuam tenuit, cui nihil primæ erat, ſed omnia ſecundæ.* Hæc ignorans Guilandinus nihil penitus in his verbis Plinij vidit, ac ne minimum quidem in illis aſſecutus eſt. Supereſt igitur, vt ineptiſſime Turnebum reprehenderit, & ioculariter hic primam & ſecundam adulationem ſomniauerit.

In verbis Plinij. *Quæ ab adulatione Auguſti*; non mala prorſus lectio: ſed longè melior vetus ſcriptura: *abolitione Auguſti.* Eſt enim abolitio, cum pro Hieratica Auguſta eſt appellata. Abolitionis verbo ter alios vtitur Suetonius Tiberio cap. IIII.

IN MEMBRVM. XII.

GVILANDINVS.

PLINIVS. *Proximum Amphitheatricæ datum fuerat à confecturæ loco. Lege. Proximum Athribiticę datum fuerat &cęt. Equidem diu multumque me ſolicitum tenuit, qui nam in Ægypto locus fuerit amphitheatrum, à quo charta Amphitheatrica nomen accepiſſe ſcribitur. &c.*

IOS. SCALIGER.

Amphitheatricam. Male neſcio in quam Athribi-

ticam chartam hoc mutauit. Vult Amphitheatrum non fuiſſe Alexandriæ, quæ vrbs tota delitijs diffluebat. Sed pag. 155. & 156. quam inepte putat mendum eſſe in codice Pliniano vbi loquitur de Amphitheatro. Idem enim Plinius manifeſto ſentit, quod Calpurnius. Calpurnius ex duobus hemicyclijs oualibus theatrum fieri dicit. Idem Plinius. Quid igitur latrat Guilandinus? Videmus temulentum ingenium hominis.

IN MEMBRVM. XIII.

IOS. SCALIGER.

DE Remnio Palæmone grammatico Vicetino vide inſcriptionem veterem in Orthographia Aldi pag. 779.

IN MEMBRVM. XIV.

GVILANDINVS.

PLINIVS. *Propiorque etiamnum cortici Tæniotica, à vicino loco. lege. Propiorque etiamnum cortici Tanitica, à vicino loco.*

IOS. SCALIGER.

Tęniotica. Ita veteres Manuſcripti. Guilandino diſplicet, quia charta non extra Delta naſcatur, Tænia ſit extra. At Plinius dixit non in Tænia naſci ſed prope. Ait enim in vicino loco. Iſidorus tamen autor eſt, eſſe locum in vrbe Alexandrina. *Charta*, inquit, *Tęneotica, à loco Alexandrię, qui ita vocatur, vbi fiebat.* Perperam ergo *Tanitica* ſuppoſitum à Guilandino.

IN MEMBRVM XVI.

GVILANDINVS.

PLINIVS. *Texuntur omnes tabulæ madentes Nili aqua. Turbidus liquor vim glutini præbet, cùm primò ſupina tabula ſcheda adlinitur, longitudine papyri, quæ potuit eſſe ſegminibus vtrinque amputatis. Tranſuerſa poſtea crates peragitur. Præmitur deinde prælis, & ſiccantur ſole plagulæ &c. Sic corrige. Texuntur omnes tabulæ madentes Nili aqua: Turbidus liquor vicem glutinis præbet. Cum primò ſupina tabula ſcheda adlinitur (longitudine papyri, quę potuit eſſe ſegminibus vtrinque amputatis) tranſuerſa poſtea cute peragitur. Premuntur deinde prelis, & ſiccantur ſutę plagulę &cęt.*

IOS. SCALIGER.

VT iam diximus, cum in his Plinianis capitibus maioris eſſent momenti quæ ſequuntur, quam antecedentia; tamen in nullis magis cæcutiuit, quam in his, Guilandinus. Apponam lectionem veram Plinij, quam ex veſtigijs Cuiaciani codicis eruimus. *Texuntur omnes madente tabula Nili aqua. Turbidus liquor glutinis prębet vicem. Primo ſupina tabula ſchedis adlinitur longitudine papyri, quę potuit eſſe reſigminibus vtrinque amputatis. Tranſuerſa poſtea crates peragitur: premitur deinde prelis, & ſiccantur ſole plagulę atque inter ſe iunguntur.* Iam Sole clarior ſententia. In ſumma ait, philuras glutinari & attexi inter ſe extenſas in tabula, ſiue aſſere ligneo aqua Nili perfuſo, vt ſit glutinis vicem. Hæc ſummatim. Sed hæc quæ ſequuntur

μει·

μεικώτερον. Primo, inquit, tabula tam longa, quam ſcapus papyri reſigminibus abiectis ſchedis adlinitur, hoc eſt ſchedæ & philuræ extenduntur in tabula, tam longa quam ſunt ſchedæ ipſæ. Deinde aliæ tranſuerſæ ſchedæ ſuperſternuntur, tranſuerſæ ad rectos angulos, in modum cratis. Puta ſex ſchedis tabula primum ſternitur, totidem tranſuerſæ ſuperſternuntur. Cum ad eum modum ſtratus ſchedarum tranuerſi poſiti fuerint, poſtea ea crates prælo premitur, vt exugatur humor aquæ Niloticæ, qua lita fuit tabula. Poſtremo ſuſpenſo prælo crates illa eximitur ac deſtruitur, ita vt ſolæ ac ſeparatę plagulę per ſe ſiccentur. Hoc δι' ὃ ὀνάγοις percepit Guilandinus. Primum itaque falſo putat Guilandinus tabulam hic eſſe philuram papyri. Nam ſi ita erat, quid eſſet *tabula adlinitur ſcheda?* An non idem eſſet, ac ſi diceretur, tabula adlinitur tabula. Siquidem pagina 170. ipſe ſchedam & tabulam eandem facit. Fruſtra igitur Turnebum reprehendit, qui hic tabulam prima ſua ſignificatione accipit. Cui, obſecro, probare poterit, tabulam eſſe plagulam, aut philuram? Nihil potuit ab illo imprudentius, ne dicam væcordius dici. Eſt igitur hic tabula, aſſer ligneus tanta longitudine, quanta ſcheda ipſa papyri: tanta latitudine, quantam vult, qui crates ſchedarum in illa ſternit. Quod de crate diximus, minus intellexit, cum pro *crate, cute* ſuppoſuit. Profecto quid ſit, *tranſuerſa cute*, non intelligo. cum autem legit *ſutæ plagulæ*, quid aliud, quam traducit ſe? Primum quod ſchedę illæ non ſuebantur filo traiectæ (hoc enim eſt ſuere) ſed

tantum inter ſe glutinabantur orarum marginibus, turbida aqua Nili vicem glutinis prębente, quod Plinius vocat texere, vt & Lucanus.

Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Nouerat. Deinde tametſi concedamus ſuere eſſe glutinare, tamen nondum glutinatę prælo ſubijciuntur, ſed pręlo exemptę, & per ſe ſiccatę poſtea inter ſe glutinantur, vt diſertim Plinius monet. Sane ſuere nunquam pro conglutinare accipitur, ſed ſimpliciter pro traiectione acus aut lineæ in labra aut oras commiſſurarum. Plinius ait *aqua conglutinari ſchedas.* ſi ſuere recipimus, quid erit aqua ſuere aut ſchedę aqua ſutæ? Eſt profecto temeritas non ferenda. ſed legendum *ſolæ*, non, *ſole.* Nam ait exemptas ſchedas deſtructo ordine cratis ſolas per ſe ſeparatim ſiccari. Nam prius ſternebantur parallelæ pagellæ, vt diximus, totidem item ſuperſternebantur tranſuerſæ ad rectos angulos. Tum prælo ita ſtructæ exugebantur. Deinde in vmbra ſolę per ſe exiccabantur, vt & hodie fit in charta noſtra. Nam ſolæ plagulę in linea aut tranſenna ſuſpenſæ ſic ſiccantur. Aliter ſi alię alijs ſuperſtratę ſiccarentur, humor ſuperſtratarum in ſubiectas caderet, & ita putiſcerent. Denique quæcunque de verbo ſuendi exempla afferuntur, omnia contra illum faciunt. Eadem enim ſignificant, quod Gręcis ῥάπτειν. Plagulę autem, quarum primigenium verbum plaga, Græcum eſt πλαγξ.

GVILANDINVS. pag. 176.

A ſegminibus dicta eſſe ſuſpicor ſagmina, vna tantum mutata litera, quæ vt Feſtus annotat, erant verbenæ, id eſt herbæ puræ & cæt.

IOS. SCALIGER.

Ἄκαιρος eſt παρέκβασις vel potius μετάβασις à ſegminibus ad ſagmina.

IN MEMBRVM. XVII.

GVILANDINVS.

In chartis non ſolum commendabantur tenuitas, denſitas, candor, læuor, quæ omnia in noſtra quoque papyro laudantur, ſed permagni intererat, ſi latitudinem adeptæ erant præ alijs ampliorem. Ea traditur fuiſſe tredecim digitorum laudatiſsimis, hoc eſt, vt ego interpretor, Claudiæ, quam auctor omnibus prælatam eſſe teſtatur. Hieraticæ, id eſt Auguſtæ, Liuiæue vndecim: Fannianæ decem: Amphitheatricæ nouem: Saitica, quod inter ſcriptorias eſſet anguſtiſsima, mallei, quo tundebatur, diametrum non adæquabat. Vnde colligimus fuiſſe etiam apud veteres in more poſitum chartas malleo excutere. &c.

IOS. SCALIGER.

Tredecim digitorum optimis. Optimam chartam, quam hic intelligit Plinius, ait eſſe Claudiam; magno ſane errore. Nam Plinius optimam chartam vocat Hieraticam Auguſtam infra: *Primatum*, inquit, *mutauit Cl. Cæſar.* Nimia quippe Auguſtæ tenuitas tolerandis non ſufficiebat calamis. Si optima

charta eſt, quæ principatum habet, Auguſta autem optima eſt, teſte Plinio, quam aliam hic intelligimus optimam, niſi Auguſtam? Claudia vero ex duabus Hieraticis compacta erat, ex Auguſta, & Liuiana, vt mox dicemus. Neque enim adhuc eam explicauit. Quam vero hic Hieraticam ſine adiectione vocat, eſt Hieratica Liuiana. ſed id quęro, cum de latitudine chartarum differat Plinius, quare Saiticam dicit malleo non ſufficere. Nam vt malleo ſufficiat, hoc non pertinet ad latitudinem, aut longitudinem ſed ad craſſitiem. Non enim dubium eſt, ſi nimis tenuis eſt, quin ictibus mallei plus iuſto extenſa tandem laceretur. Igitur quid ad malleum latitudo? Nam tenuitas ſane ad malleum: puta ſi adeo tenuis, vt malleo tolerando non ſufficiat. Sed adeo anguſtam eſſe, vt malleo tolerando non ſufficiat: hoc vero abſurdiſſimum. Quid inde incommodi malleo, Guilandine? Nam malleus æque latam atque anguſtam, cõplanare atque erugare poteſt. Præterea non animaduertit Guilandinus chartam non in Ægypto malleari, ſed Romę, cum iterum glutinarentur: de contexenda enim charta in Ægypto ſatis ſuperius expoſitum Membro XVI. ibi nulla mallei mentio. At Romę cum vitium in chartis deprehendebatur, vt iterum recurare eas opus eſſet, malleo primum tenuabantur, deinde glutino percurrebantur. Adeo vt Amphitheatrica, quę in Ægypto infra octo digitos erat, Romę à Fannio recurata, & malleo extenſa atque tenuata ad nouem digitos peruenire. Non igitur hic Saiticę vllum à malleo incommodum eſt,

tum quod Plinius de latitudine tantum hic agit, non de tenuitate : tum quia tametsi de tenuitate ageret, tamen nulla in Saitica tenuitas. Quo enim propior cortici philura, eo densior, ac crassior: Saitica autem propior, ergo crassior, ac minus tenuis. Si crassior, ergo mallei tolerantior. Latet igitur mendum aut monstrum aliquod in hac lectione. Hoc enim præter ἀπρίαν, quam deteximus, arguit vetus scriptura, quæ ita concepta est in Cuiaciano : *Pauciores Saitica, nec alio sufficit.* Id est, nec alio minus sufficit. Caussam reddit. Nam si alio minus habeat, improbatur, vt Tæniotica. Quæ plebeia esse videtur. Igitur, *nec alio*, repete ex precedentibus τὸ *minus*. Breuiloquium Plinij multos decepit, præsertim Hermolaum Barbarum virum doctissimum, & omni exceptione maiorem.

IN MEMBRVM XVIII.

IOS. SCALIGER.

Primatum mutauit Claudius Cæsar. Primatum tenebat Augusta Hieratica. Nam prima Hieratica dicebatur. Ob nimiam tenuitatem, & quia indecoro visu pellucida erat, secundæ Liuiæ corio statumina fecit è primæ Augustæ subtemine Claudius Cæsar, & à se Claudiam vocauit. vt ex istis appareat, quam imprudenter ante hoc membrum Claudiæ mentionem factam esse à Plinio Guilandinus putauerit. Non possum satis mirari id quod in hunc locum adducit idem Guilandinus: Claudium Cæsarem duabus philuris, quibus Augusta inserta erat, tertiam

insuper membranam iniecisse,& latitudinem ab vndecim digitis vsque ad tredecim auxisse. Vnde hoc didicit Guilandinus? Quis illi indicauit Augustam duas philuras habuisse? Vbi Plinius eius rei mentionem fecit? Deinde si charta quæ ex duabus paginis contexta XI digitos habebat, postea vna pagina auctior facta ad XIII peruenit, necessario illa tertia pagina duos tantum digitos lata fuit. Quod si verum est, & duæ reliquæ similes tertiæ fuerunt, vt fuisse necesse est, quatuor igitur tantum digitorum primum fuit Augusta,ex duabus scilicet paginis binum digitorum compacta,deinde non XIII, vt vult, sed VI tantum fuisse tertia pagina aucta. Vides ἀπαιδευσιαν hominis, καὶ τὸ ἀνακόλουθον rei, καὶ ἀποπίαν, si hæc concedamus,*charta,*inquit, XI *digitorum, tertia pagina aucta,*XIII *digitorum facta est.* Si duo digiti ad eius latitudinem, ex tertia pagina accesserunt, duorum tantum digitorum tertiam paginam fuisse dicendum. Atqui Plinius tantam breuitatem in philuris adhuc non notauit. Vnde expiscatus sit, ipse viderit. Lege totum hunc commentarium: miraberis satis hominis imprudentiam,ne quid asperius dicam.

Verba Plinij. *Nimia quippe Augustæ tenuitas tolerandis non sufficiebat calamis.* Quanquam hæc lectio à me non damnatur, tamen duplex est in vetusto Cuiaciano,*tenerandis,* alias, *temperandis.* Medicinam nullam afferre possum. Suspitionem meam tantum indicaui.

Lituræ metum afferebat aduersis. Scribe ex Cuiaciano: *Ad hoc transmittens literas lituræ metum adferebat*

ex auersis & alias indecoro visu pertranslucida. Ex auersis, nempe literis. Nam repetendum ex illo, *literas transmittens*. Aduersa charta est ea, quæ ad nos spectat, hoc est, quæ nobis obuersa est. Auersa quæ à tergo; quę dicitur ὀπισθόγραφος. Recte igitur in translucida charta liturę metum esse ex auersa scriptura ait. Hic lituram accipe, maculam, quę funditur ex atramento in charta bibula. Nam cum in aduersa chartæ bibulæ fronte scribitur, in auersam liturę transmittuntur, ita vt à tergo facies lituris fœda sit. At Guilandinus lituras, quę inducendo & corrigendo & delendo fiunt; accipit. Male.

GVILANDINVS. pag. 184.

Subtegmen quod positum sit quasi sub tegmine aliarum duarum superiacentium membranarum: statumen autem quia tabulas siue tunicas transuerso ordine ductas, non aliter fulcit, quam ridicæ, hoc est pali seu pedamenta vites, vitium iuga & perticas sustinent &c.

IOS. SCALIGER.

De statumine ἀδὴν ὑγιές. Statumen est stamen hic, quia dixit subtemen. alluſum enim ad texturam.

GVILANDINVS. pag. 185.

Cicero nuncupare videtur aduersaria, quòd scripta sint non solum in superficie auersa, sed etiam in aduersa.

IOS. SCALIGER.

Pvlchrvm commentum sane. Nam quę

charta vnquam auerſa ſcripta fuit, quę non prius aduerſa ſcripta fuerat? Nam rariores opiſtographę chartæ, quã alię. Itaque quid eſſet opiſtographum, quid Aduerſaria, minus intellexit. Aduerſaria dicuntur, quæ in aduerſa parte ſcribuntur, qualia erant quotidiana vitę & ephemerides. At in auerſa hoc eſt à tergo ſolebat & ſcribi. Vnde Opiſtographorum nomen. Sed in aduerſa rationes dati & expenſi perſcribebantur, in auerſa accepti. Quando auerſa pars conueniebat aduerſæ, hoc eſt, cum rationes accepti congruebant cum rationibus expenſi & dati: tunc hoc dicebatur vtramque paginam facere. Quod ipſe Guilandinus ſupra pag. 172. perperam interpretatur. putat enim alludi ad duas paginulas, ex quibus, vt ait ille, charta cõpingebatur. Quod tam falſum eſt, quam chartam neceſſario compingi ex duabus paginis. Sed vtramque paginam facere dicitur, cum rationes accepti quadrant cum rationib. expenſi. Quod & dicitur pariari. Cui contrarium reliquari. Nam villicus, qui non pariat, reliquari dicitur. Id & paria facere dicunt etiam. Aduerſaria igitur quanquam & opiſtographa erant, tamen nomen ab vſitatiore pagina acceperunt. Ea potiſſimum erant in charta deletitia, quę ſcilicet delebatur ſpongia, quę ab eo à Varrone dicitur *Spongia deletilis*. & Æſchylus alluſit, ὑγρᾶς σπογγιᾶς βολαῖς. Huc pertinent etiam *libri liturarij* apud Auſonium & palimpſeſtus Catulli.

Igitur & ſecundo corio ſtatumina facta ſunt è primo ſubtemine. Legimus. *Igitur & ſecundę corio ſtatumina facta*

facta ſunt è primæ ſubtemine. Primam, vt diximus, intelligit Auguſtam: ſecundam, Liuiam; ex vtraque contexta eſt Claudia. Quamobrem prælatam macrocolis ſcribit Plinius, quia macrocola ex pluribus paginis tranſuerſis compacta erant: Claudia tantum ex Auguſta, & Liuia. Quod ſi ex Auguſta Claudia facta eſt, non potuit ſine altera fieri. Nam duas fuiſſe oportet, ex quibus conſerta erat Claudia.

IN MEMBRVM. XIX.

GVILANDINVS.

Plinius. Liuiana ſuam tenuit, cui nihil è prima erat ſed omnia è ſecunda. Lege. Fanniana ſuam tenuit. &c.

IOS. SCALIGER.

PRÆPOSITIO *è*, quæ bis hic legitur, abeſt à veteri libro. Lego igitur, *Cui nihil primæ erat, ſed omnia ſecundæ.* Recte Liuia non potuit primas obtinere. quia nihil habebat quo primatum retineret, cum inferior eſſet Auguſta: ſed cum poſt illam nihil ei deeſſet ad perfectionem, propterea ſecunda manſit. Porro *Liuianam* vocat, quam ſupra *Liuiam*. Apud Iſidorum legitur *Libiana*. & à prouincia Libya deducitur. Ego puto nomen *prouincia* delendum. Et Liuiam Auguſtam ab Iſidoro intelligi. quanquam non plane mutare auſim, quia huiuſmodi nugis plurimis ſcatet Iſidorus. Ex his apparet quam temere *Fannianam* pro *Liuiana* mutat Guilandinus.

GVILANDINVS.

Omnium chartarum quas Plinius tribus hisce de papyro capitibus nominatim persequitur, octauum, & vltimum genus est Macrocollum, à maioribus corijs seu bracteis cognominatum. nam κόλλα, auctore Hesychio, significat dorsi bouis corium, ex quo glutinum excoquitur: μακρὸ autem idem interpretatur μεγάλα, à recepta apud veteres consuetudine, qua condemnati μακρὸν γραμμὴν trahere dicebantur, quemadmodum qui absoluti fuissent μικρόν. &c.

IOS. SCALIGER.

DESPERATA plane inscitia, qua μακρόκολλον pro μακροκώλιον dicit. κῶλα Græci vocant, quæ *Schedæ* supra vocantur. Vnde prima scheda, qua charta compingitur dicitur πρωτόκωλον, in quo erat character chartæ, vt inde nosceretur vbi facta erat. Sic apud Martialem *infima pagina* dicitur ἔσχατόκωλον. *Spectas ἐσχατοκώλιον, libelle, Nec summa potes in scheda teneri.* Vides summam hoc est, infimam schedam, ἔσχατοκώλιον vocari, vt πρωτόκωλον primam. Apud Martialem male vulgo excuditur ἐσχατοκωλικόν. κῶλον igitur est membrum schedæ, schedion. Ab eo & pergamenas Latini membranas vocant, vt & quidam Græcorum σωμάτια, καὶ τόμους. Neque solum hac in parte peccauit Guilandinus, cum dixit μακρόκολλον, sed etiam cum collam putat esse tergus bouis. Nam omnino colla est è tergore bouis, non tergus bouis, sed βόρσα est tergus: deinde addit pulchrum

ἕτυμον τῆς μακρᾶς γραμμῆς. Quod si ab eo quæras quid illud est, *damnatos trahere* μακρὰν γραμμὴν, quid respondebit, profecto nescio. Nam non damnati trahebant μακρὰν γραμμὴν, sed iudex, notam condemnationis μακρὰν γραμμὴν in ceris ducebat.

GVILANDINVS. pag. 189.

Tertium à Claudia locum tenebat Fanniana, quæ conserta erat, non quidem ex Augusta, cui auctor superius primas adscripsit, sed ex Amphitheatrica, cui secundas. &c.

IOS. SCALIGER.

FANNIANA, quæ conserta erat ex Amphitheatrica. Falso putat consertam fuisse, quæ simplex erat. sed quia quo philuræ propiores sunt medio, eo tenuiores, Amphitheatrica autem tribus gradibus ab eo distabat, & ob eam rem minus tenuis erat, excepit eam, & extendit & malleo tenuauit Fannius. Vnde amplior vno digito, quam antea, eius latitudo. Ab ea interpolatione dicta est Fannia, non quod cum Amphitheatrica compacta esset: sed quod tenuior malleo facta & latior, cum antea minus tenuis & læuis esset. si charta conseritur & compingitur, aliam esse oportet, cum qua conpingatur. Vt Augusta cum Liuiana compacta effecit Claudiam. At si nulla fuit præter Amphitheatricam, non igitur compacta fuit, sed tantum recurata atque interpolata ex rudi læuis & tenuata.

IN MEMBRVM. XX.

IOS. SCALIGER.

PLINIVS. *Rebellat ſæpe humor incurioſe datus, primoque malleo deprehenditur, aut etiam odore cum fuerit indiligentior.* Caſtiga ex Cuiaciano *Rebellat ſæpe humor incurioſe datus primo : malleoque deprehenditur.* quod autem ſequitur, *cum fuerit indiligentior*, quid ſit, neſcio. Quæratur igitur. Lego autem, *aut etiam vdore*, non *odore*. Nam humor ille deprehenditur aut malleo, quia exprimitur malleo, cum in Ægypto οἱ χαρτοποιοὶ non bene prælo expreſſiſſent: aut deprehenditur etiam vdore, cum madida ſpectatur charta. Nam odor nihil ad rem.

Plinius. *Deprehenditur & lentigo oculis, ſed inſerta medijs glutinamentis tænia fungo papyri bibula, vix niſi litera fundente ſe : tantum ineſt fraudis.* Etiam in veteri libro hæc deprauata ſunt. Lego ſine vlla dubitatione. *Deprehenditur & lentigo oculis. Sed inſerta medijs glutinamentis tænia fungo papyri bibula, vix niſi litera fundente ſe, tantum eſt fraudi.* Haud dubie ita ſcriptum reliquit Plinius : Tria vitia chartæ proponit, humorem, lentiginem, tæniam. Humor incurioſe datus primo, nec bene prælo exuctus ; Lentigo, quod eſt vitium vt in cute humana. Denique tænia, quæ eſt inæqualitas in glutinamentis inarum. Humor deprehenditur malleo, quia tunc exſudat ſub ictibus mallei. Lentigo autem deprehenditur oculis obuerſa ad Solis lumẽ charta. Tænia minimum vitium eſt, ac leuis momenti, quippe cum litera inoffenſe

non ducatur cum ad inas peruenit calamus ſcriptorius. Nam tunc litera ad inas offendens non niſi funditſe, id eſt, non formatur, ſed potius funditur ac ſpargitur propter fungoſam ac bibulam naturam inæqualitatum, quæ ex glutinamentis extantibus excitatæ ſunt. Nam inęqualitates & tumores extantes Iuuenalis & Tertullianus *fungos* vocant, quia tumor qui ex ſuperficie papyri excitatur, rarior eſt ſuperficie ſua. Quod autem fungum refert Guilandinus ad naturam papyri, quę fungoſa eſt: miror eum non conſideraſſe papyri plantam ipſam fungoſam quidem eſſe, ſed philuras ipſas minime fungoſas. Caſſiodorus ſcapum papyri vocat *Spongeum lignum*, ſed qui chartam σπογγώδη, aut σαμφὸν, aut μανώδη vocauerit minus proprie fecerit, puto. Olim pro *vix niſi litera*, legebamus, *vix inis litera*. Quæ fortaſſe verior eſt. Vt vt eſt, ſane glutinamenta inarum intelligit.

GVILANDINVS.

Id veteres ſuis quoque chartis non raro vitio vertiſſe credibile eſt, ſicubi, aut in ſcabriores incidiſſent, aut quæ nimia complanantium diligentia glabriores effectæ forent.

IOS. SCALIGER.

SCABRIORES, glabrioreſue; Glabrum κατὰ πρῆσιν dicitur. Nam prius pilos habuiſſe neceſſe eſt. Charta autem minime glabra dici poteſt. Sed de membrana recte Perſius: *poſitis membrana capillis*. Hoc enim plane de glabro dicitur. Sed charta nun-

quam glabra dicetur, quæ nunquam pilos habuit, quanquam *barbatos libros* vocat Martialis, qui nimio vſu quaſi carpti defloccantur. Propterea in Epigrammate Græco Grammaticus quidam adeo triuit Menandrum, vt barbatum feciſſe dicatur. γραμματικὸς ξήνωνος ἔχει πώγωνα μένανδρος. Ita enim legendum eſt.

GVILANDINVS pag. 191.

Etenim tæniam ſignificare hic philuram ſiue membranam à ſcapo papyri auulſam ſupra indicaui.

IOS. SCALIGER.

Ex illis, quæ ſupra obiecimus, manifeſtum eſt tæniam non eſſe philuram.

IN MEMBRVM. XXI.

IOS. SCALIGER.

PLINIVS. *Minimum hoc modo intergerij atque etiam Nili lenitas ſuperatur.* Lege, *atque etiam lini læuitas ſuperatur.* Romæ chartæ quæ recurantur, atque iterum glutinantur, duobus modis meliores ſunt Ægyptiacis. Primum quod molliſſimo glutine iunguntur inæ. Ita minimum intergerij fit, ac minima tęnia. Deinde hoc glutine lęuior fit charta, ita vt ne lino quidem lęuitas chartæ cedat. Intergerrium ſiue intergerriuum vocat interiectum gluten inter duas inas inter ſe iunctas. Quod cur mutaret Guilandinus, cauſſæ non erat. Eleganter enim traduxit ab intergerriuo pariete. Ita etiam de apibus ſcribens lo-

quitur. Quod autem *Nili lenitas*, legebatur, ineptum eſt. Nam quę ęquitas aut lenitas Nili hic eſſe poſſet, equidem non diſpicio.

Intergerriuum autem parietem male ab intergerendo potius, quam à gerris.

IN MEMBRVM XXIII.

IOS. SCALIGER.

Plinius. *Namque Caſsius Hemina vetuſtiſsimus autor annalium.* Male Guilandinus pro *vetuſtiſsimus autor*, legit, *Veriſsimus autor.* Nam ſane Caſſius Hemina ſcripſit ante Auguſtum Cęſarem, quid eum impulerit, vt aliter ſentiret, equidem non video. Nam non eſt ille, cuius meminiſſe ait Priſcianum.

Hęc carptim & ſaltuatim ex noſtris ad marginem libri appoſitis culpis notauimus. Sunt longe plura quę ſi colligere libuiſſet, in iuſtum volumen ac fortaſſe Guilandiniano maius excreuiſſent. ſed quę Plinio emendando erant, hęc ferme habuimus, quę à nobis exponerentur.

IOSEPHI

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.
DIATRIBA
DE DECIMIS
IN LEGE DEI

Ad virum nobiliſsimum

CAROLVM HARLÆVM

Dolotij dominum.

IOSEPHI IVSTI SCALIRGERI

IVL. CÆS. FIL.

DIATRIBA

DE DECIMIS IN LEGE DEI.

QVI de decimis in lege Dei vel priuatim, vel obiter ſuis in Moſem commentarijs tractarunt, ita rem explicarunt, vt incertiores lectores dimittant. Moſes non vnum genus decimarum proponit. Ne id quidem ipſi ignorant. Sed quas differentias Moſes inſtituit, ipſi confundunt; quas autem Moſes non cogitauit, ipſi introducunt. Cauſſa huius hallucinationis fortaſſe non vna fuerit: certe præcipua ea eſt, quod veteres iuris Iudaici interpretes in conſilium non adhibuerint, in quorum antiquiſſimis monimentis hæc iuris regula extat כֹּל אוֹכֶל אָדָם הַנִּשְׁמָר שֶׁגִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ חַיָּב בִּתְרוּמָה וְכֵן בְּרֵאשִׁית הַמַּעֲשֵׂרוֹת Omne eſculentum hominis, quod aſſeruatur, cuius incrementa ſunt de terra, obnoxium eſt oblationi, ac conſequenter primitijs ac decimis. Etiam hortenſia vel viliſſima quæque, modo eſui hominibus eſſent, in hunc cenſum veniebant, mentha, pulegium, ruta, origanum, anethum, & id genus alia, quorum nomina non ſolum in iure concepta ſunt,

ſed etiam in Euangelio, vt Matthæi xxiii 23. Lucæ xi, 42. Omne igitur eſculentum hominis terra natum, quod in conditis ſeruatur, vt quæ in cellis, horreis, apothecis reponuntur, hac lege tenetur; primo vt ex eo primitiæ delibentur, ſecundo Theruma, tertio decima, quæ duplex erat. Atque hic ordo ſeruabatur adeo, vt in iure caueatur, ne Theruma primitias anteuertat; Therumam Decimatio prima, Decimationem primam Decimatio ſecunda. Sane colonus de prouentu ſuo nihil attingere audebat antequam de illo primo primitias, ſecundo Therumam, tertio vtranque decimam delibaſſet. Sed primitiæ de ſpicis, vuis, & oleis duntaxat offerebantur in corbe. Theruma vero & Decima non niſi de frugibus elaboratis, qui in eorum Digeſtis vocantur פֵּירוֹא הַנִּגְמָרִים qualia ſunt frumentum vannatum, muſtum, & oleum. Nam fructus nondum elaborati, puta ſpicæ in area, antequam frumentum perpurgatum fuerit, ij טֶבֶל Tabal dicebantur, de quibus primitiæ tantum debebantur, nondum autem Theruma aut decima. Poſtquam vero erant נִגְמָרִים hoc eſt, perfecti & elaborati, tunc dicuntur eſſe in cauſſa oblationis & decimationis. quod οἱ νομοδιδάσκαλοι dicunt הִגִּיעַ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת. Peruenit eo, vt decimandum ſit. Itaque primo detrahebatur Theruma de aceruo frugum, & ſacerdotibus tradebatur. Deuteronom. xviii. 4. quæ dicebatur תְּרוּמָה גְּדוֹלָה. Theruma magna, aut maior, ἀφαίρεμα μέγα, ἀφορισμὸς μέγας. Nam quod in Lege dicitur תְּרוּמָה, id eſt oblatio, id Septuaginta ver-

tunt ἀφαίρεμα, Onkelos autem lingua Hierosolymitana אַפְרִשׁוּתָא ἀφορισμός. Germani Iudæi *abscheidung*, quod idem est. Eam Moses non definiuit. Sed vetustissimi Nomodidascali responderunt, minorem esse non debere parte frugum quadragesima, aut quinquagesima aut ad minimum sexagesima. Itaque primam id est quadragesimam, vocant תְּרוּמַת עַיִן יָפָה. Therumam boni oculi, hoc est benignam, largam, liberalem: quinquagesimam vero תְּרוּמָה בֵּינוֹנִית. Therumam medianam, mediocrem: sexagesimam denique vocant תְּרוּמַת עַיִן רָעָה oblationem oculi maligni, id est præparcam, illiberalem, sordidam. Hac delibatione de vniuersitate fructuum facta, & sacerdotibus tradita, tunc de reliquo aceruo decima dabatur Leuitis. Numerorum XVIII. 21, 25, 26, 27. 28. Hæc dicebatur מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן decima prima, δεκάτη πρώτη. Tobiæ 1,7. De ea decima decimam dabãt sacerdotibus Leuitæ. Num. XVIII, 26. quæ ibidem dicitur מַעֲשֵׂר הַמַּעֲשֵׂר δεκάτη τῆς δεκάτης. Nomodidascali vocant תְּרוּמַת הַמַּעֲשֵׂר ex ijsdem verbis Mosis, hoc est Therumam decimæ. Nam quemadmodum colonus offerebat Therumam de proprijs fructibus, ita etiam Leuitæ offerebant Therumam de decima prima, quæ erat illis instar fructuum propriorum prædiorum, vt non semel in lege docemur. Ideo hæc decima decimæ dicebatur Theruma decimæ, ad differentiam illius prioris, quæ vocabatur Theruma magna, aut Theruma maior. Delibata Theruma decimationis, reliquum Leuitis erat tanquam profanum, vt

pote quod in omni loco extra Hierosolyma absumere poterant. Numer. XVIII, 31. Nam antequam detracta esset decima decimæ nihil de decima prima attingere poterant, non magis quam colonus de corpore fructuum decimam, detrahere poterat, nisi prius Theruma magna delibata. Hactenus detraximus primum Therumam maiorem de corpore fructuum, deinde de residuo decimam secundam: Therumam quidem sacerdotibus, decimam vero Leuitis. Quod reliquum fiebat de Theruma magna, & decima prima, dicebatur חוֹלִין, τὰ βέβηλα, profana. Est enim חוֹלִין vniuersitas fructuum, detracta Theruma magna, & decima prima. De illis חוֹלִין rursus altera decima deducebatur, quam vocabant מַעֲשֵׂר שֵׁנִי δεκάτην δευτέραν. Tobiæ I, 7. de qua Deuteron. XIIII, 22. 23. Leuit. XXVII, 30. 31. 32. 33. Hanc decimam cum prima confundunt multi. Ea decima hoc differebat à priore, quod Decima prior, detracta decima decimæ, profana erat, vt vidimus, & extra mœnia Hierosolymorum absumi poterat: hæc vero sacra erat, neque ea vesci licebat, nisi coram Deo intra septa Templi בַּעֲזָרָה in atrio. Quare huius secundæ decimæ species aut Hierosolyma portandæ erant, aut, si longior, & impeditior via esset, quam vt Hierosolyma comportari possent, à colono diuendebantur, atque ex pecunia inde redacta victimæ, vinum, oleum, & frumentum Hierosolymis à colono coemebantur, vt ex illis epulum instrueretur, quod ודוי hoc est χαριστήριον vocabatur:

quod à colono, & Leuitis absumebatur, & quidem in atrio ipso templi. Deuteron. xiiii. 24, 25, 26. Sed quando illa secunda decima diuendebatur, quinta pars decimæ insuper adijciebatur. Leuit. xxvii, 31. Itaque secunda decima, quæ in speciebus erant decem de centum, in adæratione fiebant duodecim. Detracta decima secunda, residuum fiebat in potestate coloni, si diuendere, siue vesci eo, siue donare vellet. Aliter nihil audebat tangere, nisi prius exempta decima secunda. Tunc quod reliquum factum erat de secunda decimatione, dicebantur חולין המתוקנין βέβηλα ἡτοιμασμένα, Profana præparata, nempe exposita vsibus profanis. Latine dicerentur Pollucta. Pollucere dapem est de sacro eximere, & populo exponere. Inde illa apud Plautum, *Non sum pollucta pago.* Id est expositа, tanquam daps profanata. Vt hæc melius à legentibus concipiantur, omnium ἀποφορείαν subijciemus. Habeat colonus in reditu huiusce anni sex milia vel modiûm frumenti, vel heminarum vini, vel quartariorum olei. Non potest effugere quin hinc pendat aut quadragesimam, si liberalis est, hoc est 150, aut quinquagesimam, si medocriter animatus, nempe 120, aut saltem sexagesimam, si præparcus est, videlicet 100. Dederit ergo 100. Sacerdotibus Therumæ nomine. Remanebunt 5900, nempe deductis 100. de 6000. Tot enim in reditu aut prouentu fructuum posuimus. Ea 5900 residua bis erunt decimanda. Primo enim decima prima decimanda erit, nempe

590, quæ Leuitis tradenda. De illis 590 Therumam debent ſacerdotibus Leuitæ, hoc eſt decimam decimæ, nimirum 59. quibus de 590 detractis, remanent profana præparata Leuitarum 531, quibus in omni loco, intra, extra Hieroſolyma, in agris, in oppidis veſci licebat, tanquam fructibus de auitis prædijs. Rurſus prima decima, ſcilicet 590 de 5900 detracta, remanent profana coloni, 5310. de quibus detracta decima ſecunda, nempe 531, remanent Profana præparata coloni, 4779. Non pigebit omnium στοιχεῖα ſubijcere.

תְּרוּמָה

הַתְּבוּאָה	6000	A	Prouentus, ſiue reditus anni vnius.
תְּרוּמָה גְּדוֹלָה	100	B	Theruma maior ſacerdotib. à colono tradẽda.
0	5900	C	Reſiduum de Theruma bis decimandum.
מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן חוּלִין שֶׁל לְוִיִּם	590	D	Decima prima, quæ erant profana Leuitarum.
מַעֲשַׂר הַמַּעֲשֵׂר תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר	59	E	Decima decimæ, Theruma decimæ ſacerdotibus tradenda à Leuitis.
חוּלִין מְתֻקָּנִין שֶׁל לְוִיִּם	531	F	Reſiduum decimę primę, detracta decima decimæ, quæ erát profana præparata Leuitarũ.
חוּלִין	5310	G	Profana coloni.
מַעֲשֵׂר שֵׁנִי	531	H	Decima ſecunda de profanis coloni detracta.
חוּלִין מְתֻקָּנִין	4779	I	Profana coloni præparata, id eſt pollucta, deducta decima ſecunda.
0	1121	K	Vtraque decima coniuncta, quæ eſt ad 5900, vt 19 ad 100.

HINC colligitur, primo nunquam decimationem fieri, nisi Theruma delibata, quæ dicebatur magna. De reliquo adhuc colonus debebat XIX. de centum in duas decimas erogandum. Nam decima de centum, sunt decem, & decima de reliquis nonaginta, sunt nouẽ. Summa XIX. Et sane ratio 5900 ad 1121 sunt, vt 100 ad 19. Atqui 1121, est compositum ex vtraque decima D, & H. quibus de C deductis remanent 1. Secundo colligitur, quare dicta sit Theruma maior. Nam ad differentiam Therumæ decimationis dicta, quæ minor erat. Minor enim est Theruma E, quam Theruma B. Itaque Sacerdotes plus percipiebant de Theruma coloni, quam de Theruma Leuitarum. Quum igitur demonstratum sit XIX, de centum post Therumã à Colono præstanda esse, de illis X tantum tenebatur conuehere Hierosolyma. Reliqua nouem in speciebus non tenebatur conuehere, sed, si vellet, adærare illi licebat. Quod iam tetigimus. Primam enim decimam Hierosolymam à colonis deferri solitam in Apothecas Templi, quæ לִשְׁכוֹת vocabantur. extat illustris locus 11, Paralip. XXXI, 5. 6. 11. 12. quibus custodiendis & distribuendis præpositi erant homines Leuitæ spectatæ fidei. Ibid. 13. Colonus igitur tenebatur aut ipse Hierosolyma portare species, aut per vicarios suos ad id delegatos, quos שְׁלִיחִים Id est ἀπόστολος vocabant, deque ijs in iure cautum, ne de Gentilibus crearentur. Tradebat autem species colonus, vel eius Apostolus Leuitis, qui in ἐφημερίᾳ sua ministerio suo fungebantur in templo. Tobiæ 1, 7. τὰ

πρώτῳ δεκάτῳ ἐδίδουν τοῖς υἱοῖς Λευὶ τοῖς λειτουργοῦσιν εἰς Ιερουσαλήμ. Semper enim vna familia Leuitarum de XXIIII, Hieroſolymis in templo miniſtrabat. Quot enim ἐφημερίαι Sacerdotum, tot Leuitarum erant nimirum XXIIII: Itaque in eo loco Tobiæ οἱ λειτουργοῦντες intelliguntur οἱ λειτουργοῦντες ἐν τῇ αὐτῶν ἐφημερίᾳ. De XXIIII, familijs ſacerdotum vide Appendicem libr. de Emendat. Tempor. in fine. Inde pendet vera hiſtoria & diſquiſitio natalis Dominici. Vides ipſum Colonum manibus ſuis τῷ πρώτῳ δεκάτῳ tradere ſolitum Leuitis, quorum ἐφημερία fungebatur in Templo. Illi ſuccedenti familiæ, præſentibus præpoſitis, quos מְמֻנִים vocabant: Ipſi autem ἐφημερίας inter ſe diſtribuebant ſecundum familias ſuas. De adæratione ſecundæ Decimæ ſequitur in libro Tobiæ: ἐν τῷ δευτέρῳ δεκάτῳ ἀπεσφραγίζομεν, καὶ ἐπορευόμεν, ἐν ἑδαπάνῃ αὐτὰ ἐν Ιερουσολύμοις Non potuit melior interpres contingere ijs, quæ ſupra à nobis de vtraque decima dicta ſunt. Sequitur apud Tobiam: καὶ τῷ τρίτῳ ἐδίδουν οἷς καθήκει. vocat τῷ τρίτῳ δεκάτῳ, quæ potius dicenda erat τῷ τρίτῳ ἔτει. Latinus Tobias alius prorſus à Græco recte: Ita vt in tertio anno proſelytis & aduenis miniſtraret omnem decimationem. Non poteſt dici τρίτη, quæ erat eadem prima. Paraphraſtes Hebræus Tobiæ, qui Græca vertit non Latina, male hæc aſſecutus eſt. וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן הָיִתִי נוֹתֵן לִבְנֵי לֵוִי הָעֹמְדִים לִפְנֵי יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשִׁמּוֹ הַדְּרִים בִּירוּשָׁלַם τῷ δεκάτῳ πρώτῳ ἐδίδουν τοῖς υἱοῖς Λευὶ τοῖς ἑστῶσιν ἐνώπιον θεοῦ, εἰς τὸ λειτουργεῖν καὶ εὐλογεῖν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τοῖς οἰκοῦσιν ἐν Ιερουσολύ-

μοῖς. Si enim putat quosdam Leuitas perpetuo mansisse Hierosolymis, vt perpetuo ministrarent in Templo, fallitur. Per ἐφημερίας enim ministrabant, non autem perpetuo Hierosolymis manebant. sed ei imposuit, quod quidam Leuitæ perpetuo manebant Hierosolymis ad sarta tecta templi tuenda. Nehemiæ, XI, 15, 16, 17, 18. Sed quod sequitur, prodit inscitiam Paraphrastæ. ומַעְשֵׂר שְׁלִישִׁי הָיַתִי נוֹתֵן לְבֶדֶק הַבַּיִת כַּאֲשֶׁר צִוְּתָה לִי דְבוֹרָה אֵם אָבִי καὶ τὴν τρίτην δεκάτην ἐδίδουν εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ οἴκου καθὼς ἐνετείλατο μοι Δεββωρὰ ἡ μήτηρ τοῦ πατρὸς μοῦ. Nusquam enim reperietur δεκάτην vllam τρίτην exigi solitam ad sarcta tecta templi. Hoc non habet Græcum Tobiæ exemplar. Hoc nusquam in scriptura extat. Sed ille Iudæus habebat in animo locum Nehem. XI, 16. item II, Paralip. XXXIIII, 9, 10. At pecunia, de qua ibi agitur, non erat decima, Sed, vt diximus, τὴν τρίτην δεκάτην in libro Tobiæ accipere debemus τοῦ τρίτου ἔτους δεκάτην, quæ nihil aliud erat, quam πρώτη δεκάτη: quæ primo & secundo anno Hebdomadis, item quarto & quinto Hierosolymam à Colono vel à vicario Coloni delata in manus Ephemeriæ Leuitarum tunc ministerio fungentis tradebatur: tertio autem & sexto anno Hebdomadis annalis in horrea, cellas & apothecas coloni condebantur, atque Leuitis, viduis, orphanis, aduenis in ostio coloni erogabantur. Deuteronom. XIIII, 28. 29. Propterea hæc decima dicebatur מַעְשֵׂר עֲנִי Decima pauperis in annis tertio & sexto, quæ in annis primo, secundo, quarto, quinto dicebatur.

decima prima. Qui enim diuersam putant à prima, & tertiam constituunt, tam decipiuntur, quam qui decimam decimę inter has differentias ponunt. Nam decimarum tantum ratio habetur, quas coloni, non quas Leuitæ pendebant. Septimo anno nullæ primitię nulla Theruma, nullę decimę persoluebantur, ob cessationem agricolationis, quam etiam hodie obseruant Iudæi, vbicumque locorum agellos, & hortulos possident. Sed decimas soluere non tenentur, nisi in terra Israël. Quare templo diruto, non tenentur ad primitias, Therumoth, & Decimas. Sed neque certum genus Leuitarum aut Sacerdotum habent, quamuis multi Leuitarum nomen præferant. Nemo enim illorum tam confidens est, vt se Leuitam verum, aut Sacerdotem deierare audeat. Quamobrem à nobis interrogati, si illis data esset facultas instaurandi Sanctuarij in monte Moria, vt antea, an victimas immolaturi fuerint, respondebant frustra hoc fore, quia, inquiebant אֵין הַיּוֹם כְּהוּנָה בְּיִשְׂרָאֵל οὐκ ἔστι σήμερον ἱεράτευμα ἐν Ισραήλ. Non est Sacerdotium hodie in Israël. Itaque etiam instaurato tertium Sanctuario, vacaret ἡ λειτουργία, ἢ ὁ ἐνδελεχισμὸς παντὸς ἱερατεύματος ἀκαλειπτος. Adeo horrendum est illud βδέλυγμα ἐρημώσεως; quia tametsi locus restituatur, ἐρήμωσις tamen nunquam cessabit. Soli pij, & pie eruditi harum rerum sensum habent. Porro ne fraus fieret in persolutione decimarum, pręficiebantur δοκιμασταί, qui נֶאֱמָנִים dicebantur, id est πιστοί. Ij discutiebant domos, quę decimas non persoluebant. Eiusmodi re-

ditus, qui an decimis functi essent, dubium erat, dicebantur דְּמַאי Damai. Ab Encęnijs Macabęi, ad tempora Iohannis Hyrcani Ethnarchę Iudęorum, omnes quidem primitias & Therumoth dabant, decimas autem pauci, quum isti πιστοὶ essent ἄπιστοι, & nummis & muneribus corrupti decimas datas mentirentur, quę datę non erant. Sed sub Iohanne Hyrcano Ethnarcha Domus iudicij, quam vocabant, Id est supremum Tribunal, decreuit, ne illi πιστοὶ ex vllis quam ἐκ τῶν πιστῶν eligerentur. Itaque ab eo tempore, ad excidium Templi, per annos circiter CL. decimę bona fide solutę sunt. Porro Primitię, Therumoth, & Decimę simul ac vno eodemque tempore non soluebantur, sed singularum speciem singulę suo tempore, puta frumenti à mense SiWan, post Pentecosten, vini à Tisrio olei à XV Tebeth. Eadem ratio de alijs speciebus.

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.
NOTITIA GALLIÆ.

Item,

Super Appellationibus locorum aliquot & gentium apud Cæsarem eiusdem

NOTÆ

Vide notitiam Episcopatuum Galliae quae Francia est
Papyri Massoni

IOS.

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI

IVL. CÆS. FIL.

NOTITIA GALLIÆ.

ANTE tempora Augusti, qui de Imperij Romani prouincijs scripserunt, in diuisione Galliarum nunquam prouinciam Narbonensem comprehendunt quæ intra Alpeis, Iurassum montem, Cebennas, Tarnim fluuium, Garumnam, Pyrenæorum initium, & mare Massilioticum continebatur. Itaque quum apud illos scriptores Galliarum mentio occurrit, excipe semper Narbonensem, si res gestæ ante imperium Augusti memorantur. Et quidem vnus omnium Romanorum C. Cæsar, vt Gallias arbitrio armorum subegit, ita etiam suo illas diuisit in Belgas à Rheno ad Sequanam: hinc ad Garumnam in Celtas: quod reliquum est, intra Garumnam, Pyrenæos, & mare Oceanum in Aquitanos. Sed hæc tertia pars, cum alterutra priorum comparata adeo exigua visa est, vt alia diuisio instituenda fuerit. Itaque Augustus non solum illam diuisionem castigauit, sed etiam in noua Galliarum diuisione instituenda, etiam prouinciam Narbonensem complexus est, quicquid intra Alpes, mare Mediterraneum, & Oceanum &

Rhenum continetur, vno Galliarum nomine comprehendens, & quicquid intra illos fines situm est, in decem & septem prouincias partitus est, Belgicam primam, Belgicam secundam, Germaniam primam, Germaniam secundam, Lugdunenses quatuor, Maximam Sequanorum, Viennensem, Alpeis Graias, & Pœninas, Alpeis Maritimas, Primam Aquitaniam, Secundam Aquitaniam, Nouempopuloniam. Postea Constantinus magnus institutis quatuor Præfectis Prætorio, duobus in Oriente, totidem in Occidente. Alterum Occidentis in vrbe Roma, alterum in vrbe Treuerensi collocauit, qui Præfectus Prætorio Galliarum vocatus fuit; & quia per occupationes Imperij in illis vrbibus perpetuo hærere illis non licebat vicarij aliquot eis attributi sunt, qui eadem potestate prouincijs Ius redderent. Præfecto igitur Prætorio Galliarum tres Vicarij dati. Primo sedes data Treueris. Secundo Lugduni. Tertio Viennæ. Itaque vt horum vicariorum magna erat authoritas; ita vrbium quoque, in quibus sedem habebant maxima claritas. Treuerensi vicario parebant primæ & secundæ Germania & Belgica, & tota Britannia Insula. Lugdunensi, quatuor Lugdunenses, cum maxima Sequanorum. Viennensi, primæ & secundæ Narbonensis & Aquitania, Alpeis Graiæ & Pœninę, Alpes Maritimæ, Nouempopulonia. Totum hoc quod vnius vicarij Iurisdictioni subiacet, Latini quomodo designarunt non memini: sed Græci ἐξαρχίαν, διοίκησιν, παροικίας vocant. Regnorum vices multa in hac diuisione immutarunt, sed status

Ecclesiasticus, tam in Oriente quam in Occidente eius integra vestigia hactenus retinuit. Nam ciuitates quæ prouincijs nomina fecerunt Μητροπόλεις vocant, & si in eis sedes fuerit Vicarij, quem ἔξαρχον dicebant, eas non solum μητροπόλεις, sed & ἐξαρχίας & Πατριαρχίας nominant: & Præsules earum ἐξάρχους καὶ πατριάρχας, reliquos μητροπολίτας καὶ ἀρχιεπισκόπους, qui sub se ἐπισκόπους tantum habent: Nam οἱ ἔξαρχοι sub se præter ἐπισκόπους, etiam μητροπολίτας habent: μητροπολίτης vero tantum ἐπισκόπους. In Ecclesia Latina Archiepiscoporum & nomen & ius manet, & Iurisdictio canonica in suos Episcopos suffraganeos. Sed ἐξαρχιῶν nulla vestigia exstant: nisi forte quędam vmbra eius fuerit, quod Metropolita siue Archiepiscopus Viennensis Primatem Primatum sese appellat. Eo enim ostendit sub se primates habuisse, qui sub eo essent, Narbonensem Primatem prouinciæ, Bituricensem Primatem Aquitaniæ. Aliter quo modo, & quo iure, Primas primatum diceretur, nisi ratione Dioceseos Vicarij Viennensis Præfecti Prętorio, qui septem prouincias sub se habebat, in quibus prima Narbonensis, & prima Aquitania? Quod vero Lugdunensis Primatem se vocari gaudeat, nuperum est, & illi ex beneficio Romani Pontificis indultum: neque tamen adeo nouum est. Nam Guilielmus Brito in sua Philippeide ita canit.

Et Lugdunensis, quo Gallia tota solebat,
Vt fama est, Primate regi.

At primas Primatum antea dici iure non potuit, quia nullam Primam prouinciam sub se habebat. Vien-

nota.

nenſis primas quidem Primatum vocari vult, ſed cauſſam tam ille, quam omnis Eccleſia ignorat. Quapropter diuiſio Galliarum per Diœceſes Eccleſiaſticas & Epiſcopatus, vt omnium antiquiſſima, ita certiſſima nobis ſequenda erat, neque vlla melior erat quærenda, ſi integrę illę ἐξαρχίαι adhuc finibus regni Francorum continerentur, vt olim ſub Carolo Magno, & eius filio & nepotibus: Sed quia ex illo ampliſſimo Imperio multę prouinciæ detractæ ſunt, alia nobis tributio inſtituenda. Galliæ igitur ſiue Franciæ imperium octo Tribunalibus temperatur, quæ ius reddunt prouincijs ſuis, à quibus prouocatio non eſt, quorumque & maieſtas auguſtiſſima eſt & auctoritas ſacroſancta. *Parlamenta* Galli idiomate ſuo vocãt; Non poſſumus meliorem noſtrę partitionis rationem inire quam ſi in octo hæc Parlamenta omne Francorum regnum diuidam, & in ea prouincias ſuas. Per prouincias autẽ, non vt hodie à Regibus inſtituuntur, quia quot reges, tot mutationes prouinciarum & nomina, aut regimina eorum oriuntur, ſed per Diœceſes Eccleſiaſticas & Epiſcopatus procedet diuiſio noſtra: quia hoc modo non diſcedemus à priſca Romani imperij notitia; Quod ſi quidam noui Epiſcopi inſtituti ſunt, aut metropolitæ, hoc non nocet veteri Romanæ diſpoſitioni: modo conſtet vnde illi Epiſcopatus abſciſſi ſint. Nam certum eſt, quum Epiſcopatus noui inſtituuntur, veteres minui tantum, quantum ex illis abſciſſum in nouam diœceſim confertur. Vetuſtiſſimum igitur Tribunal Pariſienſe eſt idque primo vnicum in

Regno fuit, & reliqua ad eius exemplum, posterioribus temporibus instituta.

Sub Parisiensi Parlamento Diœceses sunt xxx. in his

Archiepiscopatus v, Episcopatus xxv.

Metropoles siue Archiepiscopatus v.

I. Remensis, Dux & primus Par Franciæ. Secunda Belgica, olim Durocortorum Remorum vulgo. *Reims.*

II. Senonensis, Agendicum Senonum; Quarta Lugdunensis *Sens.*

III. Bituricensis. Primas Aquitaniæ. Auaricum Biturigum. Cuborum. Prima Aquitania. *Bourges.* in Decreto Gratiani vocatur *Patriarcha*; & aliquando legimus hunc titulum ipsos Bituricenses præsules vsurpare, sed Foro Iulienſis Episcopus ipse quoque vocatur *Patriarcha*, in vetustissimis Annalibus Franciæ, *Paulinus Patriarcha Forojulienſis obijt.*

IV. Turonensis. Tertia Lugdunensis. *Tours.* Cæsarodunum Turonum. In Ptolemæo male excusum est τυεσύπιοι pro τυεσόνιοι.

V. Lugdunensis. Lugdunum Seguſianorum. Prima Lugdunensis. *Lion.* Hodie Primatus Cleri Gallicani.

Episcopatus XXV.

Episcopatus VIII *suffraganei Remensi Metropolitæ siue Archiepiscopo.*

I. Laudunensis, Dux & Par Franciæ, olim Laudunum Clauatum: vulgo *Laon.*

II. Catalaunensis Comes & par Franciæ, *Chaalon.*

III. Suessonensis, olim Augusta Suessonum. *Sueſſons.*

IV. Morinensis. Teroana Morinorum. Retinet nomen quanquam deleta à Carolo v. Eius Episcopalis sedes Bononiam translata, vbi est Nauale veteribus *Gessoriacus* dictum.

V. Ambianensis. Samarobrina Ambianorum. *Amiens.*

VI. Nouiomagensis. Comes & par Franciæ. *Noion.* Nouiomagus Vadicassium Ptolemæo.

VII. Siluanectensis. *Senlis,* Siluanectum. *Al. Augustomagus Siluanectum*

VIII. Belouacensis. Cæsaromagus Belouacorum. Comes & par Franciæ. *Beauuais.*

Episcopatus VII. *sub metropoli Senonensi.*

IX. Parisiensis. Lutetia Parisiorum. *Paris.* Caput totius Francorum regni.

X. Carnutensis. Aictricum Carnutum. *Chartres.*

XI. Aurelianẽsis. Genabum Aurelianorum. *Orleans.* Inepte vocant *Aureliam.* Temporibus C. Cæsaris hæc vrbs Carnutibus accensebatur, & Aictrico parebat.

XII. Niuernensis. Nouiodunum Niuernensium. *Neuers.*

XIII. Autissiodorensis. Autissiodorum. *Auſſerre.*

XIV. Tricassensis. Augustobona Tricassium. *Trois en Champagne.* vulgo Ecclesiastico *Tresses*, corrupte, vt Nouiomus pro Nouiomagus.

XV. Meldensis. Latinum Medorum, *Meaux.*

Episcopatus IV. *sub Metropoli Burdigalensi.*

XVI. Pictauiensis. Augustoritum Pictonum. *Poitiers.*

XVII. Maleacensis. Nouus Episcopatus ex monasterio delibatus ex Diocesi Pictauiensi. *Maillezés.*

XVIII. Luxonensis. *Lusson.* Nouus Episcopatus ex monasterio, detractus ex Pictauiensi.

XIX. Enculismensis. *Engoulesme.* Ausonio *Eculisma.*

Episcopatus II. *sub metropoli Turonensi.*

XX. Andegauensis. *Angers.* Iuliomagus Andicauorum in Ptolemæo excusum est ὧν δικαῦαι pro ἀν-δικαῦαι.

XXI. Cenomanensis. *Le Mans.* Vindicum Aureliorum Cenomanorum.

Episcopatus II. *sub metropoli Bituricensi.*

XXII. Claromontensis. *Clermont.* Augusto-nemetum Aluernorum. Sidonio eius vrbis Episcopo dicitur tantum *Aluernum.*

XXIII. Sancti Flori. *Sainct Flour.* Nouus Episcopatus delibatus ex Claromontensi.

Episcopatus II. *sub metropoli Lugdunensi.*

XXIIII. Lingonensis; *Langres.* Dux & par Franciæ. Andomatunum Lingonum.

XXV. Matisconensis. *Mascon.* Matisco Eduorum. Cæsar in extremo Commentario.

Tribunal Toloſanum ampliſsimum inſtitutum à Rege Carolo VII. habet ſub ſe Dioceſes XXXI: in his.

Archiepiſcopatus. III, Epiſcopatus XXIIX.

Metropoles ſiue Archiepiſcopatus III.

I. Narbonenſis. *Narbone.* Narbo Martius. Prima Narbonenſis, ſecunda Viennenſis.

II. Auſcenſis *Auch.* Auguſta Auſcorum. Nouempopuli. Ciuitas Nouempopulonia. Inepte vulgo Eccleſiaſtico *Auxitanus Archiepiſcopus*, pro *Auſciorum* aut *Auſcorum.*

III. Toloſanus. *Toloſe.* Noua Metropolis detracta metropoli Narbonenſi, Nouempopuli, quibus nominata eſt, ſunt hi: Conuenę, Conſaranni, Bigerrones, Lactoratenſes, Vaſates, Oloronenſes, Laſcarienſes, Tarbelli, Atirenſes; Nam Lapurdenſes comprehenduntur ſub Tarbellis.

Epiſcopatus. XXVIII.

Epiſcopatus IX. *ſub Metropoli Narbonenſi.*

I. Nemauſenſis. Nemauſus Volcarum Arecomicorum. *Niſmes.*

II. Vcetienſis. *Vſets.* Vcetenſium ciuitas.

III. Luteuenſis. Tuteua. *Lodeue.*

IV. Sancti Pontij Tomeriarum. *Sainct Pont de Tomiers.*

V. Ale-

v. Aletenſis. *Alet.* pro quo in Decreto & Decretalibus aliquando perperam editum eſt, *Arelatenſis.* ciuitas Aletenſium.

vi. Magalonenſis. *Mompelier.* ab inſula Magalone, vbi prius fuit ſedes Epiſcopalis, in Volcis Arecomicis.

vii. Bitierenſis. *Beſiers.* Bitieræ, aut Biteræ Septimanorum in Aremoricis. Ptolemæo βαιτίεφι.

viii. Agathenſis. *Agde.* ἀγαθὴ τύχη. à Maſſilienſibus Græcis condita in Volcis Arecomicis.

ix. Carcaſſonenſis. *Carcaſſone.* Carcaſſo Volcarum Tectoſagum.

Epiſcopatus vii. *ſub Metropoli Bituricenſi.*

x. Mimatenſis. *Mende.* Vicus Mimates Gabalorum, vel Gabalitanorum, *Mende de Giuauldan.* Nam ſyllabam GA, primam in vocibus, Galli mutant in GI. Gabalitanum, *Giuauldan.* Gabalum *Gibet.* Garumna, *Gironde:* quam etiam *Gerunnam* vocat Guil. Brito in ſua Philippeide. *Quum poſt retrofluum pelago creſcente Gerunnam.*

xi. Caſtrenſis. *Caſtres.* Nouus Epiſcopatus.

xii. Albigenſis *Albi.* ciuitas Albigenſium.

xiii. Anicienſis, *Le pui en Velai,* ciuitas Velaunorum.

xiv. Rutenenſis *Rodes.* Segodunum Rutenorum.

xv. Vabrenſis. *Vabres.* Nouus Epiſcopatus ex monaſterio, abſciſſus à Rutenenſi.

xvi. Cadurcenſis. *Caors.* Diuona Cadurcorum.

Epiſcopatus vii *noui ſub Metropoli noua Toloſa, ex monaſterijs, detracti de diuerſis, partim ſinguli de ſingulis, partim ſinguli de pluribus.*

XVII. Apamienſis. *Pamies.*

XVIII. Mirapicenſis. *Mirepoix.*

XIX. Sancti Papuli. *Sainct Papol.*

XX. Montalbanenſis. *Montaulban. Sainct Theodard de Montaulban.*

XXI. Vaurenſis. *La Vaur.*

XXII. Riuenſis *Rious.* Riui. Riuenſe monaſterium.

XXIII. Lombarienſis. *Lombés.* Lombarienſe monaſterium.

Epiſcopatus IV. *ſub Metropoli Auſcorum.*

XXIV. Conuenenſis, *Sainct Bertrand de Comenge.* Lugdunum Conuenarum, olim ab exercitu Gunthranni Regis dirutum, & ex eius ruinis Sancti Bertrandi Fanum in valle Capraria conſtructum.

XXV. Conſarannenſis, *Sainct Legier de Conſerans.* Ciuitas Conſarannorum.

XXVI. Tarbenſis. *Tarbe.* Tarba Bigerronum. in Notitia Prouinciarum Galliæ male editum *Turba.*

XXVII. Lactoratenſis *Laictoure.*

Epiſcopatus vnicus ſub Metropoli Viennenſi.

XXVIII. Viuarienſis. Caſtrum Viuario Albenſium, vel Eluenſium. *Viuiers.* Apud Cæſarem hactenus omnes interpretati ſunt, *Albigenſes.* At Albigenſes ſunt in Aquitania ad flumen Tarnim. Albienſes vel Eluienſes ad Rhodanum. in Notitia prouinciarum Galliæ ſub prouincia Viennenſi prima: *Ciuitas Albenſium, hoc eſt Beliſio.* Ridiculum eſt, Nam ſcripti libri habent. *Ciuitas Albenſium, nunc Viuario.* Cæſar profecturus in Gallias per Albenſes tranſiuit in finibus prouinciæ Roma-

norum. Atqui, vt diximus, Albigenſes non erant in prouincia Romana. Apud Plinium, *Alba Heluiorum* eſt, quæ hodie *Aubenas* vocatur in Viuarienſi Diœceſi. Ptolemæo ἀλβαύγουστα ἑλικικῶν, vocat *Helicocios*, quos Latini, *Heluios*. Aubenas autem eſt nomen pluralis numeri Albanates, vt à Toloſa, Toloſates, à Nola, Nolates, in veteri inſcriptione.

Gratianopolitanum Tribunal à

Carolo VII. Inſtitutum ſeptennio poſtquam Toloſanum inſtitutum, vulgo Parlamentum Delphinatus. habet Diœceſes VII. in his.

Archiepiſcopatus II. Epiſcopatus V.

Metropoles ſiue Archiepiſcopatus II.

I. Viennenſis. *Vienne.* Vienna Allobrogum. Prima Viennenſis.

II. Ebrodunenſis. *Ambrun.* Ebrodunum Alpium maritimarum. Quarta Viennenſis. Ebrodunum Caturigum. Aliud eſt Ebrodunum in finibus Heluetiorum, *Iuerdun.*

Epiſcopatus V.

Epiſcopatus III. *ſub Metropoli Viennenſi.*

I. Valentinus. *Valence.* Valentia Segalaunorum, non autem Cauarum, vt eſt apud Plinium.

II. Dienſis. *Die.* Auguſta Dia Vocontiorum in vet. inſcriptione. Hæ duæ diœceſes ab vno Epiſcopo reguntur. & tamen ſeparatæ ſunt, neque altera

alterius iura vſurpat. In aliis Codd. dicitur DEA non DIA. & in Notitia Prouinciarum ex veſtigijs priſcæ lectionis videmur odorari *Ciuitas Deenſium*, vbi hodie vitioſe excuſum. *Ciuitas Athenſium.* Et omnino *Deenſium* legendum, vt diximus; quia alioquin hæc ciuitas deſideraretur.

III. Gratianopolitanus. *Grainople:* à Gratiano Imperatore, ita dicta, quum antea Cularo vocaretur, vt in duabus egregijs inſcriptionibus legimus. In epiſt. Planci ad Ciceronem, quæ incipit, *Nunquam mehercule*, in fine. ita editum vulgo. *Octauo Eidus Junias Ciuarone in finibus Allobrogum.* vbi legendum *Cularone.* in notitiâ Imperij ita excuſum eſt. *In prouincia Gallia Riparenſi, Tribunus cohortis primæ Flauiæ Sapaudiæ Calarone.* vbi legendum quoque *Cularonæ* aut *Cularone.* Gratianopolis igitur eſt ſedes ampliſſimi Senatus Delphinatenſis ad flumen Iſaram ſita, cuius fluminis non ſemel meminit Plancus ad Ciceronem. Territorium illius vrbis, vel potius ager ſuburbicarius vocatur *Graiſiouldan* à vulgo Delphinatium, voce corrupta ex Gratianopolitano.

Epiſcopatus vnus ſub noua Metropoli Arelatenſi.

IV. Tricaſtinenſis. *Sainct Antoni de Tricaſtin.* Auguſta Tricaſtinorum, aliam ciuitatem ponit Ptolemæus, *Juliomagum Tricaſtinorum.*

Epiſcopatus vnus ſub Metropoli Aquenſi.

V. Vapincenſis, *Gap.* Vapingum. Territorium dicitur *Gapençois.*

Tribunal Burdigalenſe inſtitutum primo à Carolo VII. annis IV. poſt Toloſanum. Quum autem per populares factionis Anglicæ rebellaſſent Burdigalenſes, armis iterum à Carolo Burdigala recepta mutilati ſunt priuilegijs ſuis, & Tribunali, & à decuria Senatus Pariſienſis tandiu recti ſunt, donec Ludouicus XI iterum Tribunal reſtituit. Hinc factum, vt Senatus Burdigalenſis, qui antea tempore Gratianopolitanum antecedebat, nunc poſterior ſit. Eſt quartus in ordine ſupremorum Senatuum Galliæ. Habet ſub ſe.

Archiepiſcopatus I. Epiſcopatus XI.

Metropolis vel Archiepiſcopatus I.

I. Burdigalenſis. *Bourdeaux.* Burdigala Biturigum Viuiſcorum. Secunda Aquitania.

Epiſcopatus IV. *ſub metropoli Auſcorum.*

I. Baionenſis. *Baionne.* Baiona Lapurdenſium in Tarbellis. Nam totus ille tractus ſyrtium, quas *Landas* vocant, dicitur *Lapurdum*, Sidonio. Hodie *Labord.*

II. Aquenſis. *Aqs.* Aquæ Tarbellicæ, Aquæ Tarbellorum.

III. Vaſatenſis. *Baſats.* Vaſconice B. pro V. Coſſio Vaſatum.

IV. Adurenſis *Aire.* Atyrenſium ciuitas, vel Aturenſium, à flumine Atyro vel Aturo, vide lectiones Auſonianas.

Epiſcopatus V. *ſub Metropoli Burdigalenſi.*

v. Xantonenſis, *Saintonge.* Mediolanum Xantonum, vel Santonum.

vi. Petrocorienſis. *Perigueux.* Veſuna Petrocoriorum. Etiam hodie vetus opidum illius ciuitatis vocatur Veſuna: & turris vetuſtiſſimæ ſtructuræ.

vii. Sarlatenſis. *Sarlat.* Nouus Epiſcopatus, detractus Petrocorienſi.

viii. Aginnenſis. *Agen.* Aginnum Nitiobrigum. in Plinio male excuſum *Antobroges, Tarneg amne diſcreti à Toloſanis.* Legendum enim, *Nitiobriges Tarne amne.* Vide lectiones Auſonianas. In libro Hieronymi de Claris ſcriptoribus dicitur *Agennum*, vt vulgo, ſed Ptolemæo & Auſonio *Aginnum*, per, I.

ix. Condomienſis, *Condom.* Nouus Epiſcopatus in pago Aginnenſi vltra Garumnam, ex monaſterio, delibatus de Aginnenſi.

Epiſcopatus ii, *ſub Metropoli Bituricenſi.*

x. Lemouicenſis. *Limoges.* Ratiaſtum Lemouicum.

xi. Tutelenſis, *Tulle.* Nouus Epiſcopatus ex monaſterio, deminutus de Lemouicenſi.

Tribunal Aquenſe inſtitutum à Ludouico xii. ſub eo ſunt Diœceſes xiii. in his,

Archiepiſcopatus ii. Epiſcopatus xi.

Metropoles ſiue Archiepiſcopatus ii.

i. Aquenſis *Aix.* Aquæ Sextiæ Salyorum. Secunda

Narbonenſis. Tertia Viennenſis. Sedes Parlamenti.

II. Arelatenſis, *Arles.* Arelate Salyorum. Arelate Sextanorum. Noua metropolis, neque mihi conſtat, quando inſtituta. Nam ante trecentos annos erat ſub Viennenſi.

Epiſcopatus. XI.

Epiſcopatus V, *ſub Metropoli Ebredunenſi.*

I. Dinienſis. *Dine.* Dinia Sentiorum, aut Ebrodunctiorum.

II. Graſſenſis. *Graſſe.*

III. Glandatenſis. *Glandeue.* Glannate.

IV. Sanitienſis. *Senas.* Sanitium Veſdiantiorum in Alpibus Maritimis.

V. Ventienſis. *Sainct Paul de Uences.* Ventium Neruſiorum in Alpibus maritimis.

Epiſcopatus IV. *ſub Metropoli Aquenſi.*

VI. Aptenſis. *Apt.* Apta Iulia Vulgientium. male *Athenſium* in Notitia Prouinc. pro *Aptenſium.*

VII. Reienſis. *Riés.* Male apud Sidonium & alios *Regienſis.* Ciuitas Reienſium.

VIII. Foroiulienſis, *Feriuls*, Forum Iulium, Octauanorum Colonia, Pacenſis, Claſſica.

IX. Ceſteronenſis. *Ciſteron.* Ciſtero. Excuſum tamen *Ceſſero*, in Notitia Prouinciarum. Segeſtoriorum Ciuitas.

Epiſcopatus II. *ſub noua Metropoli Arelatenſi.*

X. Maſſilia, *Marſeille.* vrbs Græcorum Phocęenſium.

XI. Telonenſis, *Tolon.* Telonum.

Tribunal Diuionenſe inſtitutum à Ludouico XII. ſub eo duo Epiſcopatus. *Diuio Caſtrum* vocatur in Martyrologijs vetuſtiſſimis.

Epiſcopatus II. *ſub Metropoli Lugdunenſi.*

I. Auguſtodunenſis. *Auſtun.* Auguſtodunum Eduorum.

II. Cabillonenſis, *Challon ſur Saone.* ita ſcribi debet Gallicè, non *Chaallon.* Nam hoc eſt Catalaunum, Caballinum, vel Caballionum Eduorum.

Tribunal Rotomagenſe inſtitutum à Ludouico XII. ſub quo Diœceſes VII. quarum

Archiepiſcopatus I, Epiſcopatus VI.

Metropolis ſiue Archiepiſcopatus I.

I. Rotomagenſis. *Rouen.* Rotomagus Venellocaſſium. Secunda Lugdunenſis. Sedes ampliſſimi Senatus Normanniæ.

Epiſcopatus VI. *ſub Metropoli Rotomagenſi.*

I Abrincantenſis. *Aurenches.* Ingena Abrincantorum.

II. Ebroicenſis. *Eureux.* Mediolanum Aulercorum Eburouicum.

III. Baiocenſis, *Baieux.* Baiocaſſes.

IV. Saienſis, *Sais.* Saiorum ciuitas.

V. Conſtantienſis, *Contances.* Conſtantia.

VI Lexouienſis, *Liſieus.*

Tribunal

Tribunal Redonense in Brito-

nibus Aremoricis institutum ab Henrico II. memoria nostra, sub eo sunt Diœceses IX. omnes Episcopatus sub Metropoli Turonensi:

I. Briocensis, *Sainct Brieu.*
II. Machlouiensis, *Sainct Malo.*
III. Leonensis, *Sainct Paul de Leon.*
IV. Nannetensis, *Nantes.* Condiuienum Nannetum.
V. Venetensis, *Vannes.* Veneti satis noti Commentarijs C. Cæsaris. *Pariorigum Venetorum /*
VI. Tricoriensis, *Triguier. Landtriguier.*
VII. Curosopitensis. *Cornouaille.*
VIII. Dolensis. *Dol.* Hic Episcopus habet Ius Pallij, & ideo locum habet inter Archiepiscopos.
IX. Rhedonensis. *Renes.* Condate Redonum. Sedes Parlamenti Britanniæ Aremoricæ.

Atque hi quidem sunt VIII. amplissimi Senatus Franciæ. Sed accreuit ditioni Regis Franciæ Senatus supremus Benearnensis, Christianissimo Henrico Rege Nauarræ capessente sceptrum Regni Franciæ iure successorio. Tamen Benearnensis principatus semper separatus fuit à ditione Francorum, & eodem iure fuit, quo regnum, quod est optimo maximo iure, id est nulli ditioni subditum.

Benearnenſe tribunal ab Henrico Rege Nauarræ Chriſtianiſſimi Henrici IV. auo materno inſtitutum in Caſtro Palo. ſub eo ſunt Diœceſes II: Vterque Epiſcopatus, ſub Metropoli Auſcorum.

I. Laſcarienſis. *Leſcar.* ciuitas Laſcarienſium.
II. Oloronenſis. *Oleron.* Oloronenſis ciuitas.

Tribunal Mediomatricis vrbis habet Diœceſes III. Omnes ſub Metropoli Treuerenſi.

Diuiodorum postea Verodunum alias

I. Mettenſis. *Metz.* Diuiodunum Mediomatricum. Olim ſedes Regni Lotaringiæ. Luitprandus. *Metenſem vrbem, quæ potentiſsima in regno Lotarij claret.* Regnum Lotarij: Lotar-rijck. Lotaringiam vocant.
II. Tullenſis, *Toul.* Tullum Leucorum.
III. Virdunenſis. *Verdun.* Verodunum. in veteribus Concilijs Gallicanis aliquando Epiſcopus *Veronenſis*, perperam legitur, pro *Verodunenſis.* Alij Verdunum ſcribunt.

Igitur hodie ſub ditione Chriſtianiſſimi Francorum Regis ſunt Diœceſes CXVI. in quibus CII Epiſcopatus. XIIII. Archiepiſcopatus. Quia igitur nulli fines prouinciarum certi ſunt, Regibus pro arbitrio omnia mutantibus, ideo nobis hæc tributio omnium expeditiſſima viſa eſt, quam iure ſequuti ſumus.

Præter Diœceſes CXVI, quæ hodie ſub ditione ſunt Regis Francorum, aliæ V ſunt intra fines imperij Gallicani, & tamen ſunt extra ditionem Francorum: quatuor nempe in Comitatu Venitiæ, id eſt Auenionenſi: & vna extra Comitatum.

Comitatus Auenionenſis ſiue

Venitiæ Diœceſes habet IV, ſub ditione Pontificis Romani. in quibus,

Archiepiſcopatus I. Epiſcopatus III.

Metropolis ſiue Archiepiſcopatus I.

I. Auenio. Metropolis noua. *Auignon.* Auenio Cauarum. Pontifices Romani inſtituerunt hanc Metropolim, quum antea ſuffragaretur Viennæ, vt & tres reliquæ ciuitates.

Epiſcopatus III. *ſub Metropoli Auenionenſi.*

I. Carpentoractenſis. *Carpentras.* Carpentoracte Meminorum.

II. Cabillionenſis. *Cauaillon du Contat.* Cabillio Cauarum, Colonia.

III. Vaſionenſis. *Vaiſon.* Vaſio Vocontiorum.

Extra Comitatum Auenionenſem Epiſcopatus eſt,

Arauſionenſis, *Orange*, *Aurange* indigenis, vulgo inepte Auraſio & Auraica: Arauſio Cauarum. Hic Principatus habet hodie proprium Dynaſtam ſeu principem ex gente illuſtriſſima Naſſawia.

Quia vero initio huius Diatribæ mentionem fecimus quas in XVII Prouincias Auguſtum tribuiſſe

monuimus, non possumus sine piaculo ipsas prouincias transire, partim vt eam diuisionem proponeremus, partim vt notitiam earum prouinciarum quæ mirifice deprauata circunfertur, ex veteribus Codicibus emendatam posteritati daremus. Scito quicquid discrepat ab excusis, id à scripta lectione esse.

NOTITIA PROVINCIARVM GALLIÆ.

PROVINCIA LVGDVNENSIS PRIMA.

Metropolis. Ciuitas Lugdunensium, *L'Archeuesché de Lion.*

Ciuitas Eduorum, hoc est Augustodunum, *l'Eueschéd'Austun.*

Ciuitas Lingonum, *l'Eueschéde Langres.*

Castrum Matisconense, *L'Eueschéde Mascon.*

Castrum Caballionense. *L'Eueschéde Challon sur Saosne.*

PROVINCIA LVGDVNENSIS SECVNDA.

Metropolis. Ciuitas Rotomagensium, *L'Archeuesché de Rouen.*

Ciuitas Baiocassium, *l'Eueschéde Baieux.*

Ciuitas Abrincantorum, *l'Eueschéd'Auranches.*

Ciuitas Saiorum. *L'Eueschéde Ses ou Sais.*

Ciuitas Lexouiorum, *L'Eueſché de Liſieux.*
Ciuitas Conſtantienſium, *L'Eueſché de Contances.*

PROVINCIA LVGDVNENSIS TERTIA.

Metropolis. Ciuitas Turonorum, *L'Archeueſché de Tours.*
Ciuitas Cennomannorum, *l'Eueſché du Mans.*
Ciuitas Redonum, *l'Eueſché de Renes.*
Ciuitas Andegauorum, *l'Eueſché d'Angiers.*
Ciuitas Nannetum, *l'Eueſché de Nantes.*
Ciuitas Curoſopitorum, *l'Eueſché de Cournouaille.*
Ciuitas Ciantium. Id eſt, Venetorum, *L'Eueſché de Vennes ou Vannes.*
Ciuitas Oſiſmiorum.
Ciuitas Diablintum. Id eſt, Carifes.

PROVINCIA LVGDVNENSIS QVARTA.

Metropolis. Ciuitas Senonum, *L'Archeueſché de Sens.*
Ciuitas Carnotum, *l'Eueſché de Chartres.*
Ciuitas Autiſiodorum, *l'Eueſché d'Auxerre.*
Ciuitas Trecaſſium, *l'Eueſché de Troïs.*

Ciuitas Aurelianorum, *l'Eueſché d'Orleans.*
Ciuitas Pariſiorum, *l'Eueſché de Paris.*
Ciuitas Meldorum, *l'Eueſché de Meaux.*

PROVINCIA LVGDVNENSIS QVINTA.

Metropolis. Ciuitas Criſpolinorum, Id eſt Veſuntio *L'Archeueſché de Beſançon.*
Ciuitas Equeſtrium. Id eſt Neuidunum. *La ville de Nion, entre Geneue & Lauſanne.*
Ciuitas Eluicorum. Id eſt Auenticum. *Auanches.*
Ciuitas Baſilienſium.
Caſtrum Viridunenſe.
Caſtrum Ebrodunenſe.
Caſtrum Argentarienſe.
Caſtrum Rauricenſe.
Portus Abucina.

PROVINCIA BELGICA PRIMA.

Metropolis. Ciuitas Treuerorum, *L'Archeueſché de Treues.*
Ciuitas Mediomatricum, hoc eſt Metis. *L'Eueſché de Mets.*
Ciuitas Leucorum, id eſt Tullo. *L'Eueſché de Toul.*
Ciuitas Verdonenſiũ. *L'Eueſché de Verdun.*

PROVINCIA BELGICA SECVNDA.

Metropolis. Ciuitas Remorum. *L'Archeueſché de Reims.*

Ciuitas Sueſſonum, *l'Eueſché de Soiſſons.*

Ciuitas Catalaunorum. *l'Eueſché de Chaallon.*

Ciuitas Veromanduorum. *La ville de Sainct Quentin en Vermandois.*

Ciuitas Atrebatum, *l'Eueſché d'Arras.*

Ciuitas Cameracenſiũ *l'Eueſché de Cambrai.*

Ciuitas Tornacenſium. *L'Eueſché de Tournay.*

Ciuitas Siluanectum, *L'Eueſché de Senlis.*

Ciuitas Bellouacorum, *l'Eueſché de Beauuais.*

Ciuitas Ambianenſium, *l'Eueſché d'Amiens.*

Ciuitas Morinorum, id eſt Ponticum. *L'Eueſché de Terouane.*

Ciuitas Bononienſium, *La ville de Bouloigne ſur mer.*

PROVINCIA GERMANIA PRIMA.

Metropolis. Ciuitas Magotiacenſium. *mayence*

Ciuitas Argentoratenſium. Stratiburgo.

Ciuitas Nemetum. Id eſt Spira.

Ciuitas Vuãgionum. Id eſt Vvarmacia.

PROVINCIA GERMANIA SECVNDA.

Metropolis. Ciuitas Agripinenſium, hoc eſt Colonia.

Ciuitas Tungrorum. *La ville de Tungres.*

PROVINCIA VIENNENSIS PRIMA.

Metropolis. Ciuitas Viennenſium. *L'Archeueſché de Vienne.*

Ciuitas Geneuenſium, *l'Eueſché de Geneue.*

Ciuitas Gratianopolitanorum, *l'Eueſché de Grainople.*

Ciuitas Albenſium, nunc Viuario, *l'Eueſché de Viuiers.*

Ciuitas Deenſium. *L'Eueſché de Die.*

Ciuitas Valentinorum, *l'Eueſché de Valence.*

Ciuitas Tricaſtinorum. *L'Eueſché de Sainct Antoni de Tricaſtin.*

Ciuitas Vaſionẽſium, *l'Eueſché de Vaiſon.*

Ciuitas Arauſicorum, *l'Eueſché d'Aurange.*

Ciuitas Carpentoractenſium, nunc Vindauſica, *l'Eueſché de Carpentras.*

Ciuitas Caballicorum, *l'Eueſché de Cabaillon.*

Ciuitas Auennicorum. *L'Archeueſché d'Auignon.*

Ciuitas

Ciuitas Arelatensium, *L'Archeuesché d'Arles.*

PROVINCIA VIENNENSIS SECVNDA.

Metropolis, Ciuitas Narbonensium, *L'Archeuesché de Narbonne.*

Ciuitas Tolosatium, *L'Archeuesché de Tolose.*

Ciuitas Agathensium, *l'Eueſché d'Agde.*

Ciuitas Aletensium, *l'Eueſché d'Alet.*

Ciuitas Beterensium, *l'Eueſché de Beziers.*

Ciuitas Magalonensium, *L'Eueſché de Magalone, ou Mompelier.*

Ciuitas Nemausensium, *l'Eueſché de Niſmes.*

Castrum Luteua, *l'Eueſché de Lodeue.*

Castrum Vcetiense, *l'Eueſché d'Vſetz.*

PROVINCIA VIENNENSIS TERTIA.

Metropolis. Ciuitas Aquensium, *L'Archeuesché d'Aix.*

Ciuitas Reiensium, id est Reius, *l'Eueſché de Riés.*

Ciuitas Aptensium, *l'Eueſché d'Apt.*

Ciuitas Foroiulienſium, *l'Eueſché de Ferieuls.*

Ciuitas Vapincensium, *L'Eueſché de Gap.*

Ciuitas Segestoriorum, *l'Euesché de Sisteron.*

Ciuitas Antipolitana, *La ville d'Antibe, ou Antibol.* Ab eâ sedes Episcopalis Grassam translata est.

PROVINCIA VIENNENSIS QVARTA,

In Alpibus Maritimis.

Metropolis. Ciuitas Ebrodunensium, *L'Archeuesché d'Ambrun.*

Ciuitas Diniensium, *l'Euesché de Dine.*

Ciuitas Rigomagensium.

Ciuitas Solliniensium.

Ciuitas Saniciensium, id est Sanici, *L'Euesché de Senas.*

Ciuitas Glannatena, *L'Euesché de Glandeues.*

Ciuitas Cemeleuensium.

Ciuitas Venciensium, *l'Euesché de Sainct Paul de Vences.*

PROVINCIA VIENNENSIS QVINTA,

Alpium Graiarum Peninarum.

Metropolis. Ciuitas Centronum, Id est Tarantesia, *L'Archeuesché de Tarantaise.*

Ciuitas Vallensium, Id est Octodurum. *Sainct Mauris.*

PROVINCIA AQVITANIA PRIMA,

Sexta Viennenſis.

Metropolis. Ciuitas Bituricum vel Betorigorum, *L'Archeueſché de Bourges.*

Ciuitas Aruernorum, *l'Eueſché de Clermont en Auuergne.*

Ciuitas Rutenorum, *l'Eueſché de Rodes, ou Rodais.*

Ciuitas Albigenſium, *L'Eueſché d'Albi.*

Ciuitas Cadurcorum, *l'Eueſché de Caors.*

Ciuitas Lemouicum, *l'Eueſché de Limoges.*

Ciuitas Gabalorum, *Le pais de Giuauldan.*

Ciuitas Velaunorum, *Le pais de Velai.*

PROVINCIA AQVITANIA SECVNDA,

Septima Viennenſis.

Metropolis. Ciuitas Burdegalenſium, *L'Archeueſché de Bourdeaux.*

Ciuitas Agennenſium, *l'Eueſché d'Agen.*

Ciuitas Ecoliſmenſium, *l'Eueſché d'Engouleſme.*

Ciuitas Sanctonum, *l'Eueſché de Saincles.*

Ciuitas Pictauorum vel Pectauorum, *l'Eueſché de Poitiers.*

Ciuitas Petrogoriorum, *L'Eueſché de Perigueux.*

PROVINCIA AQVITANIA TERTIA.

NOVEMPOPVLANA.

Octaua Viennenſis.

Metropolis. Ciuitas Auſciorum, *L'Archeueſché d'Auch.*

Ciuitas Aquenſium, *l'Eueſché d'Aqs.*

Ciuitas Lacturatium, vel Laſtoracium, *L'Eueſché de Laictoure.*

Ciuitas Conuenas, *L'Eueſché de Cominges.*

Ciuitas Conſarannorum, vel Conſorannorum, *l'Eueſché de Couſerans.*

Ciuitas Boatum, id eſt Borus, *Le pais de Buchs.*

Ciuitas Benearnenſium, id eſt Benaanus, *Le pais de Bearn.*

Ciuitas Aturenſium, *l'Eueſché d'Aire.*

Ciuitas Vaſatica, *l'Eueſché de Baſats.*

Ciuitas Tarba, vel caſtrum Begorra, *l'Eueſché de Tarbe de Bigorre.*

Ciuitas Eloronenſium, *l'Eueſché d'Oleron en Bearn.*

Ciuitas Eluſatium, *La ville & pais d'Euſe en Gaſcogne.*

Hæ ſunt XVII Prouinciæ in quas Auguſtus Cæſar Gallias diuiſit, & in quibus Conſtantinus Magnus alia officia & magiſtratus conſtituit. Prouincia aliquando dicitur Diœceſis: Epiſcopatus autem, qui in ea continentur aliquando etiam dicuntur Paro-

chiæ. in Proclamatione Caroli Calui, *Tullenſis Parochia*, pro Epiſcopatu, aut vrbe ipſa Epiſcopali, poſitum eſt.

QVÆDAM LOCA IN C. IVLII CÆSARIS,

COMMENTARIIS DISCVSSA.

Multa ſunt in Commentarijs Belli Gallici apud C. Cæſarem quæ nondum explorata ſunt, multa etiam quæ male ad veteres appellationes relata, quæ nos caſtiganda ſuſcepimus. Obſcuritatem enim peperit duplex appellatio locorum apud veteres, vt Scaldis & Tabuda idem eſt. Phrudis & Sumina, *La riuiere de Somme*, Obrinca & Moſella; Araris & Sagona, Brutuſpantium & Cæſaromagus, *La ville de Beauuais*. Bononia maritima & Geſſoriacus. Item nomina populorum pro ipſa vrbe, vt Pariſij pro Lutetia. Turones pro Cæſaroduno; Aureliani pro Genabo, & alia ſimilia. Nos pauca ſed magis neceſſaria in Cæſare delibabimus.

ATVATICI. Atuaticum eſt vrbs Tungrorum quæ hodie *Tungres* dicitur, quum à Barbaris vaſtata eſſet, Epiſcopatus tranſlatus fuit in Traiectum Moſę vulgo *Maſtrict*: ſed & illa quoque vrbe à Normannis incenſa Epiſcopatus in vicum Sancti Lamberti traductus, qui hodie Leodium dicitur, id eſt Hominium, quia eſſet de hominio & feudo Epiſcopi Tungrenſis. In Concilijs Gallicanis *Epiſcopus Traiectenſis*

BIBLIOTHEQUE PUBLIQUE ORLEANS

pro Tungrorum Episcopo legitur. Caue intelligas Traiectum Rheni vulgò *Vtrect.* Bekkeselenus, quo nullus mortalium magis abusus est &ingenio & otio suo, multum sudat, vt persuadeat Atuaticos Cæsaris esse Antuerpiam. Hoc verum fuerit, si quidem Antuerpia eadem cum Tungrorum vrbe esse potest. Sed nugas Bekkeselenicas missas faciamus. Antuerpiæ vetustiorem mentionem non inuenio, quam in in Annalibus vetustis Franciæ editis à Pithœo nostro, in quibus sub annum Christi IↃ CCCXXXV. legimus, *Normanni Aduuerpiam ciuitatem incendunt.*

AGENDICVM, *La ville de Sens*, non autem, *Prouins*, vt stulti.

AVARICVM. Stulti putant esse opidum Bituricensis Diocesεos nomine *Viarons.* Sed hæc iam confutata sunt, & nemo est hodie paulo humanior, qui ignoret Auaricum Cæsaris esse vrbem Metropolim Biturigum, quæ *Bourges* dicitur.

AVSCI, *Auch*, vt supra diximus. Nam imperite faciunt, qui Auxitanos vocant.

BELLOCASSI. apud Cæsarem male pro Baiocassij qui & Baiocasses, *Baieux.*

BIGERRONES. in Notitia Prouinciarum, ciuitas Bigerronum vocatur *Tarba*, vt hodie, sed male excusum est *Tursa* & *Turba.* Marlianus insanit qui ait ibi hanc Tursam esse, & Castrum Bigorram, vbi est Episcopatus Biterensis prouinciæ Narbonensis, quæ sententia non est sobrij capitis.

BITVRIGES. Duplices sunt, cognomentis distincti. Bituriges Cubi quorum metropolis Aua-

ricum primæ Aquitaniæ. Bituriges Vibiſci aut Viuiſci, quorum Metropolis Burdegala, ſecunda Aquitania. Vtraque ciuitas Libera ſub Romanis.

BRATVSPANTIVM. Ciuitas Bellouacorum ſub Cæſaribus Romanis tranſnominata Cæſaromagus, *Beauuais*.

CABILLONVM. Vide in Tribunali Diuionenſi ſupra.

CADVRCI. eorum ciuitas Diuona, *Caors en Querci*.

CALETES. *Le bailliage de Caux en Normandie*.

CANTABRI. *Le pais des Baſques*.

CADVACI. Lege *Atuaci*. Vide ſupra, Atuatici.

CATVRIGES. Sunt Alpes maritimæ, metropolis Ebrodunum, *les Alpes d'Ambrun*.

CENTRONES. *Les Alpes de Tarentaiſe*. Graiæ peninæ Alpes.

CVRIOSOLITÆ. in Notitia Prouinciarum & in libro fiſci Romani Curioſolitæ, *Cornouaille*.

EBVRONICES. *L'Eueſché d'Eureux en Normandie*.

ELAVER. *Allier*, ingens fluuius qui Ligeri excipitur.

ELVSATES. ita legendum non *Fluſſates* vide lectiones Auſonanias cap. VII. lib. II. *La ville d'Euſe en Gaſcogne*. Hinc oriundus erat Ruſticus ille præpotens inſidiator imperij Romani in quem exſtant duo φηλιτθυπικὰ pœmata Claudiani, in priore ita legimus.

Inuadit muros Eluſæ, notiſſima dudum,
Tecta petens. Quod E, media Syllaba corripiatur pronuntiatio Vaſconica id oſtendit, quæ *Eluſa* tanquam *Elſa* effert. Nam L, ante conſonantem, non ſolum Vaſcones in v, ſemper conuertunt, ſed & Frãci & maior pars Teutoniſmi inferioris. Qui *Fluſſates* legebant, dicebant eſſe Comitatum de Fuxio, & hoc ſtupore ſuo perſuaſerunt illuſtri viro nomen *de Foix* in *Fluſſatem* recudere, quo nihil abſurdius. Nam aliud eſt *Franciſcus de Fluſſa*, aliud *Franciſcus Fluſſas*, nam *de Fluſſa* eſſet verum cognomen familiæ, ſed *Fluſſas* eſſet nomen nationis. Itaque *Franciſcus Fluſſas* eſſet natione *Fluſſas*, non de familia de Fluſſa. Sed Fluſſa non eſt *Foix*. Nam id eſſet *Foxium*, aut aliud quiduis potius quam *Fluſſa*.

GABALI. *Le pais de Giuauldan.* Marlianus dicit quondam fuiſſe Prouinciæ Bituricenſis, nunc vero Prouinciæ Arelatenſis. Certe & nunc quoque eſt Prouinciæ Bituricenſis. Sed inter Gabalos & Prouinciam Arelatenſem longa procul longis via diuidit inuia terris, & ridicula ſunt hæc.

GARVMNA. retinet nomen ſemper. Sed integrum à capite ad Blauiam Caſtrum, vbi lingua Francica incipit. nam tunc pro *Garonne* dicitur *Geronde*, & *Gironde*. vide ſupra in Tribunali Toloſano, in ciuitate Mimatenſi. Excipit nauigeros fluuios Tarnim: Olitem, ſiue Oldum, *Ooldt*, aut cum articulo *L'ooldt*. Duranium Auſonio; *Dordoniam* apud Greg. Turonenſem. *La Dordogne*, vnum ex præcipuis non ſolum Aquitaniæ ſed & totius Galliæ fluminibus.

GEBENNA.

GEBENNA. Scribendum *Cebenna* per C. *Les Cebenes & Ceuenes.*

GENABVM. Qui negant Aurelianenſium vrbem eſſe, habent oppoſita veri veſtigia apud Cæſarem, & multa alia argumenta: Nam quo nomine vocandi ſunt, qui *Gian* eſſe putant?

GENEVA. media corripi debet, vt in Eluſa: quia non ſolum Helueticus Germaniſmus oſtendit, qui *Genff* vocat; ſed etiam docent ipſi ruſtici ſuburbicarij, & reliqui Sabaudi, qui *Zeneuam*, accentu in prima enuntiant. Sed Gallorum proprium eſt, mediam correptam producere, vt in *publique*, *facile*, quæ Latinè corripitur.

GERGOVIA. Superſunt quædam veſtigia cum veteri appellatione, aliquot ſtadijs ab vrbe Claromontenſi Aruernorum abeſt.

HELVII. diximus ſupra eſſe *Le pays de Viuarais.* vbi Alba Heluiorum ſine dubio *Aubenas*, id eſt Albanates. Cæſar trans-Rhodanum dicit eſſe & extra prouinciam Romanam, proximos Aluernis & Cebennis montibus.

ITIVS. eſt Promontorium prope Bononiam Maritimam. Nauale autem dicitur Geſſoriacus, & delirant qui aliud volunt eſſe à Nauali Bononienſi. Nam multa aduerſus eorum pertinaciam obijci poſſunt. At qui Itium opidum *Cales* eſſe putant nullo negotio refelluntur à Ptolemæo, qui prius ponit Itium, deinde Geſſoriacum, aquo opidum *Cales* diſtat pluſquam viginti millibus paſſuum, hoc eſt Leucis Belgicis VII.

LEMOVICES. *Les pais & Seneſchauſſee de Limoſin*, vrbs eorum Ratiaſtum. Sed Commentario VIII. vbi vulgo editum eſt *ad opidum Lemouicum contendit.* Legendum *Lemonum.* cuius opidi mentio in Itinerario Antonini & apud Ptolemæum.

LEXOVII. *L'Eueſché & pays de Liſieux en Normandie.*

LIGERIS. eius caput eſt in pago Velauno & vulgo dicitur *La font de Leire*, hoc eſt fons Ligeris. Excipit ingenteis & nauigiorum patientes fluuios non paucos, in quibus Eluuerim æmulum ipſi, neque magnitudine cedentem, & magis piſculentum. Carum vel Carẽ, vt habet Fortunatianus, vulgo *Le Cher.* Item Vigennam, *La Viane*, *La Vignane*, & alios præterea.

LVTETIA. Græcis λευκοτεκία, λευκετεκία.

MATISCO. *L'Eueſché de Maſcon.*

MATRONA. *Marne*, ingens flumen, neque minus ipſo Sequana.

MEDIOMATRICES. poſterioribus temporibus vrbs Mediomatricum vocata eſt Metæ, & vulgo nomen retinet, quum antea Diuiodunum ei nomen eſſet.

MELODVNVM. hoc nomen perperam excuſum eſt apud Cæſarem bis, pro quo veteres omnes ſcripti Codices habent *Metioſedum.* Verum quidem eſt Melodunum & Metioſedum vnum idemque opidum eſſe, ſed Melodunum poſterius eſt. Hodie *Melun* in Inſula Sequanæ inſtar Lutetiæ Pariſiorum. Aliud Melodunum, vel vt alibi reperio

Meliodunum, in agro Biturtcenſi vulgo *Meun*. Alij pro *Metioſedum* legunt *Joſedum* & *Corbeil*. interpretantur, quibus bonam mentem precamur.

MENAPII. Strabo cum Morinis continuat in maritimis Belgij & Cæſar quoque indicat ibi eſſe. Denique Ptolemæus collocat ad oſtia Moſæ. Non ſunt igitur Gueldrij, neque qui ſapiunt hoc concedent. Sed pars hodiernæ Hollandiæ & Brabantiæ maritimæ (vel potius ſecundum Strabonem ora Flandriæ maritima) ſunt veri Menapij, & Menapiſcus pagus dicitur in Capitularijs Caroli Magni pro Flandriæ Comitatu. Nunquam perſuaderi nobis potuit Menapios eſſe Gueldrios.

MORINI. eorum vrbs Teroana diruta à Carolo v.

NANTVATES. Caue credas eſſe Monaſterium hoc nomine in Sabaudia, vt quidam non ſana capita volunt. Sunt ij in quibus pagus Octodurus eſt, id eſt ſanctus Mauritius, cuius rei fidem faciunt monumenta Paſſionis legionis Thebæorum, in quibus Octoduri mentio eſt: Octodurum autem à Cæſare in Veragris proxime Nantuatibus collocatur. Quidam legunt *Antuates*, ſed qui Nantuates ad Arionium lacum conſtituunt & Conſtantienſes eſſe dicunt non minus deſipiunt quam qui Monaſterium illud Benedictinorum interpretantur.

NITIOBRIGES. *Le Pais & Seneſchauſſee d'Agenois*. Eorum Ciuitas Aginnum Auſonio, Ptolemæo: Agennum Hieronymo, Greg. Turonenſi, alijs. Si vis

ridere lege quæ hactenus omnes de his deliraruntt, quorum alij *Mompelier* esse dicunt, qui locus VI dierum itinere distat à Nitiobrigibus. Alij *Engoulesme* somniant. Alij iubent pro *Aginno* legendum esse *Agesinates*. Et quo non processit audax inscitia?

NANNETES. *Nantes*. Vide in Tribunali Aremorico.

NERVII. quemadmodum certo nobis constat non esse Tornacenses, quod vulgo persuasum est, ita quinam sint, & quo nomine hodie appellentur haud temere affirmarim.

NOVIODVNVM. ad Ligerim *Neuers*. Nouiodunum Niuernensium, vt in quadam notitia prouinciarum Galliæ legimus quæ penes Iurisconsultum magnum Cuiacium erat, & iam multis coniecturis nobis exploratum antea erat. Nouiodunum istud Eduis proximum ciuitatem Niuernensium: in cuius opidi inuestigatione multi multa nugati sunt. Alia duo opida hoc nomine memorat Cæsar, sed nobis ignota. Nam nugatoribus iurantibus non credimus. Quartum præterea est, quod ciuitas Equestrium dicitur, & nomen retinet ad Lemannum lacum, dicitur enim *Nion*. Nam longe falluntur qui Geneuam Equestrium ciuitatem esse credunt, quia quædam vetus inscriptio Geneuensis, vt aiunt, eius mentionem fecerit. Hoc modo quot nominibus Roma vocanda esset, in qua tot monumenta & saxa hodie extant, quæ tot vrbium mentionem faciunt? Denique prouincia Sequanorum in qua Ciuitas Equestrium est, est in sinistra ripa Lemanni, Geneua in dextra, in

prouincia Viennensi, & quod caput est, *Nouiodunum ciuitas Equestrium*, dicitur in Manuscripta prouinciarum Notitia: quamquam ibi positum est *Neuiduno*, quomodo in vltimis illis obsoleſcentis Latinitatis temporibus, omnia in peius ac retro ferebantur, & vt imperij, ita Latini sermonis ruina sequebatur.

PETROCORII. *Le pais de Perigord.* eorum ciuitas diuisa est in duo opida, vetus & nouum. Vetus adhuc dicitur Vesuna veteri appellatione. vide VI. Librum de Emendatione Temporum.

PICTONES. *Le pais de Poictou.* sunt hodie in tres Episcopatus tributi: Pictauiēsem, Maliacensem, & Luxonienſem. Pictauiorum ciuitas olim Augustoritum dicta.

RODANVS. in vniuersum Gallis dicitur *le Rosne.* sed indigenis *Loros.* Excipit Isaram, Druentiam, Drunam, & Ararim non minorem eo antequam in illum exoneretur.

RVTENI. *Les pais & Seneschaussee de Rodais.* eorum vrbs Sedunum Rutenorum. *f. Segodunum*

SABIS. *La Sambre du pais bas.*

SQVALDIS. *L'Escault.*

SEGVSIANI. *Les pais & Seneschaussee de Lionnois.* Nam Lugdunum est in Segusianis, vt illud alterum in Conuenis ad Garumnam. Sed & totus pagus Forensis qui hodie *le pais de Forés* dicitur, continetur in Segusianis. Et vetus inscriptio exstat in opido *Furs* in qua mentio est *Fori Segusianorum.* Nam à Foro, Forenses dicti, & ipsum opidum *Furs.*

SEQVANI. *Le pais de Beſançon & Franche-comté,* eſt prouincia quæ dicta Maxima Sequanorum.

SVESSONES. alij Sueſſiones. *Soueſſons.*

TARBELLI. *Le pais de Labord.* Vrbs Aquæ Tarbellicæ. *Aqs.* Vide Auſonianas Lectiones. Aturus fluuius qui vulgo *L'Ador* vocatur, alluit illam vrbem, vnde Lucano dicitur *Tarbellicus Aturus.*

VELAVNI. *Le pais de Velai. pagus Velucinus* in veteribus Martyrologijs Epiſcopatus Anicienſis, *le Pui en Velai.* Id eſt Podium in Velauno, quia vrbs eſt in editiſſimo loco, qui lingua Gallorum *Pui,* Id eſt Podium dicitur.

VELOCASSES. Perperam edi putamus pro Bajocaſſibus, *les pais, bailliage, & Eueſché de Baieux en Normandie.*

VEROMANDVI. Eorum ciuitas Auguſta Veromanduorum. *Sainct Quentin de Vermandois.* in vita Sancti Quintini diſerte dicitur *Auguſta Vermanduorum.*

VESVNTIO. alijs ſcribitur *Biſuntio. Beſançon,* maxima Sequanorum.

VIENNA. *Vienne en Dauphiné.* Vienna Allobrogum.

VOCATES. ſuſpicamur eſſe *Boates. Buchs.* Quod omnino certum eſt. ſiti ſunt in finibus Lapürdenſium poſt Medulos in Nouempopulania.

VOCONTII. *Le pais de Die à Vaiſon.*

VOLCÆ. duplices ſunt Volcæ Aremorici, in quibus Nemauſus, Vcetenſes, Magalonenſes, Bitierræ, Volcæ Tectoſages, in quibus Carcaſſo, & Toloſa.

In Cæſare editum eſt *Volgæ*, vt & in quibuſdam alijs ſcriptoribus.

VXELLODVNVM. nomen retinet *Vſſoldun*, & *lo Puech d'Vſſoldun*, Id eſt podium Vxelloduni quia eſt in editiſſimo & valde prærupto loco ſitum. Locus eſt in finibus Cadurcorum, vt Cæſar quoque notat, prope opidum Martellum; Flumen, cuius nomen tacuit Cæſar, eſt Dordonia: Horrendum aſpectu præcipitium, quale deſcribitur à Cæſare. Multæ ſunt ibi reliquiæ vetuſtatis venerandæ. Quotidie ab arantibus Numiſmata Romana effodiuntur. Vix reperias ruſticum, qui de loco interrogatus, non ſtatim reſpondeat, Caſtrum Vxellodunum illud à Cæſare magnis operibus expugnatum fuiſſe. Præterea oſtendunt Fontem, cuius vſum obſeſſis intercluſerant Romani. Si vſpiam ſcriptores huius æui in notandis veterum locorum appellationibus hariolati ſunt, hic verò vnus eſt locus, in quo melius fuiſſet illos tacuiſſe. Et quid opus eorum ſomnia referre?

Hæc pauxilla de Appellationibus locorum & gentium in Cæſare delibauimus. Nam quæcunque omiſimus adeo inexplorata ſunt, vt tantum abeſt, ea verè retulerint, qui de illis ſcripſerunt, vt mihi conſtet nullam ſpem eſſe ad eorum indagationem penetrandi, quare in medio ea relinquimus, & ingenue fateamur, nos ea neſcire, quæ tam ſaluo pudore facere poſſumus, quam impudenter multi ſe ea ſcire profeſſi ſunt: in quo exemplo temeritatis primas tenet Bekkeſelenus, cum ſuo Teutoniſmo, ex

quo Hebraiſmum etiam propagatum eſſe iurat ἄλις δρυός.

VASCONIA proprie eſt quidquid continetur intra Garumnam, Pyrenæos montes, & Oceanum, quæ Iulio Cæſari in Commentar. belli ciuilis dicitur Aquitania. Dicta eſt Vaſconia à Vaſconibus ferociſſimis Pyrenæorum populis, quos deuictos primum à Pipino, deinde à Ludouico Caroli magni filio (qui poſtea dictus fuit Pius) rege Aquitanię in plana Nouempopulaniæ deductos, poſtea nomen huic regioni dediſſe certum eſt. Nam fuerunt pars Cantabrorum, quos etiam hodieque Hiſpani *Vaſcuença* vocant. Itaque quum prius hæc regio à Cæſare *Aquitania*, poſtea à Nouempopulis *Nouempopulania* dicta, ea tandem à Vaſconibus deuictis, & in eam à Pyrenæorum ſaltibus demiſſis, Vaſconia vocata fuit. Eſt autem tertia pars veteris Aquitaniæ. Nam Aquitania ab Auguſto triplex inſtituta fuit; Prima, cuius caput & metropolis Bituriges Cubi, *Bourges*. Secunda Aquitania Bituriges Vibiſci, cuius caput & Metropolis Burdegala. Tertia Aquitania tota Trans-Garumnana cuius Metropolis Auguſta Auſcorum, vulgo *Auchs*. quæ Prouincia, vt diximus, ab Auguſti temporibus ad Pipinum vocata fuit Nouempopulania, à Pipino ad hunc vſque diem, Vaſconia.

GVIENNA deprauatum quidem nomen eſt ex Aquitania, vt res ipſa loquitur: ſed ex quo tempore reges Angliæ per affinitatem Francorum regum fuerunt domini Guiennæ anguſtioribus finibus determinata

minata eſt, quam olim. Nam Aruerni &c. ſecluſi fuerunt extra fines Guiennæ; quos incipiebant à Confluentibus Viennæ & Croſæ fluminum ad Oceanum, Pyrenæos, Tarnim flumen, & montes Aruernorum. Itaque quum Eduardus III. nomine Aquitaniæ homagium faceret Regi Franciæ, has præfecturas ſiue Seneſchallias nominatim comprehendit. Citra Garumnam, Pictonium ampliſſimam regionem, Xantonium, Encoliſmenſes, Lemouicium, Petrocoriúm, Aginnenſes, Cadurcium, & Rutenenſes. Vltra Garumnam totam Nouempopulaniam, præter Benearnum quod abſoluti ſemper fuit imperij. Itaque omnium illorum tractuum nomine Rex Angliæ, aut Primogenitus Angliæ (*Princeps de Galles dictus*) faciebat homagium regi Franciæ: Comites autem Armaniacus, Bigorrenſis, Fuxenſis & alij faciebant ipſi Anglo homagium, non Regi Franciæ. Hæc latiſſima, ampliſſima, & prædiues regio nomine Guiennæ cenſebatur, vſque ad regnum Ludouici XI. qui cum fratri attribuiſſet Ducatum Aquitaniæ, & ipſi promiſiſſet quinque Seneſchallias, ex vna Burdigalenſi Seneſchallia, fecit tres: Burdigalenſem quæ vnam tantum Diœceſim complectitur, Burdegalam ipſam. Vaſatenſem in qua duæ Diœceſes, nempe Adurenſis & ipſa Vaſatenſis. Tertiam Lapurdenſem, in qua itidem duæ Diœceſes, Aquæ Tarbellicæ & Lapurdenſium ciuitas ſiue Bajona: quartam Seneſchalliam Xantonium addidit. Ab eo tempore Aquitania cœpit vocari totum illud, quod illas tantum quatuor Seneſchallias continet. Sed

Regum est mutare terminos Prouinciarum, non memoriam rerum. Nam hactenus Nitiobriges (*ceux d'Agenois*) & omnes reliquæ Seneschalliæ vocant se Aquitanos vel Guiennẽses, atque adeo Seneschallus Burdigalensis vocatur *magnus Seneschallus*, non quidem, quod hodie talis sit (est enim minimus omnium) sed quia Burdigalensis Seneschallia quinque Diœcesibus finiebatur. Et quia eo nomine *Magnus*, vt re vera erat, vocaretur, hodie ditione imminuta, nomen integrum retinuit, quin etiam quidquid ad Burdigalam solam pertinet, id non Burdigalense hodie vocatur, sed Aquitanum vel Guiennense. & Curia minor Burdigalę, a qua prouocatio est ad Parlamentum, curia Guiennæ, & iudices Guiennę vocantur non Burdigalę. Hæc igitur Guienna, quæ hodie quatuor Seneschallijs censetur vocari iure merito potest Aquitania siue Guienna Ludouici XI. Quod dixi de Pictonio, quod in Feudo Aquitaniæ siue Guiennę comprehendit Eduardus III. scito sępe exclusum fuisse ex Aquitania, & sub Ludouico IX. (is est Sanctus Ludouicus) sępe restitutum finibus Aquitaniæ. Certe hodie non parua pars Pictonij dicunt sese Guiennenses, vt olim erant reuera.

AGINNENSIS. Seneschallia continet duos Episcopatus nempe citra Garumnam Aginnum Nitiobrigum. *Agen.* vltra Garumnam, Condomium, hoc peculiari nomine dicitur Vasconia Quemadmodum enim Africa dicitur tota illa magna continens, quæ patet à Nilo ad Gades, & tamen in ea erat prouincia quæ peculiariter dicebatur Africa, in qua Car-

thago ; Ita Vaſconia quidem dicitur ampliſſima illa regio quæ olim vocata fuit Nouempopulania, ſed peculiariter Vaſconia quoque dicitur , in ea Epiſcopatus Condomienſis. Itaque Seneſchallus Aginnenſis vocat ſe Seneſchallum Aginnenſium & Vaſconiæ, Id eſt Condomij. Quæ appellatio vetus eſt. Nam temporibus Pipini, pagus Aginnenſis citra Garumnam, & vltra Garumnam dicebatur, Itaque ſub Pipino in vetuſtiſſimis Annalibus refertur, pluiſſe frumento in *Pago Aginnenſe vltra Garumnam.* Id eſt in ea regione, quæ proprie Vaſconia dicitur, in qua Condomium.

Ducatus ALLEBRETI compoſitus ex mutilatione Seneſchalliarum Aginnenſis , Armaniacenſis , & adeo, vt de eo dicere liceat , quod de Conſtantinopoli Hieronymus dixit , commoditate omnium ciuitatum conſtructam fuiſſe , ita nuditate proximarum Seneſchalliarum compoſitus eſt , tam vltra quam citra Garumnam. Caput Ducatus eſt Neracum. Totus Ducatus eſt ſub Parlamento Burdigalenſi.

ARVERNIVM. Diuiditur in montanũ & planum; Planum dicitur Alimania quod nomẽ iam obtinebat tempore Gregorij Turonenſis, quæ regio optima eſt & fertiliſſima , ciuitatibus ampliſſimis , vicis, villis , prætorijs magnificis, exculta. Duo Epiſcopatus ſunt in Aruernio, in Plano quidem Auguſtonemetum Aruernorum , *Clermont en Auuergne* , non longe à Gergouia Cæſaris. in Montano, eſt Epiſco-

patus Sanctus Florus: totum Aruernium est sub Parlamento Parisiensi.

CONVENARVM comitatus, *Le Comté de Cominges*, vnum tantum Episcopatum continet, Sanctum Bertramum; est in Vasconia sub Parlamento Tolosano, vt supra diximus in Episcopatibus.

Pagus VELLAVNENSIS vnum Episcopatum habet, Aniciensem, *Le Pui en Vellay*, est pars Languedokij, ideo subest Tolosano Parlamento.

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI IVL. CÆS. FIL. DIATRIBÆ. DE EVROPÆORVM LINGVIS.

Item

DE HODIERNIS FRANCORVM.

nec non

DE VARIA LITERARVM ALIQVOT PRONVNTIATIONE.

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.

DIATRIBA
DE EVROPÆORVM LINGVIS.

LINGVAS Matrices vocare poſſumus, ex quibus multæ dialecti, tanquam propagines deductæ ſunt. Propagines quidem vnius matricis linguæ commercio inter ſe aliquo coniunctæ ſunt : Matricum vero inter ſe nulla cognatio eſt, neque in verbis, neque in analogia. Sunto igitur nobis Matrices eæ, quæ per omnia inter ſe diſcrepant, cuiuſmodi XI, non amplius hodie ſuperſunt in vniuerſa Europa, quarum IV ampliſſimæ ſunt: reliquæ ſeptem longe inferiores : Itaque illas quatuor maiores Matrices : reliquas minores vocabimus ; eadem verba faciunt vnam linquam videri : ſed eorundem verborum traiectio, immutatio, inflexio, aliam, atque aliam propaginem facit. Nam Italicam, Hiſpanicam, & Gallicam, Latinam vocamus propter vnum verbum Latinum, quanquam varie immutatum in illis tribus : exempli gratia. GENER Latinum, Italis eſt GENERO, Hiſpanis YERNO, Gallis GENDRE. Latina ſunt, ſi originem ſpectes, ſin

distinctionem vna quæque natio harum trium illud vindicat sibi. Itaque possumus deligere vnum verbum Matricis, quod commune sit propaginibus, siue Dialectis, à quo nomen ipsa Matrix habere possit. Sunto igitur quatuor hæc verba, DEVS, ΘΕΟΣ, GODT, BOGE, notæ quatuor maiorum Matricum, Latinæ, Græcę, Teutonicæ, Sclauonicæ. Hæ vt diximus, supra reliquas VII minores latissimè patent. Linguæ BOGE, duplices Characteres sunt: Rutenici, siue Moschouitici, è Græcis deprauati, totidem numero, & figura pene similes, adiunctis pauculis barbaris: Item Dalmatici qui & Hieronymiani, eadem potestate, totidem numero, sed figura longe dissimillimi. Atque adeò duplex Sacrorum librorum translatio, Rutenica recētior, & Hieronymiana vetustior. Hæc Matrix siue lingua BOGE in multas propagines diffusa est, Rutenicam, Polonicam, Bœmicā, Illyricam, Dalmaticam, Windicam, & alias, quas vnusquisque potest adijcere Matricis GODT, propagines siue idiomata, pręcipua sunt tria Teutonismus, Saxonismus, & Danismus. Rursus Teutonismi idiomata duo, superior Teutonismus, quæ est lingua Wasser; inferior Teutonismus siue lingua Water: Reliqua duo idiomata & ipsa quidem sunt linguæ Water. Sed Saxonismi propagines sunt Nord-Albingorum & Frisiorum, item Anglorum dialectus: quæ tamen veterum Nord-Albingorum & Turingiorum dialecti sunt Anglismus & Scotismus. Danismi tria discrimina sunt, lingua scilicet Danorum Limitaneorum, quos Denemarkos vocant;

vocant; Danorum Auſtralium : qui Suedan, Suedi & Sueones ab Auſtro dicti : denique Danorum Septentrionalium. Qui Nordan, Normanni, & Noruegi vocantur ; a quorum Idiomate propagatum eſt Iſlandicum hodiernum, quod ita intelligitur à Noruegis, vt Hollandica, lingua à Germanis, Italica à Gallis. Matrix DEVS peperit Italicam, Gallicam, & Hiſpanicam. quæ omnes vno nomine Romanſæ, id eſt Romanenſes, ſiue Romanæ vocantur, quam appellationem victores Barbari induxerunt. Nam in eorum legibus duplex conditio ingenuorum : deterior Romanorum, vt Latinorum Romæ; In Gallia olim Franci & Burgundiones, in Italia Longobardi, in Hiſpania Gotthi diſtinguntur à Romanis, vt Quirites à Latinis ciuibus. Hinc Luitprandus Tiotiſcam Galliam à Romana diſtinguit. Matricis ΘΕΟΣ, pluria ſunt Idiomata, quod non mirum in tot Inſularum interuallis, quæ vt loco, ita linguæ commercio valde diſſident. Atque de IV maiorib. matricib. hactenus. Reliquæ ſeptem minores ſunt hæ: Epirotica, quam Albanam vocamus, in Montanis Epiri, vbi gens ſtudijs aſperrima belli, Indigenæ, an Aduenæ, incertum. Secunda, Coſacorum, & Præcopienſium, id eſt Tartarica. Tertia Vngarorum, quam ex Aſia in Europam tranſierunt crudeliſſimæ duæ Gentes Hunni & Auares. Quarta Finnonica, cuius propago eſt Lapponica, in Septemtrionalibus Scandinauiæ Suedorum. Quinta Hirlandica cuius pars, quæ hodie in vſu Scotis Silueſtribus. Sexta vetus Britannica, in Montibus, Anglis; Item in

Aremorica Galliæ, quam Britonnantem linguam Galli vocant. Septima Cantabrorum, quos Biſcainos Galli & Hiſpani nominant, quæ ſunt reliquiæ veteris Hiſpanicæ : patet vt minimum itinere ſeptem dierum cis & vltra Pyrenæos, à Baionenſi vſque Agro, quem tractum in Tarbellis *Lapurdenſem* vocant Sidonius & alij veteres. Hæ ſunt XI Matrices, nullo inter ſe cognationis vinculo coniunctæ, atque has inter ſe diuiſerant Eccleſiæ Conſtantinopolitana & Romana : & quidem commercio characterum quintuplicis generis, Latinorum, Græcorum, Hieronymianorum, Rutenicorum, & Gotthorum. Nam & ipſi veteres Gotthi ſuos Characteres habent, ſacra alioquin Gręco ritu celebrãtes, lingua veteri Gotthica: in vſu autem cotidiano magna ex parte Teutoniſſant.

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI IVL. CÆS. FIL.

DIATRIBA

DE HODIERNIS FRANCORVM LINGVIS.

IN Regno Franciæ varia linguæ Romanensis Idiomata sunt. Romanensis linguæ tres alibi propagines fecimus, Italicum idiotismum, Hispanicum, Gallicanum, qui Idiotismi à Latina matrice tanquam traduces producti. Romanensis igitur idiotismus Galliæ in duo summa fastigia diducitur, in Francicum, & Tectosagicum, siue Prouinciale. Francicus Idiotismus vulgo dicitur *Langue d'Oui* aliter autem *Langue-doc*, hoc est, linguæ quæ pro NÆ, aut ITA dicunt OVI, aut OC. Francicus Idiotismus est, quo aulici & literati vtuntur: quæ est hodie omnium linguarum Romanensium excultissima, elegantissima & suauissima, & cum qua neque Italica, neque Hispanica contendere possunt. Sed quia nulla est tam emendata dialectus, cui non adiaceant παραδιαστροφαὶ, Francici idiotismi, duæ præcipue sunt διαστροφαὶ Walonismus, & Pictonismus. Walonismo vtuntur omnes Belgæ, qui non Teutonisant. Itaque latissimè patet, initio sumto à Leodiensibus & desinens in finibus fere Parisiorum. Sed, vt fit, in

illis nationibus, vt aliæ aliis deprauatius loquuntur, ita aliæ alijs minus intelliguntur à Parisiensibus. Nam Leodiensem rusticum mere materna lingua loquentem vix intelligat Parisiensis opifex, quanquam eadem fere verba sunt, sed inflexio alia, item pronuntiatio, faciunt vt eadem alia lingua videatur, quum tamen eadem verba sint; his, quę diximus, tantum discrepantia. Pictonismus incipit à flumine Vigenna in finibus Turonensium, desinit. Circiter fines Burgi oppidi in diœcesi Burdigalensi. Inter has duas ἀγροφάς, & alias item longe moderatiores consistit verus & emendatus Franciſmus, quanquam periti negant illam puritatem in vulgo esse, sed in illis tantum qui negotia grauiora tractant, & aut in aula versantur, aut causſas agunt apud Tribunalia Regni. Idiotismus Tectosagicus latissime patet, eius duę sunt summę differentię: altera continetur in vetere Aquitania Cęsaris, hoc est intra Garumnam, Pyrenęos, & Oceanum Aquitanicum. Hic idiotismus proprie dicitur Vasconismus, multum à reliqua parte idiotismi Tectosagici discrepans. adeo vt neque commercium quotidianum, neque vicinitas, neque flumina pontibus iuncta illam differentiam tollere potuerint. Reliquę partis, quę citra Garumnam in vsu est, etiam multę sunt differentię, in quibus Lemouicismus & Petrocorismus à reliquis idiomatibus valde alienus est. Denique in tota Europa non inuenies in tantis angustijs finium, tot discrepantias dialectorum. Atque hęc est Romanensis idiomatis Gallicani summa diuisio.

Nam omnis Francorum veterum ditio, hoc eſt Gallia, finibus Romanorum circumſcripta Rheno, Oceano, Pyrenęis, Alpibus, & mari Mediterraneo, iamdudum quum Francorum opes vigerent, in duas partes diuiſa, in Franciam Tiotiſcam, vel Tioſcam, id eſt, Teutonicam & Franciam Romanam. Francia Romana incipit à finib. Flandrorum.: cuius meminit Luitprandus, *Quumque* (inquit) *Burgundiorum regna tranſiens Franciam quam Romanam dicunt ingredi vellet.* Nimirum Franciam Romanam vocat quę Romanenſi lingua loquitur, vt diſtingueret ab ea quę Tiotiſmo ſeu Teutoniſmo vtitur, quę Flandros, Brabantos, Hollandos, Treueros, Colonienſes & alios Ripenſes, Germanos continet. Rurſus prętet Romanenſem linguam. Duę ſunt in Regno Francię quę nullam cognationem neque inter ſe, neque cum Romanenſi habent, Aremoricus Britoniſmus, & Cantabrica dialectus, quam Baſculorum linguam vocant. Britoniſmus Aremoricus eſt idem cum eo, qui in Cornuuallia Anglię in vſu eſt. Nam Aremorici & Anglicani ſine interuentu interpretis inter ſe negotiantur, & alter alterum intelligit, quanquam Propagines Aremoricę à matrice Anglicana multum degenerare iam dudum cœperint. In tribus diœceſibus Aremoricacanis Curoſopitenſi, Leonenſi, & Trecorienſi, nulla alia lingua in vſu eſt præter Britoniſmum, in Nannetenſi, Venetenſi, & Briocenſi vtraque dialectus locum habet Romaniſmus, & Britoniſmus. Cantabriſmus incipit à ſuburbicarijs partib. Baionæ

Lapurdenſium, & itinere ſex aut ſeptem dierum in intima montanæ Hiſpaniæ extenditur. Galli omnes qui ea lingua vtuntur, vocant *Baſcos*, vel *Baſculos*. Hiſpani Regionem in qua illa dialectus locum habet, generali nomine *Baſcuença* vocant. Nihil barbari, aut ſtridoris, aut anhelitus habet: leniſſima eſt, & ſuauiſſima: eſtque ſine dubio vetuſtiſſima & ante tempora Romanorum illis finibus in vſu erat.

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.
DIATRIBA
DE VARIA
LITERARVM PRONVNTIATIONE.

SOLI Galli rectè pronuntiant Z, quemadmodum & Græci, male Itali & Germani, interdum ſpiſſius, quaſi ſono ipſius C ipſi pronuntiant interdum tenuiſſime, & pene ſine ſtridore, veluti cum dicunt *Zelande*, tenuiſſime dicunt: Itali autem denſius cum pronuntiant *Zoccoli*. Idem enim eſt ſonus qui eſt in C litera in principio huius nominis *Cælum*, quomodo pronuntiant Lombardi. nam peſſime pronuntiant Galli per S. Thuſci autem propius accedunt ad verum ſonum; ſicciore tamen ſono pronuntiandum, & pleniore, denique eodem in *cella*, & in *circo* &c. Pierius autem nuſquam fuit γραμματικώτερος, ludit enim nos, ſi perſuadere poſſe putat, imo vero ſeipſum ludit cum ait *Mezentium* poſſe ſcribi duplici z z, cuius ineptiæ ſatis apparebunt, ſi reſoluam duplicia illa elementa in ſuas partes, hunc ad modum, *Meſdſdentius*. Quod ſi Itali volunt pronuntiare ſuum *Mazza* in alia quærant ſibi figura ſonum.

Quemadmodum & Galli & Flaminij & Lombardi, tam in fine quam in medio vocum peſſime pronuntiant S, dimidiato ſono, quippe ſtridulo, & quo Græci pronuntiant recte ſuum ζ. Germani vero etiam deſipiunt cum *ſeſe* pronomen ita pronuntiant quemadmodum ſi pronuntiarent Græce ζεζε, ſed omnino pronuntiandum eſt ſono integro, & pleno qualis eſt principio dictionũ. alioquin etiam ζουι dicendum erat cum Germanis, non autem *Soui* per S. ipſum autem C poſt ipſum S. aperto ſono pronuntiandum eſt, nullo enim modo differt à κ, Græco, ſed tamen ipſum κ Græci quoque male pronuntiant cum E, & I, quemadmodum ſupra diximus, pleno ſono pronuntiandum eſt. Sicut cum A,V,quæ plenitudo addenda eſt etiam ipſi χ, vt eodem modo dicatur, cum I & E, quemadmodum cum A, O, V, ſic enim Hebræi vix nouerunt hoſtes ſuos, quos iubebant dicere *Cheboleth*, & illi pronuntiarunt *Scheuoleth*. Eodem modo H quoque cum ſit media inter C, & C H, pronuntianda erit cum E & I. quomodo cum A,O, V, quemadmodum recte pronuntiant Germani. Priſcianus vero recte monet ſonum ipſius M, in fine dimidiatum eſſe, iccirco facilius extrudi poſſe vocali ſequente,quemadmodum recte pronuntiant Thuſci, Lombardi vero peſsime, tam craſſum enim ſonum edunt, vt videatur vna ſyllaba cum vocali ſequente. De pronuntiatione autem ipſius G animaduertendus eſt vſus Græcorum recentium : ita enim pronuntiant, quemadmodum Arabes addita quadam imagine aſpirationis *ghmeſt*, id eſt laurus; quem

vſum

vſum puto inuectum ex Barbarorum communione, Nam etiam Germani, Belgæ ita pronuntiant *gheyte*. id eſt capram, vt ſubintelligas aſpirationem, ſed eam quidem mollem ac madidam. Itali vero cum ipſo G addunt aſpirationes ante E & I. pleniorem ſonum quærunt, qualem cum A, O, V, ſcribunt enim *Iarghe*, & *Iarghi* cum aſpiratione, vt edatur idem ſonus qui in *Jargo* ſine aſpiratione. L, autem alibi diximus à quibuſdam nationibus nimium ambitioſe vibrari, à Germanis autem & quibuſdam Liguribus Taurinis etiam aſpirari. Ita enim pronuntiant piſcis cuiuſdam nomen vt in eo audias aſpirationem vt *Bollich*, quæ pronuntiatio tranſlata à Gothis & à Langobardis in Italiam & in Hiſpaniam, fecit vt Itali ſcribant *figlio* pro *filio*, Hiſpani autem & Galli geminent & aſpirent, illi enim dicunt *llorar*, Galli autem *Bouillonner*; ſed hæc mollitia fuit linguæ, quemadmodum cum dicunt *annos*; N, geminato, verum non aperte ſcripto, ſed apice inſignito. Itali autem eandem pronuntiationem adhuc magis diſtorſere. Scribunt enim *bagno*, quemadmodum & Galli *baing*. Vaſcones autem etiam ſcripto addunt ipſi aſpirationem ad ipſum ſonum pronuntiandum, ſcribunt enim *fillhol*, ſicut & cum ipſo N, *baignha*.

Inter vocales autem nulla eſt de A, dubitatio: Barbari enim ſunt Gābali & Prouinciales & noſtri Vindelici qui ad ſonum ipſius, O, conſtringunt. De aliarum autem vocalium ſono accuratius perſpiciendum eſt; ſoli enim Germani recte pronuntiant I, in pronomine *eis* & *ille*: Latiuſculum enim faciunt rectiſſime.

patet enim ex alijs casibus, cum dicimus *eum* vel *eam*. Habuerunt enim duplicem sonum in ipso E, vt aliquando late pronuntiarent, sicut in *Deus*. Aliquando angustius vt *fere*, quod vergeret ad sonum *feri*, & *here* ad *heri*. Atque hic intelligitur vitium Iotacismi damnatum à veteribus in angustia soni, quam dilatarunt Germani, aut potius à priscis dilatatam seruarunt soli: quemadmodum & vitium Lambdacismi in ipsius L, vibratione, geminatione, aspiratione; Reliquæ sunt vocales tres, quarum soni affines inter se sunt, gradibus quibusdam à latissimo ad tenuissimum. Est enim O, latissimum in pronuntiatione vocis huius *Ordo*. Secundum loca habet sonum paulo angustiorem, quemadmodum audimus in *alumno*, *columna*, *somnus*, in quorundam pronuntiatione, ita enim loquuntur vt sit neque o neque v. sed neutrum, & vtrumque, qui sonus maxime peculiaris Gallicæ diphtongo, quem pessime communicarunt cum Græcæ diphtongi sono ϑ, nimis enim vergunt ad, o, sed sonus ipse obscurandus est magis versus, v, quod patet ex Nigidio Figulo apud Gellium. Quod autem M, in fine, dimidium tantum soni habeat, colligitur etiam ex Cicerone, reprehendit enim, in Epistolis, eum qui in Senatu dicere solitus erat, *cum nos*, nisi enim hæ duæ voculæ viderentur representare fœdam hanc *ϛunnos*, non eum reprehendere potuisset, exempli gratia, si eum sonum haberet in fine illius propositionis *ϛum*, quem haberet in medio huius vocis *Cunnus*. Qui Græcos irridet, quod nescierint sibi figuram vnam comparare ad illum sonum exprimen-

dum, quemadmodum fecerunt Latini qui ſibi pinxiſſent v. eſt igitur ſonus υ Græcorum, qui eſt v, Latin. quod & Auſonius declarauit eo verſu,

Una fuit quondam, qua reſpondere Lacones,
Litera, & irato regi placuere negantes.

Animaduertendum tamen eſt latiuſculum illum ſonum Gallicum fuiſſe apud Latinos in quibuſdam. Quod enim eſt o, apud Græcos, factum eſt v, apud Latinos vt θεὸς, *Deus*, quod latiuſculo ſono pronuntiatur hodie etiam à Romanis; in alijs autem ſonus eſt anguſtior, & obſcurior, vt in prima ſyllaba nominis huius, *vnus*: latiuſculus eſt in hoc nomine *vmbra*, quippe à Græco ὄμβρος. Sequitur autem obſcuriſſimus ſonus in Græca vocali υ, quæ ita pronuntianda eſt, vt proxime accedat ad Iota, quomodo pronuntiant rectiſſime Galli *nunc* ab eo qui Græcis eſt νῦν, peſſime Itali. Itaque vir doctiſſimus Apollinaris ſuperlatiua neque per, I, neque per v, ſcribenda putabat, ſed medio inter vtrumque ſono υ Græca.

Diphtongorum autem quarundam qui fuerint ſoni priſcis, nullum eſt dubium, ſonum enim æ, manet adhuc apud Francos in eorum voce *Pains*. De ov, ſatis dictum eſt. oe, pronuntiandum quomodo Galli *poine*. av, ambiguum facit vſus veterum qui dicebant *plauſtrum* & *ploſtrum*. Adhuc enim ita loquuntur Galli & Itali ex *Auro*, fecerunt *Oro*: & iocus Veſpaſiani qui *Florum* vocauit *Flaurum*. ambiguum inquam quia debere ita pronuntiari quemadmodum pronuntiatum videtur ex *aufugio* quod factum eſt ex *abfugio*. Omnino itaque is ſonus eſt compa-

randus, in quo aliquid audiatur ex ipso v. De F. autem eadem proportio, vt sit medius sonus: neque decumbat ad F, vt aliqui nimis incrassant. Diphtongus autem υι, in ἁρπυία, & μυία, quæ maior attenuatio ipsius υ ψιλοῦ. Cæteræ diphtongi spuriæ non variarunt pronuntiationem, sed iota subscriptum fuit, ad scriptorum animaduersionem, non vt pronuntiaretur, quemadmodum adhibebant accentuum notas ad eandem cautionem, neque pronuntiabatur iota, sicut neque semper quædam literæ apud Gallos, neque apud Hebræos *sceua* in medio, neque apud veteres Latinos, s, vt *sæui dictis*, & ipsum, v, post Q, nullum habet sonum, sed qui sonus auditur, in ipsius Q, vi est, quæ sine ipso v potuit probari, neque auditur post Q in lingua nostra sed mutat tantũ ipsius sonum: nam omnino errant Germani quum ad *vau* Æolicum detorquent. ita enim pene pronuntiant, quasi ita audias *qfis* pro eo quod est *quis*. delirat autem Varro, cum nullam ait esse inter Q & C, differentiam. ea enim est proportio in voce hac *quos*, ad *cos*, quæ est in *linguas* & *linguis*, & *lingas* & *lingis*. K, autem tota Græca est, qua qui putarunt Græca nomina apud Latinos esse scribenda, ijdem quoque hac ratione putare debuerint Græca nomina apud eosdem Latinos Græcis desinentijs flectenda. Si igitur scribimus Kalendas per K, etiam erit dicendum in genitiuo Kalendon non Kalendarum, denique his nominibus ita scriptis carebunt sexto casu, quia Græce sic scribuntur.

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.

DE THESI QVADAM CHRONOLOGICA, IVDICIVM.

IN Theſi Chronologica diſputata * anno CIↃ IↃ CVIII. Prid. Idus Martias, multa proponuntur, quæ harum rerum peritis non ſolum noua videri poſſint, ſed etiam cum hiſtoria ſacra pugnantia, omnia ăttingere neque nobis vacat, neque ſane magni intereſt. Vno enim aut altero refutatis reliqua ruere neceſſe eſt. Præcipuum capitum, quæ ibidem diſcutiuntur, quo maxime ſibi placet author, eſt interregnum, quod imaginatus inter finem Ioachaz, & initium Ioachim, argumento, quod qui ſuccedit patri in regnum, iure gentium eum oportet eſſe maximum natu liberorum. quod ſane non negamus. Ioachaz autem prior quam Ioachim, rex conſtitutus eſt, ergo Ioachaz maior natu quam Ioachim. Sed Ioachim cum acceſſit ad regnum erat annorum XXIII. Ioachim autem minor natu, quam ille, regnum iniuit annos XXV. natus. Inter finem igitur Ioachaz & initium Ioachimi interceſſerunt anni duo plus minus. Quia ſecundum

hæc, hoc eſt poſito Ioachazum ſuiſſe maiorem natu, quam Ioachimum, Ioachim fuerit XXI tantum annorum, quum frater eius Ioachaz ageret annum XXIII. Hactenus ὑπόθεσις Chronologicæ diſputationis. Sed hæc tam facile confutari poſſunt, quàm facilè commenta ſunt. Statim à morte Ioſiæ populus conſtituit ſibi regem Ioachaz, II. Regum XXIII, 30. II Chron. XXXVI. 1. Cui Nichao poſt tres menſes in regno exactos ſucceſſorem dedit Ioachimum fratrem. Mox nulla interiecta mors, Ioachazum vinctum in Ægyptum abduxit, II. Reg. XXIV, 34. II. Chron. XXXVI. 4. Igitur inter initium Ioachaz, & initium Ioachim, ſunt tantum tres menſes. Nullum ergo interuallum aut interregnum imaginandum eſt inter finem Ioachaz, & initium Ioachim. Quid tam validę rationi opponi poteſt? Validior vero & illa eſt, quam adducemus. Hæc eſt, Ieremiæ XXV. 1. 3. annus quartus Ioachim erat vigeſimus tertius à tertio decimo Ioſiæ regis, à quo ad initium Ioachaz ſunt anni ſolidi XIX. hinc ad quartum ineuntem Ioachimi, triennium exactum. Colliguntur ad XIII. Ioſiæ ad ineuntem quartum Ioachimi, anni abſoluti XXII. Proinde is annus XXIII erat labens à XIII anno Ioſiæ, vt extat in propoſito capite Ieremiæ XXV. Quod ſi vllum biennium interceſſiſſet, iam non is vigeſimus tertius fuiſſet, ſed XXV. Quid Ieremiæ apponent diſputatores? Quis tam ſui plenus eſt, vt aduerſus veritatem pertendere poſtulet? Tertium telum eſt id, quo iugulo peti poſſit huic interregno. Annus XIV Ezechiæ erat primus hebdomadis annalis Iſaiæ XXXVII. 30. atque

adeo Iudæi quoque id iam monuerunt. Ergo antecedens annus Ezechiæ, hoc eſt XIII, erat ſeptimus hebdomadis, de quo monuit Ieremias. Ergo numerus annorum ab initio anni XIV Ezechię, ad excidium Ieroſolymorum eſt ſeptenarius, quod ſane verum eſt. interuallum enim illud eſt annorum præciſe CXXVI quæ ſunt hebdomades XVIII. Colligitur enim ex XVI reliquis Ezechiæ: LV Manaſſis: duobus Amonis: XXXI Joſię: XXII Ioachim & Sedeciæ. Quod ſi vllum biennium interceſſiſſet non eſſet ſeptenarius numerus. Simile argumentum eſt, quod annus exceſſus Moſis erat primus hebdomadis. annus vero conditus templi erat CCCCLXXX, ab Exodo à Moſis exceſſu CCCCXXXIX. à conditu templi ad excidium eius CCCCXXVII. Colliguntur ab exceſſu Moſis ad excidium templi anni IOCCCLXVIII, quę ſunt hebdomades CXXIV. Quod ſi vllum interregnum incidiſſet, iam non eſſet numerus ſeptenarius. Commentum igitur de interregno ſatis dilutum eſt. Nullum enim interregnum in annis regum Iuda interuenit, ne minimum quidem. His animaduerſis, ſequitur Ioachaz minorem duorum annorum fuiſſe, quàm fratrem eius Ioachim. Quare verò minor maiori prælatus ſit in regno, meritò dubitari poſſit. Sed nullum negotium eſt cauſſam demonſtrare, ea in promptu eſt. Ioachas enim non iure ſucceſſionis regnum adeptus eſt, ſed ſuffragijs & factionibus populi, qui ſtatim elegit Ioachaz poſt cædem Joſiæ, II. Regum XIII. 30. II Chronic. XXXVI. I. Quater hoc contigiſſe legimus, Regem à populo eſſe

electum, quod quidem contingebat aut propter cædem regis, aut propter contemptum eius, vt illius liberorum in ſucceſſione non tanta haberetur ratio, quanta ſtudiorum populi. In cęde Ioſiæ, quia rex teſtamento non cauerat quotum ex liberis regnare vellet, populus elegit Ioachaz. Eodem modo cęſo Amazia, Azarias filius eius à populo Rex declaratur II. Reg. XIIII, 21. II. Chronic. XXVI, 1. denique Amone trucidato per factionem quorundam, populus in regis interfectores impetu facto illiſque occiſis, Ioſiam filium Amonis, regem conſtituit, II Reg. XXI, 24. II Chron. XXXIII, 15. Rurſus propter contemptum regis Ioram, qui rex quum eſſet, tamen non regis loco habebatur, neque in ſepulchris maiorum conditus eſt, vt extat II Chron. XXI, 20. ideo populus filium eius Ochoziam regem ſibi impoſuit, ibid. XXII, 1. vnde factum videtur, vt quum per populum Rex Ioachaz crearetur, non ius ſucceſſionis vel ætas ſpectarentur, ſi ſuffragia locum haberent. itaque in his quatuor exemplis duo ſunt in quibus minor natu prefertur maiori, vt in propoſito capite XXII, 1. Ochozias minimus natu rex à populo declaratur: ſed illud accidit, quod omnes maiores natu ab Arabibus occiſi eſſent. In preſenti exemplo, propter quod hęc diſputatio inſtituta eſt, Ioachaz minor natu pręponitur maiori Ioachimo, qui iure ipſo debuit regnare. quod quidem neceſſario non ſequebatur, niſi ex teſtamento patris filius primo natu hęres regni inſtitueretur, II Chron. XXII, 3. Itaque in hoc exemplo vis fuit, non ius, quum minor prælatus eſt maiori.

His

His demonſtratis, ſequitur quod id falſum eſſe, Iohanam qui 1 Chron. 111,15. ponitur maximus liberorum Ioſiæ, non eſſe Ioachaz, quandoquidem probatum eſt validiſſimè, minorem fuiſſe Ioachimo. Porro in ipſo 111 capite hoc ordine ponuntur filij Ioſiæ: filij Ioſiæ, Iohanam primo natu, ſecundus Ioachim, tertius Sedechias, quartus Sellum. Ex his quatuor neceſſe eſt Ioachaz eſſe, aut Iohanam, aut Sellum. Sed non poteſt eſſe Iohanam, vt iam demonſtratum eſt: Ergo eſt Sellum. Sed quid opus eſt verbis, quum manifeſte id ab Ieremia dictum ſit XXII. 2? Quis dominus dicit ita ad Sellum filium Ioſiæ Regis Iuda, qui regnauit vice Ioſiæ patris ſui? Quis regnauit in locum patris Ioſiæ? quis illi immediate ſucceſſit? Annon Ioachaz? Sed & Sellum vice Ioſiæ regnauit. Ergo Ioachaz eſt Sellum: Pergit Propheta, *qui exiuit ex hoc loco, is amplius non redibit.* Potuit ne clarius Ioachaz deſignari? qui deportatus in Ægyptum nunquam reſtitutus eſt, neque auito ſolio neque patriæ ſuæ: ſed in Ægypto vltimum vitæ diem obiuit. Rurſus ibidem commate X. *Ne plorate eum, qui mortuus eſt, neque ſuper eo conturbemini.* Quis obſecro eſt iſte mortuus qui ploratur, aut plangitur? Annon Ioſias 11. Chron. XXXV, 24. 25. Mortuus eſt in monumento maiorum ſuorum, atque omnes Iudæi & Ieroſolymitæ plorarunt eum. Ieremias quoque eum planxit. Quum etiam omnes cantores & cantrices ad hodiernum vſque diem inſtaurant næniam ſuper Ioſia, atque de ea re regem fecerunt. Iohanam igitur maximus natu liberorum Ioſiæ neque eſt Ioachaz, neque

vnquam regnauit. Ieremias quatuor regum meminit, Iosuæ mortui; Sellum siue Ioachaz, qui immediate patri substitutus est; Ioachimi, quem prædicit sepultura asini sepultum iri; Iechoniæ, quem per contemptum Choniam vocat: hæc omnia capite XXIII. Vnde colligitur initio Ioachimi hæc Prophetam scripsisse, & de Ioachimo & Chonia prædixisse, ea quæ postea secuta sunt. quæ vt notabilia maximè sunt, ita eo accuratius à studiosis obseruanda, quum tam Iudæorum, quàm nostri interpretes ad eo illustrem locum malè exposuerint. Sed antequam hanc historiam missam faciamus, dubium non leue interuenit de Ioachimo qui quum dicatur sepultura asini sepultus & catenis vinctus, & Babylonem deportatus, ibi perijsse, quomodo II. Reg. XXIV, 5. dicitur cum maioribus suis dormiisse? hoc congruit ijs qui in patria moriuntur. At certè post Iosiam nullus rex Iuda in sepulcris auitis repositus fuit. Quatuor post Iosiam fuerunt; Nullius eorum in patria obijt. Huius dubij solutionem quære. Nam quas alij attulerunt non moror. Simile ἄπορον Ieremiæ XXXVIII, 4, 5. Deus per Prophetam ita Sedechiam alloquitur, *Non morieris gladio, sed morieris in pace, secundum combustionem regum maiorum tuorum*, At cap. LII, 2, effodit oculos Sedechiæ, vinxit eum catenis, abduxit Babylonem, coniecit in carcerem vsque ad vltimum diem vitæ suæ. Hæc optimo coniectore opus habent. Sed & aliud ἄπορον non minoris momenti oritur. Sedechias annorum XXI, regnum iniuit, XI. annis post Ioachaz siue Sellum. Erat aut Ioachaz annorum XXIII. Igitur

anno xxiii vitę Ioachaz & initio regni eius frater germanus eius Sedechias erat annorum tantum x, tredecim annis minor, quàm Ioachaz, quindecim quam Ioachim; Quomodo ergo 1. Chron. iii. Is Sedechias ponitur ante Sellum, siue Ioachaz? fortasse quod breuissimi temporis quo regnauit, ratio non habetur: at Ioachim & Sedechias vndenis annis regnarunt. Sed est futilis solutio. Quęrant studiosi.

Atque hęc de imaginario interregno, & de ætate tam Ioachaz maiore, quam Ioachimi. Sequuntur alia longe à vero alieniora, sed quæ ita manifesta sunt vt ne confutanda quidem sint, cuiusmodi illud, *de primo anno captiuitatis à septimo Ioachim deducendo*, quod profecto tam absurdum, quàm vanum fuerit eo confutando horas perdere. Neque profecto illud verum est, exercitum Ægyptiorum ab ipso Nechaone ad Euphratis ripas relictum tamdiu ibi mansisse donec ab exercitu Chaldæorum triennio post vertente, fusus fugatusque sit. Nam Nechao, quum recenseret exercitum suum in Rebla, repente aduentu Chaldæorum audito, fuga sibi consuluit; & Ioachazo secum abducto propere sese in Ægyptum recepit. Interea Chaldęorum exercitus omnia loca in Ægyptio occupata in potestatem suam redegit, ita vt tributa, quæ Ioachimus Ægyptio pendebat, Nabuchodonozoro pendere coactus sit per triennium solidum, post quod tempus Ioachim solicitatis Nechaonis auxilijs defecit à Nabuchodonozoro. Itaque Ægyptiaco exercitui ad Carchamin occurrit, quem fusum & in fugam coniectum in Ægyptum propere

recedere cœgit. Ex illa victoria incipit annus primus expeditionis Nabuchodonozori, à quo ad excidium templi sunt anni absoluti XVIII. ita vt anuus XIX. currens Nabuchodonozori sit vltimus Sedechiæ. Quod etiam monuit Ieremias LII, 12. In his duæ sunt expeditiones Nichaonis: prior quum tribus mensibus post cædem Iosiæ in Ægyptum reuersus est re infecta aduersus Chaldæum, in quem tam potentem exercitum parauerat. Altera quum ad illius partes transiens Ioachim à Chaldæo defecit: Nechao verò accisis opibus ad Euphratensia loca coactus fuit cum trepidatione in Ægyptum fugere in his etiam duæ sunt expeditiones Nabuchodonozori. Prior à quarto anno Ioachim ineunte, quo in ordinem redactus Ioachim iterum tributarius Nabuchodonozoro factus Ierosolyma ab hoste direpta, pars vasorum templi asportata, multi nobiles in Babyloniam abducti, in quibus Daniel. Secunda expeditio, quum Ioachimus in Babyloniam deportatus. Expeditiones vocamus quum tamen per XIII annos Nabuchodonozorus fines Syriæ non migrauerit. Nam tota Syria & potentissimi in ea dynastæ à Nobopolassaro patre Nabuchodonosori defecerant, vt exiguo tempore omnes illæ vrbes recipi non potuerint. Vide fragmentum Berosi, cui mire cum historia sacra conuenit.

Hæc sunt quæ præcipue animaduertenda erant. Nam omnia, vt diximus, discutere neque necesse est, quum sibi ipsa aduersentur, neque magni in-

tereſt, quum nemini paulo intelligentiori tam friuola perſuaderi poſſint. De Olympiadibus vero quod dixit cum maximo contemptu, equidem neſcio quo illud referendum ſit, quum ad eum locum quem tractat, non pertineat, ibi enim eſt ſermo tantum de Ioachaz, quem maiorem natu, quàm Ioachimum vult probare. Quis vnquam Chronologus de Olympiadibus verba fecit, quum de Ioachaz loqueretur? Imò quis vnquam putauit Ioachaz maiorem quam Ioachimum, & vt probaret contrarium Olympiadas vocaret in auxilium? Odium bonarum literarum hunc contemptum peperit, etiam hæc gangræna in animis iuuenum ſerpere incipit. Beroaldus optimus & eruditiſſimus vir huius odij auctor eſt, quem non puduit à vigeſimo nono ætatis Herodoti initium Cyri repetere. Qui negat Sichor eſſe Nilum, eumque ſtatuit inter Ieruſalem & fines Ægypti. Peregrini quos vocant, qui Ieroſolymis Alexandriam petant magni emerint tam grandem fluuium in medio itineris inuenire. Certè tot homines, tot cameli & iumenta in eo itinere non perirent, quot vulgò hodie pereunt propter aquæ penuriam, quæ per octo dies in illis ſolitudinibus tot animalia conficere ſolet. Quid idem de paradiſo fabulatus ſit, quid denique de omnibus perperam aſſeuerauerit, non paruo libro comprehendi poſſent. Itaque hominis memoriam colo, amo, veneror, confidentiam eius & eorum quibus illa tot abſurda perſuadere potuit probare non poſſum. Quod autem hic animaduerti, oro

auctores illius Chronologiæ diatribæ, ne per obtrectationem aut aliquod cacœthes id factum putent. Quantum ab ea culpa abſumus, tam procul à nobis eam ſuſpicionem amolimur. Vnicuique ſuum arbitrium relinquimus. Tantum obſecramus, vt qua ingenuitate hæc à nobis profecta ſunt, eadem ab alijs ea excipiantur, ſiue placeant ſiue diſpliceant.

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.

Expoſitio

NVMISMATIS ARGENTEI
CONSTANTINI
IMP. BYZANTINI.

EX LITERIS ILL. V. IOS. SCALIGERI

AD MARQVARD. FREHERVM.

Tui nummi ſtemma omne ἐξωνυχίζω. Iudicium de eo meum ſeorſim habes. Dixi quod ſentio, non quod fortaſſe tibi probabo, non potui tamen hanc operam denegare, magis quia exegiſti à me, quam quod aliquid ſententiæ de eo tuæ adijciendum à me exiſtimarem. Vale. Lugduni Batauor. XIIII. Kal. Martij Iuliani CIↃ IↃ CII.

Ex alijs. Scis mihi Frehere, quid de tua diatriba iudicem in Aprum Xiphiam? nihil potuiſſe verius dici, nihil exquiſitius, plane perſuaſiſti mihi. De illo autem grandi nummo tuo Conſtantini non poſſum ſatis mirari, qui factum ſit, vt ex vno latere recentiſſimi ſæculi veſtigia in eo extent, ex altero vetuſtiſſimi moris Eccleſiæ. Sed quando prodibunt monumenta illa tua de Lupoduno & Moſella Auſonij? auide expecto eoque magis quod nihil niſi eximium à te ſperare poſsumus. Vale IX. Kal. Martij Iuliani CIↃ IↃ CIII.

IOSE-

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI

COMMENTATIO.

NVMMVS ingens argenteus clariſſimi viri Marquardi Freheri, quam recens ſit, argumẽto ſunt characteres arithmetici 234, 235, qui ante trecentos, aut paulò plures annos ab Arabibus ad nos tranſierunt, ac primo quidem diſſimiles his noſtris hodiernis, poſtea memoria proauorum hac forma interpolati, quæ hodie nobis in vſu eſt, itaque nummus hîc cuſus, aut conflatus eſt non illo ſæculo, quo ij à Chriſtianis recepti ſunt, ſed illo, quo interpolati, hoc eſt memoria proauorum. Propterea, an vnquam à Græcis vſurpati ſint, merito vt dubitem, faciunt libri multi Aſtronomici, Logiſtici; & computorum Eccleſiaſticorum paulo ante aut poſt euerſionem Imperij Conſtantinopolitani conſcripti, quorum omnium numeri non his peregrinis characteribus concepti ſunt, ſed literis Græcis. Denique illos characteres primi omnium Chriſtianorum Hiſpani à Mauris, ab Hiſpanis reliqui Latini Chriſtiani, ab illis Græci acceperunt, ſi modo acceperunt: & quidem concedamus accepiſſe, ij tamen apud Græcos nunquam vulgò noti fuerunt: vt non opus

fuerit eos in hoc nummo cudere, vt à paucis tantum intelligerentur. Nobis igitur constat recentissimam quidem nummi conflaturam esse, formas autem incusas & veteres esse, & ex aliquo vetusto libro aut pictura alicuius Ecclesiæ desumptas: cuiusmodi multas hodie videmus in gemmis nouitiæ quidem cælaturæ, sed vetustissimi argumenti. Nunc de formis ipsis agamus. Non audio clarissimum virum Abrahamum Ortelium, qui partem Imperatoris equitantis laudabat, tanquam non recentem, auersam νοθευσεως suspectam habebat. Nos contra sentimus. auersæ partis argumentum longe vetustius iudicamus, quam illud Imperatoris equitantis, cuius pedibus subiectæ stapedæ, & omnis ornatus equi quam nouitia res sit, satis produnt. Auersæ partis stemmata non vno verbo explicari possunt. Priusquam igitur ad explicationem aggrediamur, sciendum apud veteres Christianos Symbola μυστικώδη alia atque alia fuisse, pro ratione temporum ac diuersitate nationum. Ratio temporum primum nullam formam humani vultus, sed aliarum rerum admittebat: postea etiam humanæ formę admissæ. Nationes Orientales alia habuerunt, alia Occidentis Ecclesiæ, in quibus nullum symbolum fuit sine cruce, vt neque Orientalibus. Sed in Occidentali Ecclesia crux statuebatur minio lita, vt Christi fusum sanguinem designaret. Cacumen crucis corona cingebat cum purpureis lemniscis, adiuncta etiam palma, vtrumque νικητήριον erat debellati huius sæculi, & mundi triumphati, aut martyrij acquisiti. Hoc simplex ab initio erat stemma crucis. Adie-

ctum poſtea Trinitatis myſterium, poſt debellatum impium Arrij dogma. Patrem Deum deſignabant verba ex rutila nube erumpentia: HIC EST FILIVS MEVS DILECTVS. Filius Deus Agni, Spiritus Sanctus Deus columbæ ſpecie ſignificabatur: Alij etiam alia parerga apponebant; XII Columbas, quibus Apoſtolos volebant intelligi, quatuor flumina ex rupe manantia. Rupes ſeu petra eſt Chriſtus, fluenta quatuor Euangeliſtæ aut Euangelia ipſa. Hæc erant ſymbola ſimpliciſſima illorum temporum, quum formas rerum, aut animalium non autem humanas auderent pingere. Nam anchoram, nauem, piſcem, columbam ſculpebant, aut pingebant: hominem non item. ὁ γὰρ, inquit Clemens, εἰδώλων προσωπα ἀναποτυπωτέον, οἷς δὲ τὸ προσέχειν ἀπείρηται. In auerſa autem parte nummi propoſiti duæ mulieres ſunt: ex quo apparet ſymbolum non eſſe vetuſtiſſimorum temporum. Argumentum tamen oſtendit non eſſe infimæ vetuſtatis. Primum igitur ingens ſolium, aut inſtar ſolij conceptaculum nihil aliud eſt, quam hortus ille concluſus & fons ſignatus in Cantico Canticorum, per quem ſacrum regenerationis lauacrum deſignatur, Ambroſius: *His igitur Sacramentis paſcit Eccleſiam ſuam Chriſtus, quibus animæ firmatur ſubſtantia. Meritóque videns profectum eius gratiæ concinentem dicit ad eam. Quam decora, &c. Hortus concluſus, ſoror mea, hortus concluſus, fons ſignatus.* In medio huius κολυμβήθρας extat minus labrum, quod verius dixeris hortum concluſum. Nam ex eo enaſcitur lilium conuallium iuxta illud: *Ego ſum flos campi, & lilium con-*

uallium. de quo loco Hieronymus ad Demetriadem. Decem germina aut fructus emittit. Origenes homilia XVI in Geneſim: *At verò Iſraeliticus honorat decadem perfectionis numerum. Decem enim verba legis accepit, & Decalogi virtute inſtructus ignota mundo huic Sacramenta diuina largitione ſuſcepit. Sed & in nouo Teſtamento ſimiliter venerabilis eſt Decas, ſicut & fructus Spiritus denis exponitur germinare virtutibus.* Non potuimus dare magis idoneum interpretem. Inter lilium erecta eſt crux inſtar ligni vitæ, è cuius cacumine quatuor columbæ totidem fluenta eructant. Ea ſunt quatuor Euangelia: quemadmodum in Eccleſia Occidentali quatuor fluēta è petra manantia idem ſignificabant: Columbæ ſunt quatuor Euangeliſtæ. Et hoc quoque cum Occidentali Eccleſia facit, quæ per columbas cōronam crucis circunſtantes Apoſtolos intelligebat, Paulinus:

Cui coronæ ſunt corona Apoſtoli
Quorum figura eſt in columbarum choro.

Atqui duo ex Euangeliſtis ſunt Apoſtoli, duo Apoſtolorum adminiſtri. A qua illa quæ inſtar ſilanorum ex columbis fluens ſolium complet, eſt aqua baptiſmi: & denique omnia reliqua ſunt ſequela baptiſmi. Primum duæ columbæ ſunt in latere ſolij, interiecto ſerpente, ſuperincumbente Leone. Sed columbæ cum ſerpente per ſe conſiderādæ ſunt, poſtea ſerpens ſimul cum Leone. Columbæ cum ſerpente eſt id, quod Dominus à regeneratis exigit: *Eſtote prudentes vt ſerpentes, ſimplices vt columbæ.* Hoc enim baptizatis occinebatur, Ambroſius libro de ijs, qui initiantur

mysterijs, capite IIII, post alia: *simul & eorum, qui baptizantur, non in specie esse debet, sed vera simplicitas, vnde & Dominus ait: Estote astuti, sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Vnde manauit illud in vetere Ecclesia prouerbium: μιγνύειν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν. Clemens Stromate septimo: οὐκ ἄρα ἐπιθυπήσει τινὸς ἑτέρου ὁ ἔχων ἀναπαυόμενον τὸν θεόν. αὐτίκα πάντα τὰ ἐμποδὼν καταλμιπὼν καὶ πᾶσαν περισπῶσαν αὐτὸν ὕλην ὑπερηφανήσας τέμνει διὰ τῆς ἐπιστήμης τὸν οὐρανὸν, καὶ διελθὼν τὰς πνευματικὰς οὐσίας, καὶ πᾶσαν ἀρχὴν, καὶ ἐξουσίαν, ἅπτεται τῶν θρόνων τὸν ἄκρων, ἐπ' ἐκεῖνο μόνον ἱέμενος, ἐφ' ὃ ἔγνω μόνον, μίξας οὖν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν, τελείως ἅμα καὶ εὐσυνειδήτως βιοῖ: πιστὶν ἐλπίδι κεράσας πρὸς τὴν τοῦ μέλλοντος ἀπεκδοχὴν. Ait hominem, qui habet ἐναναπαυόμενον τὸν θεὸν, & omni impedimento mundanarum rerum renuntiantem (quis est ille, nisi ὁ φωτισθεὶς & baptismo regeneratus) miscere columbam serpenti. quod & loco Ambrosij adducto conuenit, & rationem tacite reddit columbarum cum serpente subter limbum Colymbythræ positarum. Leonis verò cum serpente consideratio, pertinet ad victoriam de Orco & Diabolo. Chrysostomus in Psalmum XCIII. *Quis est iste Leo? qui de tribu Iuda vicit leonem, & Draconem, qui significatus est in Psalmo.* Item: *Diabolus, qui delectatus est in primo homine captiuato, exinde captiuatus est, Christo resurgente glorificato, qui conculcauit Leonem, & Draconem.* Quare non possumus ignorare, cur Draco serpenti subiectus est. Assident solio vtrinque oppositæ inuicem feminę duæ in sellis, anus stolata, & puella nuda, nisi qua velat ea quæ pudor celare iubet. Anus est Fides, puella Spes. Anus fingitur, quia anti-

quior lege. Abraham prima credentum via, vt canit Prudentius, longe antiquior Mose. Vnde & fides Tertulliano in Marcionem victrix vetustatis dicitur. Manu apprehendit, quia fide apprehendimus, quæ oculis subijci non possunt. Stolata est: quia baptismus vocabatur fidei vestimentum: vt Tertullianus scribit cap. XIII. libri de baptismo. Et capite XII. *induere baptismum* dicit. Contra spes & puellari specie est, quia semper viget, & nuda, quia omnibus terrenis renuncians expedita tendit ad cælum. πᾶσαν τὴν περιστῶσαν ὕλην, vt loquitur Clemens ὑπερηφανήσασα. Ideo auersantis habitu est, & canem tanquam omnes blanditias sæculi calcantis, aut omnes ad latrationes hostium Christianæ pietatis. Ideo quemadmodum canem calcat, sic colludit cum columba, quam manu dextra prehendit, simplicitatem vnicam sibi cordi esse significans. Merito autem coniunguntur ambæ, quia altera sine altera non est. Chrysostomus in caput XIII. prioris ad Corynthios, commate vltimo, in editione Latina: *Quæ duo, id est Fides, & Spes, ita certa sibi mutua vice coniuncta sunt, vt altera sine altera stare non poßit. Quicquid enim Fides credendo acquirit, hoc Spes sustinendo præsumit.* Quid quod veteres nouum Testamentum Fidei symbolum esse dicebant, vetus autem Spei? Paulinus.

Lex antiqua nouam firmat, veterem noua complet,
In veteri Spes est, in nouitate Fides.

Denique quid à Catechumeno exigebatur? Fides. Credo in Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum &c. Spes. Spero resurrectionem. Inde

illa in vetustissimis monimentis Christianorum: CREDO VIVERE. SPERO RESVRGERE. DEPOSITVS IN SPEM RESVRRECTIONIS. Quin etiam non solum has duas coniungebant Poëtę Gentium, sed etiam & Fidem vestitam & anum inducebant.

Quam Spes & albo nuda fides colit
Velata panno Cana Fides, & Vesta.

Cana igitur Fide, & velata panno, vt hic, & coniuncta Spei. Inde Clemens παροιμιακῶς dixit πιστὶν ἐλπίδι κεράσαι, quemadmodum dixerat μιγνύειν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν, alludens nimirum ad hæc vetusta symbola. Pone sellas vtriusque astant singulę Aquilæ, renouationem hominis per baptismum significantes, quod percepto baptismo dicerentur instar Aquilæ renouati. Ambrosius de initiandis cap. VIII. *His abluta plebs diues insignibus, &c. depositis autem inueterati erroris exuuijs, renouata in Aquilæ iuuentutem &c.* vt nihil sit in hac nummi parte auersa, quod non ad sacramentum baptismi, & catechumenos pertineat. Postremo totus apparatus istius præstantissimi symboli clausulam habet felicitatis regni Christi, sub quo securitas ab omni nocumento promittitur capite XI Isaiæ, commate 8. vbi dicitur puerum cum aspide collusurum. Ideo in labri, quod extat supra aquam, latere visitur puer cauda serpentes duos apprehendens, & secure tractans sine noxa. Quam eleganter Tertullianus in Hermogenem, capite XI. *quum restituta innocentia, & integritate conditionis pecora condixerint bestijs, & paruuli de serpentibus luserint &c.* IIII. in Mar-

cionem, cap. XXIIII. *Sed bene, quod creator hanc potestatem etiam paruulis per Esaiam repromisit, conijcere manum in cauernam aspidum &c. Et vtique scimus salua simplicitate scripturæ, nam nec ipsæ bestiæ nocere potuerunt, vbi fides fuerit, &c.* Infra: *iam tunc eidem viæ, id est fidei, hanc euacuationem, & subiectionem bestiarum pollicetur.* Propter fidem igitur hoc symbolum pueri & serpentum appositum. Quare vides omnia inter se apta, vt aliud ex alio pendeat. Quam vetusta hęc sint, & quam falsus fuerit doctissimus vir, qui auersam partem huius numismatis suspectam habebat, ex ijs, quę disputauimus, & ex alijs, quæ longe plura afferri poterant, colligi potest. Nobis satis hæc erunt, dum doctiora iudicia aliquid melius in medium afferant. Itaque hactenus.

ORPHEI

ORPHEI

POETÆ VETVSTISSIMI

INITIA SIVE HYMNI SACRI

AD MVSÆVM,

Verſibus antiquis Latine expreſſi

A

IOSEPHO IVSTO SCALIGERO

IVL. CÆS. FIL.

ORPHEI HYMNI SACRI

AD MVSÆVM,

Versibus antiquis Latine expressi

A JOSEPHO JVSTO SCALIGERO

IVL. CÆS. FIL.

Ὀρφεως εὐχὴ πρὸς μουσαῖον

Vtere amice quod felix faustumque sit.

PRæi verba sacris operæpretium patrandis
Quæ Musæe proculdubio numero omnibus præstant,
Maie Jouis, Tellus, lumen genitabile Solis
Lunai iubar almum, atque omnia sydera mundi
Et tu Neptune Ambarualis cærulicrinis
Libera, Lustralis Empandaque frugiferens Ops,
Deiana arcitenens, & Februe Dis iaculator
Qui Delporum habitas pomeria: tu quoque honores
Jmmanes indepte à Dijs, Salisubsule Liber
Mauors Nerienes, Volcani purima virtus.
Et Dea Spumigena rerum infinita potestas.
Et tu etiam omnipotens, Rex maxime Summanorum.

Diua Iuuenta parunda, Neronis numina Sangi,
Iustitiam auguſtam, atque auguſtam Pietatem,
Obteſtor, puſaſque viras & numina Fauni
Junonemque Sacram Iouis omnipotenti maritam
Mammuriamque almam oro, Nouenſileſque Camænas
Temperiaſque Venuſtateſque, Annique Labores.
Latonam. Cincinnatam oro, & Murtiam amœnam,
Armigeros Salios, Lucumones Grundulioſque
Atque potes Diuos, Iouis immortale propagmen.
Idaique Camillos, & ſirempſe Deorum
Mercurium accenſum, & Iuritis tortumionem,
Et noctem Maiam obteſtor, Lucemque diei.
Tum Fidiam, tum Fas & Faſtam iura datantem.
Saturnumquè & Opem, pallaque Veniliam amictam.
Oceanumque voco magnum, Oceanique puellas
Et vires Telamonis, & Æui ſæcula feſſa.
Tempuſque æternum, atque paludis ſagmina Auernæ.
Mulciberoſque Deos, lumenque illuſtre Monetæ.
Et Manum Genium, atque Inuum mortalium homonum
Cœleſteſque Joues atque Aerios, & Aquantes
Terreſtres etiam, & Summanos Igniuioſque
Et Semelam, & Bruni fauantes rite cohortes
Matutam Albumeam, Portumnumque omnipotentem,
Et Græcam Nemeſim, & numen victoriæ Aiæ,
Nec non patrinum cœleſtem Æſclapium amicum
Et per terricrepæ arma Mineruæ, & flamina bruta
Fulminaque atque arguta quadri modulamina Mundi
Mæſium, Caſnarem, Diuum Latiamque parentem
Cæleſtemque Lubentiam, & indigetem Deum Adonem
Principium & finem, namque ille eſt omnibus totum,

Hos mites præcor aduenta ſſere numine læto.
Ad mea Februa, & Inferij Libamina ſacri
Obteſtor Triuiam Deianam Cæligenamque
Terrigenam, ſirempſe voco, æquoreamque paludem
Et vitulantem inter nigros Lemures Libitinam,
Quæ loca vaſta colit, ceruorum ſanguen adulans,
Omnipotens regina, Canaria, Noctua virgo,
Carnea, perpetui mundi Bupetia ſancta
Dux, vira, Rumia, Diua vagans per ſcrupea ſaxa
Mitis vti noſtris interſit candida votis
Numine præſenti gratans bona fauſta bubulco.

ORPHEI INDIGITAMENTA DEORVM.

Προθυρεαίας θυμίαμα, σύεκα.

Carneæ Limentinæ Forculæ.

Adſis ô Veneranda Deum Majeſta Camilla
Fœtarum tutilina, & Lucina dolentum
Soſpita fœminei ſexi, ſtudioſa propagis
Nummeria, atque nouis nuptis Dea Forcula præſes
Carnea, perfacilis, Picumna, eadem omnibus mitis
Quæ cunctorum habitas ædes epulaſque frequentas
Cinxia & inuiſa, aſt eadem omnibus parens
Partum ægrum miſerans, numero parientibus gaudens
Dia parunda, luens vterorum ægerrima clauſtra
Te fœtæ vocitant, ſolamen dulce laborum
Nam tu fœtiparentum vterorum clauſtra reſignas
O Partuna Diana Palatua Limentina

Suffice prolem almam, titula adstans parturientum
Et serua omnium vti cluis semper sospita Juno.

Νυκτὸς θυμίαμα δαλούς.

Noctis suffimen, Torres.

Te te Diua voco omniparens Diuumque hominumque
Principium est Nox omnium, & est Nox Murtia nobis,
Audi Diua parens caligans syderiduca
Quæ loca pigra colis somnoque habitanda silenta
Jucunda & pernox epulonaque somnia gignens
Curifuga atque optanda quies placidissima rerum
Somnidua omnium amica, & equiria Nocti crepusca
Jmperfecta eadem terrestris cœlica rursus
Vortens omnimodis Dea Mostellaria ludens
Quæ lucem legas sub Tartara, rursus ad Orcum
Manas: nam cogunt rerum inuictissima iura
Adsis ô veneranda, optabilis, omnibus grata
Mitis suppliciorum illabere vocibus sanctis
Adsis diua fugans Jnui simulacra crepusci.

ὐρανῦ θυμίαμα, λίβανον.

Cœli suffimen, Tus.

Cœle Pater rerum Mundi pars irrequiete
Case parens omnium qui principium exitium omnium es.
Munde pater voluens am terram anfractibus magnis
Cœligenum domus præcipitans vortiginis orbe
Cœlice terrestris, custos cortinaque rerum
Amplectens naturaï pollentia iura

Cærulee indomite & Volturne parens, Vortumne
Omnituens, Saturniſatorque ſuperrime Die
Huc ades, atque nouo vitam moderere Camillo.

αἰθέρος θυμίαμα, κρόκον.

Ignis ſuffimen, Crocum.

Qui Iouis intectis dominaris peruigil ignis
Stellarum, Solis, Lunaïque omnipotens pars
Omnidomans, ſpirans, animantum viuidus ardor,
Cærula celſa regens elementum nobile mundi
Flos ignite iubar genitabile ſiderilune
Cum precibus calo te innocuumque & temperium eſſe.

πρωτογόνου θυμίαμα, σμύρναν.

Primigenij ſuffimen, Murra.

Primigenam obteſtor geminum magnum aërimolgum
Indugenam pinnis aureis illuſtribus aptam;
Taurigenium, Diuum atque hominum genitabile ſemen
Antidea in terra celebre & memorabile numen
Inductum, Latium, torrentem nobile germen
Qui creperam exterſti cæcis caliginem ocellis
Peruolgans mundi nutantibus mœnia pennis
Lumina prepandens, hinc Lunus diceris eſſe
Mutumuſque Deus, & Noctilucus crepuſcus,
Sed Voltorne pater, Semo letiſſimus adſis
Flaminibus ſanctis ad feſtum pandiculare.

ἄστρων θυμίαμα, ἄσφαλτος.

Siderum ſuffimen, Aroma.

Mundi ſignitenentis quantia lumina flammis
Caſta voce calo, Genioſque volubilis cœli
Sidera mundi clara minuti Nocti Quirites,
Circitibus magnis cœli caua conficientes
Fulgentes igniti omnium genitalis origo
Fatiferi Mortæ ſignantes iura ſeuera
Aptantes diuinum itiner mortalibus primis
Septenumque tribuni caſtrorum aëriuolgi.
Cælica terreſtris gens flammiuaga irrequieta
Nocturni creperi obſeruantes pallia furua,
Flammas ſcintillantes, læti, peruigileſque
Elicio vos ad feſti ſacra conſcia cultus
Fauſtum allucentes facem ad omnia adorea facta.

ἡλίου θυμίαμα, λιβανομάννα.

Solis ſuffimen, Libanomanna.

Princeps qui æternis oculis opera omnia luſtras
Titane illuſtris, preſtans Coui omnipotens lux
Indugena irrequies, ſpeculumque animantium amicum
Dextume Matutę pater alme, ſiniſtume noctis
Temperias moderans, perſultans quadrupedantes,
Gradiue & torrens, ignite, venuſte, curulis
Conficiens itiner, rapida vortigine curſus
Atque pijs hominum dux fauſte, nefantibus hoſtis
Et fidicen numerum pinſans modulaminis celſi

Dux

Dux fauſtorum operum genitor bone Temperiarum
Mundiperans, oſcen, flammans, circaneus ales,
Lucifer, indagator, alebrius, frugifer, almè
Igneus, pure, pater tempeſtatum, omnipotens Dis
Sude, micans, agilis, mundi ſtillantis ocelle
Occidue, & rediuiue, iterum immortalibus flammis.
Quæſtor Juſtitiai, aquiluſtrius, atque here mundi,
Sange, Jouis fidius, ſupreme atque omnibus præſens,
Iuris Cortumio, vitæ lux, Troſſule equiri
Quadriiuga arguto inſtigans ſoraca flagello
Ted oramus Camillis vitam alluxe beatam.

σελήνης θυμίαμα, ἀρώματα.

Lunæ ſuffimen, Aromata.

O Regina potens Lucina ſuperrima virgo,
Luna patalis Venus, Noctuuigila, aeriuolga.
Pernox tædigerens, ſtellis comitia Luna
Iana nouella, ſeneſcens femina, maſculus idem
Luna autumna micans, ſeclorum mater equeſtris
Succina Vaiouis, illuſtris, dilucula pernox
Omnituens, leuiſomna cluens ſtipantibus ſignis
Letitię locupletis amans, paciſque vacunę
Percoqui frux, Triuia, Lucetia, Noctis ocelle
Aſtrica, prętextata, obſtita, Minerua virago
Huc ades ô ſtellata lubenter ſplendida, fulgens
Luce tua & tu ſupplicibus, ſtudioſa, faueto.

φύσεως θυμίαμα, ἀρώματα.

Naturæ ſuffimen, Aromata.

Natura omniparens doctiſsima dædala mater
Cæligena & Majeſta, faber, Regina venuſta,
O victrix, inuicta, magiſtra, eadem omnibus lucens
Jnduperans, & honora & præſtantiſsima rerum.
Primigena, æterna, incanaque caſca virago,
Noctua ſignitenens, Lucinaque & omnipotens vis
Mollia ſuſpenſis pedibus veſtigia librans,
Ornatrix auguſta Deum, infinitaque finis
Nulli communis, communiter officioſa
Jndugena, ſine patre cluens virtutibus magnis
Flora, Venus, Pomona, Volupia, plurima ſaga,
Dux & ſanga potis, Vitunaque Rumia mater
Iuritis, ſatiaſque venuſtatumque Suada
Cœlica terricola, dans iura potentibus vndis,
Semper amara malis, & ſemper amica piorum,
Saga, cata omnidua, eductrix, regina poteſtas
Aprilis adoleſcentum, indidem adulta reſoluens.
Omnium tu pater & mater, nutrix quoque & altrix
Nummeria atque beata, Ceres, vis Temperiarum,
Omniparens, figula, & multarum perfica rerum
Æterna & motans, ſapientipotenſque Minerua,
Pilentum rapidum æterna vortigine torquens
Juno Fluonia, circináque & Vortumni figura
Et majeſta curulis, honoraque iuraque dictans
Semper ouans ſupra regum caput, induperatrix
Jntrepida, omnidomans, parca, flammata, Tenira.

Flos vitæ æternæ, immortalis, Mammuriæ vis.
Omnia tu ſola, es nanque omnia tu paris ipſa,
Quare ted oro cum ditibus Temperiabus
Pacemque atque ſalutem age, & omnifera augmina rerum.

παυὸς θυμίαμα, ποικίλα.

Fauni ſuffimen, omnigena odoramenta.

Faune ades Vpilio, mundi ſubſtantia totus
Cælum, ſalſa maris, terrai dædala ſedes,
Spiritus flammaï, namque hæc membra omnia Fauni,
Peruage Faune, Sali, collegaque Temperiarum,
Capripes & fanatice, ouator, ſideriuolge.
Vocibus flexanimis mundi concenta figurans.
Laruarum Titule. Humanum remeligo tremorum
Propter aquas gaudens paſtoribus atque bubulcis,
Collimans velox Aiæ ignis ſodalis Virarum,
Omnigena, omnigenens, rerum celebrata poteſtas,
Mundiperans, Lucine, Iuturne, Autumne, nutritor
Antricola, irritabilis, iure Iouis capricornus,
In te nam omnipare terraï ſtant ſola fixa.
Æterni & cedunt lætantia marmora Ponti
Et terram Oceanus Luſtrans anfractibus ſalſis
Portioque aëria, ignipotens alimonia rerum
Et caput ad ſummum pernicia lumina flammæ,
Nam concreta tuo imperio hæc æterna feruntur.
Naturamque tuis mutas pollentibus iuſſis,
Multorum, auctans in terra mortalia ſecla.
Ergo pater fanatice, ouator, ad hæc tua Liba

Viſe & vitaï bene dones exita iuſta
Externans Inuos terrores finibus terræ.

ἡρακλέος θυμίαμα, λίβανον.

Herculis Sangi Fidij ſuffimen, Tus.

Sange pater Titane, Nero, Nerien, vitiate
Vaſtimanuſque inuicte aptus palmaria opima
Volturne auctor temperis, ſempiterne benigne
Indicte agreſtis, bene votite, induperator,
Magnanimum cor habens, fera membra ſalutifer augur.
Omniuore, omniparens, præſtane, pater Tutane.
Qui Titulus cluis, debellans incicora monſtra,
Semper ouans pacis ſtudijs nutricis honoræ,
Nate tuo ingenio, Terraï inuicta propages,
Ignibus primigenis florens, ô die cluenti
Matutam capiti geſtans, noctemque crepuſcam
Sex bis ad occaſum abſoluens certamina ab ortu
Dijs experte & inexperte inconcuſſe lacertos
Adſis morborum auerrunca piamina portans,
Et portenta moue, quatiens ſacra februa dextra.
Et mala præpetibus protela obſcœna ſagittis.

Κρόνῳ θυμίαμα, σύηρα.

Saturni ſuffimen, Sturacem.

Cœligenum Diuorum, hominumque illuſtris origo
Multiuore & Luſtralis, Nero, Nerien, Titane
Quicuncta abſumis, quique omnia perficis idem,
Vinclis indupedite per orbis vaſta ſilenta

Saturne æui progenitor, Saturne doloſe,
Terraï proles, & cœli ſignitenentis
Stirps, genus, obſtetrix, Titane endoſtrue, opis vir,
Qui genitalis obis per mundi ſingula membra
Caluitor, verſute: fauens orantibus votis
Æquanimum vitæ finem mortalibus adfer.

ῥέας θυμίαμα, ἀρώματα.

Latiæ Opis ſuffimen, Aromata.

Ops veneranda, genus Vortumni Primigenaï
Quæque agitas etiam voluentia plaustra Trionum
Tumpaniuerbera, cerita, atque æricrepa virgo,
Mater magna Jouis Latia Ops cœleſtis, paludi
Polcra, & honorata, & Saturni auguſta marita,
Montibus quæ gaudes, hominumque vlutalibus ſacris,
Ops Majeſta, parens, bellicrepa, Nerio Dia.
Soſpitaque & mendax Picumnáque Libera mater,
Mater cœligenum, mater mortalium homonum:
Ex te etenim Tellus, ſedeſque ſuperrima Cælus
Et mare ſalſum, auræque errones, aëriformis
Quare dia adſis huc ſoſpes numine claro
Pacem producens cum rerum copia opima
Eminus protelans, peſteſque piacula atra.

διὸς θυμίαμα, σύφακα.

Iouis ſuffimen, Sturaca.

O venerande Jouis, Jouis ſempiterne, tibi iſta
Auerrunca damus nos, adteſtataque vota,

O Iouis isthæc cuncta tuo sunt numine creta,
Terra tua est, Terræque immania culmina montes,
Et mare, quæque fretu aërio cortina recepta
Jnduperans, Saturnius, Juppiter, Elicius, Trux,
Omnigenens, atque omnium principium, exitium omnium
Fulgetrum, tonitru, fulgur, Iouis progenerator
Audi me Volturne & da vsurpare salutem
Et pacem diam, & bona adorea diuitiarum.

ἥρας θυμίαμα, ἀρώματα.

Iunonis suffimen, Aromata.

Cæruleis innixa sedilibus aëriformis
O Iuno regina Iouis ditissima coniux
Quæ mortalia corda veges animalibus auris
Nimborum mater, ventorumque omnigenitrix
Nam sine te non est vitæ spirabilis ardor
Omnibus participas immissa potentibus auris
Omnia sola tenes, atque omnibus incluta regnas.
Aëris præcipitans stridore fluonia Iuno.
Sed te Diua parens obtestor, adorea, Maia
Huc sodes venias volti ridente lepore.

ποσειδῶνος θυμίαμα, σμύρναν.

Neptuni suffimen, Murra.

Audi Neptune, Ambarualis, Salsicapille,
Trossule, fuscinam habens manibus Neptune tridentem
Cærula concelebrans vasti fundamina Ponti,
Ponti prætor, aquigrume, crepe, Terricreme acer,

Undifluens, & raua tuens, agitanſque quadrigas,
Expergefaciens vegeto vada ſalſa tremore,
Tertia quoi ſorti ceſſit tutela marina
Scamigerum pecu amans, & aquas ſatis Cærule Die
Siſte ſtatum terræ aſpirans, bona manibus flabra
Pacemque atque ſalutem addens, & opum aurea dona.

εἰς πλούτωνα.

In Væiouem, Carmen.

Magnanime induferum peruolgans fulua ſilenta
Tartarea atque crepuſca, oblitera prata tenebris
Tellumo Væiouis arferio te hoc munere macte
Dis qui cardineus Terræ cluis omniparentis
Secla nimis ditans mortalia frugibus hornis,
Tertia quoi ſorti tutela obuenit Auerni
Cælituum ſolium, firmum ſtabilimen homonum
Qui ſolum habes ad caſtra obnubila ſenta tenebris
Longinqui, æterni & inexorabilis Orci
Atque Acherunta atrum terrai immane ſtatumen.
Iura tenens hominum Mortai munere ſancte
Conſe Deæ Cereris pueram qui victus amore
Gramineo raptam prato per cerula ponti
Quadriiugo auexiſti equitatu ad Atthidis antrum,
Gentis Eleuſinæ: vbi ſunt ſpiracula Auerni
Vnice nota Deus cenſens ignotaque rerum
Cerite induperans ſanctiſſime compos honorum
Vatibus preſtitibus gaudens, & cultibus ſanctis
Mitis ades, rogo te, lętus venerantibus turbis.

κεραυνὸς Διὸς θυμίαμα, στύραξ.

Tonantis Iouis ſuffimen, Sturacem.

Iuppiter altiſoni torquens loca flammea mundi,
Fulgetrarum animas criſpans petulantibus flammis,
Cœlituum ſedes conquaſſans, fulmine ſacro
Flammigeris ſtringens ſtreperos torrentibus ignes
Tormina, qui nimbos, rubra tela, tonitrua bruta
Vibras, inuoluens animata rubentibus telis,
Flammiuoma & perterricrepa, iritata ruinis,
Præpes, ouans telum, cordigrumum horricapillum
Inſperatum ardens, victricis miſsile dextræ
Omniuorum inſano plangens horrore tumultum,
Indomitum, horriferum, candenti flamine præceps.
Cæliuagum telum, velox Iouis Elicij arma,
Quam tremit omniparens Tellus, quem marmora ſalſa,
Viuáque ſæcla, ſonor tergens cum perſonat aures,
Luminibus fulgit ſpecies, rubra fulgura ſplendent
Aëris in caulis, & tenuia tegmina ſcindens,
Obnupti Cœli candentia fulmina torques
Aſt ô Die effunde iras apud æquora ſalſa,
Et montana iuga: haud tua robora magne latent nos,
Sed faueas ſacris & mentibus grata repende
Vitaï bona cara, vigentia regna ſalutis,
Et pacem Diuum, nutricem ſemper honoram,
Et victum æquanimis ſemper rationibus aptum.

διὸς ἀστραπέως θυμίαμα, λιβανομάνναν.

Iouis Fulgetrij ſuffimen, Libanomanna.

Obteſtor magnum, perterricrepum, manifeſtum
Aerium, flammantem, ignicreperum, aërilunum,
Nubium, inſtigantem æſtus ſingultibus brutis,
Horrendum, inſanum, indomitum, luſtrabile numen
Fulgetrumque Iouem induperatorem, omnigenentem,
Tradere inoffenſæ vitaï terminum amœnum.

νεφελῶν θυμίαμα, σμύρναν.

Nebularum ſuffimen, murra.

Æriæ nebulæ, aeriuolgæ, frugiparentes,
Imbriparæ per mundum agitatæ ingentibus auris,
Fulmineæ, ignitæ, ſtreperæ, atque humecta vagantes
Aeris in gremio hortantes inamabile murmur,
Flaminibus pulſæ ſtridentes impete magno.
Nunc vos roſcidulæ obteſtor ſpirantibus auris,
Præcipitare imbres in terram frugiferentes.

θαλάσσης θυμίαμα λιβανομάνναν.

Diuæ Venilię Salacię ſuffimen, Libanomanna.

Oceani inducalo te glauca Venilia proles,
Cærulipalla, vagans loca perlætantia Ponti,
Am terræ finis exercita ſuauibus auris
Murmura puluinis ripę alludentia frangens
Atque exercitijs ſudis pellacibus ludens,

Naues exultans, pecorosa loca humida lustrans.
O Mater Veneris, nebularum mater onantum
Et fontium omnigenum, liquentum suauibus undis,
Huc adsis nobis & blanda illabere votis,
Nauibus immittens animarum flamina suda.

νηρέως θυμίαμα, σμύρναν.

Terenti Consi suffimen, murra.

O qui salsa tenes liquidi penetralia mundi
Quinquaginta una pusis per cærula gaudens
Cœtibus virgineis, genius maris alme Terente
Fundamen mari margo terræ principium omnium
Qui moliris statum terræ cum scilicet arces,
In caueis olim indignantes murmure Cauros.
Sed motus terræ auerrunca & mitte ministris
Flaminibus, pacemque & opes, ditemque salutem.

νηρηίδων θυμίαμα, ἀρώματα.

Salaciarum Nerienum suffimen, Aromata.

Pullæ cæruleæ liquidi gens blanda Terenti
Latiæ ædilesque penates, ludicræque, fluitantes,
Quinquaginta vago fatuantes marmore pusæ
Tritonum currus sectantes pone, inhiantes
Semiferis Genijs quos vitreus educat humor,
Atque alijs quicunque colunt liquentia castra,
Vndicolæ Salij Lustrantes agmina aquarum,
Vndiuagi, liquidi Delphini glauca tuentes,
Vos oro magnam copem rem cette Camillis.

Nam vos festa coegistis Comitia primæ
Liberi augusti, & Liberæ augustaï,
Lucinia cum matre, & Apollinere induperante.

προτέως θυμίαμα, στύρακα.

Iani Maij suffimen, sturacem.

Te calo naturæ salsæ Maium ædituentem
Primigenam qui naturam egit in ordia prima
Omnimodis mutans sacra fœdera materiaï
Famiger & Consentis callens omnia quæ sunt,
Antideaque fuere, & mox ventura trahentur.
Nam natura prior Maio omnia commendauit,
Quare ô nobis augurijs veracibus adsis,
Dans placidam vitæ finem felicis habere.

γῆς θυμίαμα, πᾶν σπέρμα, πλὴν κυάμων καὶ ἀρωμάτων.

Telluris suffimen, omne semen, præter fabas & aromata.

Tellus, Ops mater Diuorum & mater homonum
Altrix, percoquifrux, intercidonea, larga
Conflua atque adolescens, polcris frugibus augens,
Æterni mundi fundamen dædala virgo
Quæ varias edis fruges maturrima partu.
Anna, peranna, augusta, empanda, opulenta, beata,
Suauifero exultans gemmanti gramine Dia
Imbriprocax circa quam signitenentia castra,

Et cœlum æternis vicibus torrentibus fertur,
Diua parens auge terræ viridantia fœta,
Clara fauente animo, cum Temperiabus opimis.

μητρὸς θεῶν θυμίαμα, ποικίλα.

Matris Deûm ſuffimen, varia.

Mater cunctorum auguſtiſsima Cæligenarum
Huc ſis Maria Dea confer ted ad tua ſacra
Tauriuomos iungens citimos ad carra Leones.
Æterni regina coui, celeberrima, honora
Quæ media mundi ſtas fornice, quod bona terram
Ipſa tenes, homines lactans Dea cicure paſtu,
Ex te Cæligenarum, ex te mortalium origo eſt,
Et liquens natura tibi fluit, & maris humor
Veſtam te vocitant, atque Aſsidua indigitaris,
Quod duis humanis polcralia adorea multa
Vide tuos caſtus, ô Candida tumpani-cultrix,
Victrix ſoſpes Brugum Saturni maxima coniux
Mœſia, Cœligena, nutrix, fanatica Dea,
Læta adſis gratans feſtis rata cultibus ſigna.

ἑρμῆ θυμίαμα, λίβανον.

Mercurij ſuffimen, tus.

Maiai ſtirps alma Jouiſque accenſe Viator
Magnanimum cor habens, quinquertio, cenſor homonum,
Vinule, Multiuole, internuntius, Argilete,
Alipes & mortalium amor ſermonis miniſter
Quem fraus, quem certamina adulant, anguifer omnium

Interpres variæ linguai, Nundine liber,
Sanguineum geſtans caduceum pacis amice
Frugi Coruciota, Locuteie, Aie, beate,
Atque operum Titule, & Titane neceſsibus rebus
Et mortalibus præſidium venerabile linguæ,
Adſis oranti vitę addens exitum amicum,
Cultu operum, memori menti, ſermonibus lectis.

ὕμνος περσεφόνης.

Carmen Liberæ Proſerpinę.

Libera magnanimi Iouis adſis incluta proles
Vnigena princeps, eſto hoc libamine macta
Coniux Ditis honora, boni largiſsima victi
Quæ ſub viſceribus terræ dominaris Auerno
Parica & cincinna Iouiſque inſigne propagmen
Manarum genitrix Iouis infernatis tribuna
Quam puſam arcano Iouis ſemine progenerauit
Mater multicrepi Volturni maxima Conſi
Lucina ſpecioſa, & percoqua Temperierum,
Seria, regnatrix Larunda, frugibus gliſcens,
Corniger, illuſtris, mortalibus grata virago,
Flora gramineæ quam oblectat ſpiritus auræ
Corpus tuum obteſtans Terræ viridantibus fœtis
Nummeria & fœta, Autumni ſub tempore nubens,
Vita itidem mors ſola eadem mortalibus ægris
Fordicida, etenim fers omnia, & omnia cædis.
Huc hera ſis, fruges è terra funditus educ
Blanda pace vigens, illibataque ſalute,

Et vita fausta mitem legante salutem,
Ad tua templa Dea, & potis indusera atria Ditis.

Διονύσου θυμίαμα, σύραξ.

Liberi patris, sturacem.

Liberum ego veneror, crepericreperum fatuantem
Primigenam, geminum, Brumalem, terque renatum.
Cornigerum, agrestem, obscurum, arcanum duiformem.
Cinctum ederis, taurifrontem, Mamertium amœnum
Baiule, trime pater, vestifrondem auigerentem
Consentis, Consul Iouis, & Proserpinæ opacæ
Editus arcano nixu purissime Die,
Annue supplicijs, & blando numine sponde,
Mitem animum spirans, cinctutis proximus assis.

ὕμνος κυρήτων.

Carmen Saliorum.

Amburuatores vestigia ahena prementes
Collini Salij, Salisubsuli & fatuantes
Pulsifides, & talipedi, leue persultantes,
Armigeri, vigilesque, magistrique ominifausti,
Matris Lugantinæ latrones atque Camilli
Augusti ad sermonis adeste fauentiam amicam
Et semper placata occurrite mente bubulco.

ὕμνος ἀθηνᾶς.

Carmen Mineruæ captæ.

Magnanimi Iouis vnigena ſtirps Dia Minerua
Dia beata, ferox, bellicrepa, Neriene,
Dicta indicta, itidem celeberrima, & antricolona:
Concelebrans ruptas ſcrupoſa palatia cautes,
Deliciaſque tuas viridaria montium opaca,
Armipotens, furijs figens mortalia corda
Toruo animorum exercitio Bellona virago
Artiparens, tedarum expers Gorgonitrucida,
Tu Furia infandum, ſapientia ſola bonorum,
Mas & femina Belliparens, indoſtrua toto,
Vortumna atque excetra ferox fanatica, honeſta,
Vltrix Titani Pelegrenſis equiria, volgi
Capta, malæ noxæ Auerrunca Feretria virgo.
Jam lucu, noctu ſupremo in tempore quoque
Annue adoranti, & pacem largire beatam,
Temporibus fauſtis, ſatiatemque atque ſalutem
Cæſia & artiparens, multum votita Camilla.

νίκης θυμίαμα, μάννα.

Diuæ Victoriæ ſuffimen, manna.

Obſecro te Victoria pos gratiſſima rerum
Endoprocinctu, cernentia quæ agmina ferro
Et rixam luis alterutris ex partibus pugnæ
In bello cernens, vt quis palmarium adeptus
Quis tu cumque fauens præſtas dulciſſima vota.
Omnia nam moderare, & grandis adorea belli,

Tota ex te pendet, lætis vitulantibus augens.
Quare huc ſis venias, cupienti Dia Dearum
Semper præclaro iungens operi agmina laudum.

Ἀπόλλωνος θυμίαμα, μάννα.

Apollini ſuffimen, manna.

Februe te Juturne præcor Tituicida Luperce
O memnita verende, ſalutifer altor honorum,
O fidicen, Conſiue parens, Titane Segeſte.
Soriculate pater, Vaticane excetricida,
Lucifer, agreſtis, rex muſtule, nobilis, pubes,
Preſul, Caſmœniſque ſagittifer, arcitenenſque,
Brume pater, collimatorque, obſtite, gemelle
Delie rex, qai illuſtrem aciem huc partiris & illuc,
Auricome integra præcepta atque oracula fatans
Pro populo orantem me cœlitus viſe parumper:
Nam ſuſum aſpicis immoderata hęc ęquora cœli,
Et ſupera terras & noctem ſubter opacam
Nocte ſilente ſub vmbrę ſignitenentibus flammis,
Radices ſtatuiſti infra tibique extima mundi
Et tibi principium, tibi ſoluitur exitus omnis,
Omni virens fidibus, tu cœlica templa canoris;
Permoderaris ad imæ nunc confinia ſedis,
Nunc ad primam iterum, nunc ad modulamina Dorij
Cœlum omnem varians varias animantia ſecla
Temperias hominum moderans æqualia fata
Tantundem miſcens, hiemiſque atque æſtuis iiſdem,
Diſcernens primis hiemem, inferioribus æſtus.
At veris grati ſpeciem modulamine Dorij,

Vnde

Vnde homines ted indigitant cognomine vero
Faunum cornigerum, ventorum ſibila hiantem
Quod magni omnis habes ſignacula dædala mundi,
Huc adeas here flaminibus pro ſupplice voto.

λητῦς θυμίαμα σμύρναν.

Latonæ ſuffimen, murra.

O Latona gemellipara, trabeata, verenda
Nerio Cæantis, multum votita, modisque
Morigeris, Iouio partu diteſcere dulci
Promerita es, Februum Ianamque ſagittipotentem
Progenerans, hunc in Delo, eam in Ortygia alta,
Ergo huc adeuntes præſenti numine Diæ
Huc ades, & ſacro ſis felix pandiculari.

ἀρθέμιδος θυμίαμα, μάνναν.

Deianæ ſuffimen, manna.

Huc, huc ô regina, Iouis celeberrima virgo
Libera, famigera Titana ſagittipotenſque
Venatrix, Lucina parens, manifeſta parunda
Partubus adjutrix maturis partubus expers,
Cinxia curifugax, ceritaque vertagiduca
Noctuuolga Dea, arcitenens, venatica, pernix,
Verrunca, & Beneuenta, Calendaque maſculiformis
Porrima, nummenia atque hominum ſanctiſſima nutrix,
Summana, agreſtis, fericida, beata, locuples,
Quæ lucos habitas, caſtiſſima, ceruitrucida,
Regina auguſta, & viri ſpectabilis æuo

Cudonis, Vortumna, Canaria, fagutalis
Huc venias huc Diua tuis & ſoſpita & alma
Præſtitibus ducens terraï pignora adulta.
Donaque pacis amœnæ polcricomamque ſalutem
Inque altos montes protela, funera, morbos.

πανων θυμίαμα, λίβανον.

Titanorum ſuffimen, tus.

Titani terræ & cœli illuſtriſſima ſtirpes
Noſtrorum proaui patrum, intra Tartara regna,
Ædibus horrificis terræ inteſtina colentes,
Principium & ſemen cunctis animantibus ægris,
Aëris & maris & terraï frugiferaï
Ex vobis ſiquidem generatim eſt omnis propago
Vos veneror iras auerruncaſſere iniquas
Si quis ab indufero noſtra incubat æde Senatu.

κυρήτων θυμίαμα, λίβανον.

Saliorum ſuffimen, tus.

Æricrepi Salij ancilia Martis habentes
Aëris & terræ & maris indigetes opulenti
Terrarum tituli, genitalia ſemina mundi
Quique Samothracen habitacula ſacra colentes,
Caſibus eximitis per cærula velificantes,
Vos primi ſacrum mortalibus inſtituiſtis
Æterni Salii ancilia Martis habentes
Oceanum quatitis, quatitis mare, roboráque alta
Terræ inſultantes pedibus ſtrepitis rutilantes

Geſtibus arma tremunt animantia ſecla ferarum
Et fragor & fremitus peruolgat cærula cœli
Et glomerante pedum ſonitu ſtant puluere nubes
Et florum ſpecies viridantum verna pateſcit
Æterni genij atque Joues & Væjoue' quando
Torua inimiciter occurrunt mortalibus ira
Vaſtantes victumque & opes, ipſoſque nocentes
Jnde loci magno crebreſcunt murmura ponto
Stirpitus & quercus procumbunt æquore campi,
Parmarum flictu cœleſtis reſultat imago.
O Salij atque potes Saliſubſuli induperantes
Indigetes, Samotracij, & incluta Dijouis proles
Æterni flatus, animales, aeriformes,
Quique etiam gemini per cæli templa cluetis
Spirantes, ſudi, miteſque ſalutiferique,
Temperij, Autumni, Diui, medioxumi, anheli.

κορύϛαντος θυμίαμα, λίϛανον.

Diui Inui Lucumonis ſuffimen, tus.

Jnduperatorem magnum telluris adoro
Jnuiſumque Inuum, felicemque atque Quirinum
Nocturnum Lucumonem, obicem laruatilis vmbræ,
Terriculi auxilium: deſertaque concelebrantem.
Jncubum, item geminum Volturnum multiuolumque
Sanguineum, atque vtriuſque cruentum vulnere fratris,
Numine qui Cereris mutaſti corpus amœnum,
Terrificę excetrę inſinuans ſerpentia membra
Vota lubens audi creperoſque auerte timores,
Siſtens obſcœnas ſpecies crucias animorum.

Δήμητρος ἐλευσινίας θυμίαμα, σύριγξ.

Cereris matris Eleusinienſis ſuffimen, ſturaca.

Alma Ceres mater Diuum, celeberrima Dia
Rumia ſancta Pales, copis largiſſima victi
Omnia dans fruges, & opes, Pomona, Segeſta
Tantum concelebrans pacem, agricolaſque Labores
Semona accumula, tritutrix, frugiparenſque
Quæ auguſtę ſacraria Eleuſinis dominaris.
O iucunda, benigna, hominum placidiſſima nutrix
Quæ prior agricolas iuncti ſub plauſtra triones
Illecebris mitem edulcans mortalibus victum.
Æui adoleſcens Brumorumque ſodalis, honora
Lucia tædigerens, meſſorum falcibus gaudens,
Tellumo tu, tuque illuſtris, tuque omnibus ridens,
Proletaria, amans natæ, Dea Rumia nutrix
Quæ biiuges auriga iugans ad frena colubras
Amfractu circaneo ouas tua an ſola ſancta
Vnigena, & forda, atque hominum auguſtiſſima cura,
Quoi ſunt omnigena & quoi frugiparentia volta,
Ergo huc ſpicigerente graueſcens munere adeſdum,
Adducens pacem & legum concordia iura,
Fertileque vber opum, & pollentia dona ſalutis.

μητρὸς ἀνταίας θυμίαμα, ἀρώματα.

Empandæ matris ſuffimen, Aromata.

Omnipotens Empanda parens, celeberrima Dia
Mater Cœligenumque Deum, & mortalium homonum

Quæ olim errans deſiderio perfixa nitenti
Solata es in Eleuſinis ieiunia valle
Furua obiens Proſerpinæ omnipotentis Auerna,
Ipſa ducem offendens purum non pura puellum,
Narrantem inferni connubia Diiouis ſancti
Quæ Conſum paris icta humani vulnere amoris
Te multum votita præcor ſanctiſſima mater.
Hice tuo aduentare fauentem dia Camillo.

μίσης θυμίαμα σύραγα.

Ambiguæ bigeneris ſuffimen, ſturaca.

Accinctum ferula te legifer incalo Brume
Æternum magni numen memorabile Conſi,
Bura, ſacer, bigener, Regina indicta, virago,
Mas eadem, mulierque bimembris, libera, bruma,
Siue in Eleuſinis templo lætaris odoro
Siue etiam in Frugia cum matre arcana agis ſacra
Siue etiam in Cupro degis cum Murtia amœna
Vel ſi frugiferis perſultas pabula campis,
Cornigera cum matre tua Deus Iſide ſancta,
Cumque aſſis famulabus ad alma fluenta Melonis
Adſis diua fauens ob rerum premia ſancta.

ὡρῶν θυμίαμα ἀρώματα.

Temperiarum ſuffimen, Aromata.

Temperiæ Iouis & Iuritis ſancta propages
Aurea lex & fas & pax ditiſſima rerum
Vernæ gramineæ, puræque & multiuirentes

Omnicolores ſuauehalantes ſpiritu amœno,
Temperiæ virides vortentes, & ſpecioſę
Pallas indutæ ſertis pubentibus aptas,
Congerrę Proſerpinæ vbi eam ſolemnibus Parcæ
Staticulis luci reuocant & Gratiæ ouantes
Dijouis imperijs, & Matris opiconſiuæ
Huc mites ad ſacra pia inſtaurata venite.
Ducentes fœcunda propagmina tempeſtatum.

σεμέλης θυμίαμα, σύεγκα.

Semelæ ſuffimen, ſturacen.

Elicio puſam prognatam principe Cadmo
Formoſam Semelam, cincinnam veſtifluamque
Et matrem Brumi lętabilis, & ferulati.
Fulmine quæ ſacro fœtum exterraneum abegit
Æternis Iouis conſultis enixa puella.
Quam dignata graui eſt florens Proſerpina honore
Inter mortales trima ad comitia feſti
Quando tui Brumi referunt genitabile germen
Anclabram, ſacram, & rerum haud arcana profunda.
Te Dea patritia obteſtor ſata principe Cadmo
Flaminibus leni, & preſenti numine adeſſe.

ὕμνος διονύσου βασσαρέως τελετηικὸς.

Carmen Baſſarij patris Brumi triennalis.

Liber ted oro ſate fulmine, corniger adſis
Baſſare, Brume pater, celeber Deus induperator,
Quem oblectant enſes, pilenta, ſacręque miniſtræ

In cœlo vitulans, insane crepicrepe Brume
Instinctor furiose, supremis numen honorum,
Terraïque sacre mortalibus inducolonis
Adsis gaudia læta ferens saliisubsule Die.

λικνίτε θυμίαμα, μάνναν.

Velabri patris suffimen, manna.

Velabrum veneror votorum hoc munere patrem,
Mustidum, & inuestem, florenti pectore Brumum
Crinite Veneris, numenque illustre virarum
Qui numero lucos viridès pede persultanti,
Peruolgas cum vesanis vesanus virabus
Quin & consilio Iouis ad Proserpinam alumnus
Actus creuisti, tremor immortalibus Diuis
Sis felix, & macte tuas hoc munere sacro.

βάκχε Φελμονίε θυμίαμα, ἀρώματα.

Columellæ seu Telamonis patris suffimen, Aromata.

Elicio Brumum Columellam vitisatorem
Aedibus Cadmæis qui circum perque vagatus
Subijt onus constanter, terræ incendia placans,
Cum vaga inundarent flammarum flumina terram
Turbinibus calidis hic cuncta ruentia fulsit
Huc adsis mentis ridenti Brume lepore.

σαβασίϛ θυμίαμα, ἀρώματα.

Sabi patris ſuffimen, Aromata.

Dic Sabe omnipotens, audi Saturnia proles
Qui Brumum ſtreperum inſubulum inſeruiſti,
In femore vt qui poſtidea maturus adiret
In Tmolum ſanctum vbi habebat equiria polchra.
Quare ô Rex Frugias procerum cœli induperator,
Mitis ades, antiſtitibus ſolatia preſtans.

ἵππας θυμίαμα, σύραξ.

Diuæ Equiriæ ſuffimen, ſturacem.

Te Brumi aſſa obteſtor Equiria, Dia Camilla
Quæ Sangi celebras elementa arcana Sabini, &
Flammicrepos cœtus & ſacra trinoctia Brumi
Obteſtor ted alma parens Summana virago
Concelebras ſeu ludorum iuga ſancta Timoli
Acceſſis ad ſacra benigno lumine volti.

λυσίϛ ληναίϛ, ὕμνος.

Liberi Præliganei, carmen.

Huc Iouis ô proles prælarie Brume bimater
Sanguen honoratum celebris ſanctiſſime Liber,
Arcanum germen Diuorum, iubile Brume
Augens frugiferentia, adultaque pignora terræ
Torcule magnanime atque aſper Vortumne, Liburne
Muſtula mortalis ſecli, medicina ſacer flos

Cura

Cura hominum iucunda, Tages, cincinnicapille,
Liber cerite, omnium amicule, Jubile, Brume,
Quis tu cunque faues hominum appareſue Deorum,
Nobis frugiferum & iucundum te volo adeſſe.

νυμφῶν θυμίαμα, ἀρώματα.

Diuarum Virarum ſuffimen, Aromata.

Numina clara Virę, Oceani præſtantis propago
Quæ liquidas colitis ſub terræ anfractibus ædes
Aſſæ, furtiuagæ, Brumi, lætæque penates,
Conſiuæ, floræ, errantes obſtita viarum
Antricolæ, ſpecuum ciues, atque aeriuolgę,
Fontanæ, errones, rorantes, alipedeſque,
Viſæ atque inuiſæ, ſertis Valloniæ amictæ
Montibus cum Fauno in ſummis Saliæ fatuantes
Petreiæ, ſcatebræ, Syluanæ, flexanimęque
Pupulæ, odoræ, albatæ, halantes ſuauibus auris
Oipiliæ, Caprotineque volupque ferarum,
Succineæ, teneræ, nutrices, augmina rerum
Puſæ querquetulæ, ludicræ, cæruliuolgę,
Nyſeię, fatuæ, Meditrinæ, Veris amicæ,
Cum Cerere & Brumo mortalibus optimæ adeſte,
Hucce dicis cauſſa aduenientes numine amico
Mitibus temperijs futantes ſana fluenta.

τελετελικὸν θυμίαμα, ἀρώματα.

Triennalis patris ſuffimen, Aromata.

Huc adſis Liber Lucumo celeberrime Die

Torcule, Taurifrons, ſate fulmine, Nyſie, Faune
Matris alumne, ſacrum pater, igniuome & Velabre,
Conſentis, nocturne, geriferule, & tutulate
Arcane atque indicte Iouis ſtirps Virtrius idem
*Primigena atque Deum pater & ſtirps ***
Baiule ſceptrigerens Saliorumque hiſtrio præſul
Fœmineo ſtimulans diuina triennia cœtu
Terricrepe atque Tages, Lucetius, pulle bimater,
Solemnis, cornute, lugantine hinulineſtis,
Inſinue, Iuturne, racemifer, atque Quiriti
Virgini ſtudioſe ederarum Vinule Liber
Flaminibus faueas, gratiſſime floribus augens.

ἀμφιετῆς θυμίαμα, πάντα πλὴν λιβάνου.

Anniuerſarij ſuffimen, omnia præter tus.

Elicio prece te ſolennis Tellumo Liber
Cum teneris blande ſimul expergite virabus
Qui numero ſopitus ad atria Liberę Auernæ
Puri conſopis auguſta triennia ſacri
Atque idem ſimilacis feſta triennia rurſus
Dulce cies cum cinctutis nutricibus carmen,
Vagitu vegetans cœtus vortentibus annis
Ergo hoc frugiuirens, here, corniger, optime frugi,
Pandiculare ſacrum viſas, ſed lumine læto
Percoquibus ſacris, æternis frugibus mactus.

σιληνῦ, σατύρυ, βακχῶν θυμίαμα, μάνναν.

Siluani, Incubi, Brumarum ſuffimen, manna.

Audi me Brumi bone nutricator & altor
Inque ſtatis ſacris non vltima cura Deorum,
Magnaque cura hominum celeberrime Syluanorum,
Hircipile & ſacrę pompaï præſul honeſte
Peruigil atque tuis iuueneſcens, iubile, Faunis
Brumarum cinctarum ederis, prętorque virarum,
Semiferis ſocijs ſimul ad pandicularia ſacra
Huc ades, expergefaciens vitulamina alumni
Cum brumabus tuis comitans bene rite patrata,
Hæc nocturna ſacra, allucens comitia ſancta
Iubile thyrſigerens cœtu florente ſereſcens.

εἰς ἀφροδίτην, ὕμνος.

Diuæ Veneris Volupiæ carmen.

Cæligena, illuſtris, ridens, arguta Venuſtas
Spumigena ô genitrix pernoctatrix veneranda
Coniugula & nocturna, & vis cata mater amicæ;
Omnia nam ex te, tu inuexiſti fœdera mundi
Et trium iura tenes, mortarum cuncta geniſque
Immodis cœli & terrai frugiferaï
Et ſalſi mundi, preſes ſanctiſſima Brumi,
Concelebrans epulas, ô pronuba, mater amorum,
Suada, & ſtratiuola arcana & ſalis conciliatrix,
Viſa, inuiſa, comas pulcherrima, patrima Dia
Sponſalis conuiua Deum, Maieſta, Luperca,

Prolifica & vituna, Viroſa, Lubentia mater.
Quęue arctas homines compagibus illecebrarum.
Et genus omne animantum æterno vulnere amoris
Adſis caprigenum ſanguen, ſiue atria Cœli,
Dia premis, ridens regina micante labello,
Turiferæ Surias ſeu luſtras templa beata
Siue in equoribus campi ſplendentibus bigis
Propter habens auguſta Melonis flumina opimi,
Vel ſi littoribus pullis prope marmora ponti
Cœlituum gaudes Diua exultantibus turbis,
Aut etiam tremulis puſis in gramine terræ
Littoreos ad puluinos cum præpete curru
Siue in Cupro matre tua, vbi rite nouellę
Te pueræ innuptæ, & nuptæ, formoſa quotannis
Concelebrant regina atque indigetem Daui Adonem
Huc adſis compos ſpectandi, Diua leporis,
Nam pura te mente colo precibuſque pudicis.

ἀδώνιδος θυμίαμα, ἀρώματα.

Adonidis ſuffimen, Aromata.

Te vario obteſtor ſub nomine Die Camille,
Mollicomans, & vaſticola, atque leporibus augens,
Conſe Deus Volturne alimentum nobile rerum,
Puſa puer, cunctis virideſcens ſemper Adonis,
Occaſe, & rediuiue ſtatis vortentibus annis,
Semper adulte bicornis, amabilis, lacrumiculte,
Polcher, venatu gaudens, permiſſicapille,
Vinule, corculum, amenæ Diuæ, germen amoris,
Quem bona polchricomans Proſerpina Dia pariuit

Omnimodis qui nunc habitat per tartara furua,
Te rurſum cælo reddens, tempeſtaque membra,
Huc ſis flaminibus deducens germina terræ.

ἑρμῆ χθονίῳ θυμίαμα, σύραγκα.

Mercurij Tellumonis Summani ſuffimen, Sturacem.

Qui colis Amſanctum & viam inexorabilem Auerni
Pallenteſque animas ſub triſtia tartara mittis
Tellumo, laſciui patris Liberi alumna propago,
Atque Venuſtatis Diuaï, Murtiæ amenæ
Qui per Larundæ ſacraria ſancta vagaris
Ægrorum Lemurum ſub terra accenſe viator
Ducem cum ſtetit illa dies qua Morta profata eſt,
Sagminea rude Die ſoporifer omnia mulcens
Lumina item fallace, natantia morte reſignans,
Hoc tibi nam larunda dedit prætura in Auerna
Manibus æternis mortalium iter comitari
Flaminibus tandem da fauſtum in rebus laborem.

ἔρωτος θυμίαμα, ἀρώματα.

Cupidinis ſuffimen, Aromata.

Magne voco te purime, amabilis, blande Cupido
Arcitenens, ales puer, igniuage, impete, velox
Ludens cum Diuis & cum mortalibus ſeclis,
Caute gemelle puer qui cunctorum ædituus es
Cœli atque Coui, & terræ, & Maris omnigena, & quę
Nutricatur alens ſpirantia frugiparens Ops.
Queque & Auernus ager genit, & mare marmore flauo,

Nam cunctorum horum ſolus moderaris guberna
Sacrificis adſis ô pura mente miniſtris
Auertens illegitimæ Cuppedinis eſtus.

μοιρῶν θυμίαμα ἀρώματα.

Mortarum Carmentum, ſeu Parcarum ſuffimen, Aromata.

Mortæ infinitæ nigrantis noctis propages
Vos precor ô celebres quæ ſub cœleſte palude
Qua canus liquor induſeri de fonte lauacri,
Labitur æterni ſpecuis ſub pumice opaco
Ciues peruolgatis alumna animantia terræ,
Jnde loci ad ventoſum hominum ſeclum leue, hians ſpes
Pergitis, carbaſeis obſtantes lumina velis
Fatali in campo, vt bigas leuis aurigatur,
Gloria iuſtitiæ ad metas, Speique & curarum
Et legem Caſci, magni, laudabilis regni,
Tantum Morta eſt vitaï prima, haud alis vllus
Diuum qui pedibus pulſant cœnacula cœli
Et Jouis Cortumio eſt, etenim quæ cuncta manent nos
Tantum Morta, Iouiſque æterni Dedala mens ſcit;
Nocturnæ, mitiſſima pectora, numina amica
Atropeque & Lacheſi, & Clotona ô patrimæ adeſte
Aëriæ inuiſæ tetricæ irrequietæ Diuæ,
Omnia item mortalibus quæ datis omnia, fertis.
O mea, Mortæ, audite lubenter liba preceſque
Nubila tergentes mordacibus pectora curis.

χαρίτων θυμίαμα, σύεσκα.

Gratiarum ſeu Venuſtatum ſuffimen ſturacem.

Adſitis celebres illuſtres Gratiæ honoræ
Progenies Iouis alma, Paludeque Egeriaï
Maieſta & Flora, & Vitula auguſtiſſima Virgo
Lætitiæ matres lepidæ puræ vitulantes
Volturnæ ſemper virideis, mortalibus gratæ,
Votitę pueræ, Vortumnæ, Cœſiæ, amœnæ
Aſſiduæ ventatæ volentes fauſta Camillis.

νεμέσεως ὕμνος.

Diuæ Nemeſis Græcanicæ carmen, (*Latine*)
Vortricordia.

Te voco te Nemeſis Victrix Dea, magna Camilla
Omnituens, hominum ſcrutans mortalia corda,
Æterna & veneranda, colens ſola aurea iura,
Quæ varios mutas humani pectoris fluctus
Quam agnoſcunt iuſte hęrentes compagibus omnes
Nam noſti interiora animorum, haud te lateat mens
Detrectans rationis iugum cuppedine iniqua
Cuncta tueris, cuncta audis, cuncta admoderaris,
In te ſtant mortalia iura, potiſſima Dia
Adſis præſtitibus puri ſacri auxiliatrix
Da placidas rationis opes, cohibens inimica,
Conſilia inſidiantia, iniqua, ſuperba, nefaſta.

Δίκης θυμίαμα, λίβανον.

Diuæ Iuſtitiæ ſuffimen,tus.

Iuſtitiæ obteſtor pulchræ omnituentis ocellum
Ad Ioui' Dictatori' ſedet quæ illuſtre tribunal
Cœlitus endotuens mores mortalium homonum,
Atque vltrix plectens humana nefantia facta,
Ex æquo veri coniungens diſparile omne.
Nam quæcunque viris ſententia peſſima ſuaſit,
Conſilijs diris infanda volentibus quæque
Sola iugum imponens iniuſtis iura miniſtris,
Iniuſtorum hoſtis, Sanatum mitis amica,
Verum adſis ſemper fauſto Dea numine iuſta
Vitaï vt veniat finis, quam Morta profata eſt.

Δικαιοσύνης θυμίαμα, λίβανον.

Diuæ Æquitatis ſuffimen,tus.

O bona cura hominum locuples iuſtiſſima virgo
Semper amans homines æqualia iura colentes
O Veneranda, beata Dia, ô Iuritis honora
Puris iudicijs diſpenſans optima iura
Nec mentem labefacta, etenim cunctos labefactas
Qui tua non ſubiere boni iuga, ſed magis ipſa
Indomiti horrifico, declinant vbere flagri
Concors omnibus æquâ, venuſta, dicacula, amica,
Munia pacis amans, certæ cupidiſſima vitæ
Nam plus deteriuſque odiſti, & diligis æquum,
In te habet virtus, in te ſapientia finem,

Adſis

Adſis Dia hominum frangens audacia facta,
Vt ſemper iuſtam æqua ferant veſtigia vitam
Omnium qui terræ veſcuntur munere opimo
Atque animantum alium quæque educat omniparenti
Alma ſinu tellus, & quæ maris æquoreus Dis.

ὕμνος νόμου.

Legis carmen.

Cœligenum atque hominum genium te Diuá voco Lex
Cœleſtem aſtrificem, rerum commune ſigillum
Terraï æquoreiſalis, naturæque ſtatumen.
Concors & conſtans ſeruans bene legibus aptum,
Quis tu is componens cœli immortalia iura
Et quatis ſubleſtam inuidiam vortiginis ritu
Qui bona das vitæ mortalibus munia obire.
Sola etenim moderare animantum cuncta guberna,
Conſilijs cernens obſeruantiſſima rectis
Caſca experta comes, iuſtis innoxia ſemper
Iniuſtoſque labefaciens ingentibus noxis.
Sed veneranda opulentifer omnium amœna voluptas,
Fac tu nos memores aſpirans nomen amicum.

ἄρεος θυμίαμα, λίβανον.

Mauortis ſuffimen, tus.

Magnanime, impauide, inuicte atque aſperrime Mauors
Indomite, armipotens, parricida, impetimure,
Marſpiter, ô crepericrepe, tabo & ſanguine ſtillans,

Sanguinis humani ſitiens bellicrepe, torue
Enſibus atque inamœna colens certamina runis,
Siſte duellum, & cordolios requieſce tumultus,
Inque venuſtatis diuę, & Brumi otia dia,
Et munus Cereale duelli confer amorem
Semper parem optans, victum & recope vigentem.

ἡφαίστου θυμίαμα, λιβανομάνναν.

Volcani ſuffimen, libanomanna.

Volcane omnipotens, fortiſſime, flammaque perpes
Ignitis florens, auris Lucetius dius,
Lucerius, Viriate, Nero, ęterne artipotenſque
Ferrifaber, purumque elementum, portio mundi
Omniuore, omnidomans ſuperans omnia, omnia luſtrans,
Sol & Luna couum, ſtellæ, fons purimus ignis,
Membra hæc Volcani mortalibus ignea lucent
Omnes inducolis genteſque vrbeſque domoſque,
Artubus inſinuans mortalibus, alme, beate,
Sis felix atque hæc noſtra ad libamina cede,
Vt placidus venias operum bonus auxiliator
Atque implacatæ extinxis incendia flammæ
Fomitis in nobis ſeruans genitabile lumen.

ἀσκληπιοῦ θυμίαμα, μάνναν.

Æſculapij ſuffimen, manna.

Cunctorum Æſclapi Iuturne ſalutifer, alme
Morborum omnigenum mulcens contagia iniquæ
Mulciber excellens ades huc comitatus ſalute

Mortiferæ cohibens incendia peſtilitatis
Veſticipes, Verrunce, rei largitor opimæ
Februi Apollineris viridans & honora propago
Morbi perduellis coniuxque ſalutis amœnæ
Huc ô ſoſpes ades æui dans proſpera fata.

ὑγείας θυμίαμα μάνναν.

Diuæ Saluti Meditrinæ ſuffimen, manna.

O fœcunda ſalus & amabilis omnibus regnans,
Huc adſis Meditrina opulentifer, omniparenſque.
Peſtilitas ex te omnis abit mortalibus ægris,
Cuncta lepore tuo viridant vitulantia tecta
Dædalaque ars; te Mundus cupit perculſus tua vi
Tantum odit te dis vitaï peſſima finis
O cupiunda, veges ſolamen amabile rerum,
Te ſine nulla ſeni vſurpanda in fine ſenectæ
Gratia; ſola omnes captas, ſola omnibus regnas
Sed tu blanda tuis præſto adſis diua Camillis
Auertens peſtes morborumque agmina amara.

ἐυμηνίδων θυμίαμα, ἀρώματα.

Manarum Dirarum ſuffimen, Aromata.

Vos calo vociferæ Diuæ, horrendæ fatuantes
Alectona & Tiſiphona & veneranda Megera
Noctiuagæ, induferæ, ſummana ſilenta colentes,
Ad vada ſanguinei Amſancti atque obnubila templa
Vndique ventantes humana piacula propter
Veſanæ atque petulcæ, flagrorum agmine ouantes
Angitię, vltrices, ridigæque, atque hiſpidiueſtes,

Terribiles, Orci gnatæ, Vortumnifiguræ,
Aëriæ, inuiſæ, leuiores, præpete mente,
Nam neque vel citimi Solis Lunæque labores
Nec virtus ſapientipotens nec amœna venuſtas
Artificum, ætatis nitidæ nec adulta iuuentas,
Inuitis vobis agitarint gaudia læta
Semper at in terris hominum mortalia ſecla
Juſtitia regitis reddentes aurea iura
Sed Diuæ Mortæ ſerpenticomæ Volturnæ,
Vos placatum animum meliori reddite menti.

ἐυμβρίδων θυμίαμα, ἀρώματα.

Manarum Tenirarum ſuffimen, Aromata.

Conſentes Manæ celebrabile numen habentes,
Huc caſtæ indufero prognatę Dijoue puſæ,
Puſæ Tartareæ Iunonis alumna propages,
Humanæ quæ cenſet iniqua piacula gentis,
Vltrices ſcelerum, excubijs vigiles inhiantes,
Atricutes, ſcintillantes graue fulgur ocellis
Sacros carnificiſque micantes luminis ignes
Reginæ, æternæ, poſtuertæ, terriculæque,
Tortores ſtimulo fatorum iura tenentes,
Nocturnæ, puſæ, voltuoſę, crinicolubres,
Vos veneror, vos mente pia adüentaſſere amicas.

μηλινόης θυμίαμα ἀρώματα.

Diuæ Lerundæ Moſtellariæ ſuffimen, Aromata.

Te veneror ſummana Lumuria virgo paluda,

Quam prope Aruernales fluxus, veneranda pariuit
Arcano commiſta Ioui Proſerpina amore
Et qui concubuit Dis fraude, cupidinis æſtu
Caluitus traxitque bimembrem matris colorem.
Quæ genus humanum furiat larualibus vmbris
Omnifera ſpecie commutans horrida volta
Nunc clara apparens, nunc fuſcans nocte figuram
Occurſu horrifero peruolgans noctis opaca,
Sed ſub te placo Regina nigrantis Auerni,
Montiuagos ſtimulos protela ad extima terræ,
Flaminibus facij oſtentans placabile numen.

τύχης θυμίαμα, λίβανον.

Fortis Fortunæ ſuffimen, tus.

Huc ſis Fors Fortuna ſacris regina voco te
Manſuetam, Triuiam, rei prædiuitis ergo,
Et Deianam antiſtitam opaci ſanguine Conſi,
Progenitam, æternumque inuicta laude cluentem,
Atque Libentinam, perbitentem omnibus cautam
Dædala namque in te opulentia conſtat homonum,
Namque alijs copum das rerum pleraque abunde,
Paupertatem alijs, irarum percita faſtu,
Verum ô Diua domi te obſecro Fauoniam adeſſe
Gliſcentem recope, rei prediuitis ergo.

δαίμονος θυμίαμα, λίβανον.

Genij ſuffimen, tus.

Magnanimum Genium calo prætorem venerandum

Manſuetumque Iouem, auctorem genitabilis auræ
Dijouem vbique vagantem, & Væiouem imperitantem
Qui largiris opes vt iniſti tecta cachinnans
Et contra humanę extinguis qui commoda vitæ.
Lętitiæ, mœroris Patulcius, Cluſius idem es
Quare Sange pater curarum ſemina pellens
Inſidiantia vitę in terra frugiferenti
Da præcor æquanimo vitam concludere finc.

λευκοθέας θυμίαμα, ἀρώματα.

Diuæ Albuneæ ſuffimen, Aromata.

Albuneam elicio prognatam principe Cadmo
Magnam, quæ Brumum eſt obſtetricata nefrendem
Huc ades ô quæ ſalſa tenes & cærula templa
Fluctibus exultans nautarum ſoſpita Juno
Nam te reſpiciunt puppes per cæca pericla
Vna laborantes ſolaris in ęquore volgum
Quis tu ſubueniens ades in diſcrimine ſoſpes
Ergo ſalutaris præſens vrgentibus adſis
Rebus, veliuolas obſeruans candida puppes
Atque tuis largire Fauonia flabra miniſtris

παλαίμονος θυμίαμα, μάνναν.

Portumni ſuffimen manna.

Qui ſuxiſti vna cum Brumo lacte nouellum
Quique colis liquidos & ouantes turbine campos
O Portumne lubenter ad hæc te liba vocamus
Fronte renidentem & ridenti lumine volti

Seruantemque tuos, terraque marique miniſtros.
Namque vagis ratibus ſub tempeſtate ſonora
Soſpes ades & te cupidis mortalibus offers
Auertens ſeuas iras per cærula ponti.

μητρῶν θυμίαμα, λίβανον.

Diuarum Camænarum ſuffimen, tus.

Mammuriæ atque Iouis ſtreperi prognata propages
Illuſtres celebreſque Nouenſileſque Camænæ
Et quoiuis quemcunque fouetis amabile volgus
Artitas omnes virtutes progenerantes
Nutrices animi, directæ mentis amuſſis,
Atque magiſtrę animi moderantes recta guberna
Quæque ſacris homines imbutos inſtituiſtis
Flora Cluacina, & Vitula, & Caſmena virago
Cæliaque, & Tripuda, & Carmenta & diua Venuſtas.
Oſcina, flexanima & mater maieſtaque princeps
Ergo Deæ huc age præſtitibus ventate fauentes
Vobis cum decus omnipotens & adoream agentes.

μνημοσυνῆς θυμίαμα, λίβανον.

Diuæ Mammurię ſuffimen, tus.

Mammuriam elicio Iouis omnipotentis maritam
Quæque pias eſt duciloquaſque enixa camænas
Peſtifera verſata caducæ obliuia mentis
Continuans mentes animarum fœdere ſacro
Reginæ omniparæ rationis amica, fouens vim
Peruigil, irrequies memoranter cuncta miniſtrans

Quorum quiſque ſimul in pectore ruminat artem
Nec quid præteriens inſtigans lumina mentis
Præſtibus memores mentes dat dia Moneta
Sacrati caſtus pellens obliuia ab illis.

ἠῶς θυμίαμα, μάνναν.

Diuæ Matutæ ſuffimen, manna.

Cede Dea aurigans candens mortalibus lumen
Clara pudoricolor, mundo Matuta refulgens
Aurea magnanimi Titani nuntia Solis
Horriferæ quæ itiner anfractaque noctis opaca
Diua tuo reuocas initu ſub viſcera terræ
Dux operum vitæ, mortalibus Dia miniſtra
Quaque hominum gaudent ægerrima ſecla, nec vllus
Quem fugiſſe tuos fas ſit polcerrima voltus
Quando genis exterres otium amabile ſomni
Tunc gaudete homines, ſerpentes cetera ſecla
Quadrupedum & volucrum & ſtabulantum in fluctibus ſalſis
Namque omnem excultum donas mortalibus victum
Sed tu dia antiſtibus ſacrum iubar auge.

Ἰήμιδος θυμίαμα, λίβανον.

Diuæ Iuritis ſuffimen, tus.

Cæligena huc Iuritis ades patrima virago
Muſtea progenies telluris, Cæſia dia
Vaticinas quæ prima aperis mortalib. ſortes
Delporum Dijs pro cortina oracula fatans

Puticulis

Puticulis vbi Puteolis regina cluebas
Et Februo fandi donaſti pectus habere
Auguſta ſpecioſa verendaque noctuvolga
Prima etenim ritus hominum genus edocuiſti
Nocturnis ſacris Brumum fanatica ouando
Ex te enim caſtuſque Deum cultuſque verendi
Huc adſis, huc Diua fauenti numine blanda
Ad diuina tui veneranda ſilentia ſacri.

Βορέᾳ θυμίαμα, λίβανον.

Aquilonis ſuffimen tus.

Horriferis flabris contorquens æquora cœli
Huc Aquilo glacialis, relinquens ninguida Thracę
Solue Coui ſubices nigrantes nubibus totis
Flamine diſcutiens prægnantes imbribus nubes
Omnia ſuda ferens, tergens freta vitrea Cœli.

Ζεφύρῳ θυμίαμα, λίβανον.

Fauonij ſuffimen, tus.

Cæliuaga vndigena flabella, Fauoniæ aurae
O leuiſomne animæ ſolamen mite laborum
Vernæ gramineæ portuum cupidiſſima cura,
Nauibus ſternentes itiner molle aëra blandum
Obſecro vos placido ſpirantes flamine adeſte
Aëriæ inuiſæ, leuipennes, aëriformes.

νότου θυμίαμα, λίβανον.

Auſtri ſuffimen, tus.

Præcipites aurę tranantes aëris caulas
Vndique pennipedes, vortigine præpete ouantes
Cedite nimborum matres cum ingentibus nimbis.
Nam Iouis has vobis finiuit in aëre partes
Cælitus imbriparas nubes permittere ad ima
Vos precor inferio hoc mactans, libamine Diuę
Terræ matri frugiparentes elicere imbres.

ὠκεανοῦ θυμίαμα, ἀρώματα.

Oceani ſuffimen, Aromata.

Te veneror pater Oceane immortalis origo
Naturæque Deum æternæ, & mortalium homonum
Qui circunfluis anfracta ambarualia terræ
Vnde genus fluuiorum, vnde & ſale marmore halio
Atque alid in terra ſcatebrarum ignobile volgus
Te Februum luſtrale vocamus Cæligenarum
Finis telluris, margo amplę fornicis mundi,
Huc placidus venias ſacræ gratiſſime turbæ.

ἑστίας θυμίαμα ἀρώματα.

Veſtæ ſuffimen, Aromata.

Incluta Veſta ſenis Saturni caſta propago
Quæ nimis irrequietis habes meditullia flammæ
Hoſce tibi puros præſtes ad ſacra miniſtros

Florentes, dites, caſtoſque & pectore puro
Huc ades ô Diuum conſtans fulmenta hominumque
Multipotens æterna & amabilis, atque opiformis,
Ridens atque beata, faue placidiſſima ſacris
Fauſta bona inſpirans & amænę dona ſalutis.

ὑπνε θυμίαμα, μετὰ μήκωνος.

Somni ſuffimen, cum papauere.

Somne pater diuum omnigenum vnicus atque hominũ rex
Et quæcunque fouet tellus animantia ſecla
Omnibus vnus enim regnas atque omnibus adſtas
Corporaque inſidiator inermi compede vincis
Curarum domitor, requies præblanda laborum
Mærores omnes ægro de pectore tergens
Qui mortis curas abigis animaſque reſeruas
Nam vere mortis germanus es atque veterni
Sed ſub te placo miti aduentare fauore
Seruantem placidi nos ſacrum ritum obeuntes.

ὀνείρε θυμίαμα, ῥοδόμακα.

Somnij ſuffimen, Aromata.

Obſecro te princeps celerem pernicibus alis
Nuncius incerti, verax Carmentus homonum
Nam repens tacitus per amica ſilentia ſomni
Inſinuanſque animis hominum cis intima mentis
Et ſcita ad ſomnos legas decreta deorum
Significans tacitis, tacitis animabus futura
Cum quis rite colens diuos in pectore puro

Semper vt anticipans ſpem blandam mente ſagaci
Vitam hominum illecebris prolectes gaudia hiantum
Vtque homines animum requieſcant triſtibus curis
Supplicijſque deos ex ſacro munere placent
Namque pijs ſemper ſtat dulcior excita finis
Tantum celauit venientia fata nefaſtos
Somnigena ſpecies, certiſſima nuntia damni
Ne qua foret noxæ venientis cognita finis
Clinia ſed te ſancte precor promonſtra Deorum
Notificos ſemperque offendens pectora pura
Nunquam prodigijs acclarans omnia iniqua.

θανάτου θυμίαμα, μάννα.

Mortis ſuffimen, manna.

Huc adſis quæ hominum moliris cuncta guberna
Tantum producens æui, quautum eminus diſtas
Namque tuo exſtinguis corpus animamque ſopore
Quando perrumpis naturæ viuida clauſtra
Cæca hominum ſignans æterno lumina ſomno,
Omnibus communis alijs iniuria partim
Florentes ſtinguens ætates funere acerbo,
Omnia nam concreta in te ſola abſolüuntur
Nam neque ſupplicijs, neque votis pectora frangis.
Quare ô ſancta veni, longo poſt tempore vitæ
Quod te ſupplicijs & votis obteſtamur
Vt felicem habeant homines claramque ſenectam.

FINIS.

Vertebat Ioſ. Iuſtus Scaliger Iul. Cæſ. Fil. intra quinque dierum ſpatium.

EIVSDEM ANNOTATIONES *IN ΓNITIA ORPHEI.*

HIc liber non proprie ſunt ὕμνοι ſed τελεταί. nam in Hymnis natalia, geſta & eiuſmodi narrantur: hic verò tantum inuocationes Deorum, quibus vtebantur in myſterijs ij, qui ſacris cuiuſpiam Dei initiarentur; ſunt etiam ad depellenda adiecti. Quæ omnia tamen fiunt cognominibus myſticis. Sed Græci in hoc prorſus ſunt. Latine quidem *initia* inſcribi poteſt, vt reſpondeat Græco verbo τελεταί; ſed quia totum cognominibus Deorum conſtat, melius inſcribitur *Γndigitamenta*. Veteres enim Latini quos Græci vocant ὕμνους ipſi nominant *Aſſamenta*, quæ ſcilicet ſeparatim in aliquem Deum Canuntur, in quibus geſta & virtutes eius Dei celebrarunt, vt alibi fuſius diximus. At *indigitamenta* vocarunt in quibus Deorum cognomina varia eſſent. Eorum Græci duo genera fecerunt. nam κλητοὺς ὕμνους vocarunt auxiliarium & fauentium Deorum, ἀποτροπαίους autem nocentium, quæ vocat Virgilius *læua numina*, quorum primi ex vetere lingua Latina *Calatorium carmen*; alterum, *auerruncale* vocare poſſumus. Quare, vt dixi, quia omnia Latine reddere volumus, tametſi titulus Græcę inſcriptioni ὕμνων non reſpondet, tamen *indigitamenta* inſcripſimus; dictum autem *indigitare* pro indicitare, hoc eſt vocare. Nam *citatam plebem* dicebant quæ

illicitum vocata esset. Sic apud Varronem de lingua Latina. *quod pecus incitatum antiquum oppidum exigebant.* legendum potius, *inducitatum* : quod est non Varronis, sed cuiusdam veteris poëtæ ἀκροτίλτοτον. Et *citare* notum quid sit in forensibus & iudicialibus caussis, & *citatum instrumentum* nuncupatum. Ergo *indicitare*, quod erat incitare, & *indigitare* idem; vt *subicitare & subagitare* in Casina Plauti : vt *inicere* in Varrone pro inigere. Tanta est cognatio inter C, & G. sic *ingens* ex *incens*, quod scilicet censeri non potest nec æstimari. Sic apud Varronem citante Nonio, *quia ad amussim diu gens non erat.* Lege *Duigens* quod est *Duicensus* apud Festum, vt vetus Glossarum Sancti Germani.

Teniræ sunt Deæ, quas Festus ait à *Tenuira* ita vocatas. Ita Furias nominauimus. Sed veteres puto dixisse *Tesniras* vt *Cesnas*, & *Pesnas* & pleraque eiusmodi. Itaque *Tesniræ* erunt τεσάνειραι quæ homines puniunt.

Telamo seu *Tellumo* idem est. Quos Gręci ἄτλαντας παρὰ τὸ τλῆναι vocarunt eos Latini *Telamones.* Sed vt τελαμὼν Gręcvm est idem ipsum παρὰ τὸ τλᾷν: & *Tellamo* apud Varronem citante Augustino quamuis ex Tellure deductum quasi χθονιὸς θεὸς, tamen & ipse eandem originem habet: Nam & *Tellus* ipsa siue *Tellumo* παρὰ τὸ τλᾷν, vel vt vetustissimi Græci τελάω, vnde *tello* Latinorum, quod posteris dictum *tollo* E, in O. vt *Elera, olera: hemonem, homonem* &c. & geminata consonante nam veteres non geminabant consonantes; quin & ipsum Græcorum antiquum τελάω peregrinum est; est enim vt infinita alia ex Syriaca

Lingua; nam in ea *Tal* est τλᾶν; vt ἔρα Syriaco *era*, Arabes & Hebræi *Erd*, quo nomine omnes pene ita vocant.

Ambarualis Neptunus quod ambiat arua

Empanda pro Cerere Varro apud Augustinum, & Festus.

Dis ex Græco Δεὺς pro ζεὺς. vnde patrius casus Δεός. Vnde *Dijouis* apud Varron. postea D perijt, vt *Dianus, Janus* vnde Diana mansit ἀπὸ τοῦ Δεύς. Nos in *Joue* vt etiam in multis alijs communem opinionem secuti sumus à *Juuando*.

Februus est à Græco φοιβάζειν, φοῖβος. Ita igitur Phœbum vertimus.

Nerienes, Mauortis cognomen, Sabinum vocabulum ἀπὸ τοῦ νεῦρα, aliquando videtur significare Deam comitem Martis. Itaque putamus nihil esse quam νηρείδα vel νερείνη Neriene Galathea.

Parunda. Varro apud Augustinum, Græci εἰλιθυίαν vocant ἀπὸ τοῦ ἐλεύσειν quod facile accedat iuuãtibus puerperis vel quod facile viam det partui, hoc ad verbum esset Latine *Venilia*, quæ est à veniendo, vt ait Varro sed alia est Dea. nos non respicimus potestates eorum numinum, sed nomina tantum. Inuocabant & *Nummeriam Deam*, vt ait Varro de liberis educandis, quod *numerè* pro ταχέως dicunt, itaque τὴν ὠκύτοκον *Nummeriam* vertimus.

Viræ sunt nymphæ vt alibi ex Festo diximus, quasi χλωρίδες. Querquetulæ δρυάδες.

Mammuria est μνημοσύνη. Mammurius Veturius, seu Mammuria Veturia vide Varronem.

Carmentus est vetus Menuria, vt vult Varro.

Nouensiles Camenæ. Dij Nouensiles, vel, Nouensides, sunt nouem dij vna sedentes: à quo nomen habent apud Sabinos. Quinam sint illi, vide diuersas opiniones, quas ex veteribus scriptoribus adducit eruditissimus auctor Arnobius. Nouensiles Camenæ nihil aliud sunt quam ἐννέα μοῦσαι.

Mustea Venus. Vide Varronem.

Lucumones apud Festum videntur esse Genij infestantes loca, ad quæ veniunt, quod proprium est Larium. Sed alibi diximus Lucumones nihil aliud esse quam λυκάονας.

Grundulij & *Grundules* Larium cognomentum omnibus impositum vide Cassij Hemionis locum apud Diomedem.

Cortumio est visus intimus. Cortumio Iuris dicimus ὀφθαλμός.

Juritis ἡ θέμις. Gellius, quamquam apud Gellium legi poterat *Quiritis*; Id est λογχάτης θεά Lycophroni.

Fasta Dea. θέμις, Fas θέμις, Nam Fasti duæ quibus θέμις fieri.

Mulciberi. Ita μειλιχίου θεοῦ vertimus. Nam Mulciber à mulcendo, sed id cognomen præcipue Vulcano attributum, quia igni..... sic quod igni domitum est Homerus vocat μειλιχόμυθον, & alibi dicit πυρὶ μαλακομύθῳ.

Moneta est μνημοσύνη à monendo dicta.

Manij Genij αἰδοῖ δαίμονες Inui κακοί, nam Inuus ὁ ἐφιάλτης Seruio.

Brumus est βρῦμος & Brumalia eius festa & bruma

αἱ χει-

αἱ χειμεριναὶ ἕδραι quia circiter id temporis incidebant Bachanalia.

Græca Nemesis Græcam vocamus quia non habet nomen Latinum vt ait Plinius, tamen nihil aliud est Nemesis quam Vorticordia. Sed & Venus Vorticordia celebratur Romanis.

Mœsius & Maius idem, ideſt ὁ μέζων ὁ παλαιός. Vide coniectanea noſtra in Varronem.

Paluda eſt ἑλκεσίπεπλος. Vario ex Ennio:

Corpore Tartarino prognata Paluda virago:

Sed in Probo legitur *palude*: vt intelligatur & Minerua nata ex palude.

FINIS.

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.

In Æſchyli Prometheum

A Q. S. Fl. Chriſtiano conuerſum

PROLOGVS.

PAcuuius acer, & Rudinus Ennius,
Vtrique compar, ſiue maior Attius,
Alij, vetuſtas! docta ſi quos extulit
Scænæ, Latinas ex bonis Græcis bonas
Scripſere grandi oratione fabulas.
Verum venuſtas omnis, omnis gratia
Grandiloqua numeris obſitę innumeris periit,
Atque obſoleſcit, dum occupati in vnica
Orationis parte, numeros negligunt.
Contra poëtæ, noſtra quos aëtas dedit:
Omitto quærere, an poëtę, & muſici,
An muſicorum ſtrepera mendicabula:
Nam ſint ne, ciccum, nec ne, non interduim.
Illi igitur, inquam, ſeu poëtæ, ſiue non,
Satis modorum diligentes, cęterum
Sermonem iniquo penſitant examine.
Laſciuiaque non ferenda, neſcij
Qua priſci honoris parte ſeruetur tenor,
Graij Cothurni nobilem, catam, grauem,
Tubę virilis intonatam incentibus,
Neruis adultam, & viribus Tragœdiam

Deartuarunt voce languifici ſoni,
Orationis nuperæ nouitiæ
Stilo pedeſtri, & femininis næenijs.
Homunciones hoc venuſtuli, & cati
Sibi videntur, hoc beati, ac diuites,
Suadæque alumni, & Venerij nepotuli.
Adeoque poſitum vel ſibi in medio putant
Tractanda in arte muſica palmarium.
At Gratiarum pectus abſtruſum, optimus,
Docte expolitus, atque liberaliter
Inſtructus omni literarum copia
Poeta noſter inter hos medium ferit.
Veterum neque illi ignaua negligentia
Placet, aut nouorum obſcura diligentia.
Florem leporis ſcænici, atque muſicæ
Vtroque, numeris temperauit, & ſtilo,
Priſcis poetis comptior, melior nouis.
Nunc ego, quid adſum, quamve rem veni, eloquar.
Fauete linguis vos, & animum aduortite.
Deſmota Græca eſt Æſchulu Tragœdia.
Poeta noſter vortit illam barbare.
Illamque opimam & vberem facundiam
Et ſcriptione eſt aſſecutus & ſtilo:
Vt ne quid inibi poſſit inuenirier
Errore omiſſum, ſiue perperitudine,
Hanc ergo vobis fabulam è vetere nouam
Adporto. tantum eſt. Vos valete, & viuite.

EIVSDEM

In citatos non reſpondentes.

Proſcripſit tua téque, quòd citatus
Non reſponderis, optimus Senatus.
Non aſſis facis, & grauem tremendi
Legem carminis, ac ſeuera iuſſa
Tantùm verba putas: notas honoris,
Famæ ſtigmata, nominis lituras
Speras olim abolere poſſe; fruſtra.
Cùm vulnus coijt, manet cicatrix;
Vtque infamia vulnus eſt honoris;
Sic ignominia eius eſt cicatrix.

SELECTA EPIGRAMMATA
E
GRÆCORVM FLORILEGIO
ET A
IOSEPHO IVSTO SCALIGERO
IVL. CÆS. FIL.

Latinè verſa.

EX LIBRO PRIMO.

In vitam humanam, TIT. XIII.

POSIDIPPI, *siue, vt alijs placet,* CRATETIS CYNICI.

Epigr. Ποίῳ τῆς βιότοιο. &c. pag. 16. Edit. H. Steph.

Quod vitæ insistemus iter, si plena tumultu
Rebus & implicitis sunt fora, cura domi.
Rura labor multus circumstat: in æquore terror,
At peregre, siue es diues, vbique times.
Sin pauper mœres, viuis cum coniuge, curis
Non sine eris: vita es cœlibe, solus eris.
Sollicitus cum prole; orbus sine prole: iuuenta
Consilio, sed vi cana senecta caret.
Alterutra istarum sors optima denique, vel non
Nasci, vel natum sic cito obire diem.

In Deos, TIT. XXXVII.

ANTIPATRI

Epigr. Εὔκολος ἑρμείας &c. pag. 56.

Mercurius, pueri, minimo placabilis. Ille
Lacte, vel agresti melle litatus erit.

Non sic Alcides. Aries, aut agnus opimus
Poscitur; aut aliquo de grege lecta pecus.
Dicis: at ille lupos arcet; quasi referat, vtrum
Custos, anne rapax perdat ouile lupus.

In Iudices. TIT. XLIII.

INCERTI AVTORIS.

Epigr. Θαρσαλέοι κελτοὶ &c. pag. 64.

Audaces Celtæ Rheno acri flumine primum
Explorant natos, neque enim pater ante vocatur,
Quam puerum sancta lotum conspexerit vnda.

In Ebrietatem. TIT. XLVIII.

ANTIPATRI.

Epigr. Μηδ' ὅτ' ἐπ' ἀγκύρῃ &c. pag. 68.

Seu tibi fundatam puppim tenet anchora, siue
Portus habet, noli credere, nauta, mari.
En portu submersus Jon perit: ille natando
Ducere non potuit brachia vincta mero.
O qui naue vehis, potum fuge: pontus Jacchum
(Tyrrheni ius hoc instituere) fugit.

INCERTI AVTORIS.

Epigr. Οπρὶν ἀεὶ βρομίῳ &c. pag. 69.

Ille prius Bromio titubans vestigia rore,
Ille comes Bacchis semicaper Satyrus,

En paria

En paria ærata deuinctus compede crura,
Nunc nato Thetidis fabricat arma Deæ.
Non quidem honorato defungitur ille labore,
Sed miserum hanc vitam sustinet arte suam.

INCERTI AVTORIS.

Epigr. Γῆ σοι κεῖνα κώπελλα &c. pag. 69.

Nunc vbi sunt calices, vbi quos iaculare solebas
Thyrsos, & potus, Faune petulce, tui?
Quis limæ admouit? quis vinclis induit artus?
Quem Bacchi cunas conuoluiisse ferunt.
Pauperies, durisque vrgens in rebus egestas,
Vulcano fumum me bibere illa dedit.

In Naufragium, TIT. LV.

ARGENTARII.

Epigr. Ἐρραύσθης ἠλεῖα. &c. pag. 74.

Potantum in rixa crepuisti, fracta, tuumque
Fudisti toto ventre, Lagena, merum.
Aspera nam saxi vis eminus incidit in te
Non Iouis, at Iouii missa repente manu.
Riserunt ictam, qui te videre sodales,
Et sonuit mistus plurima turba iocis.
Non ego te doleam Bacchum peperisse, Lagena,
Hoc factum Semelæ par erit atque tibi.

In Auaros Tit. xxciv.

STATYLLII FLACCI.

Epigr. χρυσὸν ἀνὴρ εὑρὼν &c. pag. 116.

Quidam auro inuento laqueum abijcit, alter vbi aurum
Non reperit, nectit quem reperit laqueum.

EX LIBRO SECVNDO ANTHOLOGIÆ.

In Astrologos Tit. vi.

NICARCHI.

Epigr. Εἰς ῥόδον εἰ πλεύσοι. &c. pag. 132.

Vtrum adeunda Rhodos consultus Olympicus augur
Soluendæque foret quæ via tuta rati.
Sit primum noua nauis, ait, discedere bruma
Parce, sed æstiuo sidere vela dato.
Hoc bene si faxis, huc ibis tutus, & illuc
Si non piratis obuia præda venis.

In Temulentos. Tit. xxxiv.

INCERTI AVTORIS.

Epigr. Ἡγεῦς ὁ βάκχῳ κωλίκων &c. pag. 160.

Pernicies ealicum Baucis, dum forte iaceret
Ægra, Ioui tales concipit ore preces:
Si morbi dura hæc incendia fugero, centum
Soles de puro non nisi fonte bibam.

Sobria, temetoque carens; poſt functa periclo
Luce illa tali cogitat arte dolum:
Quod verſat manibus, per crebra foramina cribrum
Inſpicit, & ſoles callida mille videt.

Facetiæ conuiuales, TIT. XLVII.

MACEDONII

Epigr. Ηθελον ὁ χρυσὸν τε καὶ &c. pag. 176.

Optarim mihi non aurum, non oppida terræ,
Non quas Thebarum iactat Homerus opes,
Verum vt plena meo ſpument mihi pocula Baccho,
Summaque perpetuus proluat ora latex.
Semper amicorum circum potante corona,
Et vitem agricolæ falce premente colant.
Hæc, quas teſtor, opum ſunt argumenta, valete
Faſces, cum teneo pocula plena manu.

EX LIBRO TERTIO
ANTHOLOGIÆ.

In claros viros TIT. I.

IN PLATONEM.

Epigr. Σοφροσύνῃ τοσοφέρων &c. pag. 191.

Juſtitia ante omnes præſtantior atque pudore
Dius Ariſtocles hac requieſcit humo.
Si cui ſupra alios magnum ſapientia nomen
Fecit: maius habet, nec comes inuidia eſt.

In Infantes, TIT. IX.

AGATHIÆ.

Epigr. Αβάλε μηδ' ἐγλύοντο &c. pag. 221.

O si nec tedæ, nec lecti iura fuissent,
Nulla puerperij tela tremenda forent.
Nunc sedet, & lentos expectat fœmina partus,
At duro examinum ventre moratur onus.
Iam tres circumagens orbes lux explicat, ex quo
Frustratur nascens irrita vota puer.
Sit tibi, chare puelle, leuis non terra, sed aluus
Te premit hæc, terra est nec subeunda tibi.

In Senes, TIT. X.

ANTIPHILI

Epigr. Νεκροδόκοι κλιντῆες &c. pag. 223.

Dum Philo sandapilam senio grauis ædibus effert,
Exigua solitas vt stipe quærat opes.
Iniusto sub fasce ruit, prodire caducæ
Momentum morti cana senecta dabat.
Sic quem sæpe senex alijs portare solebat,
Imprudens capulum sustulit ipse sibi.

In Temulentos TIT. XX.

INCERTI AVTORIS.

Epigr. Μορτάδα τὴν ἱερᾶς &c. pag. 242.

Mortas anus, quæ tot duxi, dum vita manebat,
Ad ſacros Bacchi pocula plena lacus,
Puluere non condor; tumuli vice ſuaue peractæ
Vitæ argumentum doliolum impoſitum eſt.

ANTIPATRI SIDONII.

Epigr. τῆς πολιῆς τόδε σῆμα &c. pag. 243.

Longæuæ ſunt buſta Maronidos: inque ſepulchro
E ſilice eſt fabra ſculptus ab arte calix.
Multibibax & multiloquax anus hæc neque natis,
Sed neque natorum paupere patre gemit.
Hoc vnum eſt, quod flet vel buſto condita; Baccho
Vas habile hoc, Bacchi quod ſit inane, gemit.

LEONIDÆ.

Epigr. Μαρωνὶς ἡ φίλοινος, &c. pag. 243.

Nex doliorum, temulenta hic conditur
Anus Maronis. ſculptus eſt tumulo ſuper,
Cunctiſque noſcitandus Atticus calix.
Nunc vel ſepulta non viro aut natis ſuper
Flet, quos reliquit rerum egenos omnium:
Illud flet vnum, quod calix inanis eſt.

ARGENTARII.

Epigr. Ἡ βρόμιον τέρξασα &c. pag. 243.

Quæ Bacchum, quam quæ nutrix lactauerat Ino,
Plus dilexit, anus garrula, Aristomache,
Postquam mandata est tumulo, terramque subiuit
Mortua iam, multo iamque operata mero:
Huc Minos, ait, huc vrnam mihi defer inanem,
Vt rores haustos ex Acheronte feram.
Nam perijt mihi virginitas. Hæc falsa locuta est,
Dolium apud manes nempe videre volens.

ANTIPATRI.

Epigr. Οὐκ οἶδ' εἰ διόνυσον &c. pag. 243.

Ergo vtrum accusem, Bacchumne, incertus, an imbrem,
Nescio. lapsantes fallit vterque pedes.
Ecce, redis potus dum rure, Polyxene, funus
Condere, laboso præcipitate iugo.
Æolide & Smyrna situs es procul. Ebrius ergo
Quisquis erit, pluuium nocte veretor iter.

DIOSCORIDIS.

Epigr. τὴν τίτθην ἱέρων &c. pag. 243.

Hic Hieron amitam Silenida, pocula dura
Vincere quam duro non potuere mero,
Rure suo sepelijt functam: vt vel mortua, Bacchi
Nunc propius gratos stet tumulata lacus.

In eos qui naufragium passi sunt, TIT. XXII.

PHILIPPI.

Epigr. Ἠπείρῳ μ' ἀποδοῦσα &c. pag. 248.

Exceptum terra, sæui maris, improbe fluctus,
Jactas me ludum, quisquiliasque tuas.
Naufragium ne vni mihi casso luce minatur
Terra, nec a scopuli mors mea tuta metu est.
Quin potius me condis aquis, vel reddis arenæ
Nec defraudatur funere terra suo.

In iuuenes, & puellas, TIT. XXIII.

SIMONIDIS

Epigr. Αἰ, αἰ, ὡς βαρέα &c. pag. 261.

Ah ah dira lues, nam quæ iuuenilibus annis
Jnuidia, ætatis perpete flore frui?
Nam prius orbasti Timarchum lumine vitæ,
Quam nuptæ potuit ora videre suæ.

In Philosophos TIT. XXXII.

ANTIPATRI IN PLATONEM.

Epigr. Γαῖα μὲν εἰν κόλποις &c. pag. 288.

Terra sinu magni complectitur ossa Platonis,
Ast anima ordinibus sancta recepta Deum est.

Cuius Ariſto pater, fruitur qui luce Deorum:
Quem bonus admirans vel procul omnis amat.

IN EVNDEM

Epigr. Αἰετέ, τίπτε βέβηκας &c. pag. 288.

Cuius age inſidis tumulo regina volantum?
Curve Deum æternam ſuſpicis aſtra domum?
Vmbra Platonis ego: cæli hic ad templa volauit:
Terrenum tellus Attica corpus habet.

DIOGENIS LAERTII IN EVNDEM.

Epigr. Καὶ πῶς, εἰ μὴ φοίβος &c. pag. 289.

Ni Plato de Phœbo Græcis foret editus, ecquis
Qui morbos animis arte leuaret, erat?
Nam veluti morbos ſatus hoc Æſclapius omnes
Corporeos, animæ ſic leuat ipſe Plato.

EIVSDEM IN EVNDEM.

Epigr. Φοίβος ἔφυσε βεβῶς. &c. pag. 289.

Eſt Plato de Phœbo ſatus, eſt Æſclapius, ambo:
Hic animi vt medicus, corporis ille foret.
Connubiale epulum celebrans migrauit in vrbem,
Quam Iouis in patria condidit ipſe ſibi.

EX LIBRO QVARTO

In effigies veterum & heroum quorundam.

TIT. VIII.

IN FORTITVDINEM THESEI
Et Tauri Maratonij.

Epigr. Θαῦμα τέχνης ταύρου &c. pag. 311.

Artis opus miræ ſpecies taurique virique
Vir taurum ducens ilia torta premit.
Inflexa ceruice, manuque obnixus vtraque
Hac nares, illac cornua preſſa tenet.
Iamque pedes labefecit. At hæc vi victa domantur
Sublapſi retro colla ſupina feri.
Si quid conijcimus (tanta eſt vis artis) anhelus
Vir ſudore fluit, ſpirat in ære fera.

GEMINI, IN STATVAM SALMONEI.

Epigr. Χείρ με πολυκλείτου &c. pag. 311.

Salmoneus ego ſum, Polycletæ opus: ille ego magnus
Salmoneus, telis qui Iouis obſtrepui,
Rurſus apud manes vexor. mutamque peroſus
Formam, fulmineo cælitus igne petit.
Parce animis, fulmen preme Iuppiter, en ego inane
Signum. cum muto bella quid ære geris?

INCERTI AVTORIS

Epigr. Μὴ τρέσῃς ὅτι τόξον &c. pag. 314.

Quod tenſos arcus, infeſtaque tela, ſagittas
Ante meos poſui cote ſubacta pedes,
Quod clauam geſtat manus, hoſpes parce timere,
Quodque humeros pellis hirta leonis obit.
Ipſe malos tantum, non omnes lædere noui,
Et poſſum ærumnis eripuiſſe bonos.

In Heroinas, TIT. IX.

THEODORIDIS IN STATVAM NIOBES.

Epigr. Στῆθι πέλας, δάκρυσιν &c. pag. 316.

Siſte gradum, ſiſte hoſpes, inexpletiſque tuendo
Magniloquæ Niobes illacrimare malis.
Cuius humi telis natorum corpora bix ſex
Huic Phœbus, Phœbi ſtrauit at inde ſoror.
Ambiguæ hæc inter ſilicem carnemque figuræ
Fit lapis, & Sipylus caule ſonante genuit.
Vis morbi in lingua eſt mortalibus inſita, ſæpe
Natum ex infreni garrulitate malum eſt.

In deorum dearumque ſtatuas. TIT. XII.

DEMOCRITI IN VENEREM CVM è mari emergeret.

Epigr. Κύπρις, ὅτε ϛαλαίσσα &c. pag. 326.

Cum Venus æquorei ſpumis ſalis vda capillos
Edita purpureis nuda nataret aquis:
Vuidulos roſeo crines collegit ab ore,
Et ſalſas guttas ſtrinxit vtraque manu,
Hactenus extando qua fas. Si talis in vnda
Viſa fuit, Martis pectora turbet amor.

In Victoriæ ſimulacra, TIT. XXI.

POMPEII, in ſtatuam VICTORIÆ implumem Romæ: cuius alæ à fulmine ictæ.

Epigr. Ῥώμη παμβασίλεια &c. pag. 357.

Te nunquam amiſſis fugiet Victoria pennis,
Nec tua laus poterit, maxima Roma, mori.

EX LIBRO SEPTIMO. MELEAGRI.

Epigr. Ἡδὺ μέλος τὸ &c. pag. 448.

Dulce ſonant, mea Zenophile, tua carmina docto
Pollice, ſic faueat Pan mihi, dulce ſonant.

Quo fugiam te? me cingunt indagine amores,
Nec respirandi tempus & hora datur.
Vnde mihi formæ hæc aura appulit: aut ea Musa est,
Aut Charis est: eheu quid loquor? vror, amo.

Aliter.

Dulce sonas fidibus, sic dexter sit mihi Faunus
Zenophila, arguto pectine dulce sonas.
Heu quo te fugiam? circunstant me vndique Amores,
Et respirandi copia nulla datur.
Hinc forma, hic cantus, tuus hinc mihi se lepor offert.
Hinc. verum cuncta hæc quid moror? vror ego.

EIVSDEM.

Epigr. Νὴ τὸν ἔρωτα. &c. pag. 448.

Dispeream, Heliodora, tuos ni audire susurros
Malim, quam citharæ carmen Apollineæ.

INCERTI AVTORIS.

Epigr. Τίς, ῥόδον ὁ στέφανος &c.

Bacchine ipsa corona rosa est, dic, anne corone
Ipse rosa est? Minor est ipsa corona, puto.

MELEAGRI.

Epigr. Ο στέφανος καὶ κρατὶ &c.

Marcescunt sertæ circa caput Heliodoræ,
Est sertum serti sed tamen ipsa sui.

EIVSDEM

Epigr. Ηδη λευκόϊον θάλλει &c.

Jam florent violæ atque imbri narciſſus amicus:
Quæque altis gaudent lilia cana iugis.
Et tempeſtiuis iam florum floſculus annis
Zenophile Suadæ floret amœna roſa.
Prata quid ô vano florum gaudetis honore?
Suauior eſt ipſis ſancta puella roſis.

Aliter.

Jam canæ florent violæ, pluuiæque ſititor
Narciſſus: florent lilia ſparſa iugis
Et vernæ florum flos iucundiſſimus horæ,
Zenophila, Suadæ floret amica roſa.
Prata, quid, ah fruſtra florum ridetis honore?
Pulchrior eſt omni flore puella mea.

EIVSDEM

Epigr. Πλέξω λευκοίον, πλέξω &c. pag. 449.

Connectam violas, connectam mollia myrta,
Narciſſum & patulo lilia hiulca ſinu,
Corycioſque crocos, & purpureos hyacinthos,
Inſuper & vernę florea ſerta roſæ;
Vt tibi ab vnguento caput Heliodora fragranti
Halet odoratis apta corona comis.

Aliter.

Et plectam violas, & myrtis ſuauibus addam
Narciſſum, iungam lilia hiulca ſimul,

Nectam ſuaue crocum, texam vaccinia flore
Purpureo, plectam ſuauia texta roſæ,
Vt madidæ vnguento tibi floribus vndique inumbret,
Heliodora, tuas plexa corolla comas.

EIVSDEM

Epigr. Φαμὶ ποτ' ἐν μύθοις. &c.

Iudice me, argutis ſermonibus, ipſa, lepore,
Vicit vel Charites, Heliodora, ſuo.

EIVSDEM.

Epigr. Ὀξυδόαι κάνωπες. &c.

Sanguinis humani ſitientes, improba ſecla,
Apta alis paribus, vocifici Culices:
Zenophilæ placidum liceat dormire ſoporem,
Carnibus interea vos ſatiate meis.
Sed quid ego hæc dixi? fruſtra ſum. Animantia tetra
Gaudent in teneram figere roſtra cutem.
Ah, pecus implacidum, cœptis abſiſtite. ſi non:
Zelotypas in vos inſtruet ira manus.

EIVSDEM.

Epigr. Πταῖης μοι κάνωψ &c.

I, propera mandata, Culex. Velle ocius aurem
Zenophilæ, & tenui hæc murmure dicta ſona:
Te vigil ille manet: tu lenta, veternus amantum,
Dormis. Eia, vola, euge, canore, vola.

Sed placide eloquere hęc, ne forte vir excitus in me
Jram distringat, Zelotypasque minas.
Quod si illam adduces, spolium tibi grande leonis,
Et manibus dabitur claua gerenda, Culex.

EIVSDEM.

Epigr. Νὴ τὴν νηξαμένην &c.

Sic mihi ceruleo faueat Venus orta profundo,
Vt mollis molli proditur ore suo.

EIVSDEM.

Epigr. Εντὸς ἐμῆς κραδίης &c. pag. 450.

Te dudum vitæ vitam, doctissima fandi
Heliodora, meo pectore sculpsit Amor.

SIMONIDIS.

Epigr. Βοίδιον αὐλητρὶς, &c.

O Venus, emeritæ, tibicina, Boëdion, atque
Pythias, has zonas, has tabulasque tibi
Jnstitor & mercator, & vnde hæc cingula, & vnde
Hæ tabulę, potuit scire crumena tua.

MELEAGRI.

Epigr. Ανθοδίαιτε μέλισσα &c.

Cultrix floris apis, cur artubus Heliodorę
Jnsidens, natas vere relinquis opes?

Anne hoc significas, quod dulcia fellis amari
Corde sub infido spicula Amoris habet?
Anne hoc significas? hoc sic est, vt puto, sic est.
Hoc sed abi, iam sat nouimus istud, abi.

INCERTI AVTORIS.

Epigr. Καὶ πυρὶ καὶ πρηστῷ με &c.

Me niue, me flammis, me fulminis igne lacesse:
Per iuga, per freta me, si lubet, alta trahe.
Non vincar; nam qui rapido torretur amore,
Non queat, infesto cum tonat, igne peti.

Aliter.

Me niue, me flamma, me, si libet, impete sacro
Fulmine per præceps, per maria alta rape.
Depositum curis, domitumque Cupidine sæuo
Flamma nec à summo missa Tonante quatit.

MELEAGRI.

Epigr. Τὸ σκύφος ἡδὺ γέγηθε &c.

Suaue renidet, & hoc vno se nomine iactat
Zenophile admouit quod sibi labra, calix.
O si ductim animam nostram prius ebibat ipsa
Consertis labris ad mea labra suis.

EIVSDEM

Epigr. Κηρύσσω τὸν ἔρωτα &c.

Acer Amor lecto paribus se sustulit alis
Prima luce. Quis, ô, dicite, vidit eum?

Dulce

Dulce puer lacrimat, petulans, ſinumque renidet:
Aligero ex humeris picta pharetra ſonat.
Sed patre quo genitus, nil dum ſcio. Lucidus æther,
Terra ferum, & pontus progenuiſſe negat.
Oderunt omnes omnino. At quærite, ſi quæ
Incautis animis retia tendit adhuc.
Atque eccum in latebris. Video iaculator. In ipſis
Zenophiles oculis, ô fugitiue, lates.

EIVSDEM

Epigr. Πωλείδω καὶ μαθὼς &c. pag. 451.

Væneat, & gremio requieſcens matris in ipſo:
Væneat. Indomitum cur genus iſtud alo?
Et ſimum, & volucre eſt, & acutos imprimit vngues,
Et riſu in medijs fletibus ora quatit.
Præterea durumque, loquaxque, & lumine vibrans,
Quem neque manſuetum dixerit ipſa parens.
Totus prodigium. Sed væneat. Inſtitor, huc ſis,
Si tibi mancipium cura parare, veni.
Flet tamen ecce. Bono animo es. Te non ego vendam.
Hic cum Zenophila viue ſimulque mane.

EIVSDEM

Epigr. Εἶπε λυκαμβίδι δορκὰς. &c.

Dorcas, ei, quæ ſe ſimulabat amare, Lycæni,
Dic, capta es; Patuit tempore fictus Amor.

MELEAGRI.

Epigr. Νὺξ μακρὴ, καὶ χεῖμα &c.

Nox media eſt & ſæuit hiems: media occidit vndis
Pleias: ego ad Dominæ perpluor imbre fores.
Vror amore Helenes. Nam ſunt ea tela doloris,
Non amor, è rapido quæ iacit igne Venus.

POSIDIPPI, aut ASCLEPIADIS.

Epigr Αὐτοὶ τὸν ἀπαλὸν. &c.

Ipſi viderunt Irenj corpus Amores,
Et Cypriæ thalamos deſtituere Deæ,
Emendatum opus ad talos à vertice, Signi,
Et caſtigatæ virginis inſtar habens.
Hinc in mortales, neruo ſtridente, ſagitta
Non vna ex illo tempore miſſa fuit.

MELEAGRI.

Epigr. Ζηνοφίλα καλὸς μὲν &c. pag. 452.

Concubitus Venus illecebras, Amor ipſe decorem
Zenophilæ, Charitum ſal Charis ipſa dedit.

EIVSDEM

Epigr. Ναὶ μὰ τὸν βύπλόκαμον &c.

Per Thimus tortos, qui me cœpere, capillos
Membraque per Demus insidiosa mihi:
Iliados per ego illecebras, vigilemque lucernam
Hanc, mea quæ madidi carmina multa bibit:
Parua mihi in labris nota vulneris ecce relicta est.
Quod si vis, modo dic, expuam & illud, Amor.

ASCLEPIADIS

Epigr. Αἱ σάμιαι βίττὼ &c.

Annion & Bitto Samiæ genitalia nolunt
Legitimo Veneris gaudia iure sequi.
Transfugiunt tantum ad præposteræ. Ne tibi gratus
Sit coitus sancti transfuga, Cypri, furor.

EIVSDEM.

Epigr. Τῷ θαλλῶ δίδυμη με, &c.

Me rapuit Thallo gemina. Ah ego tabeo cernens
Tale decus, qualis cera sub igne cadit.
At nigra est, quid tum? carbo quoque. Si tamen illum
Igne foues, lux vt fulget hiulca rosæ.

POSIDIPPI

Epigr. Λίσσομ' ἔρως, τὸν ἄγρυπνον &c.

Te per ego noſtræ ſupplex rogo carmina Muſæ,
Heliodora, meo pectore cedat Amor.
Perque tuos arcus, qui iam petiere nec vllum,
Tantum in me dociles mittere tela ſua.
Si pereo, vocem teſtantia carmina linquam:
Aſpicis, vt morti me dedit, hoſpes, Amor.

Aliter.

Si ſupplex te Muſa mouet mea, cura faceſſat,
Quam vigilem in nobis Heliodora ſerit,
Acer amor. Per te, per ego tua maxima tela,
Non alium, quam me, docta ferire, precor.
Sin morior, teſtes en iſtas linquo lituras
Quantum homicida poteſt, aſpicis hoſpes, Amor.

AGATHIÆ SCHOLASTICI.

Epigr. Εἰ φιλέῃς, μὴ πάμπαν &c.

Quiſquis amas, caue ſis deiecto pectore fractus
Supplicibus ſoluas flebilis ora modis.
Propoſiti ſolidi tibi cura ſit, & tibi conſtent
Lumina contracto parca ſupercilio.
Nam nimis elatos contemnit fœmina faſtus,
Et nimis abiectum ridet amica virum.
Ille peritus erit, quicunque hæc miſcet, amator;
Et modico in faſtu pectora fracta gerit.

PAVLI SILENTIARII

Epigr. Χρύσεος ἀφαύστοιο διέτμαγλυ &c. pag. 453.

Aureus intacti temerauit vincla pudoris
Jupiter, vt Danaës ferrea tecta subit.
Fabula sic loquitur, me iudice. Ferea septa
Omnipotens aurum, duraque vincla domat,
Hoc hoc nempe feras, hoc ænea clauſtra reſignat,
Hoc frangit faſtus, dura puella, tuos,
Hoc frigidam Danaëm lentauit. ſi quis Amator
Fert precium, tibi ne ſupplicet, alma Venus.

AGATHIÆ SCHOLASTICI

Epigr. Τὸν σοφαρὸν πολέμωνα &c.

Quod Polemo ille facit, Glyceres qui coniugis aufert
In Thymela crines, docte Menandre, tua.
Hoc nouus inſtituit Polemo meus. Ille Rhodanthes
Audaci cultas abſtulit vngue comas.
Criminibus Tragicis mutauit Comica geſta,
Inflixit teneræ verbera ſæua cuti.
Ah ſcelus indignum! Noſtros miſerata dolores
Quod tantum admiſit turpe puella nefas?
Proh dolor. Exſculpenſque oculos radicitus ambo
Inuidiæ informes duxit in ore notas.
Si tamen is fuerit Miſumenos: aſt ego contrà
Dyſcolos, aſpiciens nec Periciromenen.

EIVSDEM.

Epigr. Εἰ καὶ νεῶν πολίη σε &c.

Quamuis cana ætas iam te tepefecit, & in te
Ille cupidinei mucro furoris hebet:
Debueras iuuenum curas miſereſcere, eorum
Expertus noxis cum, Cleobule, faces,
Nec ſuper aſſuetis ſtomachari rebus, honeſtum
Fœminei capitis nec populare decus.
Ergo momento nunc illi verſus in hoſtem es,
Quæ te olim potuit patris amare loco.

PAVLI SILENTIARII.

Epigr. Μέχρι τίνος φλογέεσσι &c. pag. 454.

Quatenus hoc, nobis vt ſuffuremur ocellos,
Alter & alterius lumina ſeruet, erit?
Cura fatenda palam eſt. Si quis tamen hoſtis Amoris
Aut dicto, aut facto vim parat atque dolum,
Enſe malis noſtris medeamur. Scilicet vna
Suauius eſt nobis viuere, itemque mori.

AGATHIÆ SCHOLASTICI

in Ariadnem fidicinam

Epigr. Εἴ ποτε μὲν κιθάρης &c.

Plecta gerens, citharæ tetigit ſi fila canoræ
Æmula Terpſichores orſa canit fidibus,
Grandiloquam Tragico vocem ſi rumpit hiatu
Melpomene bombos exprimit ore graui.

Si mota eſt formæ lis de certamine, victam
Cyprida vel iudex dixerit ipſe Paris.
Sed melius taceam, ne Bacchus inaudiat, ac ne
Concubitus furient hunc, Ariadna, tui.

MACEDONII CONSVLIS

Epigr. φωσφόρε, μὴ τὸν ἔρωτα &c.

Parce Cupidineo, nec te vicinia Martis
Mitia dedoceat pectora, parce ſacro.
Atque vt apud Clymenem ſeruans Phaëthonta decorum
Curſor ab exortu, Phoſphore, lentus eras:
Sic, mihi quæ cupido vix ſe offert, nocte ſub iſta
Vt ſub Cimmerijs, lente morare, precor.

EIVSDEM.

Epigr. Λῆξον ἔρως καρδίης &c.

Cor ſolum & iecur excipias. In cætera membra,
Acer Amor, ſi vis mittere tela, licet.

EIVSDEM.

Epigr. Ελκος ἔχω τὸν ἔρωτα &c.

Eſt mihi vulnus Amor. Sanies mihi manat ab illo
Lacrima. Inexhauſto culpa liquore madet.
Reſpirare malum nec me ſinit, ipſe Machaon
Membra ſalutifera nec mihi mulcet ope.
Telephus eſſe volo, tu ſis mihi fidus Achilles.
Curam, leſiſti quæ prius, ipſa leua.

PAVLI SILENTIARII

Epigr. Εἰπὲ τίνι πλέξεις ἔτι &c. pag. 455.

Dic cui disposítos properes ornare capillos?
Cui curare vngues, cui nitidare manus?
Cui colis excoctis conchyli perlita succis
Pallia, formosa tam procul à Rhodope?
Queis oculis mea te Rhodope non conspicor, illis
Vsurpare diem non ego posse putem.

MACEDONII CONSVLIS

Epigr. τὴν πόθῳ κλαίουσαν &c.

Flentem olim Niobem contemplans forte bubulcus
Obstupuit, posset si lacrimare silex.
Contra tam longæ gemerem qui noctis in vmbra
Euippæ viuus non lapis indoluit.
Hoc facit acer Amor curam partitus vtrique
Et Niobæ à natis, & mihi ab igne meo.

PAVLI SILENTIARII

Epigr. Χρυσῆς εἱρύσασα μίαν &c.

Legerat aureolo Doris de crine capillum
Ex illo palmas vinxit vtrasque mihi.
Risi equidem primo. Nodos mihi Doridis illos
Visus erat facilis soluere posse labor.
Mox gemui, postquam non rupi vincula, tanquam
Artus strinxisset dura catena meos.

Et nunc

Et nunc infelix vno aptus crine, potentis
Imperio Dominæ, quo trahit illa, ſequor.

EIVSDEM

Epigr. Ὅπειν ἀμαλθάκτοισιν &c.

Ille ego mente fera qui quondam pubere in æuo
Flexanimis Paphiæ legibus aſper eram,
Ille Cupidineis imperuius ante ſagittis,
Jam ſenior tua me ſub iuga mitto, Venus.
Tu cape me, & gaude. Non tam prius inclyta malo
Heſperidum, quam nunc victa Minerua tibi eſt.

EIVSDEM.

Epigr. Ναὶ τάχα ταντα λέης &c. pag. 456.

Næ quæcunque videt Acheron ſpectacula pœnæ
Tantaleæ noſtris ſunt leuiora malis.
Nam nullo prohibente, ſuis tua labra, videns te,
Conſereret, verna lucidiora roſa,
Tantalus ærumnoſus. At huic lapis imminet: illum
Horret. Ita eſt. Iterum ſed nequit ille mori.
At nobis viuis liquantur membra furore
Viribus exhauſtis mors propiorque venit.

EIVSDEM

Epigr. Εσβέδη φλογερὸν πυρὸς &c.

Dilapſa eſt mea flamma, nec amplius æſtuo morbo,
In Veneris cineres ſed tepefactus eo.

Ossibus & penitis nuda cute, mentis & imis
Sensibus insinuans errat anhelus Amor:
Victima sic postquam est in sacris igne vorata,
Sponte sua residet, cum tepet esca, furor.

EIVSDEM.

Epigr. Ωμοσα μιμνάζειν στο &c.

Jurabam sancte, bis sex, pro Jupiter & DI,
Lux mea, luciferos velle carere tui.
Non potui. Visa est lux longior altera bis sex
Mensibus: adiuro teque tuumque caput.
Tu, ne perscribant ultricis in æquore chartæ
Hoc, quod iuraui, rite precare Deos.
Atque tuis mulce me, blanda, leporibus, vt ne
Me superum perdant & tua flagra simul.

EIVSDEM.

Epigr. Δικλίδας ἀμφετίναξεν &c.

Me verbis Galatæa malis incessit, vt in me
Impulit iratas vespere, sæua, fores.
Hoc scitum frustra est, iniuria soluit amores
Nam furijs stimulos subijcit illa meis.
Annum iuratus dixi procul abfore ab illa;
Ast, proh DI, primo hanc mane precator adi.

EIVSDEM

Epigr. Ησὺν ἔτι φηνόπωρον &c. pag. 457.

Et tuus Autumnus alieni Veris honores,
Æstates alias & tua vincit Hiems.

EIVSDEM.

Epigr. κεκρύφαλοι σφίγγουσι τιὼ &c.

Reticulo crinis premitur tibi? Differor æstu.
Hæc mihi turrigeræ forma videtur Opis.
Intectum caput est? Mentem mihi funditus omnem
Excutit ex toto pectore flaua coma.
Vela tibi condunt suspensos candida cirros?
Nihilo languidior cor mihi flamma coquit.
Tres formas stipat Charitum pulcherrima triga.
A totidem formis singula flamma fluit.

EIVSDEM

Epigr. φεῦ, φεῦ ὁ τὸ λάλημα &c.

Proh dolor, alloquiumque & visum liuor ademit,
Tecta supercilio verba loquente sua.
Nos stantes propius nutus miramur aniles,
Lumina vt Inachius multa bubulce tua.
Sta: circumspectans obserua: ringere frustra.
Explorare oculis intima nostra nequis.

EIVSDEM

Epigr. Μηκέτι τὸς πλήξῃς &c.

Fruſtra aliquis paueat fera tela Cupidinis. Ille
Totum in me pharetrę iam vacuauit onus.
Fruſtra etiam aſſultus alarum. Nam mihi poſtquam
Impoſitis pedibus pectora preſſit Amor,
Firmus inherebit, ſtabiliſque: neque inde faceſſet,
Quando in me pennas abſcidit ille ſuas.

EIVSDEM

Epigr. Οὔτε ῥόδον στεφάνων &c. pag. 458.

Vt roſa non minor eſt ſerto: ſic veſtibus ipſis
Non es, gemmatis reticuliſque minor.
Candorique tuo baccata monilia cedunt,
Impexiſque auri flaua nitela comis.
Inda quidem rutilos Hyacinthus fulgurat ignes
Luminibus cedat ſed tamen ipſa tuis.
Roſcidulum decus oris, & emendata loquelę
Suada tua, Veneris quid niſi ceſtus is eſt?
Cuncta hęc me furiant; ſed me ſolantur ocelli:
In quis ſpes ſedes fixit amica ſuas.

EIVSDEM

Epigr. τὸν πρὶν ἐνεσφράγισεν &c.

Illa tui vultus quondam preſentis imago,
Quam prius in noſtro pectore ſculpſit Amor,

Expuitur tibi: me miseram: verum vna decoris
Corde meo species stat mihi scripta tui.
Scilicet hanc Orco hanc ostendam barbare Soli,
Criminis vt vindex Cressa sit vrna tui.

EIVSDEM

Epigr. Ληθώνει κλεοφάντις. ὁδὲ &c.

Vt cessat Cleophantis? adhuc iam tertia cœpit
Lumine languidulo parca lucerna mori.
Ah pereat cordis sic flamma, vt flamma lucernæ:
Nec me peruigili torreat illa face.
Ah quoties Venerem iurauerat affore, primo
Vespere? nil homines, nil facit illa Deos.

EIVSDEM

Epigr. Χθιζά μοι ἑρμόνασσα &c.

Dum forte hesterno titubans vestigia potu
Vestibuli primas induo serta fores.
Hermonassa scyphi lympha me spargit: & illas
Turbat, quas vix lux struxerat vna, comas.
Sed magis vstus aqua magis arsi; nam scyphus ex hac
Mellito tacitas duxit ab ore faces.

EIVSDEM

Epigr. Φράζεό μοι κλεοφάντις &c. pag. 459.

Aspice; quale decus, quæ laus, Cleophanti, duorum est,
Quos pariter rapido turbine versat Amor.

Quæ belli vis, quisue metus, quæ causa pudoris
Hos dirimat sanctis nexibus implicitos?
Dentur vincla mihi, quæ Lemnia fabricat incus,
Quosque vafra nodos Mulciber arte facit:
Dummodo te amplectens cupidis, mea vita, lacertis
Perfruar in membris gaudia sponte tuis.
Tunc tunc hospes, & indigenæ, fessusque viator,
Me videant, & cum coniuge sacrificus.

EIVSDEM.

Epigr. Ἐξότε μοι πίνοντι &c.

Ex quo olim potans mecum potante Chariclo
Ingessit furtim propria serta mihi,
Totum ignis me exest. In ea, puto, namque corona
Id, quo arsit Glauce nata Creontis, erat.

EIVSDEM II.

Epigr. Ὁ θεασὸς ὑλαύχω. &c.

Ceruice elata, contracta fronte, seuerus,
Nunc est virginei ludicra cura ioci.
Ante ratus teneram tumidus læsisse puellam,
Colla dedit: nunc spe decidit ipse sua.
Is modo femineas supplex iacit ore querelas:
Illa mares animos lumine torua gerit.
Virgo ferox, quanuis iræ est iustissima caussa,
Parce animis: Nemesis tela propinqua time.

EIVSDEM,

mittentis piſcem puellæ.

Epigr. Εἰ καὶ τηλοτέρω μεθέης &c.

Tu licet vlterius Meroen veſtigia figas:
Illuc pinnigero vectus Amore ferar.
Tuque petas ortus, quos concolor inficit Eos,
Immodicis ſpatijs vel pedes vſque ſequar.
Nec minus hoc, quod do, nobis placare marino
Munere. Nanque tibi hoc fert Venus orta mari,
Quæ abiecit, quæcunque fuit fiducia formæ,
Atque nitore tuo dat tibi victa manus.

EIVSDEM

Epigr. Ὀφθαλμοί, τίο μέχρις. &c. pag. 460.

Quis modus, ô oculi, ducendi nectar Amorum
Cum formæ ſitis eſt ebria flore mero?
Ah procul aufugite hinc quantum pote. Cypridi ſanctæ
Tranquillo faciam ſobria ſacra mari.
Sin illic furor is, ſi me furor is manet illic,
Perpetuum madidi fletibus eſte meis,
Soluentes pœnas merito pro crimine, quando
Ob vos in tantum creuimus ignis opus.

EIVSDEM

Epigr. Ἱππομένην φιλέεσκα &c.

Hippomenem ardebam. In tenerũ mens verſa Leandrũ eſt.
In labris hærens fixa, Leandre, tuis,

Xanthum mente gero. Xanthum complexa fouenſque,
Hippomenem reduci perdita corde peto.
Præſentem fugio. Sic alternantia ſemper
Atque alium atque alium brachia noſtra virum
Ditem inhiant Venerem. Quod ſi qua mihi obijcit illud,
Hæreat hæc vni pauper inopſque viro.

MACEDONII CONSVLIS.

Epigr. Τὸ σῶμα παῖς χαρίτων &c.

Os charitum illecebris & frontem floribus ornas
Exornant Veneres lumina, plectra manum.
Prædaris viſus oculis, accentibus aures;
Venatur iuuenes pars quotacunque tui.

EIVSDEM

Epigr. Τὸ ξίφος ἐκ κολεοῖο &c.

Enſis vagina cur ſtringitur? haud vt iniqua
Sit Venus: adiuro teque tuumque caput.
Sed Martem vt, quamuis immani pectore, noris
Sub Veneris molli ponere colla iugo.
Iſte mei deſiderij eſt comes. Haud opus vllo
Eſt ſpeculo. Hunc verſans conſulo ſemper ego.
Pulcher in hoc videor mihi. Sed ſi linquis, amica,
Nos prius, hic enſis induet ile meum.

EIVSDEM

EIVSDEM

Epigr. τῷ χρυσῷ τὸν ἔρωτα &c. pag. 461.

Auro ſolicitatur Amor mihi. Nam neque aratro
Poſſunt, nec duro mella ligone coli.
Sed tempeſtiua verni vi roris. At aurum
Omnimode Veneris dulcia mella colit.

EIVSDEM

Epigr. Κιχλίζῃς, χρεμέτισμα &c.

Hinnitu Veneris proludens bella, fritinnis
Furtiuo adnictas numine. cuncta moues.
Fruſtra. iuro, oculis te non viſurus, amori
Indomitam. lapidem ter quoque iuro Iouem.
Lude tibi, te ſuauioli poppyſmate ducta
Illis, quæ nulli nuda labella feres.

EIVSDEM

Epigr. Παρμενὶς οὐκ ἔργῳ. &c.

Parmenis es non re. Vbi nomen hoc auribus hauſi
Laudaui. Tu mors altera amara mihi es.
Qui ſequitur fugis: & ſequeris, qui te fugit, omnem,
Vt fugias illum quando ſequetur item.

AGATHIÆ SCHOLASTICI.

Epigr. Πᾶσαι ἐγὼ τλὼ νύκτα &c.

Tota mihi in gemitu nox vertitur. Aſt vbi venit
Dans minimum mihi lux prima quiete frui,
Circum perque ſtrepente citamur hirundine. Somnos
Abrumpens, lacrimas integrat illa mihi.
Quid mihi vobiſcum eſt? abſiſtite garrula turba.
Non, Philomela, mihi lingua reſecta tua eſt.
Flete Itylon duris in montibus, atque ſedete,
Scrupoſam cautes qua dabit alta domum,
Dormire vt liceat. Surrepens forte Rhodanthes
Amplexanda mihi brachia, Somne, dabis.

EIVSDEM.

Epigr. Σώζεο, σοὶ μέλλων ἐπέπω &c.

Dicturus tibi, vita, vale, vocemque citatam
Refræno, rurſus ſuſtineoque gradum.
Vtque olim niger ille dies Acherontis amari,
Sic mihi diſcidij cauſſa timenda tui eſt.
Vultus enim tuus eſt lux altera. Lux tamen omni
Voce caret. Contra, tu mihi verba refers
Dulcia Sirenum verbis magis, è quibus omnis
Pendula ſpes animæ ſtatque caditque meæ.

EIVSDEM,

Epigr. Εἰμί μὲν οὐ φιλόοινος &c. pag. 462.

Non ſum vinoſus: vin' me deponere vino?
Hac, ſi tu libes pocula, lege bibam.
Admoris tua labra, nequibo ſobrius eſſe:
Nec fas temeto poſſe carere mihi.
Nam tranſmiſſa tuis ad me fert ſuauia labris
Jlle calix, narrans dona ſuperba ſua.

EIVSDEM

Epigr. Μήποτε λύχνε μύκητα &c.

Ne quis concretus tibi fungus conuocet imbres:
Vir venit: huic nullas necte, Lucerna, moras.
Nulla faues veneri. Nam cum condixerat Hero
Leandro. ah, Anime, cætera parce loqui.
Vulcano ſeruis. Hinc, ne aduerſeris herili
Curæ, tu Veneri ſemper iniqua, puto, es.

EIVSDEM

Epigr. Τί στενάχεις; φιλέω &c.

Dic agedum, quid ſuſpiras? Amo. Quamne? Puellam.
Pulchram? Pulchra oculis eſt ea viſa meis:
Aſt vbi vidiſti hanc? Ad cœnam forte vocatus
Vidi. Communem preſſerat illa torum.
Spes eſt poſſe frui? Spes, ô bone. Denique aperte
Non amo. Furtiuas venor amicitias.

Legitimos thalamos fugis ergo? Vera putasti,
Quod sors huic multas nempe reliquit opes?
Omne tenes. Igitur nec amas bene? Fallere. Nunquam
Recta putans animus impatienter amat.

EIVSDEM.

Epigr. Διωσῶν ϕιλυτέρων &c.

Forte duas inter solus, mediusque iacebam
Illam ardebam, hanc non lædere certus eram.
Meque trahebat amans: ego furabundus at isti
Non totis labris oscula parca dabam:
Alterius fallens ardores scilicet, eius
Discidij causas æmula verba timens.
Ingemui, dixique simul, fortasis amari
Vndique supplicium par, & amare mihi est.

EIVSDEM

Epigr. Η παῖς ἀγλαΐησι &c. pag. 463.

Illa prius fastu turgens, iactare capillos
Sueta prius, pexis illa superba comis
Sueta meis desiderijs illudere: formam
Perdidit: huic digitos ruga senilis arat.
Vbera subsidunt, cecidit frons, lumina marcent,
Annoso titubant balba labella sono.
Caniciem vindex voco numen Amoris. & æquum
Judicat, & tumidis strenua pœna venit.

EIVSDEM

Epigr. Αυτή μοι κυθήρεια &c.

Et Cytherea potens, & Amorum candida turba
In tabem ſoluent iam cor inane mihi.
Non patiar, pueros propero ſi ſtultus amare
Et culpa, qua non turpior vlla, cadam.
Vna ſit in culpam mulier ſatis: hac ego peccem,
Pittalace. At pueros, ſtulte, relinquo tibi.

EIVSDEM

Epigr. Ηρά γε καὶ σὺ φίλιννα &c.

An deſiderio mea tangeris ergo Philinna?
Langues exhauſtis tabida luminibus?
An placidos carpis ſomnos, & nullus Amoris
Reſpectus? curæ, cura nec vlla, meæ eſt?
Expectant te ſæua vices, flentemque videbo
Imbre per indignas vſque cadente genas.
In multis Venus eſt varium & mutabile. ſolo hoc
Eximia: elatis ſemper iniqua fuit.

EIVSDEM

Epigr. Ηράδιον μελίτη &c.

Nondum etiam ſenij ſub limine, puberis æui
Interijt, Melite, gratia prima tui.
Malarum ſed adhuc ſplendet nitor. Eminet illex
Vis oculi. Annorum eſt ſed neque ſumma breuis,

Atque puellaris manet illa proteruia. Ob istud,
Tempus, naturam vincere posse nego.

EIVSDEM

Epigr. Σπεύδων εἰ φιλέει &c. pag. 464.

Experiens, quam me concorditer ardet Ereutho
Sic ego cor ficte compositisque dolis
Adgrediebar: Ego dicam: iam migro: peregre
Jbo. Vale, ac nostri viue, puella, memor.
Ingemuit, neque sustinuit, frontemque feriuit,
Et crinem è torta discidit vngue coma,
Vt maneamque rogat. Fracto non tardus ocello
Credere do victas vtilitate manus.
Sum felix voti. Nam quod fecisse volebam
Officium, & munus hoc quasi grande dedi.

EIVSDEM, Cùm è regione Vrbis ageret, ut de iure responderet.

AD PAVLVM SILENTIARIVM ὑπομνηστικόν.

Epigr. Ἐνθάδε μὲν χλοάουσα &c.

Hic ager vmbroso ramorum tegmine vernans
Fructiferæ frondis explicat omne decus.
Hic clangit versus cupressorum inter opacos
Pullorum mater rauca cohortis auis,
Hic fringultit Acanthis, & hic Acredula questus
Jngeminans, inter densa rubeta sedet.
Quis mihi ludus in his, cum vos audire loquentes
Malim, quam Phœbo quæ sonat icta Chelys?

Atquin me duplex exercet cura. Videre
Nam volo, ſumme virum, te, Damalimque meam,
Qua caleo: ſed me iuris tutela, piuſque
Dorcalide à tenera tam procul arcet honos.

PAVLI SILENTIARII,

Reſcripta in idem.

Epigr. Θεσμὸν ἔρως &c.

Jus neſcit violentus Amor. Diducere amantem
A deſiderio functio nulla poteſt.
Quod ſi iuridici ſtudium te muneris arcet,
Ergo tuo nullus pectore feruet Amor.
Qualis Amor, ſi vos vndæ diſcrimine paruo
Diſtinet à veſtra virgine terra procul?
Dum natat, oſtendit, quæ vis, Leander, amorum eſt,
Nocturni impauidus murmur ad omne freti.
Aſt adſunt tibi, Amice, rates. Magis ergo Mineruæ
Inuigilas curis & Venus ipſa iacet.
Pallas iura: ſed affectus Venus obtinet, vna
Palladi, dic mihi, quis ſeruiat, & Veneri.

AGATHIÆ SCHOLASTICI

Epigr. Ηιθέοις οὐκ ἔστι τόσος &c. pag. 465.

Non tantos patitur iuuenum natura labores,
Quantos imbelles nos muliebre ſecus.
Æquales illis adſunt curæque dolores
Intrepida ſocijs pandere voce licet.
Nec deſunt, mentem quæ paſcant, ludicra, vicos
Perreptant: animum picta tabella capit.

Nobis nec fas eſt cœli conuexa tueri.
Incluſas curis ſed domus atra coquit.

EIVSDEM

Epigr. Μηδὲν ἄγαν, σοφὸς &c.

Prudentis ſcitum eſt, NE QVID NIMIS; *Aſt ego faſtus*
Jndueram,quaſi ſal, aut mihi forma foret.
Crédideram vnius,neque ea eſt ſine fraude,puellæ
Totam animam in manibus ſemper habere meis.
Hæc,quaſi pœniteat morum,vitæque prioris,
Intumet elato vana ſupercilio.
Sic prius ille ferox,ille æreus,ille ego tarde
Credulus,ac tangens aſtra,repente ruo.
Nam vertere vices: & ſupplex clamo:Nocentes
Ætatis vitio,parce Puella,ſumus.

EIVSDEM

Epigr. Ποίῳ τὶς τρόπῳ ἔρωτας &c.

Quodnam iter inſiſtas in Amoribus? Ecce petaces
Jn triuijs luxus non patiere lupæ.
Sin te virgo capit:vel eam tibi nubere ius eſt,
Vel corruptorum eſt pœna ferenda tibi.
Nuptas ſollicitare ad ſtupra,quis,vnde voluptas
Nulla eſt,quantumuis cogitur ipſe,poteſt?
In nuptæ furtis multa alea,fructus Amoris
Nullus:in his pueri eſt turpis habendus Amor.
Volgiuagæ viduæ paſſim ſuus extat Amator.
Quippe animum,mores & meretricis habet.

Caſtior

Caſtior eſt? tibi vix ſuccumbere, vixque coacta
Mox ſtimulos odij concipit ægra noui.
Factum odit: quia nec periit pudor omnis, Amori
Aptas ſoluendo quæritat vſque moras.
Sin magis ancillæ cupidis amplexibus hæres:
Siue tua eſt, famulæ ſeruus es ipſe tuæ:
Siue aliena, notam tibi lex tamen irrogat, in te
Mancipij haud proprij nomine probra ciens.
His ſe Diogenes pulchre extricauit: Et illi
Pellex, abſque vlla Laide, palma fuit.

PAVLI SILENTIARII.

Epigr. Ἀνέρα λωαστῆα &c. pag. 457.

Quemcunque appetijt rabidæ canis acre venenum,
Hic videt in medijs ſpectra canina vadis.
Forſan & infregit genuinum percitus in me,
Senſibus & totis me ſpoliauit Amor.
Nam mihi ſalſa tuos referunt maris æquora vultus,
Fluminaque, & verſo pocula plena mero.

ARENÆI REFERENDARII

Epigr. Ὄμματα δινεύεις &c. pag. 466.

Lumina diſtorques tacitas prodentia flammas:
Ductas purpurea valga labella roſa:
Fringultis tremulum: vibras laſciua capillos:
Factas effuſas, me quoque teſte, manus:
At nondum illa tui cecidit conſtantia faſtus.
Marces: ille tamen maſculus horror adeſt.

PALLADÆ.

Epigr. Νῶϊ καταγιγώσκω &c.

Mirum, quod non mutet ob hanc se Iuppiter. illi
Irascor. rudis est: nil in amore videt.
De forma non Europæ, Danaæue puellæ,
Non ea concedat, candida Leda, tibi.
Ni forte est, quod scorta fugit vulgaria. Regum
Corrupit natas. Hoc, scio, crimen habet.

ERATOSTHENIS SCHOLASTICI.

Epigr. Ἀρσενικὰς ἄλλος ἔχοι &c.

O valeat puerilis amor. Complexibus vtor
Fœmineis, in quis est diuturnus amor.
Turpe puer catamitus. In hoc mihi displicet illa
Præmatura horrens inuida pube cutis.

LEONTII

Epigr. Ψαῦε μόγις ἀγέων &c. pag. 467.

Tange, Calix, mel oris; habes. Mulgere licet, nec
Inuidia est. Vtinam tu quod es ipse forem.

IVLIANI Ex-præfecto Ægyptij.

Epigr. Ἰμερτὴ μαρίη μεγαλίζεται &c.

O quam ius penes est, & cura retundere fastus,
Elatæ Mariæ pectora, diua, preme.

Non vt morte luat pœnas, ſed vertice toto
Caneat, & corpus ruga ſenilis aret.
Exigite ô cani lacrimarum nomine pœnas:
Et culpam culpæ conſcia forma luat.

PHILODEMI.

Epigr. Δακρύεις, ἐλεξιὰ λαλῇς &c.

Flens loqueris, lacrimas, temere aſpicis, vereris æſtu
Zelotipo, attrectas, oſcula crebra ſeris.
Iſtud amare quidem eſt: ſed, me dicente, parata
Sum, cum diſſimulas, non hoc amantis habes.

EIVSDEM

Epigr. Μῆλον ἐγὼ βάλλω &c.

Malum ego, me iecit quī te perit. annue amanti
Xantippe. noſtrum flos vtriuſque perit.

EIVSDEM

Epigr. Τὸν σιγῶντα Φιλαινὶ &c.

Arcani viuus teſtis fac lumen oliuo
Sit ſatur, & prodi, chara Philæni, foras
Nam ſeſe viuis ſpectari teſtibus odit
Solus Amor. Tu mox obde, Philæni, forem.

EIVSDEM.

Epigr. Νὺξ ἱερή, καὶ λύχνε &c.

Nempe ambo alterno iurauimus ordine pactam
Teſtis eris tu nox, tuque lucerna, fidem.
Vt neutri neutrum fas eſſet fallere, vobis
Teſtibus, accepta eſt, & data vtrinque fides.
Irrita quæ rapidis iactari dicit in vndis:
Alterius gremio hunc ecce lucerna vides.

EIVSDEM

Epigr. Οὔπω σοι καλύκων &c. pag. 468.

Virgineæ nec pubis hiat dum flos tibi: nec dum
Autumni liuet primitus vua tui:
Cum tamen acer amor acuit iam cote ſagittas
Lyſidice, & tacito ventilat igne faces.
Ah fugite, ô miſeri, dum non ferit arcus, amantes:
Quam magnos mox eſt flamma datura rogos.

EIVSDEM.

Epigr. Ψυχή μοι προμόλεγε &c.

Prædicit mihi dudum animus memor antemalorum,
Vt fugiam flammas, Heliodora, tuas.
Dicit: nulla fugæ tamen eſt via: quo magis acer
Ille monet, magis hoc impatienter amat.

EIVSDEM

Epigr. Οσάκι κυδίλλης &c.

Ah quoties audax nunc clara luce ſub ipſum
Cydillæ veni nunc ego nocte ſinum,
Per præceps toties, fateor, veſtigia figo,
Et toties capiti eſt alea iacta meo.
Quid tum? omne audet amans. Amor huc quem verſat,
Cumque nec in ſomnis cogitat ille metum. (*& illuc*

EIVSDEM

Epigr. Εξήκοντα τελεῖ χαειτὼ &c.

Hæc agitur, Charito, tibi ſexageſima meſſis,
Et manet in nigris crinibus ille tenor:
Nec rugis ſulcatur adhuc cutis aſpera. Suadam,
Ambroſiam, Charitum millia fundis adhuc.

EIVSDEM

Epigr. Ηδέως. τίς δ' οὐχί &c.

Comiſſaui alias. quaſi nemo hoc fecerit. arſi
In furias. quaſi non me furiarit Amor.
Alea nunc iacta eſt. cani ſubiere, piloque
Nunc ſapiens ætas deteriore venit.
Cum tempeſtiue licuit, tum luſimus. at nunc,
Tempus vbi non eſt ad meliora vocor.

EIVSDEM

Epigr. Ηράσθης πλουτῶν &c.

Diues amasti, Sosicrates. Ast modo pauper
Nullus amas. Quanta est, proh, medicina fames!
Quæ te deliciasque suumque vocabat Adonim
Menophile, nomen nunc rogat illa tuum.
Fare, quis? Vnde domo? quæ gens tibi, nunc bene nosti
Antiquum hoc. Inopem nullus amare solet.

EIVSDEM

Epigr. Ηχαλεπὴ κατὰ πάντα &c. pag. 469.

Aspera & indomita feritate Philesion illa,
Illa vllum, precio non sine, passa virum
Mitior hæc nunc esse videtur, at esse videri
Hoc leue, mutatum nec reor ingenium.
Sic quæ lenitis mansuescit moribus aspis,
Cum mordet, nihilo secius illa necat.

EIVSDEM

Epigr. Μικκὴ καὶ μελανεῦσα &c.

Et parua est & fusca Philænion. Ast mage molle
Non apium, non est blandior agnus ea.
Non illex ita cestus, vt eius verba. Patere
Omnibus, interdum poscere parca, solet.
Hæc placeat mihi sola Philænion, aurea Cypri,
Succurrat potior donec amica mihi.

EIVSDEM,

Epigr. ψαλμὸς καὶ λαλιὴ &c.

Ars fidium, atque loquela, argutaque lumina, carmen
Xanthippes, &, qui iam nouus ignis init,
O anime, vrent te. Vnde, aut quando, quoue modo, illud
Nescio; tunc, cum ignis te coquet ille, scies.

EIVSDEM

Epigr. Ω ποδὸς, ὦ κνήμης &c.

O pes, ô & crus, Ø, quod me male perdidit olim,
O femur, ô natis, ô pecten, ô ile duplex:
O humeri, ô mammę, ô ceruix procera, nanusque
O duplices, ô quæ, lumina, me furiant:
O fraudum artifices motus, ô lingua retorquens
Anfractus, ô me vocula debilitans.
Quod si Opica est, si Flora, canit neque carmina Sapphus,
Quid tum? Indam Perseus arsit & Andromedam.

EIVSDEM

Epigr. Ηκομψή, μειῶν με. &c. pag. 470.

Bella mane me, bella. quod est tibi nomen? vbi mi
Condicis? quod vis, hoc dabo. non loqueris?
Dic vbi eris? mittamne aliquem tibi? nunquis habet te?
Ergo vale. nec mi dicis, iniqua, Vale!
Ast iterum atque iterum accedam tibi. Sæpe subegi
Quas nec duritia viceris ipsa: Vale.

RVFFINI.

Epigr. Πέμπω σοὶ ῥοδόκλωα &c. pag. 474.

Floribus omnigenis plexas, Rhodoclea, corollas
Quas etiam ipse meo pollice subsecui
Mitto tibi. Sunt hic anemone lilia iuncta,
Et cum Narcisso, cum violisque rosæ.
His induta caput fastus dedisse superbos,
Et tu marcesces atque corona tua.

EIVSDEM

Epigr. Ὑψοῦται ῥοδόπη τῷ κάλλει &c. pag. 475.

Muneribus formæ Rhodope tumet: huic ego salue
Dixi, cum fastu me resalutat ea.
Floriferis quoties intendi lumina sertis,
Calcat, inhumano prosubigitque pede.
O rugæ, ô senium, citius properate, venite;
Et vobis Rhodopen flectere posse datum est.

MARCI ARGENTARII.

Edigr. Μιὴν χρυσόκερως &c. pag. 479.

Luna vide, vosque ô radiantis noctis ocelli
Astra, sub Oceani sueta subire sinum.
Discessit, meque hic fugitiua reliquit Ariste
Improba, post sextum non mihi visa diem.
Vestigare tamen certum est, immittere odores
Cypridis, argenti grande numisma, canes.

ANTIPATRI

ANTIPATRI THESSALONICENSIS.

Epigr. Ὀρθὸς ἔβη χρύσιλλα &c. pag. 480.

Luceſcit, Chryſilla, vigil iam gallus acuto
Infenſum nobis prouocat ore diem.
Alituum pereas infortuniſſime, qui me
Viſurum æquales exigis inde domos.
Fis, Tithone, ſenex. Nam cur tam mane fugaſti
Auroram à tepido, lente marite, toro?

INCERTI AVTORIS

Epigr. Νῶ μοι χαῖρε λέγῃς &c. pag. 483.

Nunc mihi dicis, haue, poſtquam tuus ille nitore
Marmoreo vultus purior obſoluit.
Nunc mihi ſubrides, poſtquam tibi tempus ademit
Ceruici ſolitas inuolitare comas.
Hinc apage à nobis, nobis occurrere noli,
Non mihi pro tenera, ſpina legenda, roſa eſt.

INCERTI AVTORIS

Epigr. Εἴρωτι τὶς μέμφοιτο &c. pag. 483.

Si vitio mihi quis vertit, quod ſeruus amoris
Erro, quod omne oculis aucupor alitibus.
Ille Iouem ſciat, ac ditem, Dominumque profundi,
Seruа Cupidineo colla dediſſe iugo.
Si tale atque homini genus eſt imitabile Diuum.
Poſt Diuos, quodnam crimen amare meum eſt.

THEOGNIDIS.

I.

Vinoſum non eſt fas ſiccos inter adeſſe:
Siccum vinoſos inter adeſſe nefas.

II.

Qui vini exceſſiſſe modum ſe poſtulat: impos
Eſt animi, linguæ eſt impos & ille ſuæ.
Atque oggannit inepta, & quæ turpiſſima ſiccis,
Nil & inexpertum, dum madet ipſe, ſinit.
Mente prius compos, tunc infans. Ergo memento
Intra legitimum ſumere vina modum.
Surge prius quam mens vino deponitur: & ne,
Ut mercede mereas, ventre trahare, vide.

III.

Menſuræ oblitor vini vis ſumpta, modeſtum
Et ſtultum, vacuos mentis vtroſque facit.
Argentum aurumque explorant igne periti:
Aſt hominum nudat mentis operta merum
Quamuis prudentum, vitiumque examinat omne, &
Vel cautis rubeant ora pudore, facit.
Vina caput mihi concutiunt, Onomacrite: agit me
Vinum: nec mentis ſat bene compos ego.
Tota domus circum quatitur. Sed ſurge age, ſodes
Experire, vini vis habeatne pedes.

Atque animi mentem, metuo male ne quid ineptum
Ebrius & madidus, neue pudenda geram.
Temeto nimio si plus vtare, nocebit:
Si modico, haud noceat, proderit imo magis.

ERATOSTHENIS.

Viribus æquiparat flammæ simul insinuauit
Vinum hominem, qualis salsa profunda maris,
Aut Aquilo, aut vis Austri exercet, operta resignat
Funditus, atque hominum pectora tota quatit.

HESIODI.

Qualia dona dedit Liber, vitæque beatæ,
Materiamque odij, præter ius vina bibenti.
Et linguam cæcis, mentemque pedesque manusque
Vinclis stringit: at is declinat lumina somno.

E Græco, ex tempore.

Hunc immortali florentem Amaranthon honore,
Lilia non tactas hęc imitata niues,
Nos tibi, sancta Venus, geminorum mater amorum,
Ponimus, vnanimi pectora iuncta fide.
Tu contra fac noster amor celebretur in omni
Immortalis, vt hic, purus, vt illa, loco.
Cordaque amicitia coëant sic nostra duorum
Vt iuncti flores hi coiere simul.

Versus Laberij ex Macrobio à Ios. Scaligero Græce versi.

Ὄρμη μ' ἀνάγκης, ἧς δρόμου πλαγὶᾳ φορᾷ
Πολλοῖς μὲν ἔκτὸν ἐκφυγεῖν, πολὺ ἐσις δ' ἔνι,
Πῇ μ' ἐξέωσεν ἐκ φρενῶν ἄκρων χέδον,
Οὐ νῦτε τιμῆς, οὔτε χρημάτων ἔρως,
Οὐ πάρδος, οὐ εἶα τις, οὔ τις ἀξία
Ἠδης ἀθενὲ σφειγῶντ' ἀνέσησ' ἐξ ἕδρας,
Γ' δ' ὡς γέροντα νεῶ ἀνώχλισ' εὐπετῶς
Ὁρμῶν ἀπ' ἀνδρὸς ἐξόχου πραΐων φρενῶν
Μῦθος ποσπνὴς, μετείως ὑποφαλείς.
Ὢ γὰρ δύναται μηδὲν ἀρνεῖθαι θεοί,
Ἀ'νθρωπον ὄντα πῶς ἐμ' ἀρνεῖθαι θέμις;
Ἐ'γὼ βιὸς ἄμωμος ἑξήκοντ' ἔτη,
Ῥ'ωμαῖος ἱππεὺς ἐξελήλυθὼς δόμων,
Ἀ'ποφέρω δὴ μῖμος. ἡμέρην μίαν
Ἔ'ζησα ταύτην πλεῖον, ἢ ζῆσαί μ' ἐχρῆν.
Δαίμων ἀμέτρης ἐν κακῷ τε καὶ γαθῷ,
Εἴ σοι δέδοκτο χραμμάτων ἐγκωμίοις
Ἀ'νθους κορυμβον κλαῖν ἐμῆς βιοδοξίας,
Τί μ' ὠχ ὅτ' ἤκμασ' ὠθαλῆ τ' ἔχον μέλη,
Τοίωδε τ' ἀνδρὶ, τοῖς τ' ὄχλοις ἤρεσκον ἄν,
Ἔ'καμψας ὑγρὸν, ὥστε μ' ὠχερῶς δρέπειν:
Πῇ μ' αὖ καθῆκας; ἢ δ': ὅπῃ τὼ σκηνικὼ φέρω;
Καλλυς ἰῦγξ', ἢ ὠωρέπφαν σώματος;
Νῶ δ' ριμύτητ', ἢ λαμπρότητ' ὠφωνίας;
Πεεισλακείς ὡς δεινὸς ἀνὴρ χιονὸς, ὁ χρόνος
Πολλαῖς ἐτῶν πλοκῇσιν ἀΐχμ'. ὠδιεῖν
Τἀφοις ὁμοίως, πλεῖω ὅπῃ χαφῆς, φέρω.

PLVTARCHVS LIBRO DE CONSERVANDA VALETVDINE.

Ὅθεν ἄριστα λέλεκται, τροφῆς ἀκορίην, καὶ πόνων ἀοκνίην, καὶ σπέρματος οὐσίης συντήρησιν; ὑγιεινότατα τρία.

Quod in veteri lapide inuento in vrbe Sancti Ægidij apud Tectosages, ita Latine redditum.

VESCI CITRA SATVRITATEM,
IMPIGRVM ESSE AD LABOREM,
VITALE SEMEN CONSERVARE.
TRIA SALVBERRIMA.

IOS. SCALIGER

His tribus versibus Græcis, hæc complexus est.

Τρί' ἐστὶ τῆς ἀνουσίης τηρητικὰ,
Τροφῆς ἀκορίη, καὶ πόνων ἀοκνίη,
Καὶ σπερματώδους οὐσίης κατάσχεσις.

EX ITALICO PETRARCHÆ.

Lux aderat qua Sol ferrugine conditus atra
Testatus Domini est funera acerba sui:
Qua perij: neque sub casses dilapsus, Aëlla,
Sensi, luminibus captus, Aëlla, tuis.

Nec mentem adieci bello, ſecurus abibam:
Illa elementa mei prima fuere mali.
Cum mihi pacifico ſeuiſſimus hoſtis, inermi
Armiger, imbelli bellicus inſtat Amor.
Perque oculos cordi inſinuat graſſator apertos:
Qui modo ſunt lacrimis ianua trita meis.
O male victorem! quod nos adgreſſus inermes,
Quod tua non arcu reppulit arma ſuo.

IN MONCAVDVM POETAM BVRDIGALENSEM.

Nihil fictum.

SVmmenianis vrbis in ſepulcretis
Ad proſedarum non trioboli luſtra
Media ſuburra buſtuarias ædes
Moncaudus habitat, quîs ſepulcra veſpillo,
Quîs anteponat vel Gemonias tortor.
Situs ſed illas commodumque commendat
Patentiore nam fruuntur aſpectu,
Nec vlla purum tegula inuidet cælum:
Patetque totum, quale Termini tectum.
Hoc vnicum eſt lacunar, vnica hæc illi
Feneſtra claro mane lumen admittit.
Hæc pro camini peruio tubo, nigros
Tranſmittit extra transfugas heri fumos.
Hęc pro perenni fonte, qui procul diſtat
Laxante totum nimbido Iouem cęlo,
Demittit vrnae ſponte defluos imbres
Tuſcanicum illi hoc, hoc cauędium eſt illi.
Nil exeunti, nil & obſtat intranti,
Non tędioſę penſili mora ſcalę
Non cochleæ tot circularis anfractus,
Non eminenti ſtructiles gradus mole.
Eſt facilis aditus limen, & pedis plani.
Pro marmore albo, emblematumque teſſellis,
Dorſis iniquis tuber eſt pauimentum

Quod ter quot annis, aut bis, aut ſemel verrit.
Aſaroton illud nomines licet ſane,
Intus ſuppellex excipit domo digna
Hero ſupellex digna: debili ſponda
Tripes grabatus, ſcandulis tribus tectus
Qui claudicante ſemifultus in ſcamno
Delumbis ac luxatus, integros noctu
Hero periculoſus inuidet ſomnos.
Nec vlla reſtis, aut colorij funis
Plagulas reducunt, annuliue velares
Sed ſola ſomnos præbitura ſecuros
Aulæa ſitus araneoſus obtendit,
Pro ſtramine illi culcitæue tomento
Vel ſcorteum ſegeſtre, vel ſenex cento
Et pro tapete, proque ſtragula veſte
Et fimbriatis obſoleta fratillis
Anuſque lodix, gauſapeue detritum
Subſterniturque mille murium præda
Ac ſoricinum linteus minutale.
Qui poſſit eſſe ruderarium cribrum,
Idemque menſæ ſeruit vnus & lecto;
Mantile nudæ ſeruit ac toral menſæ,
Ne dormientem lædat aura nocturna
Quod nil ſit illi, qui caput tegat noctu,
Caluariam armat ſubligaribus braccis.
Hoc inuolucro tectus, hoc & amictu
Subfarcinatus ad meridiem ſtertit,
Compendioſa ſumtibus via parcens
Quippe vna opella prandet & ſimul cænat,
Et ientat & merendat, atque comiſſat.

Cæna

Cæna ipſa frugi, Socratiſque præſcripto.
Vinum aſſe, panis aſſe, & aſſe pulmentum,
Ancilla, qualem non habere Moncaudus
Aueret aliam, vel ſi aueret, haud poſſet.
Cadaueroſa fronte, pendulis labris
Carioſa, caſca, Troici memor belli,
Pannuceas in ore præferens rugas.
Euerrias hæc forte (ſi tamen verrit)
Protuberantis colligit pauimenti,
Scopis ſolutis aut inutili ramo.
Hæc tergit ollas, implet hydriam: ſordes,
Et ſtercus effert: eluit lauatrinam.
Quotieſque tenti vatis æſtuans inguen
Singultientis erigit tumor venæ,
Inemta Venus huic & parabilis præſto eſt,
Bidens amica, nocte pantices ſoluens.
At cum coquendæ tempus appetit cænæ,
Vt extruatur lignea focus cæde,
Quis ergo damnet te Lycurge! Moncaudus
Excodicari vineam iubet, vites
Cæſas voraci dat benignius flammæ,
Et qui ſuo creuere Libero trunci
Cereri iubet perire Liberi vates.
Non alia menſa, quam vel vnius cuſtos
Pluteus papyri, vel duum libellorum
Abax, & idem eſt pluteus, huic penu longo
Non integrarum fictilis patellarum
Aſtat ſupellex: curtus vrceus: peluis
Dimidia: rupto latere fictilis guttus,
Triumque quondam naſiterna naſorum.

Nec non matella cum ſorore craterra
(Namque hæc bibenti ſeruit, illa meienti.)
Huic anſa perijt, illa non habet limbum
Aquale, futum, trulla, pollulum labrum
At in quaſillo, qui pependit è tigno,
Semeſa perna, caſeique buccellæ,
Examinum atra verminantium cella:
Et in tabella, proximoque paxillo,
Fruſtilla pridiana carnis ambeſæ,
Analecta roſa, & olla iuris heſterni,
Lucanicorum circulus botellorum,
Vel lanx omaſi, vel catillus hillarum,
Quæ, pridianæ cum poeticen Muſæ
Deſtertuit, conuiua ſtrenuus glutit.
Capſella ſubtus. Hac repoſta ſeruatur
Poeticorum ſyntheſis libellorum
Seruata nec ſeruata quatinus ſemper
Illa inquilini ſcripta permeant mures,
Quibus refert Moncaudus vnus acceptum,
Quod ſcripſit illis illa, non ſibi tantum.
Deinde ploxenum, & forenſium cuſtos
Liticularum bulga, quas & is raro
Reuiſit opere, muribuſque commendat,
Vt cognitores ſint ſuam vicem illarum.
Iſtum modum Moncaudus, hos habet vitæ
Moncaudus aſtus. iſta vita Moncaudi
Gens nauitarum vana Luſitanorum
Quid vos parandis opibus inmori cogit?
Moncaudus horum nil parauit, & viuit.

Scriptum Anno CIↃ IↃ LXIX *Montalbani.*

ILLVSTRISSIMO DOMINO

HENRICO BORBONIO.

Dumbarum Principi.

O quem te dicam, quoniam natalibus audes
Altius eximijs exeruiſſe caput.
Tu genus Heroum ſtudijs atque artibus olim
Miſſum per Reges ſtemma tueris auos.
At quibus illuſtres ortus natura negauit,
His virtus inſtar nobilitatis erit.
Et licet ad laudem cuncti graſſemur honeſto
Conſilio, merces non tamen æqua manet.
Nam virtus alios homines Heroibus æquat,
Heroum natos ſed iubet eſſe Deos.

EIDEM.

Francorum nulli Regum pietate ſecundum
Trans maria euexit relligionis amor.
Ille triumphati ſpolijs Orientis onuſtus,
Gente ex barbarica parta trophæa tulit.
Huius tu ſoboles doctas amplecteris artes,
Quas propè depoſitas vltima fata trahunt:
Cum toto ſtudijs intermorientibus orbe,
Barbaries atris celſa triumphet equis.
Si proauis, HENRICE, tuis gens barbara ceſſit,
Barbaries debet cedere victa tibi.

EIDEM.

Borboni columen generis, cui Pallas honeſtas
Artes dat puero, mox dabit arma viro.
Ne mirere, tibi ſi pro ſermone pedeſtri
Mittimus imparibus verba ligata modis.
Blanda tui facit hoc, quæ nos fouet, aura fauoris,
Hanc in mente mea ventilat illa facem.
Nam mihi neſcio quis recreans in carmina vires
Ardor amicitiæ ſpirat ab igne tuæ:
Ignotoque rudes prętentat Apolline ſenſus,
Quęcunque hæc vis eſt, quam tuus afflat amor.
Nec verò metuam ne ſim ſine carmine vates,
Ipſa meum virtus nam tua carmen erit.

IN PVLICEM.

Pulicelle niger, nigelle pulex,
Incitatior hædulis petulcis,
Delicatior hinnulis tenellis,
Docti paſſere nequior Catulli.
Stellæ blandior albula columba.
Qua te proſequar aurea Camœna?
Quo te nomine prędicem, ô beate
Pulex pumile, pumilille pulex?
An quod quum libet, os meę puellę
Tuo purpureo ore ſuauiaris?
Mihi quum libet os meę puellę
Meo non licet ore ſuauiari?
An quod, quum ſubijt cibi voluptas,

Non in quadriuijs neque angiportis
Plebeios auidus cibos liguris;
Sed in lacteolis latens papillis,
Tingens virgineo cruore roſtrum,
Plenus nectaris & ſatur recedis,
Et circumſiliens modò huc, modò illuc,
Meras delicias, meros amores
Ludis ebrius in ſinu puellę?
Ar ne, quod Veneris ſatelles, audis
Vindex falſidicæ malæque linguæ,
Quum periura Deos puella læſit,
Atque vlciſcere ſaucios amores
Feris morſibus appetens lacertos?
Illa in inſidijs morata, ſoli
Vindictæ imminet, ac fauens dolori
Suſpenſo meditatur vngue mortem,
Tu ceſſim fugis, & fugis receſſim,
Ac ſubſultibus hinc & hinc citatis
Vibras cruſcula, & improbæ puellæ
Eludis digiti impetentis ictum:
Vt campis equa trima ludit olim,
Motis cera calcibus laceſſens.
An quod legibus omnibus ſolutus,
Puellari membra peruagaris
Vſque Cypridis ad beata regna:
Impune inſinuans amoris almi
Secretis adytis, ſacrumque limen
Inſiſtens, quod ab omnibus profanis
Et tangi ſcelus, & nefas videri:
Hîc tu Ianitor excubas, & ipſam

Aureæ Veneris tuêris aram,
Quam ſanctè tibi tradidit tuendam
Et ridens Venus, & puer Cupido.
Téne propterea, ô venuſte pulex,
Tene proſequar aurea Camœna,
Tene hoc nomine prædicem beatum
Pulicelle niger, nigelle pulex?
Non: ſed quòd nimio tuo lepore
Tot ſolus facis & paris poetas,
Quorum cantibus aureæque linguæ
Vena diuite, verſibus canoris
Immortalis eris, diuque viues:
Nam dum pumile, pumililLe pulex
Hæres pendulus in ſinu puellę,
Nouus Pegaſus in noua Hippocrene,
E morſu tuo, vt vngula ex equina
Fluxerunt latices poëtici: Dein
Tot ſunt carmina nata, tot poëtæ.

IN TVMVLVM GENEROSISSIMI ASSERACI.

Hoc ego te modico coniux tua fida ſepulcro
Compoſui Aſſaracę flos & ocelle domus.
Nec tantum, mea cura, tuos componimus artus
Tota in morte tuâ vita ſepulta mea eſt.
Cum prope depoſitam me ingrata in luce relinquis
Cùm lucem, cùm tù gaudia noſtra rapis.
Namque mihi tu lux, tu gaudia noſtra fuiſti,
Chare vir, ô animæ maxima flamma meę.

Nunc tibi ſum quiduis, vel ſi vis ſum tibi coniux
Dum modo tu mihi ſis, quod mea vita mihi eſt.

εἰς τὸν αὐτὸν Ασσήρακον.

Ἁ δ' ἐγὼ αἰνολεχὴς ἁ σὰ δάμαρ ὧδε σ' ἔθαψα
Ὦ θάλος Ασσηράκων καὶ φάος εὐπατριδᾶν.
Κ' οὐ μόνον ἁδὺ μέλημα, τὸ σὸν δέμας ἐνθάδ' ἔθαψα
Ἁ ζοὰ ἐν τᾷ σᾷ κῆρι κέκευθεν ἐμά.
Ὅς γα καὶ ἡμιθανῆ καὶ ἀηδόβιον με λέλοιπας
Ὅς τὸ φάος τὰ τε μεῦ ὤχεο φίλτατ' ἔχων.
Καὶ γὰρ ἐμὸν σὸ φάος τάτε φίλτατα μῶνος ἔησθα
Ὦ πόσι ἐκμήνας τ' ὑμὸν ἔρωτι κέαρ.
Νῦν δ' ὅ θέλεις ..... ἄνερ ἔσομαι. ἀντὶ δάμαρτος δ'
Αἴκε θέλεις. σὺ δ' ὅλως ἶσθι μοι ἀντὶ βίου.

ABR. ORTELII EPITAPHIVM.

Quid dignum, Orteli, quid magnũ pectore promam
Quo poſſim cineri ſoluere iuſta tuo?
Exciturus eram doctas in carmine Diuas,
Carmina ſunt meritis inferiora tuis.
Impendendus erat Mundus; ſed pectore Mundum
Cepiſti, laudes non capit ille tuas.
Quid faciam, melius cęptis deſiſtere, abunde
Laudatur, cui laus nulla ſat eſſe poteſt.

Ὡ"ς ἔκτε τύρβης. ἔκτε κάκκης βορβόρου,
Ἐκ τῶν ὀχῶντ' ἐν συμβολαῖσιν ἀμφόδων
Στενᾶσιν, ἀλλήλοισιν ἐμπεπλεγμένων,
Κἀκ τῶν καπήλων τῶν τε λαχανοπωλίδων
Καὶ τῶν κεκραγτῶν καυσίμοις τῆς καγκάνου
Δέσμαισιν ὕλης νεῶτον ἐγκεκυφότων.
Ἐξ ἀκμόνων τε, τῆς τε χφρωναξίας
Χαλκοκτύπου, σφύραισιν ἐξωπλισμένης.
Κακ τῶν κακοὐργων τεκτόνων γείτωνων ἄπο
Κεφαμίδος ἄκρης λθυσίμῳ πεπεσώματι
Κάρηνα καιείαισι θρυπτόντων βολαῖς,
Καὶ κῆρ' ἑτοίμῳ τῆς ἀπφλοίσης δοκῷ.
Τῶντ' ἐν δρυφάκτοις θηείων δικηφάγων.
Καὶ τῶν ἀπ' αὐλῆς κνωδάλων δυσωνύμων
Ἀ'ργῶν πιθήκων ὦπα λιχανεπημένων
Κείκοισι κ' κόμαισιν ἐξοκημένων
Γωαγκυμίμοις βοτρύχων κηπθύμασιν.
Ὄ'χλων τε τῶν ἐν θύσεσῶν ψυχῶν φόνῳ
Σφαγᾶσι τ' ἐξάγιστα βαπτάντων ξίφη
Μάστιξιν ὅς δὴ ποινίμοις οἰστρηλατεῖ
Ρ'αιστὴρ ἐεννὺς ἐ θηλάτος δίκη.
Ὡ"ς ὧν ἀπ' ἀναγῶν ἄστεις Παεισίων.
Δυσεμφέλου δὴ τῆς παλαι νόσου μόγις
Χφιῶνος ἀνθύσθη με' ἐξεδέξατο
Τὸ Βινδοκινῶν ἄστυ ἐ φίλαις δοχαῖς
Ἐ'πεξένωσε. τἀ μαλὰ ποιήσαμ' ἔχων;
Τί πρῶτον ἢ τί λοίσθιον; πλιὼ εἰ τὰ σὰ
Φίλτατα γ' ὀπισκέψαμ' ἂν ὅς πάντων ἐμοὶ

Ἔ"φυς

Ἔφυς τὸ πρῶτον καὶ τὸ λοίσθιον χρεῶν.
Πρῶτον τὸν οἶκον εἶτα τὴν οἰκουρίδα
Τάτε τέκνα τοῦ φύσαντος ὀφθαλμὼ δύω
Ἃ δὴ τὸν οἶκον. τέκνα τὴν οἰκουρίδα
Ἀθῶα πάντα σῶα τ' εὐθύνει θεὸς
Σὺ δ' ᾧ φίλοισιν εὐμενέστατον κάρα
Ἀθῶον εὐθύνοι σε καὶ σῶον θεός.

Vale Vindocini.

Τούτους νοσηλοὺς καὶ πυρέσσοντας στίχους
Πυρετὸν πυρέσσων νυκτὸς ἐξεπονησάμην:

ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΣΚΑΛΑΝΩ.

Τὸ Βινδοκινῶν ὦ φίλος πολίχνιον
Ζηλῶ προτιμῶν καὶ μεγίστων ἀστέων
Οὐκ εὐάγιστον οὕνεκα στεῦται δάκρυ
Λαχεῖν μεγιστου τοῦ βροτῶν φερεσβίου
(τὸ γὰρ παράρων καὶ κεκομμένων φρένας
Μέλπηθρον ἐστιν) ἀλλ' ὅτι Σκαλανίας
Ψυχῆς ὑγείαν ἐν νοσηλῷ σώματι
Ἔδεκτο χαῖρον. οἴκιαν δ' ἐμὴν ἐπεὶ
Ἠθεῖ' ἐπῆλθεν, ἥδομαι καὶ γάννυμαι
Καὶ Χρέμυλος ὥσπερ κωμικὸς πλούτου τυχὼν
Καὶ φροιμιάζειν καὶ χορεύειν βούλομαι.
Σὺ γὰρ ἀντίπλουτος. ἐν τόδ' ἠχθέσθην ὅτι
Φίλην δάμαρτα δωμάτων πιστὴν κύνα
Ἔλαθες ἐπηλὺς ἀντὶ φιλτάτου παρών
Οὐδ' ὥσπερ εἰκὸς, ὡς ἐχρῆν, ὡς ἄξιον
Ἐμοί τε καὶ σοι, ἐξενώθης τί πάθω;

Τί δ' ἔλαθες αὔτως; ἦρα βακχικὸν πέδον
Αυρηλιανῶν σ' ἐκπερήσειν ἤλπισα.
Εὐδαιμονίζω καὶ σε τῆς ἀφίξεως
Λιπόντα Πάριδος τὴν πόλιν φερώνυμον
Αὐτόντε δύσπαριν. φρύγας τε γυναιμανεῖς
Πιθηκομόρφους αὐλικῆς ἀεργίας
Νῦν εἰκότως γε φημί σ' ὄντ' ἐλεύθερον
Ἐγὼ δὲ δηρὸν ὑστερῶν σοῦ, φαίνομαι
Νῦν ἀντίδουλος, δεσποῦ ἀβέλτερων
Τριτάλας ἀκοῦων καὶ δίκαια κἄδικα
Τόπον τόποντε κάρβανον βίᾳ σέβων.
Ὄλοιτο δῆτα τραϊκῆς ἀπιστίας
Βλάστημα μιαρὸν ἀν δ' ἀχαιϊκὸν δόρυ
Γλώσσης θερίζοι φοινίας ἐναγὲς κάρα
Σὺ δ' αὖ βιώης σῶς ἐν εὐεστοῖ φίλος
Θεὸν μὲν αἴτῳ σῆς ἀπαλλαγὴν νόσου,
Πυρετοῦ τε λῆξιν καὶ κακῶν ἀποστρωφὴν
Ἔχοις δε πλουθυγείαν ἠδ' εὐπραξίαν
Ἥρως τε χαίροι Καστανεὺς Ἀβέννιος
Ἄωτος ἄκρος εὐγενείας κελτικῆς.

CATVLLI HENDECASYLLABI DE ACME ET SEPTIMIO,

Versibus Elegis.

Acmen Septimius teneros complexus amores
O Acme mea lux delitiumque meum,
Ni miser te, dixit, amo, ni perdite amare
Discupio vitæ tempus in omne meæ,
Quantum qui potis est capitis discrimen adire
Plurimum, & immanem perniciem oppetere:
Solus apud Libyas vel tostos æstibus Indos
Occurram fuluis obuia præda feris.
Hæc ecfatus vbi, læua de parte secundis
Alitibus dextrum sternuit omen Amor.
Est Acme resupina caput, puerique lacessens
Ebria purpureis lumina suauiolis,
Se, inquit, mea vita, meus lepor, huic Domino vni,
Huic deuoti omni tempore simus, ait.
Vt mihi viuidior molles est flamma medullas,
Acrior & misto gliscit amore furor.
Hoc postquam ecfata est, læua de parte secundis
Alitibus dextrum sternuit omen Amor,
Nunc bono ab auspicio, faustis auibusque profecti
Mentibus vnanimis mutua amantur, amant.
Vnam Septimius nunc mauult saucius Acmen
Quam Syrias, aut quæ regna Britannus habet.
Vno in Septimio totis nunc sensibus Acme,
Perdita conspirat, delitiasque facit.

Quis par candidius tenerorum vidit amantum?
Aut fuit auſpicio quæ meliore Venus?

CATVLLI, PASSER MORTVVS.

Verſibus Elegis.

Lugete ô quantum eſt Venerum atque Cupidinum
amantum
Atque venuſtorum quicquid vbique hominũ eſt
Lugete, ille meæ luſuſque & cura puellæ,
Ah dolor, ille meæ delicium dominæ.
Paſſer mortuus eſt, quem ſerio amauerat illa,
Pluſquam ſe, pluſquam vitam, oculoſque ſuos:
Namque erat & mellitus, & ipſam cognitã habebat,
Tam bene quam matrem, noſtra puella, ſuam.
Et circunſiliens vti ne à gremio illius vnquam
Cederet, ad ſolam pipilitabat heram.
At nunc it per iter nigrum miſer, ah miſer, illic
Vnde vnquam reducem nemo pedem retulit.
Ah vobis male ſit, male, qui omnia bella voratis,
O orci vobis, ah male ſit tenebræ.
Tam bellum nobis rapuiſtis paſſerem inique
O male factum. ô mi paſſer atrox facinus.
Ecce tua cauſſa noſtrę tumefacta puellę
Turgeſcunt ſalſis lumina lacrimulis.

IN TAXVM,
quem operibus triduo oppugnauimus.

Ex tempore.

Quadrupedem dum magna operum vi cingimus, illa
Secretum cæcis callibus egit iter.
Tertia lux agitur, poſtquam molimine tanto
Inceptum fruſtra ludificatur opus.
Sit vobis ex hoſte, Viri, victoria capto,
Dum ſit ei è laſſis gloria parta viris.

Excuſatio Notarum in Nouum Teſtamentum, ad V. Ampliſſ. J. Aug. Thuanum.

O Muſas & nos æquo complexus amore,
Muſarum, & noſtrum dulce, Thuane, decus:
Pro quo non dubitem totas ex ordine noctes,
Noctibus & totos continuare dies:
Quid me diuini velo ſummota ſilentij
Legis Apoſtolicę tangere ſacra iubes?
Ecce profanorum maculas abolere parantem
Impatiens veri non tulit inuidia.
Scilicet in vero verum patientur inique,
Qui verum in nugis non potuere pati.
Inuidiæ ſi luce ſua perſtringit ocellos
Sol meus, vret eam Sol meus igne ſuo.

IN NOMEN

Quinti Septimij Florentis Christiani.

Ὦ πέμπ' ἀδελφῶν, μηνὸς ἑβδόμου τόκος,
Τίω κλῆσιν ἄνθους εὐχλόου καλούμενε
Τῆς βαλίσου πίστεως φερώνυμε.

Ne quis miretur prænomina nostra, nempe Quintum est
Enixa mater, Septimoque mense,
Quod si lingua fuisset ter mea Tulliana, possem
Tertullianus esse Christianus.
Verum ter valeat mihi Tullius atque Tullianus
Dum Christiani floreant stolones.

Fl. Christiani.

EPITAPHIVM

Georgij Buchanani Scoti.

Postquam laude tua patriam, meritisque beasti,
Buchanane, tuis solis vtrumque latus:
Contemptis opibus, spretis popularibus auris,
Ventosæque fugax ambitionis, obis;
Præmia quina quater Piseæ functus oliuæ.
Et linquens animi pignora rara tui:
In quibus haud tibi se anteferent, quos Itala vates
Terra dedit: nec quos Gallia mater alit,
Æquabunt genium felicis carminis, & quæ
Orbis habet famæ conscia signa tuæ.

Namque ad ſupremum perducta poëtica culmen
In te ſtat, nec quò progrediatur habet
Imperij fuerat Romani Scotia limes:
Romani eloquij Scotia finis erit.

In nouam editionem Paraphraſis Buchanani in Pſalmos, quam Alex. Moriſon ſororis ipſius filius procurauit.

Iſta, Caledonij vertit quæ Muſa Poetæ,
Iam prius Hebræa carmina culta lyra,
Typographi primum fœdis damnata lituris
Vati nuper erant inficianda ſuo.
Excoluit Moriſon, & doctus auunculus illis
Quod dederat, non eſt paſſus abeſſe decus.
Gaudete, ô ſummi vatis, pia numina, Manes,
Si noua cognati vos benefacta iuuant.
Nunc opus hoc, Moriſon quod luminis edit in oras,
Veſtrum eſt, Typographus fecerat ante ſuum.

AD IO. BOISELLVM I. C.

Ciuica ſępe gerens dubijs pro litibus arma
Pictonico obtinuit prędia ſumma foro,
Et nunc idem alias porro conuerſus ad artes
Scribit, quæ paſſim Gallia tota legat,
At nunquam ceſſans, & ad omnia magna paratus
Boiſſellus patriam voce libriſque iuuat.
Sed tantum voci prędabunt ſcripta diſertę,
Quantum Pictonico Gallia tota foro.

EIVSDEM EPITAPHIVM.

Quæ, Boiſelle, fuit votorum ſumma tuorum,
En voluenda vltro contulit hora tibi.
Quod non vlterius terris conſidere velles,
Quam patriæ poſſes vtilis eſſe tuæ.
Nam quamuis hauſtu Phœbææ lucis adempto
Perpetua ante oculos nox ſtetit atra tuos:
Indelibatæ virtus tamen integra mentis,
Et pro ſollicitis impigra cura reis,
Semper inextincti ſuffecit luminis vſum,
Ciuica pro dubijs litibus arma ferens.
Ac ſuprema licet ſpatio tibi vita peracto
Stringebat metas interiore rota:
Manſiſti, vt poſſes patriæ componere lites;
Poſtquam perpetua lite laborat, abis.

PETRO LAVNAEO.

Non igitur natura poteſt, Launæe, iubere
Sola nouis miram rebus adeſſe fidem.
Quandoquidem vna nouis audet ſe tollere lingua
Laudibus, eloquij fida miniſtra tui.
Quippe immenſa canens, mirandáque fœdera rerum
Non potuit tanti parte carere loci.
Quæ ſi quanta canit, tot habet miracula vocis,
Et tot honorata pignora laude caput:
Cætera quantus honos Naturæ mira parentis
Supra naturę munera poſſe loqui?

In FR. VLMI MEDICI *libellum de Liene.*

Οὖλμος ἰδὼν κατὰ θυμὸν ἀμύμονας υἷας ἰητρῶν
Τυφλοσύνῃ πραπίδων, καὶ νοὸς ἀμφασίῃ
Πάντας σπληνιόωντας, ἰήσατο, ῥίμφα δ' ἰητρῶν
Εν φρεσὶ τὴν χρονίην νοῦσον ἀκεσσάμενος
Ιπποκράτην τὸν θεῖον, ἀμώμητόν τε Γαληνὸν,
Τῶν τ' Ἀσκληπιαδῶν φῦλα παλαιγενέων
Ιδμοσύνῃ μάλα πάντας ὑπερβλήδην ἐκέκαστο.
Οὖλμος ἐνίκησεν πάντας ἀκεστορίῃ.
Οἱ μὲν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἔμμεν ἰητροὶ
Σκεῦνται, ὁ δ' ἰητρῶν Οὖλμος ἰητρὸς ἔφυ.

Idem Latine

Perplexos medicos doctissimus Vlmus, vt illis
Cæperat à cæca mente tumere lien,
Aspexit, morbi purgauitque illius. Ergo
Antiqua vt mentis febre leuauit eos,
Hippocratem diuinum, intacta & laude Galenum,
Atque Asclepiadum sæcla vetusta virum
Arte salutifera victor supereminet omnes,
Omnes & medica præterit Vlmus ope.
Namque aliorum illi sanandis artubus ægris
Sunt Medici. His medicas attulit ipse manus.

AD IO. BONEFONIVM.

Prodite aurea scripta Bonnefonî,
Prodi candida Musa Bonnefonî

Vt doctis etiam Italis pudorem,
Imponas, quibus in poëtica assis,
Non est Gallia terra; Namque solis
Romuli popularibus Remique
Musarum attribuunt salem atque gustum,
Vel quorum patrios vtrinque fines,
Infernas mare cingit aut supernas:
Nos vappæ sumus, atque Apollinares
Lixæ Musica castra peruagantes,
Quos nec Italis aura vagientes,
Primum adflauerit, aut Latina mamma
Lac immulserit humidis labellis.
Tu contra Ausonios pereleganti
Doctos carmine prouocas poëtas,
Sic est materies boni poëtæ,
Merx est publica quàm Dij benigni
Vendunt omnibus improbo labore,
Hanc cui non lubet esse negligenti,
Docta Musicæ in artis officina
Sub incude laboris vsque tundens
Sese fabricat & sui artifex fit:
Nec Romæ satis est fuisse natum
Nam fit, non modò nascitur Poëta.

In Poëmata.

DOMINICI BAVDII.

Si, quos est olim, Baudi, mirata vetustas
Dulcibus implentes docta theatra modis,
Emissi tenebris post sæcula multa poëtę
Elisij linquant blanda vireta soli,

Ingenijque tui felicia pignora ſumant
Verſus, quos hilari non niſi fronte legent,
Hos ratio alterutrum ſubiget, vt vtrumque fateri,
Se didiciſſe tuos, te docuiſſe ſuos.

CHRISTIANISSIMO FRANCORVM ET POLONORVM REGI HENRICO III.

VRANIA MVSA.

PRinceps ſororum, quæ beata ſeceſſus
Vireta celebrant inter Aonum montes,
Vrania, quanuis me repoſta cælorum
Species moratur, muſicique concentus
Mundi volantis, conſcias tamen fati
Cæli choreas aſtricas, & Erronum
Septem reliqui ſpatia, quos citis bigis
Curricula Circi magna ſemper exercent,
Vt hinc miniſtrent fata rebus humanis,
Momenta varient, ac reciprocos caſus
Voluant reuoluant. Nanque me pius mentis
Inceſſit ardor, magne Rex; vt hunc noſtræ
Gentis clientem, quem recenter à nigris
Leti tenebris imminentis, à diræ
Obliuionis vindicauimus fato,
Tuas ad aras, ad tuumque puluinar
Sublime ſiſtam, ſi nouis ei poſſim
Modis honores comparare diuinos,
Quos dia ſpirat aura numinis veſtri,

Solioque fulgens eminente Maiestas.
Spes est, tuo vt fauore fotus, & nido
Tuto receptus nec licentiam indoctæ
Plebis, nec vllum stigma Grammatistarum,
Nec inquinata menda, nec vetustatem
Sentire porro, nec grauem situm possit.
At vniuersi rector orbis Augustus
Præstare non id quiuit, vt suus Vates,
Qui sese in eius tradidit clientelam,
Non vim seueræ mortis experiretur:
Neque ille mendis, atque pædagogorum
Contaminatus obsoleſceret nugis.
Tu, quum è tenebris, è silentio leti
Illustre victor efferens caput, sese
Dedat tibi Poëta (Nam tuo nutu
Videre lucem se fatetur) Augustum
Maiore laude vincis, ac suum tandem
Illi auferendo, vindicas tibi, Vatem.
Nam bene mereri Vate de suo, quem nec
Seruare potuit, iure non potest vllo.
Tuus Poëta est igitur optimo iure.
Quid quod vagantum nosse Siderum cursus,
Solis labores, spatia menstruæ Lunæ,
Annumque gressus in suos relabentem,
Indigna non est Rege maximo cura?
Testis Necepso, qui Canopici regni
Tenens habenas, nocte consulens cælum,
Quæcunque limes astra signifer portat,
Radio notauit, quid vetustus eiusdem
Tyrannus aulæ, terque maximus; Nili

Regnator Hermes, qui logiſticis punctis
Collegit aſtra: cælici penetralis
Reſerauit adyta: venit ad Deos ipſos,
Cælo potitus ſic per aſtra captiuo?
Quid priſcus Atlas, rector Africæ, qui non
Ceruice, verum mente pertulit cælum?
Quid ille, canæ quem loquentur ætates,
Aſtrorum alumnus, pignus aureum cæli,
Caſtellæ amœnæ Rex vetuſtus Alfonſus,
Alijque, quos nec explicauerim, Reges,
Diuina qui per ſcripta Regibus magnis,
Magniſque tantam Ducibus aſſerunt artem?
Ars iſta ſic, Rex magne, Regibus non eſt
Indigna, quę tot vindices habet Reges.
Quod ſi & clientem hunc recipis, ô quater felix,
Quem ſic tuentur, ſęculiſque commendant
Regale ſtudium, tuque maximus Regum.

Hoc carmen præfixum eſt priori editioni Manilij.

IN SVETONIVM TRANQVILLVM

Ab Jſ. Caſaubono editum.

Imperij procerum Tranquilli condita libris
  Geſta vetuſtatis obſoluere ſitu.
Cęſaribus patriam dederat nomenque genuſque
  Tranquillus: lucem reddidit Iſacius.
Tradere res geſtas æuo, non vltima laus eſt:
  Cęſaribus lucem reddere, Cęſareum eſt.

DE MIRANDIS BATAVIÆ AD I. DOVSAM.

Ignorata tuæ referam miracula terræ
Douſa, peregrinis non habitura fidem.
Omnia lanitium hic laſſat textrina Mineruæ.
Lanigeros tamen hinc ſcimus abeſſe greges.
Non capiunt operas fabriles oppida veſtra,
Nulla fabris tamen hęc ligna miniſtrat humus.
Horrea triticeæ rumpunt hic frugis acerui,
Paſcuus hic tamen eſt, non Cerealis ager.
Hic numeroſa meri ſtipantur dolia cellis.
Quę vineta colat nulla putator habet.
Hic nulla, aut certe ſeges eſt rariſſima lini.
Linifici tamen eſt copia maior vbi?
Hic medijs habitamus aquis quis credere poſſit?
Et tamen hic nullę Douſa bibuntur aquę.

IDEM GRÆCE.

Ὑμετέρης ἐρέω νηπευθέα θαύματα γαίης,
Δουσιάδη, δύσπιστ' ἀλλοδαποῖς αἰεὶ
Ἐνταῦθ' οὐκ ἀρκοῦσ' ἐρίοις ἱστῶνες Ἀθήνης,
Πῶϋ δὲ φροῦδον ἅπαν εἰροπόκων οἴων.
Ἄστεα χειροβίους οὐ χωρεῖ τέκτονας ἄνδρας.
Ἐργασίμης δ' ὕλης ἐστ' ἀχόρηγον ἕδος.
Σιτοδόκους πυροῦ σωροὶ ῥηγνῦσι καλιάς.
Βούβοτος ἡ γαίη δ' οὐ φιλόπυρος ἔφυ.
Ἄπλετοι ὧδ' οἴνοιο νενασμέναι εἰσὶ πιθάχναι.
Οὐδενὸς οἰνοπέδου δ' ἐστὶ φυτηκομίη.

Ουδαμὸς ἢ σπάνιος τῇδε σπόρος ἐστὶ λίνοιο.
Πῦ ποτὲ δ' εἰσὶ λίνυ πλείονες ἐργασίαι;
Οικίαι εἰσὶ μέσοισιν ἐν ὕδασιν. τίς κε πίθοιτο;
Υδροποτεῖ δ' ὐδείς ἐνθάδε Δυσιάδη.

PHASELVS CATVLLI,

Iambis puris.

Κέλης ἐκεῖνος, ὃν θεᾶσθ' ὁδοιπόροι,
Τρέχειν νεῶν μὲν ἔυχεται θοώτερος,
Σκάφυς ὄπισθεν ὑστερεῖν δ' μηδενὸς
Δρομηλατῦντος, εἴτε μιν χρέων ἑλᾷν
Πλάταισιν, εἴτε λαίφεσ' ἐπτερωμένοις.
Τόδ' ὔτέ φησιν ἀντερεῖν ἂν Αδρίυ
Νεώρι' ὔτε Κυκλάδας περιῤῥότυς.
Ρόδον κλυτὴν, δυσήμερόν τε Θρηκίαν,
Προποντίδ' ἀγρίαν τε ποντίαν ἅλα,
Ιν' ὗτος ὕστερον κέλης πάροιθεν ἦν
Πίτυς τιναξίφυλλος, ἢ Κυτωρίοις
Πάγοις ἐσύρισ' ἐυλάλῳ φόβῃ θαμῷ.
Κύτωρε πυξόδενδρ' Αμάστρι ποντικὴ,
Τάδ' εἰδέναι σ' ἅπαντα νῦν τε καὶ πάλαι.
Λέγει κέλης ἄν. ἐυθὺς ἐκ γενεθλίων
Τεαῖσί φησιν ἐν νάπαις πεφυκέναι,
Τεοῖσι κλῦσ' ἐν οἴδμασι νέαν πλάτην,
Κλύδωσι δ' ἔνθεν ἐν πολυῤῥόθοις ἑὸν
Πορεῦσ' ἄνακτα, λαιὸς, εἴτε δεξιὸς
Ορωρεν ὗρος, εἴτ' ἄημα πόμπιμον
Ετεινε πλησιλαιφὲς ἀρμένυ πόδε.
Επακτίοισι δ' ὔ ποτ' ἐξιτήρια

Θεοῖσιν ἤυξαθ' ὡς ἀπ' ἐσχάτης ἁλὸς
Αφῖκτο τὴν δε λιμνίαν ἐς ἠόνα.
Τὰ μὲν πάροιθε, νῦν δ' νηνέμου γέρων
Σχολῆς τέτευχε, σοὶ δ' κεῖτ' ἀνεμένος
Διὸς τε κοῦρε, καὶ Διοσκόρου κάσι.

IOSEPHI

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI IVL. CÆS. FIL. IN Q. ÆNNÆI SENECÆ TRAGOEDIAS,

Animaduerſiones.

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.
IN SENECÆ TRAGOEDIAS
Animaduerſiones.

IN HERCVLEM FVRENTEM.

APVD Euripidem, tragœdia eſt huic affinis & argumento & nomine; œconomia partim ſimilis, partim diſſimilis. Velitatio Amphitryonis cum Lyco apud vtrumque paria facit: ſed in decore perſonæ Amphitryonis longe inferior Seneca, vt in multis alijs. Reliqua ſtudioſi inter ſe contendere poſſunt.

Verſu 36. patrem probauit] Reſtituimus ex veteribus libris.

Patrem probaui, gloriæ feci locum,
Qua Sol relucens, quaque repromens diem,
Binos propinqua tangit Æthiopas pace.

quanto melius quam vulgati libri?

Verſ. 135. Labor exoritur.] peſſime vulgò hæc diſtinguuntur. aliam & meliorem ſententiam ita effeceris:

Labor exoritur durus, & omnes
Agitat curas, aperitque domos.
Paſtor gelida cana pruina
Grege dimiſſo pabula carpit.

Clarum enim eſt quod labor aperiat fores, non paſtor.

V. 301. *Sacras Eleuſi*] quidam ſcribti; *Eleuſim.* proculdubio, *Eleuſin.* ad illuſtrationem huius loci vide Græcorum Commentarios περὶ δαδουχίας. Item ἱερὰ δᾶδα τῆς μυστηίοις. hæc omnia ab Epoptis fiebant. In Hippolyto.

Iactare tacitis conſcias ſacris faces.

V. 355. *Iuxta præſides aſtat Deos*] non bene capitur hic locus vulgo. Præſides Deos vocat, quos aliter præſtites, imitatione Græcorum, qui προστατηίους ab eadem mente vocarunt. Eorum ara iuxta fores poſita erat: hæc eſt de qua intelligit, plura poſſemus huc congerere, ſed ſtudioſi adoleſcentuli melius hæc meminerint.

V. 711. *Ater quieto*] ita diſtingue;

Ater, quieto ſimilis (hunc iurant Dei)
Tacente ſacram deuehens fluuio Styga.

V. 874. *Thebis læta dies abeſt*] Ab Euripide, vt multa alia: θήβας ἱερὸν φῶς. Et paullo ante, χορεῖ, χορεῖ, Θηβαίαν μέλουσι θήβας. Quod noſter: *Solennes agitent choros.*

V. 1074. *Leniſque foues*] omnino legendum, *foues.*

V. 1180. *Nunquid infeſtum Lyci Parentis.*] quidam viri docti emendarunt, *pereuntis*: quod lau-

damus ; ſed maxima pars librorum ſcribtorum habet.

——*nunquid infeſtum mihi*
Parentis agmen.

Quod cur reijciamus ? quis tantum cladem nobis comparauit? tyrannuſue vrbis Argiuæ, an agmen infeſtum mihi vrbis parentis ? Id eſt, Thebarum. Catullus, *Patria ô mea genitrix.* In Oetæo.

Rogos in iſtos terra conſurgit parens.

Et, *infeſtum* propter factionem Lyci : nam ſeditione vulgi Lycus admiſſus , nam quare Lycum commemoret, quem iam occiderat? Sed docti iudicent.

V. 1211. *quumque reuocata vice*] velim conuenire conſcientiam lectoris , an hæc intelligat: non detinebo eum diutius. vide quam diſſimilis hæc ſententia:

——*quumque reuocata vice*
In ſe coibunt ſaxa, quæ in cælum exprimunt.
Actis vtrinque rupibus medium mare,
Ego in quieta montium iaceam mora.

Symplegades adducuntur à ſe, & in ſe rurſum cœuntes mare interceptum in cælum exprimunt. Hercules optat in illa mora, dum coeunt ſaxa, & mare in cælum exprimunt, inter illa intercipi, & ita perire in illo quieto momento. nunquid ita ſenſit Seneca?

IN THYESTEM.

Chorus huius Tragœdiæ conſtat ex ſenibus Mycenæis , non ex mulieribus , quod vel ex verſu 392. conſtat. Mycenæos ita intellige, vt etiam Argiui eſſe

possint, quod Poetę Argos Mycænis confundunt, vt versu 179. Argos nominat, versu 187. Mycenas. Id nos sępissime notauimus, & iamdudum Strabo monuerat: de tribus autem Thyestis filijs Plisthenes maximus natu interloquitur: Tantalus autem, & minimus natu inducuntur mutę personę.

V. 9. *Semper accrescens iecur*] quomodo hęc lectio defendi possit, & scimus nos quoque, sed quare falsam anteferamus verę? Eam referunt meliores libri:

Aut pœna Tityi, qui specu vasto patens
Visceribus atras pascit effossis aues,
Et nocte &cæt. Vulgaris, & inepta est & non cohęret. Sciolus qui legerat apud Virgilium exporrectum in nouem iugera, putauit non licere Senecę exporrigere in specu.

V. 134. *Et maior placeat culpa minoribus*] Ridiculum. Seneca scribtum reliquit,

Maiorum & placeat culpa minoribus.

Nimirum obuiam it decreto Megaerę supra:

Rabies parentum duret, & longum nefas
Erat in nepotes.

Optant igitur senes Argiui ne id accidat.

V. 174. *Altum de rapido.*] deest finis huic choro.

V. 274. *Animum filio inspira parens.*] Historia aut fabula inexplicabilis.

V. 300. *& faciles capi preces mouebunt*] quis non videt mancam orationem esse? quę vero inuidia veterem lectionem reponere? *præcommouebunt*, id est, προεξαπάσουσι. filij mei quos decipiendo patruo

delegaui, facile pellicient in ſententiam ſuam patrueles ſuos, qui deinde patris ſui Thyeſtis animum obſtinatum labefactabunt.

V. 387. *Rex eſt qui metuit nihil*] poſt hunc verſum inſerunt quidam veteres codices, *Rex eſt quique cupit nihil*, eſt inferiorum temporum, quando *quiſque* pro *quiſquis* vſurpabatur. itaque non *quique* ſed *quiſque* ſcribſerat monachus auctor verſiculi, nihil verius.

V. 391. *me dulcis ſaturet quies.*] idem extulit in Hercule Furente, *me mea tellus.*

Lare ſecreto, tutoque tegat.

V. 641. *Non ture colimur, nec meæ excluſo Ioue ornantur aræ.*] Ad Neronem ne an Domitianum referenda hæc ſint, viderit eruditus lector; Certe Romanum Imperatorem hæc ſpectant non alium.

V. 585. *Regna Laertes.*] Chorus quidem Mycenæorum aut Argiuorum hæc dicit, ſed ex perſona poëtæ: nondum enim Laërtes aut notus aut natus erat: ſic ſupra eadem prolepſi dictum accipe.

Nullis nota Quiritibus
Ætas per tacitum fluat.

V. 600. *Cuius ad nutum*] non dubium ad Neronem referenda. De timore & amore ſimul regum externorum erga Neronem, vt propterea fœdus cum eo percuſſerint, Tiridates etiam diadema ab eo ſuſceperit, habes apud Suetonium & Dionem.

V. 601. *Et Dacæ Parthis equitem minati*] non plane hæc intelligo; quid eſt minari equitem? deinde quid Dacis cum Parthis tanto interuallo diſſitis?

V. 603. *Cuncta diuitias*] Versus non constat. Vitium igitur in lectione, vt taceam ineptissimam, vel potius nullam sententiam. Recte viri summi Iusti Lipsij codex, *Diuinat*, non *diuitias*; confirmatur à vetere codice Coloniensi, vbi *diuinas* legitur. Diuinat casus mouentes cuncta & ipsos vicissim mobiles. Græcus dixisset, ὄσσεται τὴν τῶν ἀνθρωπείων παλιμβολίαν. Notum quid Homero, κακὰ ὄσσεται. Id est quod hic dicitur, diuinare. Elegantissime hoc dictum, vt totus chorus, qui plane diuinus est.

V. 643. *habet sub ictu*] Græcum, ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς. In Thebaide 530. *Sceleris sub ictu.*

V. 648. *Arcano in imo*] interpolatum, reponimus.

Arcana in imo regio secessu patet.

Tantæ amplitudinis regia, vt in regiones diuisa. τὸ *patet* ad amplificationem.

V. 693. *accendit ipse*] repone ex scribtis, *Attendit*, in sacris dicebatur, HOC AGE, Id est attende. ipse præcone aut monitore opus non habet. ipsemet HOC AGIT.

V. 1083. *Stabant pares Gigantes. hæc arma expedi*] male & leguntur & interpunguntur. Scribe,

S. p. Gigantes, hac arma expedi.

Non, *hæc. hac*, scilicet dextra.

IN THEBAIDA.

Hæc fabula est perpetuum canticum, nullis diuerbijs interruptum, est autem totum scholasticum drama, declamatorio charactere, multa putida sunt & affectata.

V. 12.

V. 12. *qua prærupta protendit iuga*] poſt hunc verſum reuocandus XXII. qui totam ſententiam ſuſpendit loco alieno poſitus. ita ſcripſit Seneca.

Ibo, ibo, qua prærupta protendit iuga,
Vel qua alta maria vertice immenſo premit
Meus Citheron.

ſcilicet, qua dorſum in longum porrigit. *Immenſo*, non, *immerſo*, & ſententia poſtulat, & auctoritas ſcribtorum codicum comprobat.

V. 65. *Duce è duobus*] inepte. Seneca ſcripſit,

——quouis vertero.
Duc è duobus, omnis eligitur via.

Elige è duobus, ſiue in plana, ſiue in præceps, omnis via mihi eligitur.

V. 128. *Spartamque fratre nobilem gemino volis*] Caſtores ſunt poſteriores Thebanis temporibus. Itaque hic memoriam Senecæ conuenio. Sed quare cum Seneca expoſtulamus? qui neque huius verſiculi, neque antecedentis auctor eſt, neque ſequentis, neque illius, *Serpente notum*. quid eſt, obſecro vos,

Supplex ad aras quiſquis Euroten bibis?

Deinde quis non videt pædagoguli erratum eſſe, *quicunque Elin, parnaſon*? vt Seneca ignorauerit primam in *Elin* produci. Denique quis opus Sparta & Elide, vbi tantum de Bœotio, immo de ſolo Thebano agro mentio eſt? quis non agnoſcit κίθαιρον κόμμα? Seneca profecto ita ſcriptum reliquit.

——quiſquis Aſſyrio loca
Poſſeſſa regi ſcindis & Bœotios
Colonus agros vberis tondes ſoli,
Aduerte mentem.

Nam de nemore ſerpente Cadmi noto, nugæ. Quid eſt nemus notum ſerpente Cadmi? an quia Cadmus in ſerpentem conuerſus. Hoc contigit in Illyrico. non in Thebano agro. Deinde de Dirce latente, fabulæ & ſomnia. quis vnquam legit Dircen fontem in quodam memore latuiſſe, qui fons vſibus vulgi palam expoſitus erat? nam de quodam fluuio, poteſt dici eius caput latere, fluuium autem ex quodam ſpecu emergere; de fonte non poteſt, quia paruis terminis circumſcribtus. Denique hæc eſt ſententia huius loci. Vos qui colitis Thebanum agrum, qui vidiſtis Sphynga, an in illo agro ſimule monſtro illi vidiſſe meminiſtis, quod æquet περιπλοκὴν meam? An ſatis conſtat de ſuppoſititio illo partu quatuor verſuum illorum?

V. 178. *Audias verum Oedipum*] alij veteres, *audies verum Oedipum*, alij, *audias verum Oedipe*. Sed ſequentia ſatis arguunt νοήσεως. Nam acroſtichon hoc, verſus ſequens, & hemiſtichium ſequens, ſunt inſulta, vt vel parum oculato conſtare poſſet. ita continuanda erant;

Preſſere vultus; nunc manum cerebro indue.

Nobis plane exploratum eſt & auribus caſtigatioribus, reliqua aliena eſſe. Nam quis hæc interpretabitur, Oedipe minus audacter eruiſti lumina tua quam

præſtitiſti? quamuis hic multa ſunt ex redundantia declamatoria, tamen hoc ſuperat omnem περιεργίαν ſcholaſticam.

V. 195. *Ipſi, ceu video, nullo eſt opus*] Hæc etiam quis intelligit? Deinde Seneca non ponit quatuor tempora in quarta ſede. ſcribe, *ipſi ceu Deo, nullo eſt opus.* Notum μόνος θεὸς ἀνελλιπὴς καὶ ἀνενδεής. Ergo tota ſententia ita concipienda,

——*ipſi, ceu Deo, nullo eſt opus.*
Quare ipſe mortem cupiat, aut quare petat?

V. 196. *Quare ipſe mortem cupiat, aut quare petat?*] interrogatiue legimus. alioqui quis concedet Latine dictum, nullo mihi opus eſt, quare hoc faciam? nam qui caſus omnes proculcando fortunæ nullam ſui copiam reliquit, ille tanquam Deus eſt ἀνενδεής. quare ergo aut cupiat mori, aut mortem ſibi conſciſcat? Vtrumque enim timidi eſt, vt optime auctor, & cupere mortem, & mortem ſibi conſciſcere. Cupere mortem & petere mortem, manifeſto diſcrepant, alterum in fatorum, alterum in noſtra poteſtate ſitum: tam mehercule differunt, quam votum & poteſtas. mortem petere eſt obire: non omnes qui moriuntur optant, aut contra Virgilius.

——*pulchramque petunt per vulnera mortem.*

Sed qui mortem petit per impatientiam (hoc Græcî dicunt ἀποκαρτερεῖν; cuius prima notio eſt impatientia) hoc vero ignauiæ eſt, propter mala mori, quia malis ſupereſſe non poſſis.

V. 230. *Quæ pars meorum*] *qui pars.*

V. 232. *Subinde & aures*) male interpungitur;

——*inhæret ac recrudescit nefas*

subinde, &.

V. 363. *Felix Agaue*) multa desunt, res ipsa loquitur. porro tertio post anno quam incestum filij agnouit Iocasta, hic viuit. at in Oedipo agnito facinore statim sibi mortem conscisçit.

V. 426. *& inter acies proijciet*) lege, *proiciet*, trisyllabum, vt, *reice capellas*, disyllabum.

V. 456. *Donate matri pacem.*) Ita postulat sententia: ita habent mss. Sed lex carminis repugnat. Nam vulgata lectio inepta.

V. 659. *Io. qui vult amari*) inepte hic interiecta Iocastæ persona, quæ pulcherrimam sententiam deformat. Nam omnia ex persona Polynicis ab eo versu 654. *Regnare non vult.* ad illum 660. *præcepta melius*, qui versus est ex persona Iocastæ. quæcunque, inquit, à te dicta sunt, præcepta sunt regni: sed regum est, non tuum, ista edicere. Reges ergo melius præcepta regnandi dabunt quam tu qui exsul es, ipsi viderint quomodo disponant regna sua, tu quomodo in exsilio degas. Tam tibi præcepta exsilij quam illis imperij opus sunt. Pessime ergo hæc vulgo concipiebantur.

IN HIPPOLYTVM.

V. 4. *quæ saxa solo Carpeneitico*) Ineptissime. repone veterem scribturam: *quæ saxoso loca Parnethi* Πάρνης mons Atticæ, vnde merito saxosum vocat

Ariſtophanes νεφέλαις extulit feminino genere, βλέπε νῦν δευρὶ πρὸς τὴν Πάρνηθα. Sed alibi extulit maſculino. ἐς κόρακας ἥξω φέρων τε δεῦρο τὸν Πάρνηθ' ὅλον. Scena Athenis: ſed apud Euripidem Troezene.

V. 13. *Vbi per glacies leuis Ibiſſus*) Verſus non conſtat, abeſt à veteribus libris, & merito, à pædagogulis eſt. quid eſt flumen ire per glacies? flumen glaciatum poteſtne ire?

V. 14. *Vbi Mæander*] quod vllus Mæander fluuius Atticam perfluat, nunquam lego.

V. 28. *Vocat hunc Philipis*] Vox ignota cælo Græco proculdubio ſcribendum *Phibalis*. Ariſtophanes ἀχαρνεῦσι. ἰσχὰς φιβάλεως. Scholiaſtes, τόπος μεγάριδος. οἱ δὲ ἀττικῆς. Vnde φιβαλεῖς ἰσχάδες valde commendatæ.

V. 108. *Adiudicatam præſidem*] repone, *adiudicatæ*, ex priſcis libris. non enim Minerua terræ adiudicata, ſed terra Mineruæ.

V. 119. *Aut quis*) lege *ah quis*.

V. 235. *Reſiſtet ille*] ſuſpicor legendum, *ſe ſiſtet ille*; neque alitet ſcripſit Seneca.

V. 260. *Pro caſtitatis*] qui vel mediocriter Latine ſciunt, nunquam hanc lectionem amplectentur: itaque merito doctoribus ſuſpecta fuit: ſed male corrigunt, *pro caſtitate*, quod non magis Latinum eſt quam ſi priore modo legas. Lege bona fide,

Pro cacitatis vindicem armemus manum.

τῆς ἀσελγείας. quid verius?

V. 263. *Haud facile quiſquam ad vitam reuocari poteſt*] quare non viderunt verſum πονηροῦ κόμματος? neque ad ſententiã facit, neque à bono poëta eſt. Exſulet igitur.

V. 336. *Altrix profare.*) Est chori. Itaque statim poni debet post illud.

Vincit sæuas cura nouercas.

Altrix profare quid feras, quonam in loco est?

Nam Seneca nullas distinctiones actuum reliquit, non magis quam Plautus, Terentius, Tragici Græci, Aristophanes. Vides nunc luce tenebras densas discussas. ideo aptissime nutrix respondet choro. *Spes nulla &c.* Si quis distinctiones istas tam amat, poterit initio scenæ chori personam apponere.

CHO. *Altrix p. q. f. q. i. l. e.*
NV. *Spes n. t. p. l. m.*

Sed nihil opus, non magis quam fine chori secundi, vbi Senarij vndecim leguntur, qui poterant principio sequentis actus traijci.

V. 361. *Et lapsæ genæ*) & sententia *lassæ* postulat & atteſtatur vetus lectio.

V. 437. *Quod te ipse pœnis grauibus infestus grauas*) Versus pædagogicus; vt Seneca pœnam pro labore dixerit? *Infestus grauas grauibus pœnis?* Sat constat inepti hominis esse, qui putauit sententiam suspensam esse, quod etsi prima fronte videtur, nihil tamen eiusmodi.

V. 556. *Taceo nouercas, mitius nil est feris*) Ego hæc non capio. si diceret, mitior mens est feris, melius caperem: aliquid tale poscit sententia.

V. 603. HIP. *animus cupiens*) sequimur meliorum codicum veterum fidem.

Vos teſtor omnes cælites, hoc quod volo
Me nolle. HIP. *cupiens aliquid effari nequit.*

Perſpicua ſententia.

V. 653. *quum placuit hoſti.*) Antiopæ, nequid ridiculum imagineris.

V. 801. *Tu licet aſperos*) hæc, & duo ſequentes verſiculi non ſunt Senecæ.

V. 820. *Deformis ſenij limina tranſeat*) quid hæc velint viderint acutiores. Ego plane hic Tireſias ſum. Clariſſimi viri ac nunquam ſine laude nominandi Iuſti Lipſij liber habet, *deformis ſenij monſtr et imaginem*: optime, dixit immenſam formam nunquam impune fuiſſe, ſemper enim νεμεσητὸν & φθονερὸν ſequi. ne hoc Hippolyto accidat, optat ei meliores Deos, & potius vt ſibi repræſentet deformis ſenij imaginem, ne ſuperbiat. quemadmodum in triumphis, ne ex nimia gloria νεμεσητόν τι & inuidioſum paterentur, ſeruus publicus à tergo ad ſe redire & ſupra hominem nihil ſapere admonebat: ita ergo melior Deus intactum prætereat Hippolytum, hoc eſt, ne vlla vindicta aut ira diuina illùm perſtringat: ſed quoties formæ ſuæ meminerit, toties proponat ſibi deformitatem ſenij, tunc omnem faſtum deponet, qui à formæ bono excitari ſolet. quam elegantem locum correctores contaminauerunt.

V. 840. *Merſus malorum*) nihil tam auerſum à ſententia Senecæ, repone ſcriptam lectionem:

Pars vna vitæ manſit exſtincto mihi,
Senſus malorum: finis Alcides fuit.

Non indiget interprete.

V. 1019. *Latuere nube, numen Epidauri Dei*] lege *nomen*, non *numen*. Petræ nomen Epidauri Dei, ἀρχαϊκῶς, nomine. Virgilius; *nomen Echionius*. item alij poëtæ. ἑλλυνισμός. Πέτραι τ' οὔνομα Επιδαύριοι.

V. 1200. *Ultimo quodcumque Proteus æquoris*] Scribe *æquor*.

IN OEDIPVM.

V. 96. *aptaret ales verbera*] quid est *aptare verbera?* scribe, *aptaret alas verbere*. Omnes aues verbere alas aptant, vt cuiuis notum, prius enim plaudunt alas, antequam eas componant dorso, vt gallus ante cantum. Satis de emendatione constat.

V. 105. *Sceptrum & peremptæ*] male cum interrogatione vulgo concipitur.

V. 195. *Petitis fontes*] hæc pessime distinguntur, ita pessime concipiuntur, legimus ergo, *petit is fontes*. Quorum, inquit, custos elatus est, qui ægrotorum effrenos impetus coercebat, eorum alij, tanquam libertatem nacti post seruitutem saxa frigida amplectuntur, alius petit fontes: tantus in visceribus, tam in illis quam in hoc æstuat ardor.

V. 370. *omenta pingues viscerum*] ineptissime, qui scit quid sit omentum, nunquam hoc concedet. repone veterem scribturam, *visceri*. Sane omentum obtendit visceribus sinuosam & rugosam punguedinem suam.

V. 472. *Sensere terræ Zedacum feroces*] nullus est labor diuinare, *sensere terrę te Dacũ feroces*. δᾶκας & δάκους dicebant, οἱ δᾶκες, δᾶες, δααῖ δάκοι. tot modis dicebantur.

V. 600.

V. 600. *non tot caducas educat frondes Eryx*) τὸ, *Eryx*, correctorum est. veteres habent, *Oeta*. traiectione igitur restitue,

Non tot caducas Oeta frondes educat.

V. 602. *Quum examen alto nectitur*] βοτρυδὸν Homero. Virgilio, *Vua*.

V. 644. *Et mecum Erinnes.*] Analogia postulat Erinnys ἐερινῦς.

V. 833. *non expedit concutere felicem statum*] τὸ καλὸν εὖ κείμενον ἀ κινητέον.

V. 881. *Gratare matri liberis aucta domo*] non est sanus locus. An legendum?

Gratare matri liberis auctæ modo.

IN TROADAS.

Falso Troada vocant hanc fabulam, quum Poëta Troadas inscripserit, exemplo Euripidis, & chorus est Troadum. ineptum est aliter putare.

V. 46. *Aeacidæ armis.*) Seneca scribsit, *Aeacidis armis*. Metaplasmus Latinus, Euripidis, Euclidis, Orestis, Acacidis. Pro Euripidæ, Euclidæ, Orestæ, Aeacidæ.

V. 50. *Ensis senili tinctus è iugulo redit*) quare hæc lectio suspecta esse debeat, caussa non est. neque enim hoc vult, parum aut multum gladium maduisse sanguine, sed impressum iugulo & è iugulo eductum fuisse, Priamum iugulatum, & nihil aliud loquitur, sequentia adtestantur.

V. 53. *Et quondam sacrum regni iacentis*) interfectus enim ad ipsum sacrum siue sacrarium, idest, aram τῆς

ἑστίας, ἤτοι τοῦ ἑρκείου διός. infra: *magnoque Ioui victima cæsus*. nam tantundem est. ad quam inaugurandi reges hinc auspicabantur, vt in Agamemnone,

Hoc est vetustum Pelopeæ limen domus;
Hinc auspicari regium capiti decus
Mos est Pelasgis ——

In limine ait auspicari. Si ergo hinc auspicabantur, non obscurum quare vocet sacrum regni. nihil verius.

V. 79. *Miseramque leua Regina manum*) πίτυλον vocat hac in re Euripides: infra: *Vacet ad crebri verbera planctus Furibunda manus.*

V. 98. *coma demisso est libera nodo*) nullus nodus potest dici demissus, sed Seneca scripsit, *demissa*, & hæc est lectio meliorum mss.

V. 191. *non paruo luet iras Achillis Græcia*) repone, *luit*. notum μῆνιν ἄειδε θέα. & quam magno illa Græcis constiterit. Hoc vult. sequitur; *At magno luet*, nempe nisi mactetur Polyxena: caueant iterum experiri Achillis iram; interpunge igitur, & ita totum locum lege, pessimè vulgo conceptum.

——*non paruo luit*
Iras Achillis Græcia: at magno luet;
Desponsa nostris cineribus Polyxena
Pyrrhi m. n. e. t. r.

V. 200. *Triton ab alto*) altum chorum, Idest profundum intelligit Nereidum materterarum Achillis; ab illarum cantibus & choreis cecinisse & ἀντιφωνῆσαι Tritona vult.

V. 250. *Ætatis alios*,) Hæc à Pyrrho dicuntur.

Spiritus quondam truces, hæc ab Agamemnone.

PY. *Ætatis alios feruor hic primæ rapit,*
Pyrrhum paternæ. A G. spiritus q. t.

V. 432 *Soliſne retro peruium*] vt hæc vulgo diſtinguntur, nemo intelligit, perſonarum vices turbatæ, ita diſtinguo.

SE. *ſoliſne retro peruium e. d. i.*
Certè æqua m. e. AN. *turbat atque agitat Phrygas.*
Communis i. t. ——

V. 473. *ſed mei fati memor*] ſum, ſcilicet. pone πλείαν σιγμὴν.

V. 622. *Reliquit animus.*] malim *deliquit* λιποθυμίαν enim deſignat.

V. 728. *Hoc fuit illo victore capi*] ineptiſſima aut nulla ſententia. Seneca ſcripſit. *Profuit illo victore capi.* infra 886. *profuit multis capi.*

V. 743. *Sed nempe tractus ipſe*] qui ita conceperant, mentem Senecæ non ceperant. Vide quam differunt.

——*Spiritus genitor facit?*
Sed nempe tractus. ipſe poſt Troiam pater
Poſuiſſet animos, magna quos frangunt mala:

Ita ſane, Hector qui non eſt in viuis, quem curru Achilles traxit, ille dat ſpiritus puero? quod præſidium à mortuo? Sed & ipſe Hector ſi Troiæ ſuperfuiſſet, poſuiſſet ſpiritus generoſos propter ingentia mala quæ & ſuperbos quoſque animos domare ſolent.

V. 764. *fletus erumnas leuat*] ſuccurrunt ex Euripidis Oenomao iſta:

Ἀλλ' ἔστι γὰρ δὴ καὶ κακοῖσιν ἡδονὴ
Θνητοῖς ὀδύρεσθ', δακρύοντ' ἐπῳδαί.
Ἀλγηδόνας δὲ ταῦτα κἀφίζει φρενῶν,
Καὶ καρδίας ἔλυσε τὰς ἄγαν πόνους.

V. 776. *nec ſtato luſtri die*] aut ſequenti verſu legendum *feſti*, aut *ludi*, ne inſuauis repetitio male reſponſet. πενταετηρίδα παν ἡγυειν quandam deſignat, qualem omnes gentes Græcæ & Aſiaticæ habebant; in eiuſmodi pentæteridibus ludi equeſtres fiebant à iunioribus & pueris, vt Panathenaïcis in Attica. Vide Suidam παναθήναια & alios.

V. 801. *liberos Troas vide*] ad animum Senecæ melius erat, *viſe Troas liberos*. ita maluiſſem, ſi auctor fuiſſem Tragœdiæ.

V. 843. *Nunquid Aiacis Salamina veri?*) ſine dubio ſcribendum. *Veram*. Manilius.

Vera Syracuſis Salamis non merget Athenas.

Lucanus.

Treſque petunt veram credi Salamina carinæ.

Sed quare Salamin dicta vera? quæratur igitur. vide notas in v. Manilij. Deeſt vero hic ſaltem verſus vnus aut duo. aliter tranſitus nominatiui ad accuſatiuum non cohæret, tale aliquid;

Quoue iactatæ pelago feremur
Exſules ad quæ loca? quas ad vrbes?
Nunquid Aiacis Salamina veram?

V. 996. *Dumque iſta venient*) neque hunc neque ſequentem intelligo, & antecedentes parum cohærent. Sed qui iſta alieno loco poſuerant, non intelli-

gebant quantum tenebrarum ex luculento loco conciuerint. infra ſuis ſedibus hi verſus reſtituentur. interea ita Seneca hæc continuabat.

Duc, duc, Vlyſſe, nil moror, dominum ſequor.
Sed incitato Pyrrhus accurrit gradu.

V. 1007. *Meæ precabor*) poſt hunc verſum conijciendi erant quinque verſus, quos alieno loco poſitos indicauimus.

——quid preces vobis? precor
His digna ſacris æquora. hoc claſſi accidat,
Meæ precabor, quum vehar quidquid rati.
Me mea ſequantur fata, non pelago quies
Tranquilla veniat, ſæuiat ventis mare,
Et bella, & ignis & mea & Priami mala.
Dumque iſta venient interim hæc pœna in lucro eſt;
Sortem occupaui, præmium eripui mihi.

Has imprecationes poſt illum vltimum verſiculum adijciendas eſſe, tenor ſententiæ docet, & claritas verborum reddita. eſt locus luculentiſſimus. Tale ille:

Litora litoribus contraria, fluctibus vndas
Imprecor.

Interim hæc pœna in loco eſt) ineptiſſime. nos ſcimus ab auctore ſcriptũ, *in lucro eſt*, quod iam ſupplicia ante omnes patimur, hoc deputamus in lucro. nobis hoc nouum non eſt qui iterum miſeri eſſe non poſſumus.

Sortem occupaui, præmium eripuit mihi) legendum *eripui*. ab athletis tranſlatum qui ſæpenumero extra

ſortem victori ſecuro præmium eripiebant, quod ἐξωθεῖν τὴν ἀντίπαλον dicebatur. de pugna extra ſortem M. Seneca. *Tertius ſine ſorte pugnaſti, & vtrumque viciſti.* de erepto præmio Pauſanias. ὡς γὰρ δὴ πρὸς τὸν καταλειπόμενον ἔτι τῶν ἀνταγωνιστῶν ἐμάχετο ὑπὲρ τοῦ κοτίνου, ὁ μὲν προέλαβεν, ὅστις δὴ ὁ ἀνταγωνιζόμενος, καὶ τοῖς ποσὶν Ἀρραχίωνα εἶχεν ἐξωκώς &c. vnde ἀνέξωστος pro ἀνίκητος. In veteri inſcriptione Romana. Nemo miſerijs me vincere poteſt: Ego in hac re palmarium omnibus præripui. qui aliquo in his literis iudicio ſunt, ita à Seneca hunc locum relictum non negabunt.

V. 1026. *qui ſecans fluctum rate ſingulari*) μονόκωπος ἀνὴρ. Euripides Helena.

V. 1041. *Soluet hunc quæſtum*) neque hoc ſatis eleganter. repone ex veteribus. *ſoluet hunc coetum.* hanc turbam ſparget tempeſtas huc illuc, & conſequenter lacrimas noſtras.

V. 1075. *Effuſa ducum*] *affuſa*, libri.

V. 1162. *abduxit ſtatim*] quid hic verbum alieno ſenſu? Emenda, *Obduxit*, Obducere eſt vno hauſtu ebibere.

IN MEDEAM.

Scena Corinthi; ideo chorus ciuium Corinthiorum.

V. 106. *Nunc primum ſoceris ſponte volentibus*) malo, *ſponſe volentibus*. Hic & ſuperiore verſu quid ſit prendere, ſcit, qui non ignotat quid apud Poëtas μαστῶν δραγμὸς.

V. 152. *patiente & æquo motus*) omnino legendum,

mutus. nam illud confirmat; *professa perdunt odia vindictæ locum.*

V. 195. *æquum atque iniquum regis imperium feras*) δοῦλε δεσποτῶν ἄκουε καὶ δίκαια κἄδικα Æschylus Prometheo.

V. 298. *Clarus priusquam Phœbus attollat diem*) Ab Euripide εἴσ' ἡ 'πιοῦσα λαμπὰς ὄψεται θεοῦ θανῇ.

V. 311. *nondum Pleiades.*) pro Pleiades hibernæ aut aliud epitheton nauium deest. Locus suspectus designandus asterisco.

V. 455. *Per quas reuexi nobiles regum manus*) immo *nobilem regum manum*, Argonautas scilicet.

V. 465. *ingratum caput, reuoluat animus*) ex Ennio in Medea;

Non memoro quod draconis sæui sopiui impetum,
Non quod vnos domaui & segetis armatę manus.

quæ fusius Euripides, vnde acceperat.

V. 477. *alienaque sequens regna*) subaudiendum τὸ, *quod.* quod sæpe fecit Manilius antiquior Seneca. Vide notas in Manilium, reuoluat, inquit, animus igneos tauri habitus, & alia beneficia, & denique quod regnum meum deserens alieno me commisi. ita, quod, cui, vt, & similia supprimebantur, ita tamen vt propter vsum nemini obscura esset locutio.

V. 486. *ornamus auro nemora*) quomodo hæc cohærent cum superioribus? error commissus in versiculo antecedente, in veteribus enim libris omnibus legitur, *quasque referta*, non, *referta quasque*, sed τὸ *quasque* potest esse *quasque*, potest etiam, *quas quod*, vt sententia postulat, quam pulcherrimam ita effeceris:

quas quod referta vix domus gazas capit,
ornamus auro nemora ——

Ex ſuperflua gaza & auro quod domibus plenis capi non poteſt ornari nemora dicit.

V. 489. *redde fugienti ſua*] lege Romana, quod culpa Iaſonis diuortium interuenerat, non Medeæ.

V. 494. *hoc ſuades mihi*) male diſtinguntur. Coniungo.

——*hoc ſuades mihi,*
Præſtas Creuſæ; pellicem inuiſam amoues.

V. 496. *Medea amores obicis*) ἐμφατικώτερον, veteres, *Medea amores obicit?*

V. 508. *Regina natis*) male in antiquioribus editionibus hæc Iaſoni attribuuntur, etiam in ms. Rectè in manuſcribto Lipſienſi continuantur ſub perſona Medeæ: Sed neque illa penitus à malis interpunctionibus ſana. ita igitur impotens animus abiurat.

Meis Creuſa liberis fratres dabit,
Regina gnatis exſulum, afflictis potens?
Non veniat vnquam.

Quaſi dicat, liberi matris exſulis ſeruient reginæ, afflicti beatæ. In Oetæo:

Iole meis captiua germanos dabit
Natis, Iouiſque fiet è famula nurus.

Sed contrarium. nam liberi Medeæ è liberis famuli, iſtius è famula matre liberi. quis hanc lectionem audet improbare? immo inepta erat vulgaris. *Miſceat*, dixit,

Phœbi nepotes Siſyphi nepotibus.

Quare

Quare non hoc quoque attribuitur perſonæ Iaſonis? ſine hoc, nec illud quoque.

V. 515. *quid facere poſſim*) in omnibus his decem tragœdijs non eſt locus contaminatior, intricatior, obſcurior, quem fruſtra quis ita vt hodie legitur poſtulet ſe intelligere, totum vitium eſt in interpūctionibus, quas ita reſtitue.

IA. *Quid facere poſſim, eloquere. pro me vel ſcelus.*
Hinc rex & illinc. eſt & his maior metus,
Medea. ME. *nos conligere, certemus, ſine;*
Sit pretium Iaſon.

Primum rogat Iaſonem vt ſibi indulgeat eam moram quam iam conceſſit ſupplici Creon. Iaſon negat ſe poſſe facere. quominus is poſſit, allegat omnia quæ contra illam & pro ſe faciunt. Primum ſcelus, hoc eſt ſuſpicio ſceleris, à quo nunquam eam abſtinere poſſe certum eſt. deinde duo potentes reges imminentes, Acaſtus à Theſſalis, à Corinthijs Creon, & his omnibus alia magis metuenda quæ dicere compendi facit. illa; hoc metuis Iaſon? quietus eſto; hoc metu te libero: concede hanc moram in qua tantiſper colligere poſſim me, vt certemus ego & illi reges. Iaſon in medio poſitus pro quo certabitur erit prætium victoriæ. Qui aliquo iudicio ſunt, hanc veram huius loci ſententiam eſſe dicent.

Pro me vel ſcelus) pro me facit ſcelus in te ſuſpectum, metus ſceleris.

Eſt & his maior metus Medea) & Medea quam magis quam ipſos reges timeo, quæ ſemper regibus ſuſpecta, me quoque metuendum illis faciet. Ita po-

teſt intelligi: ſed ſine dubio *Medea* eſt vocandi caſu. & multa alia, ô Medea, quæ pluſquam reges timeo, quæcumque illa ſint.

Nos conſligere.) Hic interponenda perſona Medeę: legendum vero vna litera minus, *conligere.* permitte me conligere vires & animum, da ſpartium conligendi me, vt certemus reges & egó: faciam ne te moræ conceſſæ pœniteat. quibus illa congruunt, *His adice Colchos*, &c.

Sit pretium Iaſon.) vt in medio poſitus & pro quo ſuſceptum certamen. Ouidius:

Quum pretium pugnæ toto nitidiſſima ſaltu
Expetitur coniux.

V. 661. *fulmine & Ponto moriens Oileus*) Non Oileus ſed Oilei filius. ſic Virgilius, *Pollucis habens*, immo Caſtoris. alia ſimilia apud Poëtas. Dione quoties pro Venere?

V. 775. *Vectoris iſtic perfidi ſanguis ineſt*) lege, *ſanies ineſt*, *Quam Neſſus.*

V. 975. *fortis armigeris cohors*] mallem, *armigerum.*

V. 998. *Iuſta iam functis habent*] quid eſt, *habent iuſta functis?* nugę, ſcribe, *iuſta iam funeris*, aut, *iuſta funebria*, neque aliter vocantur.

V. 1014. *iam perage*] quis Oedipus hæc interpretabitur? Primum male interrupta ſunt hæc, deinde deprauata, legendum enim ſecundo verſu, *ſupplici dona meis.* Vide igitur quanta lux affulſit.

Scrutabor enſe viſcera, & ferro extraham.
Jam perage cœptum facinus. Haud vltra, precor,
Moramque ſaltem ſupplici dona meis.
Perfruere lento ſcelere, ne propera, dolor,
Meus dies eſt. ——

Per omnia hæc optat lentum ſupplicium ſuis. o dolor, perage facinus haud vltra, ſed intra fines & modum, quantum ſat explendæ vindictæ.

IN AGAMEMNONEM.

Scena Argis vel Mycenis, vtrobi nihil refert, vt in Thyeſte notauimus. Duo chori Achiuarum & Troadum, quod minus ab alijs animaduerſum.

V. 28. *nec hactenus fortuna maculauit patrem*) ex ſequentibus conſtat legendum, *cortina*, non *fortuna*. nam quæ iuſſit patrem deuorare natos, eadem iuſſit vt pater cum filia coiret. infra 38. *ſortis inceſtæ*, id eſt, oraculi, quod ſtuprum iuſſit. Et in hac eadem tragœdia Ægiſthus, *Auctore Phœbo gignor.* —— Quomodo auctore oraculo Thyeſtes epulatus ſit liberos, nuſquam lego, quomodo eodem oraculo Thyeſtes cum filia concubuerit, exſtant veſtigia apud Hyginum Fabula xxcvii. Omnino nobis conſtat, *Cortina*, non *fortuna* ſcribſiſſe Senecam, quum manifeſto Thyeſtes per eundem caſum imperatus epulationem filiorum, per quem etiam poſtea iuſſus inceſtus fuit. atqui per cortinam. ergo & epulatio filiorum per cortinam.

V. 149. *quod meruit auget*] repone ex fide mss. *quod metuit.*

V. 200. *commori cum quo velis*] ἐλλωΐζει. συνθανεῖν ᾧ ἂν θέλῃς, Id est συνθανεῖν αὐτῷ, ὃν ἂν θέλῃς θανεῖν.

V. 562. *hinc scelere Lemnon nobilem, hinc Chalcida*] Aspiratio hic est vicem positionis, vt sæpe apud Prudentium. nam perperam quidam Codices habent *Chalcedona*, quasi Chalcedon aut Aulis vicinæ sint. hic in Octauia.

Tristes Philippi. hausit & Siculum mare:

V. 573. *postquam litatum est*) notabis morem vetustissimum, iratum pelagus expiari siue lustrari solitum habes in historia Ionæ. alij caput radebant, vt apud Petronium, vbi etiam verberibus aliquorum tutela nauis placatur.

V. 600. *contemtor*) Virgilij & Ouidij tam in operibus Philosophicis quam in istis Tragœdijs & studiosum & imitatorem semper se prodit. hic locus plane est ex illo:

—— strepitumque Acherontis auari
Subiecit pedibus.

Quam Epicuream sententiam Virgilius à magistro suo Scirone didicerat. Epicuri autem & Metrodori adeo studiosus fuit Seneca, vt nescio quare Stoicum quidam illum malint quam Epicureum, quod eius Epistolæ palam clamant. Itaque *leuium Deorum* ex Epicureis hausit.

V. 685. *Pectore rauco.*) Buxum ferire est canere? quis crederet, nisi qui veteris codicis Lipsiani lectionem repudiauerit; *Pectora rauco concita buxo*

ferit. ferit pinu pectora incita rauca tibia.

V. 707. *ſtetere vittæ*] contrarium iam dixerat:

Sed cur ſacratas deripis capiti infulas? an dicemus repoſuiſſe? an μνημονικὸν σφάλμα?

IN OCTAVIAM.

V. 227. *Vidimus cœlo iubar*) Cometes hic accidit Nerone IIII. Cor. Coſſo Coss. anno Chriſti vulgari LX. Ex his plane apparet auctorem tragœdiæ illud ſidus vidiſſe, vt taceam ſtylum, non Hadriani tempore vt ſomniant Critici, ſed eundem cum Senecæ. *Frigida Arctoo*, pro frigore Arctoo ſatis noue dixit.

V. 237. *templis expulit ſuperos ſuis*] de eodem in Thyeſte,

——*nec meæ excluſo Ioue*
Ornantur aræ.——

V. 244. *Vtinam ſuorum facinorum*] Hæc omnia dicuntur ex nutricis perſona, vtinam, vt optas, fulmine petatur, hoc melius exſpectare, & fatis cedere, quam vi experiri.

V. 245. *Nero ipſe Diuo*] neque opus erat Neronis nomen repetere, neque Domitius vnquam Diuus fuit. Omnes ſcripti codices quibus vſus eſt Hieronymus Commelinus, quem hominem inſtaurandis literis natum lues in Germania abſtulit, habebant, *Nero inſidiuo*, quod proculdubio eſt pro *inſitiuo*. Alludit liber Lipſianus qui habet, *Nero niſi duo*, nos non dubitamus veram lectionem eſſe, *Genere inſitiuo*. Quam enim ineptum eſt Neronis hic nomen repetere,

quum de eo ſermo ſit, vt nemo dubitet de quo agatur?

V. 373. *inter Corſici rupes maris*) vide Epigramma Senecæ ipſius, in Catalectis,

Corſica Phocæo tellus habitata colono.

V. 382. *qui ſeſe neſcit*) ſcribe, *qui ſi ſeneſcit*. qui mundus ſi, vt quidam volunt, aliquando interiturus eſt, nunc vero tempus eſt quo illud euenire oportet.

V. 572. NE. *Exprimere ius eſt ferro, quod nequeunt preces*] & verſus vitioſus & ſententia. ſcribo, vt ſcribſit auctor,

Exprimere ius eſt facere quod nequeunt preces.

Quid faciunt preces? Eblandiuntur. quid ferrum? Exprimit. vis adhibenda, vbi preces locum non habent.

V. 578. *ætaſque frangant*] peſſime concipiuntur. ſcribe.

——*merita te Diui patris,*
Ætaſque frangat coniugis, probitas, pudor.

V. 784. *aut ara fulgens*] mendoſe, lege, *aut aere fulgens.*

V. 787. *Membra per partes trahunt diducta laqueis.*] immo, *deducta*, καθαιρεθέντα, ex alto depoſita per partes, μελεϊστί.

V. 876. *tu quoque lenis*] falſo in vetuſtioribus editionibus *leuir.*

IN HERCVLEM OETÆVM.

IN hac tragœdia duo chori, alter Oechalidum virginum, alter Ætolarum mulierum. Iole & chorus

Oechalidum virginum sunt παστάδες παρθένια. Scena Trachine, vt apud Sophoclem.

V. 36. *nam quis inuadet mala*] nisi solus Hercules scilicet, ille inuadet omnem pestem primus, non alius hanc laudem occupet, aut præripiat. Sequentia interpretantur. nemo potest hanc laudem inuadere præter Herculem, qui solus Iunonis odio dignus. Quare de tam eleganti loco dubitent quidam, causam non dispicio.

V. 40. *frigidum Scythicæ*] repone, *Scythiæ*, vt quidam codices habent. frigidum genus Scythiæ subditum Vrsæ. sic V. 1697. *Vtrumque Phœbi litus & Scythiæ genus.*

V. 81. *Vna iam tellus erit.*] Certe si Pelorus tangat Italicum latus, vna tellus erit. quid igitur noui miratur? atqui hoc volebat. Iungatur Siculum latus Italico: disiungam. si dixisset, vna iam tellus sit, præstitisset quod vult. Sed ego adhuc quæro huic loco interpretem. pro illo verbo, *erit*, aliud scripserat Seneca.

V. 102. *qua templa tollens ara Cenæi Jouis*] quænam ara potest attollere templum? an templa sunt in aris? Ego puto ita legendum:

Qua templa tollens acra Cenæi Iouis
Austro timendum spectat Euboicum mare.

Nam vocatur acra Cenæa, vt acron Cenæon. An non eodem modo dicta *acra Iapygia* Plinio?

V. 103. *Astro timendum*] ineptissime. recte alij *Austro*. flante Austro. nam nullum astrum potest intel-

ligi κατ' ἐξοχὴν præter Caniculam, idque cum delectu.

V. 107. *quiſquis ſub pedibus.*] ad verbum ex Virgilio, cuius ſtudioſiſſimus fuit Seneca.

——*Strepitumque Acherontis auari*
Subiecit pedibus.——

V. 124. *heu locus & ſiluis dabitur*] docti viderint quomodo hæc legenda ſint, ſi non ita vt putamus nos,

Stamus, nec patriæ mœnibus heu locus,
At ſiluis dabitur.

Quæ coniectura ex ſequentibus mirifice confirmatur. nos ſtamus, patriæ mœnia non ſtant, quibus locus non dabitur, ſed ſilueſcet ille locus.

V. 160. *Vicino Nabathæ vulnera dirigit Parthus*] Itane Parthus vicinus Medis & Hyrcanis erit vicinus Nabathæis Arabibus, quorum vrbis Petra? Nugæ. Et male intelligit locum Ouidij:

Eurus in Auroram Nabathæaque regna receſſit.

Nam reſpectu Italiæ Nabathæi ſunt Orientales. non ſunt audiendi qui excuſant.

V. 168. *ſupra Theſſalios*) ſubaudiendum τὸ *qui*, vt alibi notauimus.

V. 190. *Theſſala Siren*] quare Theſſala? Cauſſam quæro.

V. 227. *fugiat vultus fortuna prior*] importuna interpunctio totam ſententiam perturbauit vſque ad ea, *qui tulit*, pro quo *pertulit* legendum. Ita locus luce clarior, fugiat vultus fortuna prior. caue præ te feras eam fuiſſe quæ antea. fugiat vultus tuos fortuna

tuna prior. Dissimula toto vultu & gestu fortunam priorem.

V. 262. *hoc specu immenso exeat*) repone, *hoc sinu*. Ex omnibus scriptis, id est, sinuosus serpens. vel si mauis intellige sinus terræ, quod ex sequentibus confirmatur,

Quid excutis telluris extremæ sinus?

V. 280. *Non flamma*) merito hæc lectorem remorantur, sed pessime concipiuntur. vna πλείαι σιγμὴ totum negotium transiget, & miram sententiam reddet.

Non flamma cursus. —— *non*, immo, potius.

V. 286. *quicquid est victum tibi*) longe melius veteres,

—— *quicquid inuictum est tibi.*

V. 397. *Præclara totis*) totas gentes nouè dixit, pro omnibus. Contra *omne* pro toto vsurpabant. Cæsar, *Omnis Gallia*, πᾶσα γαλατία, Id est, ὅλη.

V. 399. *quo nimis quisquis Deos*) & hæc quis interpretabitur? omnes fere mss. habent, *quæ*; Lipsianus *quicquam*, pro *quisquis*. quis dubitauerit hanc esse veram lectionem? quid veram? immo elegantissimam:

Thalamosque nostros inuido fato nurus
Optabat omnis, quæ nimis quicquam deos
Orabat vllos. ——

Thalamos inuido fato, τοὺς ὀπιφθόνους γάμους. nimis deos orare, est Græcorum τὸ κρεῖττον εὔχῃς. quæcumque immodica vota dijs concipiebat, nihil magis optabat quam nubtias nostras: hoc votorum omnium immoderatorum meta.

V. 402. *ſub hoc mundo*) mundus pro cælo, notatum in v. in Manilium. ignoratio huius leuiculæ rei graues errores parit.

V. 416. *leuis eſt*) ἀλλοτρόπαλλος. *multiuolus*, Catullo. multas amans, & priſtinam gratiam nouo amore mutans. infra ad eam mentem.

——*Et coniux leuis*
Aliam parenti dederit altiſono manum.

V. 463. *nihilque leges ad meos cantus tenent*) quis te intelligit, ô Tragice, ſi ita ſcribſiſti? nos ſcimus te ita ſcribtum reliquiſſe,

Nihilque leges ac meos cantus tenet.

V. 481. *interim ſcelus eſt fides*) τὸ *interim* in ea ſignificatione raro leges. infra eodem modo vſurpat.

V. 928. *interim pœna eſt mori*, Id eſt hactenus.

V. 482. *nequis arcana occupet*] ſcribe *aucupet*. Plautus,

——*nunquis noſtris auceps verbis?*

V. 531. *hoc nulla lux conſpiciat*) ad verbum à Sophocle,

Μήδ' ὄψεταί νιν μήτε φέγγος ἡλίου,
Μήτ' ἔρχος ἰσελθὸν, μήτ' ἐφέστιον σέλας.

Sed hic à Neſſo hæc præcipiuntur Deianiræ: apud Sophoclem Deianira præcipit Lichæ.

V. 545. *quod tuæ nondum manus miſere in aliquem*] ἀβλῆτα υἱσὶν ἀβλῆτα, Poëtæ.

V. 657. *aurea miſcet pocula ſanguis*] à Poëtis Græcis hæc locutio: αἷμα κεραίνυται σκύφοις.

V. 811. *Hac manu, inquit, hac ferar (ô fata) victus*] Hæc eſt lectio libri Lipſiani, quam ſequimur. quis improbare audeat?

V. 885. *Erroris iſtuc omne quodcumque eſt nefas*] clarius,

Erroris eſt hoc omne quodcumque eſt nefas.

V. 894. *quæcumque natum ſepelit, hæc vixit diu*] ridiculum. Scribe:

Quamcumque natus ſepelit, hæc vixit diu.

Sententia aperta.

V. 896. *Scelere te, miſera, arguis*] Barbariſmus, libri veteres omnes, *ſceleris*, non, *ſcelere*. Sed mutauit locum; reſtitue?

Si te ipſa damnas, miſera, ſceleris te arguis.

V. 928. *interim pœna eſt mori*) eatenus eſt mors quatenus cupiens mori vetatur: tunc mors quæ conceſſa beneficij loco eſt, cadit in pœnam. ſupra de hac voce, *interim*, monuimus. nam vulgo non capitur. adnotent ſtudioſi.

V. 929. NV. *ſed ſæpe donum.*) dele perſonam nutricis: Nam à Deianira continuantur. Sententia plana eſt & elegans, ex ijs quæ ſupra expoſuimus. pœna eſt mors, quæ tamen ſæpe in partem veniæ conceditur, notum Tiberij mortem reo negantis, *nondum mecum in gratiam redijt.* Totus hic locus male vulgo, vt mihi videtur, concipitur, ſed veteres editiones hæc continuant ſub perſona Deianiræ.

V. 1042. *Et ſilua reſidens venit*) ineptiſſime. ſcribo,

——— *Et ſiluas reſides vehit.* reſides ſiluas, vt, *flumen liquido amne currit.*

V. 1212. *ſi tua cauſſa eſt miſeranda necis*) ſuſpicor ſcribendum, *ſi cauſſa tuæ eſt miſeranda necis.* nam prorſus inepta eſt vulgata lectio.

V. 1273. *ſumme protector poli*) Etiamſi non accederet veterum Codicum auctoritas, tamen procliue eſt diuinare, *pro rector*, legendum. Sed *ſumme pro rector*, nunquam recte poſſe dici concedemus, an legendum *ſumma*? nihil me vidit flentem, reſtat vt terræ ſumma & vltima omnium hoc videat.

V. 1360. *quæ plaga inferni poli*) repone ex ſcribtis, *igniferi poli*. Egregius locus veteris Aſtrologiæ, quæ putabat ſemper diem ſtare & nunquam currere ſub ardenti plaga. Auſonius:

Semper vbi æterna vertigine clara nitet lux.

& Seneca infra v. 1698.

Et omnis ardens ora quam torret dies,

ſcilicet perpetuus. alioquin vbicunque eſt dies, ibi eſſent torridæ plagæ.

V. 1487. *Eſt clara captas inter incultas*) τὸ *incultas*, ferit aures criticas, & merito. Sed doctiſſimi viri ea commenti ſunt, quæ nunquam in mentem poëtæ venerant. quis non videt ductus literarum retinere veſtigia veri, & *Oechalias* legendum? ſatis veritas ſeipſam tuetur.

V. 1488. *regumque referens*) repone, *regemque*, longe melius quam doctiſſimorum commenta. *Genus regemque* ἐν διὰ δυοῖν, regium genus.

V. 1522. *quique ſub plauſtro patiuntur vrſæ*) τὸ *patiuntur* repetitum ex antecedente: quod quem locum habere hic poſſit, viderit Critice. nos ſcimus auctorem ſcribſiſſe, *pariuntur*.

V. 1588. *habeat nec vlla*) nihil mutandum. nam quinque tempora hic ſunt, quot requirit ſedes ver-

ſus. ſic Horatius, *Nec Martiales hœdilia lupos.* eſt ἰσοχρονία.

V. 1590. *Semper intenſum tenuiſſe ferrum*) Et hæc quoque lectio immerito doctis ſuſpecta. quia? intendere alicui & intentare ferrum negatis Latine dici? quod intenſum & intentum ἀλλαφόρως vſurparent, auctores veteres Grammatici.

V. 1609. *qui ſub occaſu Hercules*) τὸ *ille* quod antecedit, eſt Hercules, quare ſtatim importune iteratur. lege, *Herculis.* puſilla menda non parui momenti.

V. 1612. *quod vnum in orbe*) non omnibus hæc obuia. Venire in orbe hic auctor vſurpat pro eo quod Græci ὁμόσε χωρεῖν, cominus pugnare, manus conſerere. Supra v. 1399. *in orbe mecum veniat.* Hoc genus loquendi nuſquam alibi legi, quod equidem meminerim. Vnum, inquit, malum reſtabat, quod cum Hercule hactenus congreſſus nunquam fuerat, nempe ignis, quod fuit ſupremum athlorum Herculis. Quanquam hæc locutio rara, tamen non obſcurum vnde manarit. Metaphora enim à duobus pugilibus qui ſe circumſcribunt orbe aut lineis, quas tranſire non liceat. Huc pertinet prouerbium ὑπὲρ τὰ σκέμματα, & Tertulliani præducere lineas ad dimicandum.

V. 1618. *flexit hinc pinum ferox a. m. & n. d. m. vocat*) hæc prætereuntur tanquam obuia, quibus ne Cimmeriæ quidem tenebrę obſcuriores. quid moramur lectorem? an non ita ſcripſit poëta?

——*Flexit hinc pinus ferox*
Aſtris minantem nube de media comam.

Ideſt, flexit, & inclinauit verticem cadendo.

V. 1623. *Vltraque totos*) melius, *Vltraque totum.*

V. 1678. *Credo triumphis*) inepte. Scribe, *Credo triumphas.* antecedentia confirmant.

ASINII CORNELII GALLI ELEGIA ET EPIGRAMMATA TRIA.

CVM

ANIMADVERSIONIBVS

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI

IVL. CÆS. FIL.

Ad ampliſſimum virum

CLAVDIVM PVTEANVM

Conſiliarium Regium in ſuprema

Curia Pariſienſi.

ASINII

ASINII CORNELII GALLI
ELEGIA
ET EPIGRAMMATA

Elegia.

NOn fuit Arſacidum tanti expugnare Seleucen
Italaque vltori ſigna referre Ioui:
Vt deſiderio noſtri, curaque Lycoris
Heu iaceat menſes pæne ſepulta nouem
Nec tantum morbus, quantum grauat ira parentis:
Sic premitur geminis vna puella malis.
Æqua tamen matris cauſſa eſt: cupit illa paternam
Impleat vt pulcra filia prole domum.
Quid, quòd lena meos auertere tentat amores,
Portat & occulto grandia dona ſinu?
Et iuuenem laudat, qui munera miſit, ab alta
Indole .....
Candida quòd nulla lanugine veſtiat ora,
Quod fluat ex toto vertice flaua coma,
Quod citharæ, cantuſque ſciens: deinde horrida bella,
Atque ingrata notat tempora militiæ.
Me quoque iam canis narrat ſplendere capillis,
Et quod..... vulnere tardus eam.

Multa quoque affingit, mentitur & omnia, fluxa
Quàm vereor ne sit nostra puella fide.
Femina natura varium & mutabile semper:
Diligat, ambiguum est, oderit anne magis.
Nil adeò medium.....
Et tantùm constans in leuitate sua.
Filius Europæ Minos, seu poneret arcum,
Siue comam premeret casside, pulcer erat,
Non prius è muris pugnantem regia virgo
Viderat, ac dirus crimina suasit Amor.
Acer Amor Deus est, fetas domat ille Leænas:
Excuset facinus vindice Scylla deo.
At pius æternam seruet ni Iuppiter vrbem,
Scilicet occiderat virginis illa dolo.
Sic pereat, patrias quicumque insanus in arces
Mente ruit, pœnas vt scelerata dedit.
Obruta virgo iacet, seruat quoque nomina turris
Illa, triumphator Iuppiter vnde tonat.
Quid loquor ah demens? roseæ nec flore iuuentæ,
Nec capitur missis lux mea muneribus.
Non patris imperium, matris non aspera iussa
Sollicitant: firmo pectore durat Amor.
Non secus Ægæo moles obiecta fragori,
Illa manet, frustra ventus & vnda furit.
Nec minus, vt vires paullatim colligit ignis,
Purior accenso fomite flamma micat.
Illa meos reditus spe non præsumit inani,
Et fouet in tacito gaudia certa sinu.
Me vocat absentem, me me suspirat in vnum,
Et de me noctes cogitat, atque dies.

Quin etiam argento, puraque intexitur auro
Altera iam caſtris parta lacerna meis.
Illic bellantum iuuenum ſtudioſa figuras,
Atque audita leui prælia pingit acu.
Pingit & Euphratis currentes mollius vndas,
Victriceſque Aquilas ſub duce Ventidio,
Qui nunc Craſſorum manes, direptaque ſigna
Vindicat Auguſti Cæſaris auſpicijs.
Parthe tumens animis, & noſtra clade ſuperbe,
Hîc quoque Romano ſtratus ab hoſte iaces.
At mea cum primis victrix apparet imago,
Exigit hoc pietas, & bene fidus amor.
Ipſa quoque exprimitur deiecto pallida vultu,
Stat lacrymans, & me pœne vocare putes.
Quam benè cum ferrum nondum prodiret in auras,
Omnia pacis erant; & ſua cuique ſatis.
Diues erat, ſi quis, parui poſſeſſor agelli,
Seuerat ille prius, deinde coquebat olus.
Non locus inuidiæ; quamuis vicinus abundè
Et pecus, & meſſes, muſtaque haberet ager.
Liber amor, nulli mulier ſuſpecta marito:
Caſta ſatis, norat ſi qua negare palam.
Tunc Venus..... ſpirabat dulciter ignes,
Spiculaque in ſiluis tuta vibrabat Amor.
Cur mihi non illis naſci mea vita diebus
Contigit? inuidit quis bona tanta Deus?
O niueas luces, ô tempora dulcia: verè
Aurea Saturni ſæcla fuere ſenis.
Nunc ferrum erupit, rabieſque aſperima ferri:
Nunc furor & cædes.....

* * *

Forſan & hic noſter tinget cruor hoſpitis arma,
Aut cadet vnanimis frater ab enſe meo.
Quid mihi cum bello? pugnent, quibus inclita regna,
Aut quibus ..... Marte petuntur opes.
Non alias pugnas alijs pugnemus in armis:
Inſtet Amor lituos, & fera ſigna canat.
Fortis ad occaſum ni pugnem ſolis ab ortu,
Detrahat ignauo protinus arma Venus.
Sin cadat ex votis, & res bene geſta feratur,
Ceſſerit emerito cara puella mihi,
Quam ..... ſinu. cui baſia iungam,
Dum lateri vires, nec ſit amare pudor.
Tunc me vina iuuent nardo confuſa, roſíſque,
Sertaque, & vnguentis ſordida facta coma.
Nec dominæ pudeat gremio captare ſoporem,
Surgere nec media iam veniente die.
Si quis amore vacans irriſerit, imprecor illi,
Ardeat, &, quid ſit, diſcat, amare ſenex.
Seruus & vt noſtros in caſſum laudet amores,
Et ſapit hic, dicat, ſaucius igne nouo.
Heu malè, (crede mihi) ſi quis ſua gaudia differt,
Dum loquimur, nox eſt, mortis & vmbra venit.

EPIGRAMMA
ſine titulo.

Occurris cùm mane mihi, ni purior ipſa
Luce noua exoreris, lux mea, diſpeream.

Quod si nocte venis, iam vero ignoscite, Diui,
Talis ab occiduis Hesperus exit aquis.

DE DVABVS SORORIBVS, MERETRICVLIS

Ex Illyrio, Gentia & Chloe, quæ Romana castra cum matre lena sequerentur.

* * * *

..... matris amor, deliciumque meum.
Nec vero inter vos odio certate sorores,
Vtrius alba magis, vel minus atra cutis.
Hoc vnum certate, suos magis vrat amores,
Altera nonne oculis, altera nonne comis.
Anne coma ex auro flaua est tibi Gentia? an auri
Ex ipsa magis est bractea flaua coma?
E Beronicęo detonsum vertice crinem
Retulit esuriens Græcus in astra Conon.
Gentia rapta tibi fiat coma protinus astrum,
Et regat Illyricas certior vrsa rates.
Cum quatit, & caudam Junonius explicat ales,
Mille oculos, gemmas mille decenter habet.
..... huc illuc flectat ocellos
Hinc illinc videas currere mille faces.

IN IMAGINEM PVELLÆ.

Sofrides si virgo faces iacularis ocellis,
Et tua nescio quo murmure labra sonant:
Cur non ora mihi iamdudum in verba resoluis?
* * *

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI IVL. CÆS. FIL.

ANIMADVERSIONES IN ASINIVM CORNELIVM GALLVM.

In Elegiam.

ASINII. Putat *Asinium* esse prænomen, deceptus corrupta lectione vitæ Virgilij : *Caium Asinium Cornelium Gallum Oratorem clarum & poëtam non mediocrem miro amore dilexit.* Distingue: *Caium Asinium Oratorem clarum, & Cornelium Gallum Poëtam non mediocrem.*

Non fuit Arsacidum &c. Quam fuerit auctor huius carminis rerum veterum imperitus nihil æquè probauerit, vt versus primus. Legerat initio Epistolæ cuiusdam M. Cœlij ad M. Ciceronem hæc verba: *Tanti non fuit Arsacen capere, Seleuciam expugnare, vt earum rerum quæ hic gestæ sunt, spectaculo careres.* hæc verba quum legisset bellus hic poëta, carmen suum ita est exorsus.

Non fuit Arsacidum tanti expugnare Seleucen. Impudenter sane & ridicule. nam hoc scribit tanquam Cœlius dicat captum Arsacen à Romano exercitu. Atqui hoc dicit Cœlius, quia Parthi imminebant finibus prouinciæ Ciceronis, ne si Parthos qui-

dem cum Rege eorum cœpiſſet, tanti hanc victoriam fore, vt careret ſpectaculo illo. At Pſeudogallus & victum putat, &, quod inſaniam auget, non à Cicerone, ſed à Ventidio. Deinde Seleuciam Arſacidum vocat. Seleucia erat in finibus imperij Romani neque Parthis parebat.

Arſacidum. Arſacidæ ſunt Parthorum Reges. Seleucidæ Macedones, qui Seleuciam condiderunt. confundit Macedones cum Parthis.

Tanti expugnare Seleucen. Niphates à Ventidio quidem vltra Seleuciam fugatus. Virgilius.——*Pulſumque Niphaten.* Strabo. ſed non propterea Seleucia oppugnata.

Seleucen. σελεύκεω pro σελεύκεια, miro metaplaſmo, vt ſi χρυσάρεω pro χρυσάρφα, ἀλεξάνδρεω pro ἀλεξάνδρφα. barbariſmus non ferendus.

Quantum grauat ira parentis. Cytherida, quam ficto nomine Lycorida vocauit Gallus, iam victo Pompeio in lectica circumferebat Antonius. Cicero x. ad Atticum. quin etiam ante bellum ciuile ea erat in contubernio Volumnij, Cicero Trebatio. Quomodo ergo videtur fuiſſe ſub cura matris, quo tempore Niphates pulſus à Ventidio? hoc eſt annis xv plus minus poſt ea tempora? Deinde liberta Volumnij fuit. Ergo ſub cura matris ſeruæ eſſe non potuit.

Impleat vt pulcra filia. Ingenuæ matres filiabus nuptias & conditiones quærant. At mulieri libertinæ qui potuit hoc facere mater ſua?

Quid, quod lena meos &c. Seruiliter hæc ex Ti-

bullo, Propertio, & Ouidio imitata.

Quod lena meos auertere tentat amores. Quomodo lena aggredi muneribus eam poteſt, quam iam pœne nouem menſes in lecto mortuam facit, aut morbo depoſitam ex deſiderio.

Quod fluat ex toto vertice &c. Si coma fluit ex vertice, ergo φαλακρῦται. Nam non aliter quam defluuium capillorum intelligas.

Quod citharæ cantuſque ſciens. Citharizandi ſtudium ne in muliere quidem laudauit Salluſtius. Neque enim eiuſmodi artibus exercebat ſe iuuentus Romana, ſed campo aprico, & puluere & ſole, vncta palæſtra, & illis omnibus, quæ narrat Horatius in oda ad Lydiam.

Splendere capillis. Splendendi verbum non idoneum huic ſignificationi. vt neque Græce dicitur, πολιαῖς στίλβειν. Nam caput caluorum tantum στιλπνόν.

Femina natura &c. Virgilius.

Et tantum conſtans, &c. Verſus Ouidij de Fortuna.

Non prius è muris &c. Brennum & Tarpeiam Propertij imitatur. Sed τὴν ποιητικὴν κακουργεῖ, vt quidam olim τὴν λυρικὴν.

Acer Amor Deus eſt. ineptus verſiculus.

Fetas domat ille leænas. Fetæ leænæ aliud curant quam amorem. ſatis occupatæ ſunt alendis catulis. Omne animal tempus habet finitum huic rei. Non poteſt dici, quam inepte fetas leænas amore domari dixerit.

Sic pereat, patrias &c. diſtichon illepidum.

Seruat

Seruat quoque nomina turris. ineptiſſime præter veterum conſuetudinem arcem Tarpeiam *turrim* vocat, ex idiotiſmo Italico & Gallico.

Roſeæ nec flore iuuentæ. Roſeæ epitheton, hic locum non habet.

Matris non aſpera iuſſa. iam diximus matrem illam, quæ ſeruitutem ſeruiret non habuiſſe ius in filiam, quæ libertinæ conditionis fuerit. Præterea ætas paulo grandior Cytheridis eam ab hac cuſtodia matris dura ſatis vindicabat.

Non ſecus Ægæo &c. dicendum erat:

Non ſecus ac moles Ægæo obiecta fragori

Aliter hiat ſententia.

Nec minus vt vires &c. & hic quoque decendum erat:

Nec minus ac vires paulatim vt colligit ignis.

Aliter & hic quoque hiulca erat ſententia.

Puro intexitur auro. Lacernæ illæ ex mero lanificio ſine vlla auri acceſſione.

Altera iam caſtris &c. Propertius *Tertius hæc caſtris quarta lacerna tuis.*

Atque audita leui &c. Ex Penelope Ouidiana.

Qui nunc Craſſorum manes. Ex Propertio. *Qui nunc Æneæ Troiani ſuſcitat arma.*

Direptaque ſigna. Imo ereptaque ſigna. Nam *direpta* quis ferat?

Vindicat Auguſti Cæſaris auſpicijs. Mira imperitia temporum. C. Octauianus Auguſtus appellatus VII Conſulatu ſuo. Anno Auguſti viceſimo. autor Cenſorinus. Corn. autem Gallus mortem ſibi conſciuit

anno Auguſteo quarto. Vnde igitur diuinare potuerit nomen Auguſti, quod impoſitum XVI. annis poſt Galli cædem? Error Euſebij, qui putat primo anno Actiaco Auguſtum appellatum. Cauſſa erroris, quia primus annus Actiacus eſt primus annus Auguſteus. Hinc putauit eo anno Auguſti nomen datum. At anni Actiaci ſero tandem Auguſtei vocati, & παραλληπτικῶς hoc factum.

Parthe tumens. Ouidius. *Parthe dabis pœnas.*

At mea cum primis &c. Hæc mirum in modum inepta ſunt, & nihil Romanum ſpirant.

Ipſa quoque exprimitur. Verbum *Exprimitur* ineptiſſime ἀντὶ τοῦ φαντάζεται.

Parui poſſeſſor agelli. in agello ſerit olus. At in horto volebat dicere. Nam agellus ad aratorem pertinet.

Quamuis vicinus abunde &c. Ouidius. *Vicinumque pecus grandius vber habet.*

Aut cadet vnanimis frater ab enſe meo. Fratrem frater occidit, & hoſpes hoſpitem in bellis ciuilibus. At quare hoc metuit, bellum gerens cum Partho? An quia quidam milites Craſſi conſenuerunt ſocerorum Medorum in aruis, vt ait Horatius? Nugæ.

Inflet Amor lituos. inflandi verbum magis conuenerit Tibiæ, & calamis, quam tubæ aut lituo. *Inflauit cum pinguis ebur Tyrrenus ad aras. In calamos inflare leues.* Inde φυσηταὶ Tibicines, non autem Tubicines.

Et fera ſigna canat. Gallus dixiſſet *canant.*

Fortis ad occaſum &c. non poſſum legere ſine riſu.

Si quis ſua gaudia differt. Martialis, *quid gaudia differs? Ipſe iubet mortis te meminiſſe Deus.*

IN EPIGRAMMATA.

Quodſi nocte venis &c. non belle cohærent.

Iam vero ignoſcite Diui. Parce mihi liceat cæleſtes dicere veſtra. Mortalis viſus pulchrior eſſe Deo. apud Gellium.

GENTIA. Πεσιέγως affectatum nomen ex illo veteri Illyrici Rege Gentio.

QVÆ ROMANA CASTRA CVM MATRE LENA SEQVER. Non eſt Romanum Lenas caſtra ſequi cum mercimonio ſuo. Nam & Antonio ipſi vitio datum quod Cytheridem in caſtra duxiſſet.

Vtrius alba magis &c. Tironem eſſe oportet, qui hæc à veteri Poëta profecta eſſe credat.

Retulit eſuriens Græcus. Iuuenalis eſt, *Græculus eſuriens.*

Mille oculos gemmas &c. Tibullus de Vortumno ad verbum, impudens eſt fur:

Talis in ætherio felix Vortumnus Olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI

IVL. CÆS. FIL.

EPISTOLAE

AD DIVERSOS.

CLARISSIMO VIRO IOANNI STADIO REGIO MATHEMATICO IOSEPHVS SCALIGER IVL. CÆS. FIL. S.

QVAMQVAM, mi Stadi, permagni interest, quo tempore te interpellem, vtrum cum tu in publico tuo munere docendi occupatus es, an cum ab omni cura, & negotio vacas: tamen non veritus sum te hodie conuenire, vt cuius rei rationem tibi explicare volui, eius te iudicem simul, & defensorem faciam. Nam eo loco opes meæ, ac fortunæ sitæ sunt, vt nisi tu me locupletissimus autor ab imminenti periculo vindicaueris, verendum sit, vt vllæ partes mihi in re publica literaria relinquãtur. adeo magna inuidia, & odio omnium flagramus. Quod tametsi nullo meo graui delicto contigit, tamen quia vsque adeo omnium concitati sunt animi, vt nihil aliud, quam insectationem nominis mei consulto quærere videantur, visum est mihi

hanc querelam his literis obſignatam in ſinum tuum deponere: quam, quia præſidium ab humanitate tua, & eruditione expecto, in optimam partem accipias, oro. Ego, mi Stadi, adoleſcens, amiſſo parente meo, viro optimo, atque fortiſſimo, nullis pene literis, ſed à voluntate ſatis paratus, cum ea, quam habebam, copia, Lutetiam me contuli, vt liberalibus ſtudijs operam darem; Ibi non diu viua voce, ſed potius mutis magiſtris vſus ſum: ac, cum primum aliquod ſtudiorum ſpecimen edere potui, adhuc adoleſcens Coniectanea mea in Varronis libros de Latino ſermone publicaui. is liber apud me in Pictonibus prima fœtura natus fuit: is primis nominis mei auſpicijs præluſit. Quibus ſtudijs, quo fauore, & alacritate exceptus fuerit, nescio; neque ſcire, magni feci. Hoc vnum ſcio, me ex ea editione id conſecutum fuiſſe, vt ſi nihil aliud, ſaltem minus ignotus & obſcurus, quam antea, fuerim. Ab eo tempore, me non ambitionem meam, ſed publicam vtilitatem ſpectaſſe, neque quicquam aliud à communi rei literariæ commodo quæſiſſe, & liber ille, & omnes alij, quos poſtea edidi, teſtantur. Neminem laceſſiui: nullius honeſti nomen allatraui. Perpaucos doctorum virorum errores, cum extorquebat neceſſitas, obiter, ac tanquam aliud agens, caſtigaui, multos diſſimulaui. Doctiſſimos viros Italos, Germanos, noſtrates nunquam niſi honorifice appellaui. non raro etiam, vt eos nominatem, occaſionem, locum, & cauſſas captaui. Confidentes ac perfrictæ frontis homines vnum & alterum fortaſſe leuiter tetigi. In cæteris ne modeſtia mea deſideraretur,

deraretur, ſerio ac ſedulo caui. Denique, doctiſſime Stadi, in ſcriptis meis nihil tale reperias, quod alicuius paulo doctoris nomen, atque exiſtimationem læſerit. De illis autem ſcriptis quamuis ego melius tacerem, tamen vt aliquid intra modum, ac ſaluo pudore dicerem, expreſſit à me hominum nulla de cauſſa mihi infeſtiſſimorum vehemens atque importunum odium. Nemo negare poteſt, in recenſendis veterum autorum monimentis me ea præſtitiſſe, quæ ſi non laudem, tamen odium certè non merentur. Verius quidem de illis dicere poteram, tamen modeſtius in præſentia non potui. Cum hac integritate, atque, niſi ſerio diſſimulare volunt, cum hac laude qui verſatus ſim, tamen doctiſſimorum virorum inuidiam nunquam effugere potui. Atque vt ab Italis incipiam, cum primum in lucem exierunt notæ meæ in Varronis tres libros rerum Ruſticarum, ab eo tempore maximi nominis, atque plurimarum literarum vir, qui magna cum laude, atque felicitate has literas tractauit, nunquam deſtitit me apud noſtrates accuſare: me vnum in perniciem literarum natum: actum eſſe de literis, ſi porro vixero: me nimis ingenio confidere. Hoc tanquam aliquod carmen legitimum, aut actionem conceptis verbis ille grauiſſimus vir, id ætatis, ea veneranda canicie noſtratibus, qui Roma trans Alpes proficiſcuntur, iterare ſolet. Sed non ſatis eſt hoc; Eas Notas excepit Sex. Pompeij editio; Dij boni. plane me diuinare & hariolari dixit quidam alius inter proceres rei literariæ apud Italos primi nominis. Vide, amabo, quo genere excipere ſolent Tranſal-

pina ingenia Etruſci & Felſinenſes Romuli, qui omnes extra Italiam poſitas gentes barbaras vocare ſolent. En modeſtiam. Hoc dicere ſolent ij, quibus libros meos ipſe miſi: quos ego quotidie laudaui. Quod ſi quiſpiam Gallus eorum libros iſtis acclamationibus, καὶ ὐφημίαις proſequutus eſſet, non inultus hoc tuliſſet, certo ſcio. Plane eum aceto Italo perfudiſſent prius, quam diſcederet. Quin, puto, vbi hæc legerint, vltro accuſatum aduenient, quod hæc cum illis expoſtulem, neque liberum locum conquerendi mihi relinquent. Sed non miror hæc eos de me pronunciare, qui Adrianum Turnebum non humanius acceperunt: cum eum barbarum pronunciarunt, quod iuſtum librum miſcellaneorum in vnum caput conijcere ſoleat, neque admodum ὅπῃ τῇ φακῇ μύσῃ quærat. Eos me eo loco habere, quo virum, cum quo comparandus non ſum, equidem non doleo; atque medius fidius vltro gratiam habeo. Hoc vnum miror, iſthic meum nomen adeo inuidioſum eſſe, vt nemo repertus ſit, qui me apud illos tueretur. Miſſa hæc facio. Noua trium Poëtarum, quos nuper emiſi, editio, Italorum, atque noſtratum animos quantum nouitate rei percuſſit? Ipſam θεὸν Heſiodi in orbem terrarum miſiſſe viſus ſum. Atque, vt illos Ciſalpinos omittam, ita forum magiſtrorum Pariſienſium excandefecimus, vt frequentes coirent, & de magna re publica deliberarent, dicebantur ſententiæ graues. Parum abfuit, quin ad illud extremum decurreretur. Viderent Magiſtratus, ne quid detrimenti Reſpublica accipiat; Annibal enim ad portas erat. Me nihil

mentiri, teſtes ſunt non ſolum grauiſſimi viri, amici mei, qui hæc mihi non ſine riſu tetulerunt: ſed & boni adoleſcentes, qui quotidie ſimilia declamantes magiſtros audire ſolent. Quin & popinæ ipſæ Lutetianæ, poſtquam doctorum Criticorum venę generoſo flore meri incaluerant, conuicijs ac contumelioſis dictis totæ perſtrepebant. Eo enim ſępe condicere ſolent Romulidæ, vt ſaturi inter pocula quęrant, quid dia poemata narrent. Nec temere aliud magis vulgare hodie in Gymnaſio regio iactari audias, quam calumnias, ac ſophiſmata, quibus quotidie nomen meum inſectantur doctiſſimi viri. Nudius tertius Pictaui conueni eruditiſſimum, candidiſſimum, & in omni literarum humanitate exercitatiſſimum quendam amicum meum, qui commodum Lutetia redierat. Is duo, aut tria de dictatis doctiſſimorum magiſtrorum protulit, quę de eadem officina prodierant: hoc eſt, Caſtigationes meas exagitabant. Deum teſtor, nihil vidi magis à ratione alienum; vt ipſi nihil aliud in animo habuiſſe videantur, quam vt occaſionem captent, qua in nomen meum inuadant. Vnum me ſcilicet hoſtem ſibi propoſuere, quem debellarent, de quo triumpharent. Gratum eſt, quod me dignum cenſent, quem ſecum componant, atque committant. Ego tamen plane certamen detrecto. Impar ſum ei pugnæ. Coparum, καὶ λαχανοπωλίδων conuicia nunquam didici. Illuſtri genere prognatus ſum; liberaliter inſtitutus fui. Scholaſticas illas contentiones nunquam amaui. Hoc vnum tantum à Deo Opt. Max. peto, vt in tractandis literis mihi li-

ceat cum aliquo ſtudioſæ iuuentutis fructu, atque publico commodo verſari. Nam gloriolam ex neſcio quarum vocularum commutationibus aucupari, anguſti eſt animi. Cui tamen rei valde ſtudent homines Ciſalpini: quibus etiam dolet, hominem Tranſalpinum ea tractare, quæ tantum ad Italos pertinent. Nam patriam Propertij indicare non noſtrum eſt, qui Celtæ, Vaſcones, Aquitani ſumus: ſed eorum tantum qui in Italia nati ſunt: qui tamen iure ſuo ſibi permittunt, Ameriam nobiliſſimum municipium in Franciſcanorum ſodalium metropolim transferre. Noſtrates vero doctiſſimos viros quid tantopere vrat, non video. Non ego ſum Gallus, vt illi? Cur adeo veritatem oderunt, vt non patiantur adoleſcentes cum aliquo fructu ex auditorio exire? Quid ad teneram illam ætatem, bene an male aliquid caſtigarim, aut interpretatus ſim? Quid hoc eſt, niſi vt nos infra poſitos ſplendore ſuo prægrauare videantur? Non pudet illos quod me vincunt, vt de Philemone dicebat Menander? Bonæ indolis adoleſcens cum ex Athenæo diſceſſerit, interrogatus quid à magiſtro didicerit, hoc reſpondebit: de autore, quem interpretatur magiſter, ſibi parum aut nihil dictatum quidem, ſe tamen interea horam non perdidiſſe, quod rem inauditam didicerit, nempe Scaligerum, quem boni viri laudant, neque literas, neque adeo natare ſcire. Egregiam vero laudem, & ſpolia ampla. Dices: Hoc tu, mi Scaliger, curas, aut adeo ad exiſtimationem tuam quicquam referre putas? Minime. Sed ſine me tecum garrire eodem iure, quo & illi cum audito-

ribus ſuis garriunt. Alioqui nihilum mouent me. Nam profecto eorum auſpicia pomœrijs Athenæi regij tantum finiuntur. Noſtra vlterius incita ſunt, ita vt ad Romanum vſque agrum promota ſint, in quo non aues, vt olim, imo homines de meis ſcriptis garriunt. Exiuit nuper commentarius amici mei eruditiſſimi in Hippocratis libellum περὶ κεφαλῆς τρωμάτων. Conſultus ab eo de contextu eius libri, quo, etiam teſte Galeno ipſo, nullus in toto Hippocrate deprauatior eſt, quod mihi videbatur, ex tempore reſpondi. Alibi enim occupatus eram. Et quanuis eæ temporis anguſtię erant, vt plura fortaſſe, quam opus erat, dicere, aut animaduertere non licuerit, tamen amico hoc poſtulanti, quæ mea eſt æquanimitas, negare neque potui, neque debui. Nō dubitauit ille meas notas ita, vt è re nata dictaueram, publicare. quarum, quanuis me impulſore eæ editæ non ſunt, tamen nondum me pœnitet. Nam ea in eo libello deteximus, quæ iſti boni medici ne in ſomnis quidem viderant, neque ſuſpicati ſunt. Putabant tamen eos non ita incogitantes fuiſſe, vt cum hæc publicè legerent, ſaltem in vno & altero loco de mendo illis non ſuboleret. Neque vero adeo contemnendæ viſæ ſunt meæ notæ, vt veritus ſit quidam arrogans iuuentutis faſcinator, ac planus palam dicere, me illa ſibi furatum eſſe. Sed quia videbat difficilius ea mihi extorqueri, quam Herculi clauam, poſſe, ad vltimum remedium ſuum, hoc eſt ad calūnias confugit. Subornauit nebulonem illo loco atque domo dignum, hoc eſt ſibi ſimillimum, hominem è media Clinicorum colluuie ſuſci-

tatum, qui pro beneficio haud parem gratiam retulit. Nam postquam didicit, quæ inuitus fateatur necesse est, si aliquam frontem habet, nunquam, vt audio, sine magnis contumelijs in me, declamauit. Cui rei omnis pædagogorum fæx operas suas tradidit. Nemo enim fuit, qui sese putaret medicum (semper doctos excipio, ne forte quispiam me hic omnes putet comprehendere) qui dolorem suum ac inuidiam dissimulare potuerit; quod ego ἀνιατολόγητος Hippocratem, & Celsum emendandum susceperim. Consequens est igitur, vt quemadmodum soli Itali patriam Propertij indicare possunt, sic soli magistri Parisienses sacrorum penetralium medicinæ æditui, sint. Sed impurus ille histrio cum suo monitore dabit pœnas, nisi resipiscit. Dignus enim vterque, qui ita pro meritis suis à me accipiatur, qui me hominem innocentissimum, insolentem huius scholasticæ maledicentiæ publicè lancinare audeant: quos ne cogitans quidem lædere voluissem. Nam qui à me ne verbulo quidem lacessiti, adeo omnis humanitatis obliti sunt, me lacessitum qua mente esse oportet? Immane, inquit ille, facinus, amicum castigare pro noxia. Tanto illiberalius, homines, à quibus nunquam ne minimo dicto quidem petitus fueris, nulla de caussa lacessere. Puto illius monitorem vndique ab omni fæce pædagogorum ostiatim erogasse, quæ illum emissarium suum doceret, vt in me euomeret. Ab omnibus enim sui similibus symbolas corrasit, vt hoc luculentum, & splendidum prandium instrueret, quod mihi apponeret. Ego vero quanquam Canicularum vanos la-

tratus rideo, tamen satis mirari non possum κακοηθειαν hominum, qui mihi succensent, quod se docuerim, quod antea nesciebant. Glossemata ineptissima ineptissimorum hominum commenta ex illo aureolo libello sustuli. Ipsi pro veris Hippocraticis asserunt. digna profecto quæ alios interpretes non habeant. Sed oblitus sum & loci mei, & existimationis, qui hæc curem. Ipsi pro meipso respondebunt, cum eas stolidissimas diatribas in publicum edent. Quis enim eas leget sine risu, qui saltem micam salis habebit? Satisfactum mihi putabo, si ipsi sese scriptis suis traducant. Nam intra parietes gymnasij tuti hactenus sunt. hoc vnicum asylum habent. ibi regnum soli obtinent. Qua pompa in eo suggestu vectantur, è quo tot boni viri & olim, & nunc etiam vberrimos eruditionis suæ fructus quotidie promunt? Quicquid teneris animis iuuenum immittunt, κενας δοξας esse putant. Sed postquam scripta sua euulgarunt, tunc tanquam in publico theatro exploduntur, atque exsibilantur. Graue enim iudicium posteritatis. Ignosce iusto dolori meo, doctissime Stadi, si te virum ijs literis, ea virtute, atque humanitate præditum, præterea in ijs studijs occupatissimum, quæ solis diuinis ingenijs patent, cum prolixa Epistola intempestiue adij. Mitto enim ad te Manilium meum, quem quare liberalius, quam alios libros meos excipiant, non video. Plura enim longe habet, quam illi, quæ illos, vt antea, ὀκμῆναι possint. Verendum enim est, ne ego qui propter alios libros caussam dixi, propter hunc solum reus peragar. Nisi sub-

uenis, funditus pereo. Extabunt, qui ſolum Ptolemæum & recentiores legerint, & videbunt me aliam à vulgari logiſticen, aliam Aſtronomiam ſequi. Ilico totius Aſtronomiæ imperitum me eſſe clamabunt. Hoc facient, puto, illi, qui quod pro viatico Ephemeridibus ſemper ſuffarcinati incedunt, eo ſolo nomine ſeſe Aſtronomos putant: neque Aſtronomian Manilij longe differre à Ptolemaica: neque, quod caput eſt, ipſum Ptolemæum nouam inſtituiſſe, aut potius veram reſtituiſſe cogitabunt: non aliter ac fecit Ariſtoteles, qui non prius ſuam Phyſicen ſtruit, quam Democriti, Pythagoræ, & aliorum fundamenta diruerit. Itaque ab æquis lectoribus peto, ſi quid tale in hoc Commentariolo viderint, ne me id putent ignoraſſe, quod multos non admodum alioqui peritos ſcire video. Sed tantum conſulant ipſum Manilium, non me interpretẽ, Eiuſmodi eſt Proſthaphæreſis illa χρονικὴ autore ipſo Manilio inſtituta libro tertio. Cuius inutile commẽtum mirabuntur non ſolum docti, ſed & mediocriter in logiſtica Aſtronomiæ verſati. Permagni tamẽ intererat eam indagare. Opus enim fuit iudicio, & attentione non vulgari. Inauditam etiam rem Athla Maniliana eſſe neque tu, doctiſſime vir, qui harum artium princeps es, negabis: & fatebuntur illi, qui vni Ptolemæo tantum ſacramento dixerunt. Nos illorum Athlorum vſum ex mente autoris noſtri propoſuimus, neque video, cur illa reiecerit Ptolemæus, qui tamen κλῆρον τύχης retineat. Præterea modos aliquot horoſcopi indagandi leget, quod abhorret à modo, quem rationalem vocauit ipſe, qui inſtituit,

ſtituit, Monte regius; & ab eo, quem ſequuntur Arabes. Sphæram barbaricam in vſum reuocare poterit, qui eam ad Clima Alexandrinum ex præceſſione æquinoctiorum caſtigauerit, deinde per doctrinam Declinationum & Differentiarum aſcenſionalium ad ſui loci inclinationem accommodauerit. Neque vero ſi quis minus ſibi ſatisfactum putat, quia id ego ipſe non præſtiterim, propterea id me ignoraſſe cenſere debet. Non male enim niſi fallor, de hoc priſco autore meriti ſumus, quod eum ad eam integritatem reſtituimus, vt & adoleſcentuli vel primulis ſpheræ elementis minimum imbuti eum capere poſſint: quem quomodo antea vel doctiſſimi viri intelligere potuerint, nolo ipſe dicere. ipſi, niſi & nunc quoque oderunt me, ex hac noſtra editione fateri cogentur. Quare eos rogo, vt omni abiecta inuidia, & immani fame nomen meum lacerandi, ſeria, ac grauia ſtudia potius, quam minuta illa ſe, atque exiſtimatione ſua indigna conſectentur : neque in maledicendo operam omnem abutantur. Aſſumant hũc ſcriptorem in manus, eumque publice interpretentur. Multa paſſim annotabunt à nobis prætermiſſa : non pauca etiam puto à nobis errata. Ea omnia ſi paulo æquiore animo, atque ita, vti liberaliter homines inſtitutos decet, collegerint, habebunt vnde meliorem huius eruditi poëtæ editionem efficere poſſint. Hac ratione nullam iniuriam mihi factum iri cenſebo, ſi eos autores, quos ego emendare conatus ſim, recenſere voluerint. Neque longe petenda erit occaſio reprehendendi. In eo ipſo campo erunt in quo deſudent,

licet. Præterea eruditos, ac probos Gymnasiorum moderatores magnopere rogatos velim, vt, quoties sphæræ elementa iuuentutem suam docere voluerint, non aliunde petant, quam ex primo libro poetæ nostri. Vnde enim melius haurire possunt, quam ex disertissimo poeta, qui nihil, quod ad rem facit, omisit? Quanuis autem ipsi per se satis sapiunt, neque me opus habent monitore: tamen oro illos, vt hæc me suadentem æquo animo ferant. Præterea vt meminerint, ne, cum sphęram Mundi siue ex Manilio, siue ex alio autore legerint, alium circulum Arcticum à Maniliano, hoc est à vero circulo Arctico pueris proponant: atque certo sciant Sacroboscum, aut nescio quem alium minimo vetustiorem huius vulgati atque inutilis Arctici autorem esse: idque accidisse vel Græcarum literarum ignoratione, vel quia aliud consilium, quod ignoramus sequuti sunt. Quicquid autem eos inducere, vt ita statuerent, potuit, certe studiosos sphæræ hac in re non multum iuuerunt. Hoc iterum dico, ne in hac quoque re me audacem ac innouatorem, vt Itali illi graues, & acuti viri, vocent. Atqui audacior, atque impudentior censeri non debeo, qui verum Arcticum intermortuum excitarim, quam illi, qui eum penitus sustulerunt, vt ineptum, ac nulli vsus alium sufficerent. Quod tute, doctissime Stadi, qui hæc & prius & melius me ipso scis, non negabis. Ideo te huic rei defensorem paro. Totum enim humanitati, eruditioni, æquanimitati tuæ me deuoueo: præsertim vt mihi præsto sis, si quando doctissimorum magistrorum eiusmodi

ſuſurri aures tuas verberabunt. Quis enim hodie magis opportunus iniuriæ viuit, quam ego? Quem vero magis idoneum defenſorem, quam te ipſum, nanciſci poſſum? Quare per ego te amicitiam noſtram, perque tuum excellentiſſimum iudicium oro, obteſtorque, noli committere, vt negligas me famelicoſis dentibus ἕλωρ καὶ κῦρμα γενέσθαι: præſertim cum adeo ieiuni ſint homines, vt ne à pelle quidem canina abſtinere poſſe videantur. Hunc librum ego iudicio tuo ſubieci. Quicquid in eo dignum animaduerſione viſum fuerit, eius vt amice moneas me: quod immerito ab alijs carpetur, id vti deffendas etiam atque etiam oro. Vale pridie Kal. Auguſti CIↃ IↃ LXXIX. Tuffolio Rupipozæorum ad flumen Viennam in agro Pictauienſi.

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI EPISTOLA ADVERSVS BARbarum, ineptum, & indoctum poëma Insulani patroniclientis Lucani.

AD MAMERTVM PATISSONEM.

ECce iterum vrges me, & libros meos septem de emendatione temporum flagitas: quod opus iam affectum propediem diligentiam tuam expectat. Itaque adeo totus nunc sum in describendo. sed impetum meum sesquihora repressit Apologia homuncionis nescio cuius, quam ad me misisti. Di magni, horribilem & sacrum libellum, Quem tu scilicet ad tuum sodalem Misisti. Multi in eo pistrino alti meum nomen arroserunt. nemo tamen hactenus extitit, cui respondere minus interfit & existimationis & loci mei. Si mihi suspendium mandandum erat, dolendum sane, quod non ἀπ' ἀξίης ξύλου. Hoc meum fatum est, & quidem non infelix. Inimicum non habeo nisi imperitum. Et commodum iste sese offert, incertum risu dignior an misericordia. Alioqui mirarer si hic solus sobrius ad Remp. turbandam accederet. Fateor equidem poema indignum esse, quod alicuius serias horas moretur. Respondendum tamen est, non propter poema, quo deterius aliud esse non potest: neque propter poetam, quem vincere, vinci est, & obliuisci sui ipsius: sed adeo propter illum, qui illi dictauit Epicy-

clos, & alia nugatoria, quorum nunquam Lucano in mentem venit. item propter alios, qui adeo summum in Astronomia Lucanum suum faciunt, vt etiam eum de ijs rebus locutum esse existiment, quæ longo post eum tempore à posteris inuentæ fuerunt, vt semper ponendum est sæcula proficere: quod in Astronomia quotidie experimur. Omitto interea miseram, scabiosam, ac febriculosam poesim, barbarismis, solœcismis & fœdis erroribus litam. Omitto primam syllabam in LITERA correptam. Eandem in THEMA & COLVRO productam. item illud *appendere* SYENI. Quid, malum, hoc SYENI? Adeone oblitus est Sulpitij sui Verulani, qui Lucano commentarios, pueris declinationes nominum confecit? En quo apparatu doctrinæ, quibus copijs, qua armatura instructi, quod genus hominum, qui heroes in nos signa mouent, & classicum canunt? An parum refert vtrum nos conficiat, poesis, an poeta? Poeta conuicijs & impudentia agit, poesis solœcismis & barbarismis. Et cur non vapulat illo versu? *Recta æquatorem partitur in* ANGVLA? Quis angulus satis illi erit, quæ latebra vt à flagris Grammaticorum se tueatur, qui masculinum genus in neutrum conuertit? Nihilominus sibi consuluit, cum ait Cancrum & Capricornum proscindi circulo Coluro. Quæro cur Colurus Cancrum proscindit, à quo nullam iniuriam accepit, neque ipse proscissus est. Sculponeas ego vero à Lucani ore ad eum transfero, qui secundam syllabam in illis corripuit. Neque caussæ est, cur sculponeæ ipsæ de poeta non querantur, à quo vno tempore muti-

lantur. Eho, Pica, quis te docuit verba noſtra conari? Prius loqui diſcere debebas, quam ſcribere: prius grammaticari, quam poetari. Hercules tuam fidem. Quod portentum audio. *Prouidus hos pupulos, vitæque & ſanguinis vltro Contemptrix genus horrendos ſeruarat in vſus.* CONTEMPTRIX GENVS? Cum aliud non poſſimus, excitandi ſunt manes Sulpitij Verulani, qui in hunc mirificum poetam commentarios conficiat, vt antea idem in Lucanum fecit. Nam ſane quid ſit contemptrix genus non intelligo. Putat ſtolidum ingenium victrix genus dici, vt victricia arma. O mirum poetaſtri acumen. Plane hoc verbo confecit me. Quid illud? CAECVTIENS VIDEAT? Iupiter, vt pereat quantum Grammaticorum canonum eſt, qui me hactenus docuerunt ſecundam ſyllabam in CAECVTIRE produci. quin male ſit ijs poetis antiquis, à quibus didici. Quid ergo? In ædibus iſtius poetæ, quantum video, non mures ferrum, ſed poeta ſyllabas arrodit. Sane ita eſt: iſte poetaſter nihil veri in tota illa declamatione locutus eſt, niſi cum ſe anſerem inter olores poſuit. Quem patronum ſuum ac numen, ac Deum Lucanum profitetur, eum poetaſter nouo colore clientem ſuum vocat. Deinde rogat, vt auertat frontis honorem puſillis officiis. Diſpeream, ſi ſcit, quæ differentia ſit inter Auertat, & Aduertat. Neque vero putes, mi Patiſſo, tantum mihi otij ſuperesſe, vt adeo ineptum poema totum percurrere licuerit. Inuitus horam, aut paulo plus, illi impendi, cuius temporis iacturam grauiter fero, cum horam melius collocare poſſem. Inuitus, inquam,

hoc feci, ne similium nugonum audaciæ feneſtram aperire videamur, ſi hoc impune illum ferre ſinamus. Eſt enim genus hominum, qui me lucem afferre tenebris ſuis moleſte ferunt. Sunt alij, qui ne minima quidem ſuſpicione perſtricti, ſi quid mihi forte inter ſcribendum excidit, quod eorum conſciam inſcitiam pertentet, ilicet directe à me illum ictum in ſe deſtinatum putant: quos tantum abeſt, vt verbo læſiſſe velim, vt ne natos quidem ſcirem. Miſſam igitur facio ridiculam illam poeſim, in qua nec verbum vnum emendatum reperi, aut apte collocatum. Venio ad caput ipſum, hoc eſt ad nuperclientem, nunc vero patronum. Hoc enim me docent illa: *Te ne ego quem ſemper vel magni numinis inſtar Suſpexi, cultus nunc priſci oblitus*- Coluit Lucanum poetaſter, nunc Lucanus poetaſtrum, à quo defenditur. Salue Patronicliens Lucani. Primum à te quæro, quod nam graue meum peccatum eſt, quod magnum crimen maieſtatis, ſi præcipitem calorem Lucani caſtigaui, & eius inſcitiam in Aſtronomicis aperúi? Vtrum reipublicæ intereſt, pueris & adoleſcentibus errores detegere, à quibus caueant, an potius veteres ſcriptores peccantes laudare, vt eos imitentur pueri? Tantine eſt Lucanus? Tu qui, neque quid ſit poeſis, neſcis, quod quidem aperte clamant tua carmina: neque quid aſtronomia, niſi quod quidam tibi dictauit, tu inquam, nos docebis & poeſim Lucani, & Aſtronomiam? qui ſi propius totum opus Lucani putare volueris, non ſolum nullam aſtronomiæ peritiam in eo homine reperies, ſed & importune ſemper interiectam rerum

cœleſtium mentionem, & leuem, vanum & oſtentatorem illum iuuenem fuiſſe deprehendes. At quibus hæc canimus? Hominibus non ſolum poetices, ſed & ſyllabarum ignaris. An neſcis iudicium, quod Critici non recentiores illi quidem, ſed æquales illorum temporum, de Lucano fecerunt? *Sunt quidam, qui me clamant non eſſe poetam.* Audiamus nunc Patroniclientem & abſoluamus eum. Nam egomet me moror. Primum obijcit me falſo in Lucano notaſſe perpetuam μετωφορὰν ſub tropico ab eo aſſignari. O hominem otio abundantem! Tantum abeſt, vt Lucanus hoc non crediderit, vt hæc omnium veterum fuerit opinio, antequam Eratoſthenes, & poſt eum Hipparchus, aſtronomiæ ſanctiora adyta reſeraſſent. Tam oſcitanter legit commentarios noſtros, in quibus non ſolum meridiem ſemper ſub Tropicis, ſed etiam æternum diem collocari à veteribus diximus. An non ſub Capricorno longiſſimam diem ponit Manilius? *ſed finibus illis, Quos ſuper incubuit, longa ſtant tempora nocte.* Quod Auſonius de Æthiopibus loquens & de noſtro Tropico clarius explicauit ex veterum opinione: *Semper vbi æterna vertigine clara nitet lux.* Quid contra hæc audes hiſcere? in ipſis incunabulis Aſtronomiæ negas hanc veterum Græcorum opinionem fuiſſe, Eudoxi, Metonis, Cleoſtrati, & Euctemonis? Sane Lucanum culpa libero quod cum illis veteribus ita ſentiat: ſed tamen quo modo eum defendam non video, qui Eudoxum & Metonem potius, quam Hipparchum ſequutus ſit. quod Manilium noſtrum feciſſe manifeſtum eſt. Quam

grauiter

grauiter homines etiam docti τῇ ἀνισορροπίᾳ peccant, vt cum ea maioribus attribuunt, quæ posterorum inuenta sunt. Quidam vir magni in Mathematicis nominis, qui omnium famæ insultare solebat, antequam Manilius meus in publicum prodiret, tanquam indoctum doceret, & cæco viam præiret, familiariter in quadam epistola ad me scripsit, cauerem, si sapiam, ne in quodam loco Manilij aliter Signa acciperem quam quomodo Abacus astronomicus accipit, quæ vocantur Physica, graduum sexagenum scilicet. versus Manilij: *Nam quantum à terris atque æquore signa recedunt, Tantum bina patent.* Miratus sum vnicum Astronomiæ magistrum fugisse non solum hic de Physicis signis non agi, cum de dimensione vniuersi per bina signa agatur: sed etiam Physicorum signorum & nomen & inuentum paulo esse antiquius temporibus Alfonsinis, aut fortasse æquale illorum temporum. Adeo summi viri ἀνισορροπίᾳ multa peccare solent. Quas turbas concitauimus demonstratione circuli Arctici, cuius ratio ab antiquis bene tradita, à proauis nostris male concepta, eas in animis hominum radices egit, vt eam conuellere idem fuerit, atque animos eorum extinguere? Quam multos offendit inopinatum hoc atque à recepta opinione tam remotum iudicium nostrum? Diceres tumultum Gallicum Romæ nunciari. Ita bellicum spirabant animi etiam doctorum hominum. Sed magnam eorum partem longa dies docuit parere rationi. Sequitur ineptissima defensio, qua NVS QVAM vult legi in Lucano, non NVNQVAM. quasi ex eo melior fiat

conditio Lucani, qui perpetuum epitheton attribuit Meroæ, ἄσκιον. Nam id est, nunquam vmbras flectens, aut nusquam vmbras flectens. vtro enim modo legas idem est. Vtrumque reddit epitheton perpetuum ἄσκιος, quod ille attribuit Syenæ. Idque ante nos Macrobius reprehenderat in Lucano. vt pateat horum manifesta insciti, an væcordia, qui sola Sphæra Sacroboſci, aut vulgari Theoria planetarum instructi putant se veterum scripta explicare posse. Atqui sciat non solum poetaster patronicliens, sed etiam ille, qui illi febriculosas illas animaduersiones astronomicas dictauit, veterum eorum hanc opinionem fuisse sub Capricorno & Cancro nusquam, ac nullo anni tempore vmbram iaci. Quod non solum ita esse crediderunt, sed etiam hoc probat alia eorum opinio, qua perpetuam lucem sub solstitio ponebant. Frustra enim putat Lucanum suum de die solstitij intelligere, in cuius meridie nullam vmbram iaci ratio docet, puteumque eius experimenti gratia factum totum illuminari, cum Lucanus in transcursu iniecta mentione Meroes, eam ἄσκιον appellauerit. Quod si intelligit tantum de solstitio, quare sub Leone dixisset nullam vmbram iaci, si hoc vno tantum die solstitij accidere certum est? Non possum satis mirari hominem ita imprudenter ac temere in causes inexplicabiles errorum se inuentem. Nam si Lucanus, vt ipse vult, tantum intellexisset Meroen solo solstitij die ἄσκιον fieri: ergo sub Leone non esset ἄσκιος, tanto interuallo à principio Cancri ad Leonem interiecto. Non est mihi in manibus

codex Lucani. memoriter ea depromenda fuerunt, quæ ſcribo. Non intelligo locum Lucani, *quæ quamuis arbore nulla Frondeat*: niſi legatur, *arbore multa*. Quamuis nemoroſa eſt, tamen, inquit, eſt ἄσκιος ſub Leone. Quis tam Lucani inepte fautor eſt, vt non intelligat eũ cum veteribus perpetuam lucem ſub Cancro, & Leone: item per tot dies nullas vmbras aſſignare Syenæ? Quæ hæc eſt inſcitia, velle nos docere non ſolum qui dicat, ſed etiam quid ſentiat Lucanus, cum ex verbis eius ſententia ſatis eliciatur. Docet deinde nos rem nouam & ignotam hactenus, quid ſit Solſtitium: & quo modo fiat: quaſi à poetaſtris hoc primum diſcere incipimus. & adeo pergit in ἀδηλογίᾳ ſua, ſolſtitium καταχρηστικῶς dici: cum re vera Sol non ſtet. Atqui, ô patrone & cliens Lucani, neceſſe eſt veteres putaſſe Solem ſtare, qui hoc nomen ei loco Solis fecerint. quod veriſſimum eſt. Putarunt enim Eudoxus, & illi veteres per integrum ſignum Solem ſtare, quod nos in Antiſcijs Manilij oſtendimus. Vnde Manilius de bruma dixit: *Statque vno Natura loco*. At Lucanus tuus non per vnum, ſed per duo dodecatemoria id putauit fieri. Propterea non ſolum ſolſtitium ſub Cancro & Leone ponit, ſed Cancrum Leoni ob eam rem miſcet. cuius cauſſam tu ignoras. Quod vero clamat nos Meroen cum Syene confundere, neque ille, neque is qui hæc illi dictauit, nos docebunt quid ſit Syene, quid Meroe: quantum denique inter vtramque interiectum ſit interuallum. Nam neque hoc modo Lucano melius eſt. Qui enim nuſquam flectere vmbras Syenen di-

xit, neceſſe eſt vt remotiori loco, Meroæ idem tribuat. Hæc defenſio non eſt vnius aſſis. At quantum ſcuticarum ſatis erit illi, cum me ferre non poteſt, quod dixerim Lucanum putaſſe Signa ad Solem moueri? Doceat me, quid ſibi volunt illa? *Hunc vbi pars cæli tenuit.* Ad Grammaticum tribunal ſe vocamus, inquit. Quid ni vocemus hominem, qui prima elementa linguæ Latinæ ignorat? Ita ſane eo illum voco, vbi cum barbariſmis ac ſolœciſmis ſuis vapulabit. Ait, nihil referre vtrum Cancer teneat Planetam, an Planeta Cancrum. Id vero nos negamus: atque pernegamus aliter Latinos loqui quam hoc modo. Vbi Sol principium Arietis tenet, tunc æquinoctium conficitur. Ouidius: *Aut plus, aut medium Sole tenente diem.* Recte. Non enim, ô patronicliens, ô poetaſter, ô σολοικιςά, non inquam dicimus, meridies tenet ſolem, ſed ſol meridiem. Et Tenere hac notione eſt verbum motus, vt Grammatici loquuntur. Sic dixit Liuius, Tenere portum, de naue quæ ad portum iter dirigebat. Quid faciemus iſtis Romulis, qui Grammaticos contemnunt, & tamen nobis loquendi canones præſcribunt? Magnam rem feceris, ſi Lucanum tuum hinc extricaueris. Hæ fuit opinio veterum illorum, Eudoxi, Metonis, Euctemonis, & aliorum, vt ſcilicet non ſolum circulos Tropicos ad Solem promoueri exiſtimarent, ſed etiam ipſa ἀπλανῆ omnia: & certis periodis omnia circuire ad Solem putabant, inepto & puerili iudicio. Periodi autem definiebantur, quando Lunæ & Solis motuum ἀποκαταςαςις fieret, hoc eſt quando Luna ad idem punctum Solis redibat, à quo

profecta erat ab initio, vt fit in enneadecaeteride Lunari. Hoc interuallo putabant omnia astra in locum suum redire non tantum errantia, sed etiam inerrantia. qua sententia nihil potest puerilius dici. Atque hæc fuit opinio Eudoxi, cuius ἐνοπτρῳ versibus exponens Aratus, & volens ostendere Solē omnium inerrantium esse ἐποχὴν aut oriendo a, ut occidendo, addit:

γινώσκεις τάδε καὶ σύ. τὰ γὰρ συναείδεται ἤδη
ἐννεακαίδεκα κύκλα φαεσφόρῳ ἠελίοιο.

Nosti, inquit, & tu ad Solem omnia ἀπλανῆ dirigi. Nam vulgata satis est ἐννεαδεκαετηρὶς Metonica. Hæc ille dixit disputaturus περὶ ἀπλανῶν ἀνατολῆς καὶ δύσεως, in quibus explicandis nihil agit Theo. Quin apertius in fragmentis Achillis Statij hæc explicantur, in quibus manifesto ἀποκαταστασιν omnium inerrantium fieri dicit interuallo aut octaeteridis lunaris, aut enneadecaeteridis. Sed Auienus Arati ἐκφρασὶς ita clare hæc canit, vt per illum poetastris omnibus mutis esse liceat:

Non ego nunc longo redeuntia sidera motu
In priscas memorem sedes. Habet ista priorum
Pagina, & incerta rerum ratione feruntur.

Videamus quanta sit illa periodus:

Nam quæ solem hiberna nouem putat æthere volui,
Vt spatium Lunæ redeat, vetus Harpalus, ipsa
Ocius in sedes, momentaque prisca reducit.

Veteres putarunt in 99 syzygijs, qui sunt dies 2924, Lunam ab eodem puncto Solis profectam ad idem punctum redire, quam octaeterida vocarunt: cuius auctor Harpalus, vt fuse à nobis libro secundo de

emendatione temporum explicatur. In eo etiam ſpatio credidit vetuſtas, longo redeuntia ſidera motu in priſcas ſedes redire. Sed Auienus improbata Harpali octaeteride, ait Metonis enneadecaeterida receptam in eius locum fuiſſe, eamque eſſe verum ſpatium ἀποκαταστάσεως ἀπλανῶν.

Illius ad numeros prolixa decennia rurſum
Adieciſſe Meton Cecropéa dicitur arte.

& quæ ſequuntur. Quemadmodum Aratum Eudoxi, Auienum Arati interpretem tibi dedi, ita etiam vtriuſque aliùm interpretem Ciceronem dabo, cui, ſi ſapis, non præferes Lucanum tuum. Is ita ſcribit in VI de Rep. apud Macrob. *Namque vt olim deficere Sol hominibus, extinguique viſus eſt, cùm Romuli animus hæc ipſa in templa penetrauit: ita quandoque eadem parte Sol, eodemque tempore iterum defecerit: tum ſignis omnibus ad idem principium, ſtelliſque reuocatis expletum annum habeto.* hæc intelligo de anno magno enneadecaeterico, quo vertente ſæpe referuntur eorumdem ſiderum defectiones, vt anno ſuperiore 1581, Iulii XV, Luna defecit cyclo Lunæ quinto. Eadem die, eodem cyclo idem ſidus defecerat anno dominico 1562. Vides igitur veterum opinionem fuiſſe, ſigna ad idem punctum, hoc eſt ad Solem referri enneadecaeteride vertente. An non clare Cicero dicit ſigna omnia ad idem principium, ſtellaſque omnes reuocari? & tamen Cicero non enneadecaetericum annum intelligit, ſed adeo magnum, vt vix eius partem confectam putet viceſimam. Manilius quoque in genitura Metonis, poſtquam dixiſſet, eum, qui ſub eodem the-

mate nascetur, summum astronomum fore, adijcit: *Cœlumque nouum versabit in orbem.* Hoc est excogitabit nouam periodum τῦ παντὸς, & nouam conuersionem cœli: quasi eo omnium siderum ἀποκαταστάσις referantur, quo Luna & Sol eidem puncto restituentur. Quis hæc negauerit absurdà esse, puerilia, & nugatoria? Plus dicam. Non solum illi veteres hac opinione imbuti fuerunt, sed etiam quædam tabes & contagio eius mali ad principem astronomiæ Hipparchum, atque ab eo ad Ptolemæum permanauit. Putarunt illi summi ac prope diuini viri, quoties Lunæ rationes cum Sole pariarent, ex eo definiendam esse anni veri, ac Tropici quantitatem. Hipparchus vero censuit in 304 annis illam præcisam rationem motus vtriusque siderīs fieri. Ii anni Iuliani fiunt dies 111036. atque 111035. tantum ad eam ἀποκατάστασιν necessarios esse arbitratus est. Itaque 300 annos, neglectis illis 4 appendicibus, in quantitatem vnius diei diuisit, ex qua diuisione prodijt differentia 300 annorum Iulianorum, & totidem Lunarium, scrup. 4′. 48″. quæ de modo anni Iuliani 365. 6. detracta relinquit modum anni Hipparchi dierum 365. hor. 5. 55′. 12″. Hunc verum tropicum annum putauit & Hipparchus & Ptolemæus ipse: quæ quantitas nihil aliud est, quam annus Iulianus deminutus nonadecima parte differentiæ enneadecaeteridis Iulianæ, & enneadecaeteridis Lunaris. Atqui cum rationes illius anni collectæ sint ex differentia Solis & Lunæ, Ptolemæus cum Hipparcho non dubitauit pronunciare eum verum esse annum Tropicum, quasi sol ad Lunam,

non Luna ad Solem dirigatur. Noſtri Aſtronomi, qui toties Ptolemæum peruolutarunt, quod pace eorum dixerim, nunquam animaduerterunt vnde natus eſſet ille annus Tropicus Ptolemæi. Nos vero, qui primi hanc rem cum alijs innumeris eruimus, eam fuſius in commentarijs noſtris, de emendatione temporum explicamus. Quare, ô bone vir, non eſt quod Lucanum tuum in manifeſta culpa poſt veteres deprehenſum defendas, quod circulos ad planetas promoueri dixerit, cum Aratus, Eudoxus, & alij inerrantium ἀποκαταστασιν cum ſole fieri dixerint, &, quod ineptius eſt, quo tempore Luna in idem punctum cum Sole reſtituitur, à quo nouem decim annis antea profecta erat: cum denique Hipparchus & Ptolemæus Solis rationes ad Lunam dirigant. Nam plane Cicero in loco à nobis ſupra producto, omnia ſigna & ſtellas ad punctum Solis, & quidem eclipticum reuocat, vnde ea profecta antea dixit. An non plane explicat Lucanum tuum? An obſcure loquitur cum dicit τὰ ἀπλανῆ ad locum ſolis & eclipticum reuocari? nonne Solem epocham quandam conſtituit inerrantium, & errantium, quod tamen abſurdum eſt? Id tamen neque tu, neque populares factionis tuæ vnquam ὀδ' ὄναρ, quod aiunt. Pudet pigetque me cum tam imperito homine mihi rem eſſe, vt defendas deinde, quod dixit miſtum Leonis ſidus cum Cancro, inepte decania in medium producis: quaſi vnquam de illis cogitarit Lucanus: quaſi hoc ad rem faciat. Adeo mente captus es, vt non videas quare miſtum cum Leone ſidus Cancri dixerit. Ait enim ſub Leone in illis

illis locis nullam vmbram fieri. si illa loca ἄσκια sunt sub Leone, & sub Cancro omnino itidem ἄσκια esse necesse est. Vnde vtrumque sidus ideo coniunxit, quod coniunctos effectus habere credidit. Hæc pudet repetere, quia in commentarijs attigimus. Imploro nunc fidem omnium hominum. prouoco te quauis sponsione, ni ridicula, & prorsus à te aliena sunt, quæ de motu octauæ sphæræ balbutis. Hinc ille lacrimæ, hoc est, quod vos, & alios sciolos decepit, qui ea in Manilio, & Lucano rimamini, quæ illis penitus ignota fuerunt. Nam licet Hipparchus primus omnium ex collatione suarum, & Timocharis obseruationum deprehenderit stellas fixas locum mutare, & εἰς τὰ προηγούμενα progredi: hoc tamen vix receptum sero tandem Ptolemæus in vsum reuocauit, & solidis rationibus illustrauit. Hoc hoc, inquam, vobis imperitis imposuit, qui nihil scitis, nisi quod ex triuialibus scriptoribus didicistis, neque Ptolemęum accurate legistis. Ecce alio plumbeo pugione nos iugulas. Negas *varij mutator circulus anni* dictum de Tropico. expecto quam mox dicas Lucanum Græcè non Latine scripsisse. Adeo manifestus es hostis veri. *mutator circulus*, ô indoctissime, est περίφρασις τοῦ τροπικοῦ. Mutator nonne ad verbum est τροπικός? Atqui est Colurus. Esto. Iam longe stolidiorem facis poetam tuum, quam antea. Quomodo enim eadem pars cœli simul potest esse, vbi colurus Capricornum & Cancrum secat? Quid hoc monstrum verborum est? An hoc modo te poetæ tuo recte satisfecisse putas? Hæc tu solue, & eris mihi magnus Apollo. Itane

Mercurius poteſt eſſe ſimul in eadem parte Capricorni & Cancri, aut ſi mauis, pars cœli, quæ Mercurium tenet, vt verbis tui poetæ loquar? Gratum vero eſt, quod στειγμοὺς planetarum negas à Sole fieri. Tamen hic pertinacia latebram quærit, & epicyclos, quos nunquam Lucanus nouit, in defenſionem paras. Nunquam hodie effugies, veniam quocunque vocaris. Obſecro vos, ſi epicycli ſunt cauſſa ſtationum, quid ſtationes ad Solem? Quam bene hæc Lucanum defendunt, ipſe poetaſter viderit. ſed, quod toties dixi, imperitia antiquitatis hominem decepit. Duo in affectibus Planetarum conſiderantur, magnitudo & ſtationes. Affectus voco, qui tamen nulli ſunt ſed potius patitur viſus noſter. Quod nunc maiores, nunc minores planetæ videantur, in cauſſa ſunt ἀψῖδες ἔκκεντροι, ἀπόγειον, περίγειον. Quod ſtare videantur, in cauſſa ſunt epicycli. Ex his veteres, & Plinius quidem ſolam apſidem agnoſcunt. Epicyclum autem ignorarunt omnino, ſed Solis vi planetas progredi exiſtimabant, & vapore repercuſſos regredi. Plinius de ſtationibus ſtellarum: *Percuſſæ in qua diximus parte & triangulo Solis radio inhibentur rectum agere curſum, & ignea vi leuantur in ſublime. Hoc vno protinus intelligi poteſt viſu noſtro: ideoque exiſtimantur ſtare. vnde & nomen accepit ſtatio. Progreditur deinde eiuſdem radij violentia, & retroire cogit vapor repercuſſas.* & infra: *Tantum intereſt, ſubeantur radij, an ſuperueniant.* An non diſerte Lucani verſum interpretatur - *curſuſque vagos ſtatione moratur?* Sed & clarius de retrogradatione loquens: *Tanta eſt naturæ varietas, ſed ratio eui-*

dens. Nam quæ in vaporem Solis nituntur, etiam descendunt ægre. Tantum abest, vt vllo epicyclorum præsidio muniti ad hanc φωείαν se conferrent, vt Plinius non nisi ex sententia veterum dixerit ex vaporis vi stellas repercuti. Nam multis seculis ante eum Anaximenes dixerat totidem verbis, sed Græcè, τὰ πεπυκνωμένα ἀέρος καὶ ἀντιτύπου ἐξωθοῦσθαι τὰ ἄστρα. Quid aliud Plinij verba volunt? *Retroire cogit vapor repercussas.* Eat igitur, & epicyclos suos in aliud tempus differat: cum Lucano commodior interpres non sit, quam Plinius ipse. Sequitur postremo pro coronide exclamatio hominis neque boni neque mentis compotis, cum eiusmodi versibus tam barbaris & ineptis, vt mirer saccos litium ei defuisse, quibus potius daret operam, quam tantum temporis in nugis perderet. Vnum fateor, neque negabo deceptum me esse codice meo, qui Germanos duces habet, non Carmanos. Fateor, inquam, eam esse veram lectionem. & quamuis mirarer tam longe dissitos populos à Lucano simul poni, hoc tamen facile tolerabam in eo, qui & Tropicos, & Cancrum cum Leone miscet. Oretum gēs est in India, vicina Carmaniæ, in qua septentrio quindecim tantum noctibus apparet, vt ait Plinius. & hoc est, quod perperam interpretatum me fateor in Lucano, deceptum vtique voce GERMANOS. Quod autem in editione mea Maniliana LVCE *Bootes* editum sit, pro NOCTE: is sane siue est error operarum typographicarum, siue manus meæ properantis, sane non fuit error mentis. quod manifestum facit interpretatio mea. Itaque hic æquiore

lectore mihi opus fuit, qui in longis commentarijs, in poeta tam mendoso & obscuro interpretando manus lapsum excusaret. quæ ille, qui quid sit tantum auctorem interpretari, nescit, tantum abest, vt excusarit, vt impudenti mendacio dicat de industria me lectionem mutasse. Denique quam ineptus est, cum dicit me barbaricam sphęram cum Gręcanica confudisse. Ego primus aperui, quid esset barbarica sphæra. At iste Astronomus dicit me eam confudisse. Atqui nusquam turpius errauit, quam in hac re, dum putat sphæram Carmaniæ esse sphæram barbaricam, quæ tantum est Ægyptiaca: deinde qui putat sphæram Germanicam esse sphæram Græcanicam. En cum quibus heroibus nobis res est. Nos in secunda editione Maniliana bonis & æquis lectoribus satisfaciemus. Neque tam nostri amantes sumus, vt nos reprehendi ęquo animo non patiamur, modo ea modestia adhibeatur, quæ & loci & ordinis mei rationem habeat. Nam quos væcordia, aut insana libido præcipites in mea scripta egerit, næ illi malo suo discent, quam melius fuisset vngues ab hac scabie continere. Tu vero, mi Patisso, vbi primum hunc poetastrum videris, si secundam declamationem adornare in animo habet, mone hominem, vti primum omnes Grammaticos consulat, qui se Latine loqui doceant: deinde comparet sibi Murmelianas regulas quantitatis syllabariæ, vt emendatiores versus faciat. Præterea vt ab omni solœcismo, barbarismo, ἀκυρολογία abstineat. Alioqui malo in laromias iterum, quam tam malum carmen legere. Porro omnes au-

ctores antiquitatis excutiat, vt sciat, qui progressus astronomiæ apud Græcos fuerit, antequam Eratosthenes, Timochares, Hipparchus eam expoliuerunt, ex illorum atque veterum collatis rationibus colligat, quos auctores Manilius & Lucanus legerint. Ita ne Lucano exiguam quidem partem astronomiæ attribuet, non magis mehercule quam Manilio. Præterea si Virgilium & antiquiores poetas legerit, vix est vt medium locum, fortasse ne subsellia quidem Lucano in penetralibus poetices relinquat, vbi tot proceres Heliconis ante eum primas obtinere animaduertet. Hæ sunt leges, quibus authoratus ad dimicandum non cum eo, qui est homo infimi subsellij, sed cum ijs, qui eum ad pestem ante oculos positam præcipitem dederunt, descendam. Interea libros meos de emendatione temporum expecta quamprimum, si modo otium erit totos describere: qui vtinam iam publicum viderent. Nam sane nihil est, quod antiquius & carius sit mihi in præsentia. Cum enim rancida illa apologia in manus meas incidit, tum forte librum quartum ad vmbilicum perduxeram. Itaque abiecto penso quotidiano, statim hanc epistolam eo calore effudi, quo Lucanus versus suos faciebat. Neque enim meliorem scribere per angustias tẽporis licuit, neque sane persona hominis, quo cum mihi res est, meliore digna fuit: cuius tamen ineptijs dum respondeo, videor & loci & existimationis meæ oblitus. Ne tamen hoc nomine glorietur. Non enim ei respondeo, sed adolescentibus in futurum cauere volui, ne ab hoc genere semibarbarorum

hominum ſibi imponi ſinant. Quod ſi duriuſcule ſe acceptum dolet, meminerit hæc ludum iocumque eſſe, præ vt quas turbas dabo, ſi iterum ſimilis dementia, ſtoliditas, væcordia, aut aliquis genius non bene aduocatus eum in ſolœciſmos & barbariſmos impulerit. Neque enim iniurijs agere cum illo volui, quod ſane ab omni vitæ meæ inſtituto alienum eſt. probus, integer, bonus per me quidem eſto. Indoctum tantum & ineptum vocaui. quod & ipſe quidem, ſi hanc epiſtolam legerit, & aliquid hominis habet, negare non poſſit. Neque vnquam poſthac poeticæ manus admouebit, quin illius meminerit, ἐρδοι τὰς, ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην. neque prius ad diuinæ aſtronomiæ res tractandas ſeſe conferat, quam ego ad ſaccos litium. Præterea ſciat in hoc regno Franciæ omnibus ſcribendi datam libertatem: paucis autem vere & recte ſcribendi facultatem. Vale, mi Patiſſo. Datum prid. Id. April. raptim, & extemplo.

Maledictis ſi quis certat, audiat male.
Quam quis non præſtat, ne exigat modeſtiam.

Ioſephus Scaliger Bonauenturæ Irlando iuueni doctiſſimo S.

CVM antea Vertunianus noſter ea mihi de te prædicare ſoleret quæ mirum amorem tui mihi excitabant, poſtquam tuas literas accepi, eo mihi illę iucundiores fuerunt, quo eam voluptatem, quam ex eius ſolum prædicatione capiebam, auctiorem mihi reddiderunt. Spero autem non tantum voluptatem, ſed & fructum nos ex noſtra amicitia percepturos. Ea enim eſt eruditio tua, quantum ex literis tuis humaniſſimis colligere potui, vt neſciam vtrum maior voluptas, quod præter ætatem doctus es, an fructus, quod tam doctus es, ad me redundare debeat. Ego vero, mi Irlande, qui & ὁψιμαθὴς ſum, & αὐτοδίδακτος, hoc præſtabo tantum, vt quam in me non ſentio, in te virtutem amplectar ac deoſculer: & impendia mea ac ſumptus reficiam vberrimis fructibus eruditionis tuæ. Quominus debes expectare à me quod ſatisfaciat eruditiſſimis quæſtionibus tuis. Deſultores enim ſumus, neque diu veſtigia noſtra eundem locum inſiſtere paſſi ſumus. Quo factum vt in aſſiduo corporis motu peregrinatus quoque ſit animus. Propterea neque familiares Muſarum veſtrarum eſſe poſſumus, qui ſemper hoſpites fuimus, neque Iuriſprudentiam tam nouimus quam amamus. Hoc enim in me tantum potuit illa vt amores ſui & ſtudia mirifica in me

excitarit: vt autem amplecti possem, neque per occupationes nostras, neque per tempora licuit. Quia tamen tantum valet apud me oratio tua, vt tibi aliquid negare nefas putem, dicam quod sentio, non vt te docere, sed ne vt non tibi parere videar. In lege *Qui fella.* De seruitutibus rustic. præd. Ego nullam antiquitatis abstrusam aut reconditam notionem esse arbitror, ac qui actum habet, non licère ei rectam hastam ferre, merito, nempe propter assitas arbores fructiferas, ne scilicet ipsa hasta decutiantur fructus. Lege Colonica inter alia diligenter cauebatur ne minimo ictu perticæ arbor quateretur. Quanto magis in istis seruitutibus quæ ea gratia institutæ sunt, vt ei, cui debentur vtiles sint, non ei, qui debet, inconcilient? Hastam rectam ferre solitos illos veteres, neque aliter, vel ipsa Romana marmora docere possunt: in quibus ita expressi sunt milites eo habitu gestantium hastam rectam, sed & Poetarum loci indicant. Viam latiorem quam Actum fuisse, & verum est, neque tu ignoras. Itaque in ea hastam rectam gestari sine vlla fructuum læsione palam est. Arbores enim finales assitæ non videntur ita posse in Viam late ramos agere, vt hastam rectam prætereuntis metuere possint. At in Actu angusto vel se contingere possunt, nexis, vt inquit Poeta, per mutua vincula ramis, quod fit propter angustiam spatij inter vtrasque arbores interiecti. In Actu igitur iubere hastam demittere, quia hasta nihil pertinet ad iter, vel ad Actum. Hoc enim volunt verba Iurisconsulti: neque eundi, neque agendi gratia id fieri. & hæc est vera mens Iurisconsulti.

In

In lege *silua cædua*. De Verborum significat. Elegantissime *terram* vocat *integram*, in qua nondum pecus inijcitur, neque depasta est à grege. Ita enim loquebantur veteres. Lucretius eodem modo *fontes* vocat *integros* de quibus nemo bibit *Iuuat integros accedere fontes* &c. Quæ enim sequuntur non tantum explicant mentem Lucretij, quam illustrant locum Iurisconsulti. Extremum illud ponis in Epistola tua, de Iurisdictione Prætoris. Non video quomodo ex celebratissima lege *Lecta* D. *de rebus Creditis* possit elici Præfectum prætorio iudicasse. At esto iudicasse: Nihil habent cognatum neque commune Prætor & Præfectus Prætorio. Itaque Prætorem etiam illis temporibus iudicium dedisse, non autem iudicasse, certum est. Iurisdictio Prætoris non continetur Edicto perpetuo. Quid ait caput edicti? *Judicium dabo*, nunquam ait Iudicabo, & sane quandiu Prætor in vrbe fuit, veteri more ius dixit. Postquam obsoleuit potestas Prætoris, & in desuetudinem abijt, nomen autem solum Prætoris mansit, tunc vt magistratus ille nulli rei, ita iurisdictio non vnius assis fuit. Quod accidit statim post tempora Constantini. Nota est tibi Nouella Iustiniani de Prætore Vigilum; ex ea potes expiscari quid olim fuit Prætor, quid postea esse desijt. Itaque quandiu fuit Iurisdictio prætoris, tandiu more veteri fuit, hoc est, vt ius diceret, & non vt iudicaret. Specta formulam: Dabo, dicam, addicam. Post tempora Constantini sine dubio omnis & Iurisdictio & potestas adempta Prætori, nomen relictum. Neque mirum. Vt enim Cæsares, qui Rempublicam in-

uaſerunt, ne penitus popularem ſtatum πλεονεξίᾳ ſua expuliſſe viderentur, Prouincias cum Populo partiti ſunt, & erant quædam Prouinciæ Populi Romani, quædam Cæſaris, (hoc vulgatiſſimum eſt) ſic in vrbe Magiſtratum Populi Romani reliquerunt, hoc eſt Prætorem; ſed alium ſibi nouum crearunt, vt Præfectum Prætorio. Eſt igitur Magiſtratus Populi, Prętor: Cæſaris, Præfectus Prætorio, & ſane ita eſt: In dies creuit Cæſarum Tyrannis, ita populi maieſtas contra imminuta, donec Cæſaris magiſtratus, popularem magiſtratum poſſeſſione eiecit, qui nullis poſtea vindicijs in veterem poſſeſſionem reſtitui potuit. Itaque Prætoris tantum nomen remanſit, nihilque Prętor retinuit de priſca Maieſtate, quam vt ludos ederet, miſſilia ad populum ſpargeret: quas νεωτερίας nouas Conſtitutiones & Hiſtoria Conſtantinopolitana vocant. Itaque ijs temporib. id vnum curabat Prætor, quomodo ſcilicet multa prodigeret de ſuo, & iactura rei familiaris, Populi beneuolentiam promereretur. Infinita eius rei exempla colligere potes ex 11 Epiſtolarum Q. Symmachi v. c. Præfecti vrbi: qui inſaniuit ſumptibus & profuſionibus in Prætura filij. Ad quam rem adferam tibi verba ex hiſtorico Olympiodoro nondum edito, ita, vt olim ex Codice deſcripſimus: Πεῤῥος ὁ παῖς ἀλυπίᾳ πλέσας, πλὴ δικείαν τοῤῥωτῦρεν κτ' τὸν χρόν τῆς Ἰωάνν τυραννίδος δώδεκα κεντηνάρια χρυσᾶ ἀνάλωσε. Σύμμαχος δὲ ὁ λογογράφος συγκλητικὸς ὢν τ̃ μετρίων τοῤῥὴ πλὴ πόλιν ἀλῶναι τ̃ παιδὸς Συμμάχυ τοῤῥωτῦρεν πλοιῶτος εἴκοσι κεντηνάρια ἐδαπάνησε, ἔπλα δὲ ἡμέρας οἱ τοῤῥώτορες τὰς πανηγύρεις ἐτέλουν. In qui-

bus verbis etiam vides multa quæ pertinent ad δαπάνας καὶ ἀναλώματα magistratuum: de quibus sæpius in Nouellis. Sed quo prouectus sum? γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας. Velim hoc mihi affirmanti credas, mi Irlande, dum memini tui, me mei oblitum esse. Vale VIII. Kal. Ianuar. CIↃ IↃ LXXIIII.

Ioſephus Scaliger R. D. ſuo I. C. iuueni doctiſſimo S.

EGo vero, mi D. multis de cauſſis te amo atque etiam diligo: Primum quia & virtute ſumma es & eruditione atque humanitate literarum, præſertim iuris ſcientia inſtructiſſimus. Deinde quia optimo patre Iuriſconſulto ac populari meo natus es. Itaque ſi nulla tua priuata cauſſa me moueret vt te amarem, hoc tamen & patri tuo propter probitatem & patriam meam, quæ mihi cum patre tuo communis eſt, deberem. Nunc præter has cauſſas acceſſit virtus tua atque eruditio: ita vt ſit duplex merito cauſſa quæ ad te amandum me impulerit. Quare hoc vnum quantum potero ſedulo curabo ne te tui de me iudicij pœniteat, neque me iam Pictauij nuper tecum amicitiæ inſtitutæ. Quod quæris de locis Cæſaris, laudo induſtriam docti illius tui Fabri, quem dicis *Verſis* pro *Græcis*, legiſſe. Tamen de eo nos propediem ſententiam noſtram, in noſtris ad Cæſarem notis, dicemus. Hoc vnum mihi condonabis, vt te remittam ad illum locum, quem videbis aliquando in Commentarijs

noſtris. De voce IONVM in Plinio, puto recte ſenſiſſe Othomanum, atque vtinam ita bene in alijs, minus enim ſibi inuidiæ, & nobis laboris quæſiuiſſet. De Præfectis Prætorio, poſt tempora, aut iam à temporibus Conſtantini, certiſſimum eſt quatuor præfectos Prætorij fuiſſe. Cauſſa eſt, quia iam tum imperium non diuiſum quidem fuit, vt temporibus Caroli Magni: ſed ſocietatem admiſit. Itaque Orientale imperium fuit & Occidentale. Ita vides ab illis temporibus nunquam fere Imperatores Romanos ſine ſocio adſcito fuiſſe; Quare in Oriente præfectos Prętorio habuerunt & in Occidente. Secundus poſt Imperatorem gradu fuit Præfectus prætorio. Quare habebat eadem officia, quæ & Impp. Hoc ex Notitia Imperij, item ex Conſtitutionibus, præſertim ex Codice Theodoſiano patet. In Oriente ſedes imperij fuit Conſtantinopolis: In Occidente Roma. Ita Conſtantinopoli, vbi erat Imperator ibi & præfectus Prætorio. & Romæ, vbi etiam ſocius Imperij, ibi & Vicarius Imperatoris, hoc eſt præfectus prætorio. Quia tamen neque Conſtantinopoli, neque Romæ vnus ſufficiebat, alter in Occidente prætor, alter in Oriente creatus eſt. Primus igitur in Oriente, Conſtantinopoli, Secundus, in Illyrico. In Occidente primus Romæ, alter in Gallijs, in vrbe Treueris. Ita inuenimus in Oriente Præfectum prætorio Orientis, hoc eſt Conſtantinopoli, qui ſub ſe habebat Aſiam, Syriam, Pontum. &cæt. Prefectum prętorio Illyrici, qui ſub ſe habebat Græciam, Myſias, Daciam & alia. In occidente Præfectum prætorio Italiæ hoc

eſt Romę, qui ſub ſe habebat Italiam, Hiſtriam, Dalmatiam, Africam. Prętectum Prętorio Galliarum, qui ſub ſe habebat Gallias, Britannias, Hiſpanias, antequam Hiſpanię regerentur à proconſule. quod accidit temporibus Gratiani: autor Seruius Sulpitius. Auſonius poeta fuit Prętectus prętorio Italię. Iam Prętectus prętorio, cum eſſet eodem gradu, quo hodie ſunt proreges, habebat ſub ſe Vicarios. Quid eſt Vicarius? Eſt Diœceſeos magiſtratus, hoc eſt qui ſub ſe habet totam diœceſim. Quid eſt diœceſis? eſt adminiſtratio continens ſub ſe multas Metropoles: vt Metropolis continet ſub ſe multas ciuitates. Exemplis adiuuemus rem ipſam. Prętectus prętorio Galliarum habet tres vicarios, Treueritanum, Lugdunenſem, Viennenſem. Treueritana diœceſis continet ſub ſe Metropoles ſeu prouincias ſeptem, vtramque Germaniam, vtramque Belgicam, tres in Britannia, Lugdunenſis, quinque, nempe quatuor Lugdunenſes, & maximam Sequanorum: Viennenſis ſeptem, vtramque Aquitaniam, vtramque Narbonenſem, Nouempopulanam, Alpes maritimas & ſeipſam. Vnuſquiſque illarum diœceſium magiſtratus, vt diximus dicitur Vicarius præfecti prętorio: quemadmodum prętectus prętorio eſt Imperatoris Vicarius. Sed Eccleſiaſticus prętul diœceſeos, qui eſt in eodem gradu cum Vicario, apud Grętos dicitur patriarcha. Itaque Viennẽſis prętul, ſi fuiſſet apud Grętos, dictus eſſet patriarcha. Hoc reperies in hiſtoria Eccleſiaſtica, vbi reperies in vnaquaque διοικήσει factum fuiſſe πατριάρχην. Sed Latini nunquam vſi ſunt eo

nomine. Tantum Viennenſis præſul vocauit ſe Primatem Primatum, hodieque ita preſcribit ſe hoc titulo. Quare? quia ſub ſe habet Primates duos, Primatem Aquitaniæ, & Primatem Narbonenſis. Prima Aquitania, Bituriges. prima Narbonenſis, Narbonenſes. Lugdunenſis qui in Græcia Patriarcha eſſe potuiſſet, in Occidente tantũ Primas vocatur. ſane, quia ipſe eſt primas quatuor pronunciarum. Lugdunum enim eſt prima Prouincia Lugdunenſis. Igitur eodem ordine & gradu Patriarcha, quo & Vicarius Præfectus Imperatoris. Vterque enim diœceſeos eſt διοικητὴς: hic ὁ κοσμικοῖς, vt Canones loquuntur: hic, ὁ πνευματικοῖς. Vterque igitur tam Patriarcha quam Vicarius definitur διοικήσεως nomine. διοίκησις vt dixi, continet ſub ſe alias Metropoleis. fruſtra enim vt alia pleraque, hodie διοίκησις pro adminiſtratione vni ciuitati attributa, cui præficitur Epiſcopus. Nam hoc olim vocabatur παροικία, quod hodie dicitur Epiſcopatus & diœceſis: ſed fruſtra, vt dixi. Quis neſcit in Nouellis Conſtitutionibus quid ſit διοίκησις? præſertim apud Iuſtinianum. Poſſem & alia multa & valde vtilia adijcere: ſed ὃς ἀθλίως, vt eſt in prouerbio, & certe ineptus & nugax ſum, qui de his apud vos diſputare audeo, ego præſertim & iuris Ciuilis & Imperatoriarum Conſtitutionum ignarus. Sed dum tibi obſequerer, omnem pudorem non abieci quidem, ſed amicitię noſtrę poſthabui. Vale VIII. Kalend. Ianuar. CIↃ IↃ LXXV.

Ioſephus Scaliger Iul. Cæſ. Fil. R.D. ſuo S.

VTINAM ad literas tuas ita reſcribere poſſem, vt cum officium literarum à me requirere non poſſis, tibi de omnibus tamen, quæ ex me quęris ſatisfacere poſſem. Nam in limite Lemouicano ſum, vbi non ſolum librorum ſed & bonorum hominum maxima ſolitudo eſt. Cum enim ex Pictonibus diſcederem nihil librorum mecum forte attuli, quo ſaltem de hac regione, quętam ab omni humanitate & literis vaſta eſt, me conſolarer, & quod tempus cum hominibus nihili contero, id totum meis mutis magiſtris darem. Quominus à me aliquid dignum expectatione tua depromi poteſt, doctiſſime D. ſaltem, vt de omnibus, quę erudite in Epiſtola tua proponis, reſpondere poſſim. Quod tamen dubitas de Prętecto vrbis, quem ex Nouellis & Symmachi lib. 1. Item Caſſiodori lib. VI. ſupra omnes Senatores, etiam ſupra Prętectum Prętorio ſediſſe ais, non mirum. nam temporibus illis ſeneſcentis Imperij ita Iuriſdictionem ſuam tuebantur, hoc eſt intra centum millia in omni Iuriſdictione ſua. Quare inferior fuit Prętecto vrbi in eius Iuriſdictione, vt Prętectus vrbi inferior illo intra eius Iuriſdictionem. Hoc dico extremis illis temporibus. At temporibus Auſonij Prętectus vrbi caput Senatus erat: non tamen ante Conſulem ſedebat. Nam ſi Conſul rogabat ſententias, ſane infra Prętectum vrbi non ſediſſe neceſſe eſt. At fuit Prętectus

prętorio Italię alius à præfecto vrbis. Auſonius nunquam fuit prefectus vrbis, ſed primum præfectus prætorio Italiæ. Quem magiſtratum neſcio qua calamitate diutius gerere non potuit, ſed, vt inquit ipſe, quaſi fortunam pœnitere videretur, quod diuturnum illum honorem illi conſeruare non potuiſſet, præfecturam Galliarum obtinuit. Itaque ait. præfefectus Galliæ & Libyæ & Latio: Nam & Galliarum & Italiæ præfectus fuit. At Libyæ præfectus idem cum Italiæ prefecto. quinetiam alibi profitetur ſe ſecundam prefecturam habuiſſe, cum ait *Præfecturarum titulo tenuere ſecundo*. Secundum titulum præfecturæ vocat Gallias. Ea enim erat Occidentis ſecunda præfectura, vt Italiæ, prima. Quare Alciatus immane quantum hallucinatus eſt in eo verſu interpretando in annotationibus in Cornel. Tacitum. Tu, quia librum non habemus, illum conſules apud Alciatum. Iuſtiniani temporibus duo tantum primum fuerunt Præfecti prætorio, illi videlicet, qui ante tum à Conſtantini temporibus erant: hoc eſt Præfectus prętorio Illyrici, & Prefectus prætorio Orientis. Nam Occidentem Barbari occupauerant. Sed recepta Africa, ipſe nouum addidit Præfectum prætorio: cum antea eſſet ſub Præfecto prætorio Italiæ & ibi præficeretur Vicarius ab ipſo Præfecto prætorio. Nam ita Africa erat ſub præfecto prætorio Italiæ, vt Britannia & Hibernia ſub præfecto prætorio Galliarum. Forimula Præfecti prætorio extat apud Caſſiodorum libro VI. Sed qualis Præfectus prætorio Italiæ eſſe potuerit eo tempore, non video, cum pars Italiæ ab ipſo Theodorico,

dorico, pars à Græcis adhuc obtineretur. Itaque an eiusmodi exemplum extet, nunc non memini. De scholis Militiarum, hoc certo scias. quod in artificijs erat collegium, id in militijs fuisse scholam. Schola autem erat proprie corpus militum, quod ad caput certum referebatur. Itaque in Centuria militari erant decem Decuriæ, quæ olim tabernacula dicebantur. Vnaquæque Decuria, quæ ex decem militibus constabat, referebatur à suum caput, quem Decamum vocabant, aliter autem caput scholæ. Hodie eius rei vestigia extant in Collegijs Ecclesiasticis, seu, vt vocant, Canonicis. Nam decimum collegij vocant alij Decanum, alij caput scholæ. Itaque in tota Prouincia Narbonensi & meliori parte Italiæ, decanum vocant *Capischol*, hoc est caput scholæ. Scholæ igitur ad id institutæ erant, vt de minimis rebus conuenirent decanum suum. de grauioribus centurionem, de grauissimis Tribunum. Quotiescunque legeris scholas in Constitutionibus principalibus ne alias præter has, quas diximus, censeas. De quibus abunde omnino scribere possum, si, vt iam dixi, libros, quos consulerem, haberem. Scribam alias fusius. Tu hæc interim boni consule. Vale. Malauallæ in limite Lemouicano IIII Non. Februar. CIↃ IↃLXXV.

Iosephus Scaliger Francisco Vertuniano suo S.

ACCEPI protrepticon Puellæ à te descriptum, à nobis Græcè expressum, quo die me remisit quartana mea. Nàm proxima die tentari me commotiúcula senseram, cuius rei tu testis es. Quamvis enim illa ad me non reuertitur, quo solebat comitatu & pompa, tamen eadem ipsa est. Pridie quam λύσις mea esset, in venatum aprum cœpimus, atque occidimus. Gratum etiam fuit quod de somnio matris misisti. non tamen mihi prius satis erit factum, nisi ab ipsa matrona præsente præsens rem ipsam scisciari, atque adeo ipsas audire ac reddere voces, potuero. Brugnoli nomen quidem teneo olim mihi à Mureto dictum: sed tamen Epitaphium ipsum, ita vt in Tumulo eius Venetijs conceptum est, ne Muretus quidem ipse fideliter narrare potuit. Quod tamen dicebat, eiusmodi erat vt facile agnoscerem diuinitus parenti meo somnium immissum esse, & omnia quæ de illo pater retulit in versus suos vera esse: ipsum præceptorem principis Benedicti aui mei fuisse, Noricum patria, professione grammaticum, hominem magni nominis, quid vis præterea? Cum leges patris somnium, stupescis certo scio. Ipse de Brugnolo scribit, & Brugnolum istum ignorat. De methodo Græcam linguam discendi Poloni illius amici tui, tantum dicam, vnicuique operam suam, industriam, laborem, & quod caput est, voluntatem ipsam esse pro methodo. Non tamen male iudicauit Sarmata ille, qui à

minimis ad maxima progrediendum præcipit: Imo & tibi autor sum vt illum sequaris. Accepi alteras literas cum Commentario Contenti Pharmacopolæ in Dioscoridem, cuius ego doctrinam, industriam, atque acumen laudo. Non est quod dubitet de emendationibus Plinianis ex capite de Croco. Nam tam vere sunt quam verum est, quod ipse deprehendit, Robertum Constantinum asinum esse in bonis autoribus tractandis; Nullius enim ignorantiam insectatus sum: à me ipso enim incipiendum esset: impudentiam tantum ferre non possum: quam si ferrem in Roberto Constantino, mihi contra bellum gerendum esset cum modestia, cum qua mihi semper bene conuenit. Sed nō tanti est Cōstantinus, vt modestiam meam ab eius impudentia superari sinam; hoc dico, quia, vt recte Contentus noster animaduertit, homo ineptissimus ex Plinianis male intellectis bonam sententiam se eruere posse sperauit: Et quod Plinio ne in somnis quidem in mentem venit, tanquam Plinianam mercem nobis vendicare conatur. Idem dico dē Mathiolo, Amatho Lusitano, & alijs latrantibus can. alis, quibus Ladanum Plinij non bene olet, hoc est qui Plinium putant λιβανον & λαδανον confudisse. Vide quæ ignorantia esset, imo quod flagitium, nescire vbi ad imperitis librarijs peccatum est in bono autore. Plinij de Ladano verba sunt. *Similiter hoc & ibi fieri tradunt, vt esse æspum hircorum barbis genibusque villosis adhærens, sed ederæ flore deroso, pastibus matutinis, cum est rorulenta Cyprus.* Hæc sane, ita vti vulgo edita sunt, nihil aliud quam meræ nugæ sunt.

Nam Plinius loquitur de Ciſtho, quæ autem hęc eſt imprudẽtia cum loquetur de Ciſtho poſtea de ederæ flore verba facere? Qui Plinium reprehendunt debebant potius aduertere, magis peccare Plinium cum de edera loquitur, cum tamen inſtitutum eius eſſet de Ciſtho loqui, quam ſi nactus exemplar corruptum, χίσθου pro κισσοῦ, aut contra κισσοῦ pro χίσθου legiſſet. Tolerabile enim eſt peccare, vbi habeas qui præeat errori, quod ſolet accidere illis, qui in vitioſa exemplaria incidunt. At Iuriſconſultus, qui de prædio Mæuij tractat, mox de prędio L. Titij verba facit, ineptiſſimus eſt. Ita Plinius cum de Ciſtho loquitur non potuit de ederæ flore loqui. Quid ergo eſt. Nempe id quod toties ex me audiſti: non omnibus datum eſſe bonos autores emendare. Hoc enim vulgo homines aut non audent, quia neſciunt, aut audent, quia impudentes ſunt. Sed non hæc agimus: non enim declamatores ſumus. Aio Plinium peſſime hac in parte vt in multis alijs corruptum eſſe. Legendum enim, *genibuſque villoſis inhærens ſphærulæ flore deroſo*, cuius lectionis veſtigia apparent in antiquis Plinianis libris, in quibus legitur, *ſphærulæ floræ deroſo*. Sphærula eſt τὸ σφαῖρον pillula, cum Plinius, non haberet vocem qua Corymbum exprimeret, ſphærulam dixit, vt ante eum Varro; & ſane Grammatici Græci, cum κόρυμβος quid ſit exponunt, aiunt, eſſe σφαῖρον ἄνθους. Eiuſmodi corymbos habent edere, ciſthos, & alia, vt vulgo notum eſt. Elegantiſſime igitur Plinius τὸ ἄνθος κορυμβοειδὲς ſphęrulæ florem vocauit. Sed quia contumaciſſima bellua eſt,

ignorantia, expugnanda nobis est altero exemplo Pliniano, eoque corrupto ex capite de Coronamentis, verba eruditissimi scriptoris hęc sunt: *vtuntur & sphærulis & corymbis ederæ flore purpureo.* Eruditus autor indicat ἐπιξηγητικῶς Gręcanico verbo quid intelligat per sphęrulam, cum corymbos interpretatur. Sed error manauit ex consuetudine veterum librariorum, qui *Sferulis*, non *sphærulis*, scribebant. Eant igitur isti boni Dioscoridis interpretes Pliniomastiges, & doceant me quomodo ex ferulis coronamenta fiant, vel potius quę cognatio ferulis cum corymbis ederę. Quod si me docuerint viros putabo. Sed neque omni ex parte integer est Plinius noster eodem capite de Ladano: *cum est rorulenta Cyprus.* Sane si mentem Plinij, hoc est Latinitatem ipsam contemplere, hę non vnius assis sunt, si triuiales istos magistros spectes, fortasse erit, cum Cyprus maxime rore abundat. Pulchrum sane commentum. Ita Plinius, non suo sed magistellorum more, loqueretur. Nos contra contendimus illud, *Cyprus*, abundare. Expungendum enim omnino. Elegantissima est sententia, roso sphęrulę flore, cum scilicet ipsa sphærula rorulenta est. roris enim illicio florem illum appetunt hirci. Allatrent ergo Plinium docti isti viri, qui tamen belli sibi videntur si quod ipsi ignorant, Plinio imputant. At cui viro? sane tanto, vt non mirum sit si vulgus illum improbet, cum minime auctor vulgaris sit. Hęc sunt quæ ad defensionem maximi scriptoris contra ineptissimos homines

ex tempore deprompſimus. Plura enim & meliora tibi & Contento noſtro communicaſſem, ſi Plinium ipſum cum Theophraſto, ac Dioſcoride in manibus habuiſſem. Sed tantum abeſt vt eorum copia mihi ſit, vt etiam atramento mutuatitio hęc ſcripſerim. Chartam etiam cui hæc illæui mutuo accepi. Tu Contento ipſi hæc communicato, & quia eum diligo induſtriamque eius ac ſtudiū maxime ex quibus potero augere volo, mone illum, niſi graue eſt, de mendo alio quod in eodem capite de Ladano hodie in vulgatis codicibus Plinij legitur in his verbis, *itaque attractis funiculis herbam eam conuolui, atque ita offas fieri.* Quid (malum) ſibi volunt iſta? attractis funiculis. Qui Latine neſciunt, illa pro arbitrio ſuo alius aliter interpretatur. Ego certo ſcio illud, *funiculis*, expungendum eſſe & legendum: *Itaque à tractis herbam eam conuolui, atque ita offas fieri.* Tractæ ſunt longæ illæ productiones lanæ, in quas ſcilicet extenditur lana, cum in lanificio netur: quæ Græci κατάγματα vocant. Ab eo Latini in panificio tractas vocant paſtillos in longum productos, vt contra offas paſtillos in rotundum glomeratos. Auctores Cato, Varro, & Athenæus, qui Latinam vocem πάκτας vſurpauit. Ait igitur Plinius herbam illam prius in minimas tractas componi, deinde ex aliquot tractis in grandiores offas digeri. Hęc ni verà ſunt nive hęc mens Plinij fuit, me qui volet ſponſione prouocato. Quare non eſt quod Contentus cauſſam ſuam teſtimonio Conſtantini meliorem, aut deteriorem fieri poſſe putet. Melius enim faciet, ſi ſcriptorem nihili

nunquam in teſtimonium producat, quã ſi abutatur otio & diligentia ſua. Igitur apud Plinium *à tractis*, eſt poſt tractas factas, vt Latini loquuntur. Sed hæc non intelligunt iſti, qui noſtram in emendandis bonis auctoribus diligentiam cauillantur. Ego vero maximum ex eorum ignorantia fructum capio, qui videam eos non ſolum hæc noſtra, quæ ipſi impugnãt, ſed etiam quę ipſi ſcire videri volunt, ignorare. Illud quoque monendi ſumus ne *Cyſthon* pro *Ciſtho* ſcribamus. Nam κακίφατον eſt κίσθος, ſignificat enim in muliere eam partem, quæ honeſte nominari non poteſt. At Auſonius noſtras facetiſſime luſit in Grammatico, qui lugebat ſeplaſiariam. monet enim vt caueat ne cyſthon & ciſthon eiuſdem odoris putet. Cum igitur Plinius Ciſſum hoc eſt Ederam cum Ciſtho non confuderit, vt apparet ex correctione noſtra, non eſt, quod diutius in eo laboret Contentus, vt de Ciſaro, & Cittaro teſtimonia adferat. Non enim hęc ad rem. Hoc tantum probandum eſt falſum eſſe quod Mathiolus, & alij volunt, Plinium κισσὸν & κίσθον confudiſſe. Quod autem edera κίσσαεος & κίττιαεος vocetur, mirum non eſt. κισσὸς enim aut κιττὸς edera eſt, ἄεος eſt Arum herba, cuius folia cum edera maximam cognationem habent. Compoſitum ergo κίσσαεος ex Ciſſo, & aro. Quare male Virgilius Marcellus legit in Dioſcoride κίτθαεος, cum legendum ſit κίττιαεος. vt & alibi. Nos cras, hoc eſt pridie nonas Decembris proficiſcimur. Tu ſi quid ad hæc habes reſpondeto, & Abennium aut huc mittito: vt tuę literę mihi reddantur, diligenter

curabitur. Vale III Non. Decembris. CIↃ IↃ LXXIIII.

Iosephus Scaliger Fr. Vertuniano suo S.

NOn dubium est quin id mendum, quod in Theophrasti codicibus est iamdudum, & ante Pliniana tempora inoleuerit, ipsique Plinio viro summo domi militięque imposuerit, certissimum etiam apud Theophrastum libro VI κίσθον, non κισσὸν legendum. Vnde propagatur error, non solum in libro, sed etiam in mente Plinij qui Ciston cum Cisso seu edera confuderit. Verba Plinij capite de ederis hęc sunt: loquitur περὶ κισσοῦ δενδροειδοῦς: *signa eius folia maxima, atque latissima mammas erigentia*, videndum num apud Theophrastum legatur βλαστοῖς in illis verbis ex Gazę interpretatione, non tantum folijs quæ maiora latioraque habet, sed etiam germinibus, si enim in eodem Theophrasto quem non habemus, legitur βλαστοῖς, hoc si ita est non mirum cur dixerit *mammas erigentia*, quod sane ab omni ratione remotissimum est, neque quas mammas edera habeat video, quæ animal non parit. Cissos edera rigens proprie vocatur, vt ait Plinius, quia si ea quæ serpit humi, est χαμαίκισσος, sine dubio ἐκ τῶν πρὸς τι, ea quę surrecta est & rigens, erit κισσὸς. Indignum Leoniceno putare per κισσὸν speciem Cisthi intelligi. Doctissimi ætatis nostræ viri eodem modo decepti sunt, quo Plinius. Plinio Theophrasti codex mendosus, illis Plinius, & ipse mendosus, imposuit; in illis tamen

tamen requiro iudicium vbi viderint Ladanum in ſegetibus naſci, ipſum in πεδίοις φυέσθαι notant Græci, & nos ſcimus & ipſi docti viri non neſcierunt, quo minus excuſandi, ne quid aſperius dicam; Age, naſcatur ſane in ſegetibus. Ladanum non eſt planta, ſed ſuccus plantæ, vel ros, vel ſi vis, ἰξὸς aut lentor, non igitur magis Ladanum naſcitur in ſegetibus quam pix in montibus: ſed Ladanum in lada quæ eſt altera ciſthi ſpecies, pix autem in pinu. Deinde quid eſt vtrunque Ladanum? nos vnum tantum veteribus notum ſcimus; ex quorum fide & vnum quoque eſſe Ladanum, non duplex aſſerimus. Omnium illud fortiſſimum argumentum eſt, quod Grammatici illa verba Plinij ſemper ſuſpecta habebant. Sed reſtituamus Plinium nitori ſuo, qui ſine dubio ita ſcripſit. *Et Ladano ſiſtitur aluus, vitroque quod in ſegetibus naſcitur contuſo & cribrato: Bibitur ex aqua mulſa, item melitite vino.* Plinius non tractat peculiariter de Ladano, ſed de ijs quæ aluum adſtringunt. Vitrum eſt ἴσατις, ex eius paſtillis non parum compendij percipiunt Tectoſages Lauracienſes. Vitruuius, Mela, Cæſar, Marcellus Empiricus, alij diſertim ἴσατιν herbam à Latinis *Vitrum* vocari ſcribunt. Plinius à Romanis Glaſtum vocatum ſcribit, id eorum lingua & olim & hodie vitrum ſignificat. Vitri herbæ duæ ſpecies, altera ſponte naſcitur, altera ſatiua ea eſt, quam in ſegetibus naſci ait Plinius. falluntur qui ſegetes tantum putant dici frumentum ſatum, dum omne, quod in aruo frumenti

more seritur dicatur seges. Deinde & in segetibus frumenti potest sponte sua nasci ἴσατις. Quod si obijcitur nobis Plinium intelligere plantam quandam quæ Ladanum vocatur, non Ladanum quod è Cistho fit. Sane Plinius non debuit eius descriptionem omittere, cum facile confundi possit cum vero Ladano, idque vel ob id maxime, quod duæ species eius facere videretur, cum ait *Vtroque*. Sed Plinium de vero Ladano intelligere dubium non est, qui eum postea descripsit, cum omnibus notum non esset: At Vitrum non descripsit, tum quia vulgaris herba, tum etiam quia non hic tractatur stirpium historia. Alibi enim abunde id facit. Non igitur Plinius per ladanum plantam vllam intelligit. Descripsisset enim, vt iam dixi, vel eo nomine, vt ne cum vero Ladano confunderetur. Auellenda igitur ex animis doctorum hæc de Ladano Plinij opinio. Apud eundem Plinium libro XXVI eodem loco distinguendum: *Aluum sistit & chondris, siue pseudodictamum; Hypocisthis, orabathion quibusdam dicta, malo granato immaturo similis nascitur, vt diximus, sub cistho.* Apud eundem, *sed ederæ flore deroso pastibus matutinis*: non audemus affirmare veram esse coniecturam nostram, *Sphærulæ*, sed mirum, si Plinius putauit eam herbam esse ederam, cur postea Ladam vocet. sane hic hæreo, sed credo, quod propius vero videtur, Plinium & hic quoque κισσὸν pro cistho legisse; & omnino historiam de Ladano ignorasse. Alioqui primum herbam non vocasset, quæ est θάμνος. deinde

cum in Arabia ex fruticibus elici dicat, hic, in Cypro, ex herba non scripsisset: postremo multa simul & ex herba elici & ex frutice. Nam in Cypro ex herba: in Carmania, & supra Ægyptum, ex frutice translato per Ptolemaeos. Ita videmus non sibi constare Plinium, & omnino vt concedamus eum sciuisse Ladanum quid esset, tamen nesciuisse vnde esset. Nam vide. Ait *attractis funiculis herbam eam conuolui*. Hæc ex Dioscoride transcribebat: & iniuriam optimo scriptori facit, tum quia herbam vocet, quam ipse θάμνοι vocauerat, & nos scimus fruticem esse; tum etiam quia non intellexit quid scribebat. nam attractis funiculis dicit herbam eam conuolui, ita obscure καὶ ἀπόπως, vt quid velit Dioscorides, manifestum sit, quid ipse velit, ne ipse quidem intellexerit. Quis vnquam intellexisset illud, *attractis funiculis*? Deinde peruertit verba Græci scriptoris ὑλίζουσι, mutans εἰλίζουσι. Tolerabile erat, si dixisset Ladanum, & pingue illud conuolui, non autem plantam ipsam. Ergo sibi contradicit statim; nam non multo ante dixit pingui ex herba collectum Ladanum vocari: nunc herbam conuolutam & in offas & tractas digestam ladanum vocari. Vides nihil potuisse dici inconstantius, nisi fortasse aut similis, aut maioris inconstantiæ fuerit, non meminisse à se superius scriptum, Ladanum quod ipse toxicon ait vocari, non aliud esse quam hoc, quod attractis funiculis colligebatur. Profecto nihil aliud dicere possumus quam Plinium & Ladanum & Cisthon ignorasse. Hoc tantum dicamus non posse legi *Ederæ flore deroso*, cum iam herbam vo-

cari dicat Ladam. Non puto eandem Ladam & ederam vocaſſet. Ibidem verba ita legenda. *Etenim illi Ladam vocant: huius pingue inſidere.* rurſus conqueror quod Dioſcorides θάμνον herbam vocet. Libro XXI cap. IX omnino legendum, vt emendauimus *ſphærulis*. Apud eundem libro XXIIII cap. X, lege *trinis digitis flore carpto*: vbi ſuperſtitio veterum notanda, in tribus digitis, vt apud Ouidium,

Et digitis tria tura tribus ſub limine ponit.

In eo putabant eſſe religionem. Politiani ſententiam & emendationem probamus. Quam inter Ederas diximus Ciſſos Erithranos &c. Auicenna in hoc, vt & in alijs quoque nugatur. Notandum quotieſcunque Auicenna diuerſe de eadem re tractat, ipſum ignoraſſe quid eſſet. hoc ſciunt omnes, qui ſedulo Auicennam triuerunt. Fruſtra hac in re Plinio patrocinatur Politianus. Vbi etiam ridiculus eſt, cum ait, à Theophraſto florem ederæ χροώδη appellari propterea quod lanuginem habet intra ſe vt roſa. ineptè ſane. nam χροώδης flos eſt propriè Liguſtri, Ederæ, Vitis. Eæ enim ἀντὶ τῶ ἀνθοῦς χροῶ potius habent. At nullus χρὼς in roſa, ſed flos roſæ conſtat ex folijs, vnde centenariæ roſæ à numero foliorum. At χροώδης ἀνθὴς dicitur, quod folia non habet, ſed pro eo χροῶ. Perperam Leonicenus Ladam latinum putat. Tantum abeſt vt latinum ſit, vt Plinio homini Italo, quia id popularibus eius ignotum fuit, veniam demus, quod ignorarit. Ruellius lib. I. cap. LXVII errat cum Plinio, qui ait ſuccum illum conuolui, & in offas digeri. nam error fuit Plinij, qui εἰλίζεσθαι pro

ὑλίζωσι legerat in Dioſcoride. Alius error, cum dicit multiplicem Plinio Ladani legendi rationem eſſe. Ipſe enim duas tantum agnouit, vnam ſponte, hoc eſt ex villis caprarum; altera arte hoc eſt funibus attractis, vel neruo arcus ad illas plantas attracto. Prius vocauit terrenum, quia fere αὐτοφυὲς, alterum factitium, quia ingenio hominum non ſponte colligitur, &, vt verius dicitur, quia non φύσει, vt illud ſuperius, ſed θέσει. De Braſſauola aliquid addidiſſem, ſi tanti hominem feciſſem, vt eius ſcripta legere non pigeret. Sed quia iamdudum mihi perſuaſi, & ex eius ſcriptis comperi, nihil aliud eum virum fuiſſe quam cymbalum ineptæ medicorum plebis, eum miſſum faciam. Non dignus eſt, vt in hunc cenſum veniat. Stypticitas verbum eſt in officinis natum, non Pergami, neque in Co Inſula, Latine diſtringendi facultas, Græcè τὸ στυπτικόν. Hæc ad te fuſius quam antea ſcripſi, quia & chartulam & atramentum erogaui. Tu, amabo, quamprimum reſcribe. nam ante diem XIII. Kal. Martias in aulam profecturus ſum. Vale Malauallæ IIII. Non. Februar. CIↃ IↃ LXXV.

Iosephus Scaliger Francisco Vertuniano suo S.

NONDVM vt video occlusisti seplasiam tuam. Ladanum enim tuum iterum nobis in ea proscribis, ne quid denique desit vnguentariæ tuæ, sed nisi fallor, abunde puto tibi satisfactum à nobis posterioribus meis literis, quas ad te de eadem re nuper dedi, non dubito quin fideliter eæ tibi sint perlatæ, in illis videbis, aut potius vidisti, quid sit mei iudicij de tota re, præsertim de Plinio nostro, quem hac in re tueri non possum: quanquam meliorem partem culpæ in corrupta exemplaria quibus vsus est, deriuandum putem, vt illud quod negari non potest μαστοῦς, pro βλαστοῦς legisse, tamen adeo cæcum fuisse, qui non viderit tam inepte μαστοῦς stirpi, quam βλαστοῦς animali tribui. Mitto quod Cisson Erythranon à Græcis vocari ait, quod nusquam ab illis proditum est, cum potius ὑποκισθίς ἐρύθρανος dicatur, vt tamen hoc ait ipse. Prudens, an deceptus Cisthum cum cisso confundit, nescio: hoc vnum scio hac in parte non illi vitio vertendum fuisse, cum Cisthos frutex vulgo ab alijs κίσθαρος, ab alijs κίσσαρος vocaretur. Quod conuincit non Plinium κισσὸν vocasse κίσθον per se, sed in eo sequi vulgus. Propterea cisthi descriptionem cum ederis commiscuisse. Sed de his satis. Venio ad Leonicenum equidem de eo viro non nisi honorifice prædicare debemus, vel eo nomine, quod primus philosophiam & medicinam ipsam, cum humanoribus literis coniunxit. Primus enim ille nos docuit

homines qui sine bonis literis medicinam tractant, esse similes ijs, qui in alieno foro litigant. Scis quid velim. Et mirum præterea accepi de eo viro Apuentia, imo à cunabulis ipsis ad xxx annum morbo comitiali adeo tentabatur, vt cum ad se redierat, pertæsus vitæ, pene sibi manus afferre vellet. Sed post trigesimum annum plane eo malo defunctus, omnibus membrorum ac sensuum officijs integer nulla morbi suspicione, ad 94 annum peruenit. Et, si bene memini, triduo antequam decederet de vita, operam dederat lectioni. Fœlicem sane senectam, quæ prius portum apprehendit, quam nauigationis incommoda sentiret. Hæc ego præfare volui in honorem summi viri, qui cum summo honore legendi & docendi munus, cum summa tranquilitate, vitæ cursum obiuit. Tamen multa sunt quæ in eo homine requiras; & primum ridicule mauult Græcarum literarum cognitionem Plinio adimere, quam stirpium. At contra vulgo scriptorum euenire solet. Ipsi enim non sine eruditione scribunt, sed pleraque omnia sine experientia. Et facilius est me discere ex libris, præsertim in vrbe habitantem, aut melioribus occupatum, quam colles & prærupta montium perreptare, vt vnam stirpiculam eruam. Quin etiam necesse est Plinium non vidisse Hypocisthiden, quia in Italia non nascitur, potius quam vt concedamus eum Græcarum literarum ignarum fuisse. Quamuis enim in corrupta exemplaria non incidisset, tamen quia quid esset Cisthus ignorabat, propterea potuit Cisthum cum Cisso confundere: quia Cissum nouerat, Cisthum ignorabat.

Vide quam vera loquar, quamquam aliena à sententia Leoniceni. Ego sane melius cum Plinio, Theophrasto, Dioscoride de Cisthi viribus disputabo, quam cum Contento nostro Pharmacopola de forma. Cisthum enim nunquam vidi, sed quid Cisthus sit optime scio. Quid est igitur quod vult ipse, Plinium non potuisse ignorare id quod vulgo Pharmacopæorum notum erat? Pulchrum sane argumentum. At ego illi oppono Nicandrum, qui de ijs rebus scripsit, quarum ipse prorsum ignarus erat. Oppono Aratum, qui ἀναστρολόγητος luculentissimo poemate τὰ φαινόμενα descripsit. Ridiculum est, mi Sanuertuniane, Leoniceni argumentum, atque Leoniceno indignum. Deinde putat se non magnam iniuriam facere Plinio qui ei detrahat Græcarum literarum cognitionem, vt eum stirpium peritissimum faciat. Quid? num potest facere vtrumque & literarum Græcarum & stirpium ignarum? nugæ. Videndum est etiam Plinium pro literato homine accipi velit, an pro Pharmacopœo: sane pro literato, si sapit. At vt eius verbis loquar, non minus dedecus erit homini literato literarum Græcarum cognitionem adimere, quam Pharmacopæo stirpium. Tædet me illius ineptæ Epistolæ, quæ neque docte, neque Romane, hoc est Latine, scripta est. Itaque reliqua quæ sequuntur non attingam. Pulchre enim à te anima duersum est de clausula Plinij quam corrumpit. & alia omnia, quę non repetam. Tu satis per te sapis, nec alieni consilij eges. Hoc tene, Plinium eruditissimum suæ ætatis hominem, Latinæ elegantiæ obseruantissimum, non

mirum

mirum aliquando in vertendis Græcis hallucinari. Hoc non ſolum illi ſed & Ennio, Attio, Ciceroni accidit. At quibus viris? qui ſunt columina priſcæ Latinitatis. De quorum erroribus ſatis alibi demonſtraui. Vale Malauallæ in limite Lemouicano VI. Non. Mart. CIↃ IↃ LXXV.

Joſephus Scaliger Franciſco Vertuniano Doctori Medico S.

TERNAS à te vno die accepi, ſed omnes eodem argumento, addo etiam eadem indole animi tui, hoc eſt illa amoris in te mei ſignificatione: qui erit vnus character tuarum literarum, vt cum eo obſignatas ad me mittes ſemper poſſim agnoſcere tuas eſſe. Gratum etiam officium tuum, quo me erga puellam Catharinam Rupeam & matrem eius proſecutus es. Omnes literæ tuæ, vt iam dixi, idem continebant. In quo præcipuis duobus reſpondebo, *de Critico* & de verbo *Macte*. Ac primum de eo quod prius ordine eſt, de Critico. Non eſt quod vos Aſclepiadæ gloriemini de vetuſtate Medicinæ veſtræ, qui nobis obijcitis Machaona & Podalyrium. Habet & iſta doctrina quam Grammaticam vulgus vocat, neque tamen intelligit. habet, inquam, & vetuſtiſſimos ſuos vindices, Linum & Palamedem, & Cadmum & alios. Sed hoc nihil ad Criticum. Ita ſane. Volebam tamen neſcius ne eſſes eam à maximis viris non ſolum cultam, ſed etiam excultam fuiſſe. Qui enim de ea libros reliquerunt maximi viri, etiam in alijs ſtudijs, fue-

runt, Crates, Ariſtophanes, Nicander, Callimachus, Apollonius ille Rhodius, Chryſippus, alij Heroes magni. Illi igitur in monumentis ſuis nobis reliquerunt Grammatices partes tres eſſe, quarum primam τεχνικὸν vocarunt, ſecundam ἱστορικὸν, tertiam ἰδιαιτέρου. Τεχνικὸν παραγματείαν vocant eam quæ in elementorum & ſyntaxeos diſciplina tota eſt. Ἱστορικὸν, eam quæ in mythologijs Poetarum, in Oratorum & Hiſtoriarum deſcriptionibus, locis, montibus, fluminibus verſatur, & ſi quid ſimile. Ἰδιαιτέραν intelligi volunt, quę non illis finibus contenta eſt, ſed vlterius euagatur, & in abditiora ſapientiæ penetralia inſinuat: cum ſcilicet ſpurios verſus Poetarum à veris & legitimis diſcernit, deprauata emendat, falſo attributa ſuis auctoribus aſſerit ac vindicat: omne genus Poetarum, Oratorum, Philoſophorum recenſet, atque excutit. Hanc partem propterea κριτικὸν vocarunt. Atque vt veteres Romani quatuor partes anni ſingulas in tres alias diuiderunt, vt de Vere dicerent, ver primum, ver adultum, ver prȩcipitatum: ita etiam iure merito per illos gradus voluerunt φιλόλογοι ad perfectiſſimam φιλολογίας cognitionem peruenire. Itaque primam illam τεχνικὸν omnes vulgo de fæce pædagogorum quotidie tractant, vt ſibi videntur. In ea tamen excelluerunt clariſſimi viri veteres, Herodianus, Tryphon, Apollonius Alexandrinus apud Græcos: apud Romanos autem Scaurus, Donatus, Cæſar ipſe & Plinius ſecundus. Illam tertiam, id eſt nobiliſſimam omnium, ac vere Philoſopho dignam tractarunt Græci, Crates, Ariſtophanes, Ariſtarchus,

qui propterea & vulgo κριτικὸς dictus est : Romani autem infiniti, inter quos; Varro, Sisenna, Ælius Iurisconsultus & alij. Mediam quæ secunda est, imprimis Hygìnus, Palæphatus, Stephanus & Cæsar etiam coluerunt. Quanto tertiam illam quam alias pluris fecerint, ex nomine intelligere potes. Non enim ab officio vocarunt, vt à tractanda arte primum τεχνικὸν, secundam, ab enarratione historiarum ἱστορικὸν: sed quia non omnium est, sed paucìorum, neque in quibusuis auctoribus, sed in nobilissimis versatur, ἰδιαίτερον, quasi peculiarem, vocarunt. Hæc nos de Critice, quam cum iam plene cognoscas, illi merci precium iam recte dicere poteris. Quanti enim tibi indicanda sit, scire poteris. Versus Homeri illi tantum admissi sunt, quos Aristarchus probauit. Comœdiæ Terentij quas Calliopius. Sic Tragœdia vetus Achilles Aristarchi, quod ab eo emendata esset. *De Macte* quod petis, plane tractandum est nobis non κριτικῶς neque ἱστορικῶς sed τεχνικῶς. A significatione igitur. Mactum veteres Romani vocant auctum: herbam adultam Cato vocauit *Mactam*, nempe quod ita a icta esset. Macta hostia cum frugibus & mola, aucta erat. Sic macta ara, quod verbenis aucta & cumulata. Mactare hostiam postea, pro cædere hostiam, dicebant κατ' ὐφημισμὸν, ne scilicet cædem nominarent. Quare mactare pro cædere? q ia nunquam cædebatur, nisi frugibus macta esset: à præcedentibus consequentia, vt vulgo Rhetores & dialectici Scholastici loquuntur : vt veteres Chrysippæi, ἀπὸ τῶν προηγουμένων τὰ ἑπόμενα. Nunquam ma-

ctabant hoſtiam quin dicerent: Macta eſto hac mola ſalſa. Sic cum Deo alicui vinum libabant: Macte hoc vino eſto. Sed cur vocandi caſu Macte. In hoc quoque eſt τεχνικὸν Grammaticorum. Nam mactus eſto, dicendum erat, ſed vtriuſque linguę autores ita loqui ſolent. Theocritus:

ὄλβιε κῶρε γένοιο. dicendum erat ὄλβιος: Tibullus: *Huc venias hodierne*, hodiernus: Perſius.

Stemmata quod Thuſco ramum milleſime ducis.

Milleſimus. Auſonius creber eſt in hoc genere loquendi. Quare & Macte eſto, pro mactus. Propterea non mirum ſi in Atticiſmo ἡ κλητικὴ confunditur cum ὀνομαστικῇ: cum contra hic videamus vocandi caſum cum nominatiuo commutari: Sic igitur dictum, Macte eſto virtute. Habes ἀναλογίας Grammaticorum, ſed quæ ſeria ducant. Quid? nonne & veteres illi Aſclepiadæ cum ab arte deficiuntur ad prœbra & Phyſica, & παράμματα confugiunt. Sed hoc quod dixi eo tolerabilius, quo minus aliter dici potuit. Nam Grammatica quomodo tractabis, niſi Grammatice? Vale & me ama VIII: Kalend. Ianuarias.

Ioſephus Scaliger G. Seguino Leucarum Juridico S.

ACCEPI litteras tuas, Georgium Agricolam, De ponderibus, & libros quos vna coniecerat, à Gagnoto noſtro: librum Gallicum *de nodo Veneris* totum percurri: cui rei quem Latinum aptum & idoneum titulum attribuam, equidem impræſentia non habeo. Nam Veneris vincula in Pharmaceutria Virgiliana, quod auctor libri putat, aliter accipienda. Nam ea ad amorem conciliandum, & animum ab amore alienum in ſua iura redigendum: At iſte nodus ad contractum amorem diſſoluendum. Et ſane non puto huius faſcini nomen proprium apud antiquos extare: Atque adeo tantum abeſt, vt partem illam, qua viri ſumus, faſcinari ſolitam, vt hodiè inter nos Chriſtianos, exiſtimem, vt veteres illi non ſolum pietatis imperiti, ſed etiam ſtulte ſuperſtitioſi, figuram pudendi virilis, ad faſcini omne genus expugnandum multum valere crederent: Itaque pueris veretilla è collo ſuſpendebant. Et hinc factum, vt pars illa etiam faſcinum vocaretur. Non faſcinabatur ergo pars illa, quæ faſcino aduerſaretur: Non igitur nomen è vetuſtate petendum ei rei, quam vetuſtas ignorabat. Nam tuum γλωσσόδισμα ſciunt periti Medici non poſſe in hanc rem conferri, & Chirurgia facile curatur. Eſt enim tantum linguæ vinculum, quo qui laborant in Euangelio μογιλάλοι dicuntur: à veteribus latinis, *attubi*: quod verbum nos olim in Auſonianis noſtris lectionibus à tenebris eruimus. Qui enim ſcit

quid sit γλωττόδετμος, potius linguæ humanę memine-rit, quàm ligulę calceorum. Neque vero nego apte posse dici Veneris vincula, & nodos Veneris, sed non eo modo, quo Virgilius dixit, sed tamen quo Latinitas pati potest. Nam & Sallustius dixit *metum Pompeij*, non vtique quem metuebat, sed quo metuebatur. Cæterum auctor illius libelli nihil, quod ad pietatem faceret, prętermisit, sed plane omnia quæ ad rem. Magnum campum habebat ad spatiandum, imo me hercule ad desudandum: & multa præclara ad eam rem dici poterant. Expectandum igitur aliud ingenium quod eam materiam vberius prosequatur. Vale mi Seguine & nos ama. VIII. Eid. Nouembr. CIↃ IↃ XC.

Ex Epistola IOS. SCALIGERI *Ad V. C. Claudium Puteanum.*

QVÆ καθολικῶς fiunt, ea Græci etiam κύκλῳ ποιεῖν dicunt. vt κύκλῳ διδάσκειν παῖδα, id est καθολικῶς, & totum artium orbem à Grammatica vsque ad Rhetoricen docere. Sic Medici dicunt κύκλῳ περιπλεῖν, cum vel à minimis remedijs ad maiora progrediuntur, ita vt nihil omittatur. Sic Caius lib. 1. Institut. cap. 11. dixit circulo seruos manumittere in testamento. Sic ille quisquis fuit, qui μικρὰν ἰλιάδα scripsit, à gemino ouo Ledes ad excidium vsque Troiæ pœma suum deduxit. hoc est κύκλῳ eam historiam docuit. Quo nomine id poema κύκλος à Grammaticis vocatur. Interpres Aristophanis semper κύκλος nomine id poema vocat.

vt ἱππεῦσιν. illum versum, καίκε γυνὴ φέροι ἄχθος ἐπείκειν ἀνὴρ ἀναθείη, citat ἐκ τοῦ κύκλου. Themistius ἀναλυτικῶν ὑστέρ. lib. 1. pag. VI. b. εἰ δὲ λέγεται καὶ ἔπη τινὰ κύκλος, ἀλλ' οὐκ ἐᾷ ταῦτα κύκλον ὑπολαβεῖν τὸν γεωμέτρην ὁ τοῦ κύκλου λόγος. *Cyclius* propterea vocatur ab Horatio lib. de arte poetica quod κύκλῳ τὰ ἰλιακὰ scripserit, puta ab ouo gemino. Et quia eius poema κύκλος dictum. Idem intelligit, cum ait,

Nec circa vilem patulumque moraberis orbem.

Nam per *orbem* κύκλον intelligit, per *patulum*, quia qui κύκλῳ docent κατὰ πλάτος docent. *Vilem*, quia vt nimis anxij animi desilire in arctum ita proiecti & plebeij κατὰ πλάτος καὶ παχικῶς docere.

De loco Horatij ode VI. lib. 1. *Diceris Vario.* Dicendum est, interpretes illum male semper intellexisse. Ales carminis Mæonij est poeta Epicus, vt Ales siue cycnus Lyrici carminis, Pindarus. vt Theocrito ὄρνιχες μοισᾶν sunt Poetę. hoc intelligi potest, sed non mens Horatij. *Diceris fortis & victor, Vario Mæonij carminis alite*, est ablatiuus absolutus Horatianus, hoc est, quia Varius est Epicus Poeta. vel Vario canente, vt *quibus secunda, vate me, datur fuga. Vate me*, vt *Vario alite.* Græcè ἐμοῦ θεσπιωδοῦντος, & ode XXI. Eadem figura, *Principe Cæsare*, & manifestius, *neque tu pessima ferres diuite me*, scilicet artium: & similis figura est. *Cur eget indignus quisquam te diuite? tu secuudo Cæsare Regnes.* ablatiuo absoluto vt Gręci, ἐπὶ τοῦ φιλίππου βασιλέως. Noli dubitare quin sit *Vates biformis* apud eundem ode XX lib. II. Carm. quia prius erat Horatius, postea Cycnus. Nam & Cycnus

quoquê ἀοιδός & μάντις, oculo irretorto. Nihil certius est, alludi ad Græcam locutionem, qua dicitur inuidorum & cupidorum oculos διαστρέφεσθαι καὶ σκαμβοῦσθαι. Vale vir clarissime & me ama ex arce Prulliacensi III Eid. Octobr. CIↃ IↃ XCII.

Ex Epistola Ios. Scaligeri ad Christophorum Puteanum.

DE locis Ori Apollinis hæc accipe. Vulcanus pingebatur κανθαρόγυψ. Minerua γυποκάνθαρος, quia quum cæteri dij sint sexu discreti, soli illi duo sunt ἀνδροθήλεις. quum enim Vulcanus ex Iunone sine patre, Minerua ex Ioue sine matre creati sint, ambo vtrumque sexum habere videntur. Ideoque duobus animalibus alteri soli feminino alteri soli masculino comparabantur. Scarabeus enim omnis est mas, vt omnis vultur femina. εἴδωλα ἀνατετμημένα, sunt quæ vocamus *Mummias*. Corpora Ægyptiorum dissecta & exenterata qualia multa vidimus, quæ pollinctores καὶ ταρχευταὶ siue ἐνταφιασταὶ Ægyptij curabant, & condiebant. hoc est quod vocatur hic κηδεύειν. Ea εἴδωλα in Triclinijs statuebantur, vt à filijs, nepotibus inter epulandum conspicerentur. Plene Herodotus & Didorus. ἀσφράγιστον victimam vocant, cuius frontem cultro non signauerint, vt fiebat in victimis, quod Romani vocabant *immolare*. tanto odio prosequebantur illam feram, vt honorem illi non haberent, quem reliquis bestijs, quas nunquam mactabant, nisi prius cultro fronte præducta. alij videntur legisse

legisse ἀσφαλῶς, vt dicatur, quod verum est, nunquam vesci solitos bestijs, nisi quę prius iugulatæ fuerint, vt victimæ. Sed illam bestiam siue iugulationem fustibus aut malleo aut securi occisam cum suo sibi sanguine ad cibum parari, neque illi honorem illum haberi, quem reliquis animalibus quæ in epulas parabantur. Vale Lugduni Batauorum IIX Eid. Nouembr. CIↃIↃCI.

Iosephus Scaliger N. M. suo S.

AGNOSCO in literis tuis ingenium eruditum, & non ad hæc solum, quæ proponis, sed etiam ad nobiliora factum. Verum vnum illi deest, homo, qui eius sitim expleat, & abunde de omnibus, quæ quæsiuisti, satisfaciat. Quam enim exiles sint opes ingenij nostri, sentio: & si quid in his humanioribus studijs potuimus, omne id iam exhauserint curæ, bella ciuilia, ætas, & quod supra omnes calamitates deputo, genus vitæ desultorium; & nusquam conquiescens, in quo sero tandem sentio me consenuisse. Parebo tamen, mi N. M. & ne officio humanitatis desim, ostendam quantum tua causa velim. Scis quam non vulgaris eruditio sit in poematijs Ausonij, in quibus Gryphus ternarij fixit crucem melioribus ævi nostri Grammaticis: quanquam conatus omnium eluserit recondita & velo ænigmatum summota doctrina. Nam Siluius Ambianus nihil nisi triuiali moneta percussit. Bonus Vinetus non solum sibi, sed & eruditioribus, etiam in ijs, quæ plana sunt, diffidit. Et

quamuis in Commentario secundo, quod nuper post eius mortem recoctum est, multa de nostris lectionibus Ausonianis in suas diatribas transcripserit, nihil tamen, quo doctioribus Ausonius familiarior fieret, expromsit. Nescio an illam secundam editionem videris. Sed ea quæ proponis me vocant. Noli dubitare tres primores versiculos statim initio, vno spiritu transmittendos. Sed caue, ne tibi imponatur. Græcum est, ἢ τεὶς ἢ τεὶς τεία. Idem valebat, ἢ τεία πίνε ἢ μὴ πίῃς. Nam aut τεία simpliciter aut ter tria. Ausonius putauit ter tria esse cubum: quod in alijs postea agnosces, non in hoc loco tantum. Et sane quod subiungit,

Imparibus ternis nouies componere cœbum:

Videretur intelligi de cubo, id est de ter nouem. Sed non ita est, tum quia non ter nouies, aut ter tria ter, sed ter tria tantum potare lex magisterij symposiaci iubebat, tum etiam quia ipse, quid velit, interpretatur: *Juris idem tribus est, quod ter tribus.* Quæ sequuntur, valde deprauato sensu leguntur: castigandum:

——Omnis in istis
Formia hominis cœpit, plenique exactio partus.

Nam plane vetus liber, quo vsus sum, habebat, *cœpit*, non, vt vulgo, *cœpti. Omnis*, ἑλληνίζει. πᾶντὸς pro ὅλου. sic πᾶσα Κελτικὴ Straboni, id est ὅλη. Cæsar initio: *Omnis Gallia diuisa in tres partes.* id est, tota Gallia. Omnis vel totius hominis forma initium habet in his ad exactum vsque partum. Nouem enim menses vterum gestat mulier. Vides hic quoque nouenarium intelligendum, vt supra: In septimo & octauo

versu non mirum si vulgata lectio te remoratur. Mendosa enim est: eam ita non dubitamus proponere:

——*Tres ordine partæ*

Vesta, Ceres, & Iuno, secus muliebre, sorores.

Tres, inquit, *progeniti fratres*, Iupiter, Neptunus, Dis pater. Totidem natę sorores ordine &c. *Secus* erat in nostro libro. Ita lege. Vides te non frustra dubitasse. Nam de Parcis postea. *Quam nouies terni glomerantem*, hoc est quam Cornicem, si viueret triplo tantum, quantum viuere solet, hoc est XXVII sæcula (viuit enim nouem) superaret tertia parte Ceruus. Cornix uiuit nouen sæcula: Triplum sunt XXVII. quibus si trientem adieceris, id est, IX sæcula, ea fuerit cerui vita. Viuit enim XXXVI sęcula. Quam cornicem triplicantem suum æuum vincit ceruus vno triente ipsius tripli, id est nouem sęculis, vel ter terno Nestore. Ελάφος enim est τετρακόρωνος.

Ales Cinnameo radiatus tempora nido.

Quid est *radiatus nido*? Burdigalensis ille, si reuiuiscat, non agnoscat suum. Legendum *nimbo*. *Nimbum* vocabant, quam aliter *Sparsionem croci Theatralem*. Collum & caput Phœnicis rutilante fulgoris rubro veluti aspersum indicat. & noli dubitare verum esse.

Tres in Trinacria Siredones, omina trina.

Vera veteris libri lectio. Vulgaris manca & hiulca. Scis ex lectionibus nostris τῆς κληδονιστικῆς τρία εἴδη esse, παλμὸν, πταρμὸν, ψιθυρισμὸν. Ea dicit trina omnia. Et quid melius hac interpretatione? Et recte olim sciscebamus σειρηδόνας, quasi σειρανηδόνας dictas esse. In XXVII versu repone *depenso Marte*, vt nos olim ex libro

vetere. cuius interpretationem pete ex Lectionibus Ausonianis. In XXXIII. versu lege *qui sex spreuisse timebant*. In XXXVII.

Iuniadæ patrio inferias misere sepulcro,

Ex v. c. & ante, *tribus ordine bellis* id est trina editione ludorum commisit ternas pugnas Thracum, vel gladiatorum. Sed in XLIIII ita omnino legendum.

Parietibus quæ saxa locat, quæ culmine tigna,
Et quæ supremo comit tectoria cultu.

Quæ, ars scilicet. dixit enim, *tergenus artes. Tris coit in partes numerus perfectus.* Hoc verum est, primus numerus perfectus, hoc est senarius, coit in numeros 1, 2, 3, quæ sunt partes ipsius, ex quibus compositus est. *Componi numerus* dicitur ex illis partibus, in quas diuiditur, aut ex quarum multiplicatione conflatur. Sed nullus numerus coit in eas partes, præter numeros perfectos, qui rarissimi sunt, quales 6, 28. Hactenus Ausonius bene. Sed sequentia produnt illum, quid esset numerus perfectus, nescijsse, cum illi attribuit, quæ nouenarij propria sunt. Non enim componitur ex ter terno congrege, neque in ter tria resoluitur. Hoc enim est proprium nouenarij. Bis igitur in eodem numero nouenario peccauit, & cum cubum supra vocat, & cum perfectum. *Congrege* autem de opinione ita olim in Ausonianis Lectionibus correximus. Quod sero tandem agnouit bonus Vinetus. *Tris primus par impar habet. Tres*, id est ἡ τριὰς. vt infra *Vnus* id est μονὰς. Ternarius, inquit, primus omnium numerorum par, impar habet. Nam & ip-

ſe totus eſt impar, & binarius, quem comprehendit, eſt par. Habet & medium, id eſt vnitatem. *Medium* Auſonius vocat exceſſum arithmeticum, quod infra ὀμφαλὸς dicitur. quod ὀμφαλὸς medius in homine. Ternarius igitur, primus omnium habet, par, & impar, & medium, ſiue ὀμφαλὸν. Nam vnitas diſtinguit eum à binario. Sequentia abſque ope veteris membranę non aſſecuti eſſemus. —— *ſed ipſe,*

Vt tris, ſic, quinque & ſeptem quoque diuidit Vnus. Sed ipſe Vnus, id eſt ipſa vnitas, quæ medium eſt, ſiue ὀμφαλὸς ternarij, & binarij, eſt quoque medium quinarij, & ſeptenarij.

A
B C D
E F G H I

Et numero in toto poſitus. Et ſi ex toto numero, nempe neuenario fiat triangulum Iſopleuron. A B C D E F G H I, ita vt A vnitas ſit in centro, id eſt vertice trianguli, diſtinguet omnes ternarios in progreſſu Cubi. Legendum enim ex v. c. *Cubo pergente.* Sed Cubum, vt dixi, perperam vocat, qui eſt quadratus. Vnitas, inquam dirimet omnes ternarios A B E, A C F, A C G, A D H, A D I. dirimit, vt medium, ᾧ ὀμφαλὸς ipſorum, cum vnitas ſit, vt diximus, medium binarij & ternarij. diuidit enim in æquipares partes, hoc eſt in binarios, & ſe ipſam. Ex impare enim ternario reſoluitur par numerus, nempe binarius, & vnitas, hoc eſt, quod dicit, dirimere æquiparem partem de ſingulis ternarijs. *Et paribus triplex ſpatium*, in verſu LIX. non ſolum, inquit, triplex eſt ſpatium, ſiue medium,

omnium digitorum imparium, ſed etiam omnium digitorum parium. Nam quemadmodum ex vnitate terna dirimuntur interualla in his imparibus, III, V, VII, IX: Ita etiam ex binario totidem ſunt interualla inter omnes pares digitos, nempe hos, II, IIII, VI, VIII. Horum enim binarius eſt idē ὀμφαλός, ſiue medium, vt imparium vnitas. Vides quam clara ſunt, quæ antea Sphinga implorabant. Et tamen puerilia ſunt, neque in his ſubactum habuit ingenium. In verſus coniecit quæ non intelligebat. Nunc quia plana ſunt, ea obuia, non dubito quin omnibus ludibrium debeant. Sed tamen erant intelligenda. in his omnibus, quæ Cimmeriæ tenebræ erant, nihil aliud vult, quam ternarium eſſe interuallum numerorum imparium, ternarium item interuallum parium, cum vnus idemque ὀμφαλός ſiue medium ſit & horum & illorum. In verſu LXVIII, lego, *Quoi logos, aut methodos.* In ſeptuageſimo verſu Vinetus plane, vt in aliis, aliud agit. Sol erat tutela Rhodiorum. teſtes nummi Rhodij ex vna parte Roſa, ex altera Sole inſigniti. Sol ergo eſt ἄναξ Rhodiorum, dominus, & tutela. vt Homero, ἴδηι μεδέων. At Coloſſus ille ingens in foro Rhodio poſitus, erat Solis, non alius Dei, aut hominis, aut Herois. Proinde *regnata Coloſſo*, id eſt ſoli. Verſu LXXIII.

Proſa Aſiæ in cauſſis numeros imitata Chororum

Rhythmum quendam, id eſt legem pedeſtris orationis intelligit, quales ſunt numeri Chororum, vt Pindarici, qui propterea *lege ſoluti* dicuntur Horatio. nam lex eorum eſt voluntas poetæ. Lege ex v. c. *quia ſunt tria, terra, aqua, flamma*, non *flammæ*. Verſu LXXV:

Triplex ſideribus poſitus, diſtantia, forma,
Et modus.

Diſtantia triplex, longitudo à quodam puncto in Zodiaco, puta à prima ſtella Arietis, Latitudo ab Ecliptica, Declinatio ab æquinoctiali, Vtrumque tam cis quam vls Eclipticam, & Æquinoctialem. *Forma*, μόρφωσις. Sunt enim quædam in formas coniecta, id eſt quæ formam quandam componunt, cuiuſmodi ſeptem formant Vrſam minorem, viginti ſeptem Vrſam maiorem. Vnde μορφαὶ καὶ μορφώσεις, καὶ ἀστερισμοὶ dicuntur. Reliquæ quæ nullam formam conſtituunt, dicuntur ἀμόρφωτα, cuiuſmodi ſunt vndecim circa Canem. *Modus* eſt menſura, vt modus agri, eſt menſura & perticatio agri. Menſura igitur ſtellæ eſt diametrum ipſius. Quare ex magnitudine diametri ſex gradus magnitudinum in ſtellis conſiderati ſunt, vt dicerentur, primæ, ſecundæ, tertiæ magnitudinis. Hæc duo vltima male Vinetus, vt innumera alia. Ex veteri codice: *Geryones triplices.* inflexio ſiue metaplaſmus Latinus *Geryones*, pro *Geryonæ*, vt Euclidis, Oreſtis, Euripidis, non autem Euclidæ, Oreſtæ, Euripidæ, quod rectius erat.

Et tres fatidicæ nomen commune Sibyllæ.

Tres quia vetuſtiſſimi Græci, quos & Solinus ſequitur, totidem duntaxat, non plures retulerunt. *Nomen commune, quod*, vt ait Varro, *omnium fatidicarum mulierum nomen fuit commune* σίβυλλα. Hæc paucula de pluribus ſaltuatim decerpſimus. Quæ ſi placuerint, gratum erit tibi paruiſſe non ſine fructu. Sin minus,

tamen & gratum erit, quoquomodo paruiſſe. Vale & nos ama. Lugduni Batauorum VI Eid. April.

Ioſephus Scaliger Dauidi Riualdo à Flurentia S.

QVAMVIS ſenectus, quæ ipſa morbus eſt, alios ſecum morbos trahit, & in illis mortẽ memorię, tamen eius in me tãta vis adhuc eſſe nõ potuit, vt eos mihi ex animo deleuerit, qui aut merito ſuo, aut alia re mihi noti fuerunt. Hæret adhuc memoria non ſolum tui, ſed omnium, quæ ante biennium quum hic eſſes, inter nos περὶ παρηγήπεως ἰσημερινῆς vltro citroque dicta fuerunt. Et quanquam ea, quia familiariter inter nos, & è re nata, vt ſolet, iactata fuerant, tam facile tibi excidiſſe putabam, quam inaffectate, ac præter expectationem à me emiſſa fuerant. tamen magnopere lætatus ſum, non ſolum tibi eorum memoriam ex literis, quas ad hominem omni exceptione maiorem Caſaubonum ſcripſi, renouatam fuiſſe, ſed etiam vt de eadem re ad me ſcriberes, deſiderium tibi nouum inceſſiſſe. Literas igitur tuas cum maxima voluptate legi, earum duo ſumma capita fuere, χαλυβοκλισία ναυτικὴ, & παρήγησις ἰσημερινὴ. Prioris in literis meis mentionem inieci aliorum potius ſententiam eliciens, quam meam opponens. Propoſui enim tantum non ſanciui, vt quia illa declinatio per meridianos indagatur, meridiani autem ex hypotheſi mea ſunt mobiles, videant Aſtrologiæ & Nauticæ rei periti, an ex hoc epichiremate cauſſæ & argumenta tam manifeſtæ diſcrepantiæ indagari poſſint. non enim propo-

proponerem, si scirem: sed potius demonstrationibus vt id persuaderi possit, agerem: Quare siue ea est caussa, quam peto, inuestigari ex hypothesi mea, siue alia, maneat secura in sedibus suis. Nam non satis est ad eam rem Meridianorum inuestigatio. Prius enim disputandum de natura Magnetis, an eius proprium sit, vt semper in Septentriones tendat, & si ita est, quum tamen videamus extra terminum propositum tot gradibus declinare, quęrendum vnde hæc variantia, quæ profecto nulli alij rei, quam meridianis assignari potest. Sed ne solicitemus hanc quæstionem, consulendi sunt qui de Magnete scripserunt, præsertim Gulielmus Gilbertus Gloceſtrensis Philosophus & medicus Londinensis; qui ante triennium tres ampliſſimos Commentarios de ea re edidit, quibus magis mihi probauit doctrinam suam, quam Magnetis naturam. Nam incertior sum, quam dudum. Reliqua est altera pars epistolæ tuæ περὶ παραλλήλου ἰσημερεινῆς. Primus omnium Hipparchus ex obseruationibus τῶν ἀπλανῶν Aristarchi Samij, Cononis, & Timocharcidis animaduertit æquinoctia suo æuo εἰς τὰ προηγούμενα promota esse, quod quatuor κύκλοι remotiora essent ab Epocha stellæ designatæ, quam fuerunt temporibus eorum astronomorum. Quod quum vidisset, non dubitauit pronuntiare æquinoctia immobilia esse, sphæram autem τῶν ἀπλανῶν εἰς τὰ ἑπόμενα moueri. Non solum hoc sibi persuasit, sed & Ptolemæo, Ptolemæus posteritati. Tantum valet præiudicata autoritas. Sphęram etiam solidam innouauit, cuius polus

arcticus abeſſet a cauda Cynoſuræ gradibus 12.24'. idque maluit ſibi perſuadere, quam, an ita res haberet, noctu cælum ipſum conſulere. quod non poſſum ſatis mirari: quum non ſolum eius æuo, ſed etiam CCXVIII annis ante illum cauda Cynoſuræ non plus abeſſet à polo mundi, quam hodie abeſt, vt Eudoxus obſeruauit. Quod validiſſime in libello noſtro demonſtramus. Rurſus Eratoſthenes qui CXXVIII annis poſt Eudoxum ſcripſit, idem de eadem ſtella pronunciauit, idem pronuntiarunt qui ſub Auguſto ſcripſerunt. Si igitur ante Hipparchum annis CCXVIII illa ſtella erat, vt hodie, quomodo conſtat ratio Hipparchi, eam abfuiſſe à polo mundi grad. 12. 24'? Nam ſi ſphæra τῶν ἀπλανῶν vt ſanxit Hipparchus, mouetur in ſuccedentia, & illius æuo cauda Cynoſuræ aberat à polo grad. 12. 24', ſequitur vt æuo Eudoxi remotior eſſet à polo, puta grad. 13. aut 14. Hoc enim ratio proceſſus illius motus poſtulat. Atqui non plus diſtabat à Polo quam hodie. Ergo & ſibi ipſi & omnibus qui hactenus eum ſequuti ſunt, impoſuit Hipparchus. Nos certe collegimus omnes eius τῶν ἀπλανῶν ἀναπολὰς καὶ δύσεις, quas nemo vnquam intelliget, niſi prius globum conſtruxerit, cuius polus arcticus abſit à Cynoſuræ cauda grad. 12. 24'. Quam rem cum ſummo artifici Tichoni Brahæ communicaſſem, obſtupuit ad nouitatem & inſolentiam ἐπιχειρήματος, & merito. Non enim illi indicaram de conſtructione globi Hipparchei, & diſtantia caudæ Cynoſuræ à Polo illius globi. Quare videmus, quia cauda Cynoſuræ eodem interuallo à polo

abfuit ante annos CIↃIↃ CCCCLXVII, quo nunc abeſt, nullum omnino motum eſſe ſphęræ octauę εἰς τὰ ἑπόμενα, ſed τῶν ἰσημερίων εἰς τὰ προηγούμενα, nam de motu non dubium eſt, prędcedit enim hodie æquinoctium ſtellam in cornu Arietis pluſquam grad. 28. quod tempore Eudoxi committebatur fere in ipſa ſtella. Sed vtrum ſtella ſolem, an ſol ſtellam relinquat, hic vero quæſtionis cardo eſt. Hoc eſt altero ſtabili, alterum moueri neceſſe eſt, ſed ſphæram aut ſtellas ſtabiles eſſe iam oſtendimus. Sol igitur & puncta eius ęquinoctialia mobilia ſunt, & quidem eorum progreſſus eſt, in anteriora manifeſtus 28. graduum à temporibus Eudoxi. Vidit hoc ſummus vir, alter noſtri æui Ptolemæus, Copernicus; *Vos*, inquit, *putatis ſphæram octauam in conſequentia moueri; videte, num potius æquinoctia in anteriora proceſſum faciant.* Inde vir ille omni laude maior, concludit eſſe ἰσημερινῶν προήγησιν, non autem τῆς σφαίρας κίνησιν εἰς τὰ ἑπόμενα. Nam altero dato, tolli alterum neceſſe ſit. ſi enim non eſt motus ſphæræ ſtellarum in conſequentia, omnino eſt motus æquinoctialium punctorum in antecedentia. Hæc recte Copernicus. Sed τὸ χαριέστατον omiſit, vel quia non animaduertit, vel quia deſperauit poſſe demonſtrari. Nam quum æquinoctialia puncta mobilia ſint, & circulum maximum, qui ad ea deſcribitur per XX Sphæric. Element. mobilem eſſe omnino neceſſe eſt. Et ſi circulus eſt mobilis, & polus quoque mobilis. Proinde non eſt idem polus æquinoctialis, cum polo mundi. Nam polus mundi eſt immobilis, ille mobilis: & conſequenter omnes

circuli maximi per illos polos transeuntes, id est meridiani, sunt mobiles. adeo vt horologia & sciotherica vasa lineæ meridiani impositæ, post aliquot annos decoquent fidem suam, quia linea mota sit à pristina epocha : cuius variantia egregia argumenta in vetustatis monumentis obseruauimus. Hæc demonstrare, aut videre intererat Copernici, qui fabulosum & ridiculum motum sphęræ primus arguit, & præcessiones æquinoctiorum primus sanciuit : qui si ea, quæ nos ἰσοεικῶς ex priscis Astrologis obseruauimus, vidisset, quæ erat eius summa eruditio, statim manus dedisset, rem mathematice demonstrasset, quod sane non est arduum. Adeone quisquam auerso ab omni ratione iudicio est, vt quum concesserit puncta æquinoctialia mobilia esse, neget circulum maximum ab ea descriptum mobilem esse, & hoc dato, polos mobiles, quo rursus concesso, mobiles quoque meridianos esse? Qui hoc negat, quid illi mathematicis operam dedisse profuerit, non video. *At*, inquis, *non mutantur meridiani, quia transeunt per polos mundi, qui sunt immobiles.* Iam oblitus es συμπεράσματος nostri, non esse polum mundi eundem cum polo æquinoctialis. Nam ille est immobilis, iste mobilis. Itaque videmus necessitatem argumenti, & cum hæc ita sint, adhuc nos ignorare multa in sphęrę constructione & situ. Nam hoc modo necesse est æquinoctialem circulum, non esse rectum ad polos mundi; & multa alia, quæ prudens omitto, quia mihi cum Mathematico res est, qui melius hęc me docere possit.

Quare audacter dicam, tam manifeſtę hiſtoriæ contradicentibus pudorem poſsumus imponere, quum hæc non ſolum ἰσνεικῶς ſed & ἀποδικτικῶς explicare poſſimus. Veſtrum vero eſt, & omnium Mathematicorum perpendere & diſcutere hæc accuratius. Nam non amplius refragandi locus eſt, ſed videndi, quomodo hæc melius demonſtrari poſſint, et ex demonſtratis conſtructio & poſitus ſphęræ corrigi. Plebeis enim Mathematicaſtris hęc non dico, qui nihil vnquam præter libros Theoriarum legerunt, nec veteres conſuluerunt, quos etiam ſi adirent, non intelligerent. De motu trepidationis iam exploſa eſt fabula. de libramento Copernici, quæ res & ipſa futiliſſima eſt, aliquando dicemus, vnde hæc deliratio tanto viro inceſserit: nam non multum differt ab impoſtura trepidationis. Quemadmodum veritas loco pepulit illam trepidationem, ita illum motum octauæ ſphęræ eodem relegandum neceſſitas tandem coget. Sed mirum demonſtrationes apud quoſdam, qui Mathematica profitentur, nihil valere. fruantur ſuo iudicio. Nihil intra eſt oleam, nihil extra eſt in nuce duri. Hæc ergo ſumma reſponſionis noſtrę: nos orare peritos harum rerum, videant, an hæc variantia acus magneticę poſſint illuſtrari ijs, quæ de mobilitate meridianorum diximus: nullum eſse motum octauę ſphęrę in conſequentia: nos primos illud demonſtraſse: inde neceſsario ſequi παρηλλαγμένην ἰσημερινῶν. Hac conceſsa „ puncta æquinocti-

alia, æquinoctiales circulos, polos eorum, meridianos per eos transeuntes esse mobiles. alium igitur esse polum mundi à polo æquinoctialis. Horologiorum situs mutare post aliquot annos. Eius pulcherrimę rei nos historiam primos obseruasse. Nam ex Matheſi necessario id sequitur. Hęc est sententia mea, quam semper tuebor. Tu vero amplius cogita, ac nos ama. Lugduni Batauorum XVI. Kalend. Mai Iuliani CIↃ IↃ CIV.

Ioſephus Scaliger, C. ſuo S.

INCIDIT in manus meas exemplum literarum tuarum descriptum à Vertuniano nostro. nam manus ipsa tua, quod mihi dolet, à nescio quibus, cuiusue culpa intercepta, hactenus ad me peruenire non potuit. Si tamen amicus quasi alter ego à veteribus dictus est: consequens est, vt manus Vertuniani tanquam tua à me accipiatur. Quæ etsi per se plurimum ponderis apud me habet, nullo tamen potiori nomine à me accipitur, quam quod ad amicitiam tecum instituendam, illo tanquam proxeneta vsi sumus. Quo nomine vtrique vestrum maximas gratias ago; illi, quod mihi ad tuam amicitiam primus aditum patefecerit: tibi, quod ea me non indignum esse iudicaueris, quæ vt inter nos firma maneat, postquam primum coaluit, omni genere officiorum præstabo. Illud vnum haud scio an præstare possum; id est vt exspectationi de me tuę satisfaciam, præsertim in ijs

de quibus per literas mecum agis. Quia tamen incertum est vtrum arrogantius sit, de re quauis proposita confidentissime respondere, an amico aliquid petenti denegare; malui quidem in hanc partem peccare, quam illud tibi denegare, quod ipso amicitię iure quodam tibi vindicare potes. Ac primum quod νοεῖν apud Plutarchum libro Συμποσ. ζ. Ἀφ' ἡ τῶ μὲν οἴνῳ &c. pro νέαεσι in Aldinis editionibus excusum sit, extra omnem est controuersiam. id tuum elegans iudicium effugere non potuit, quod Henricum Stephanum non fugit: qui in sua editione ita reposuit. Venio ad locum libri quarti qui tibi immerito suspectus est, id quod tamen tua bona venia dictum velim, modo legeris, καὶ περὶ τῆς αἰτίας δι' ἣν πλεῖστοι τῶν ἄλλων. &c. Deinde lege καὶ ἀμωσγέπως προσήκουσι αὐτοῖς προλαμβάνουσι. Illud vero quomodo legatur, quod aliquanto post sequitur, non parum refert. quod ego sine vlla controuersia, ita in integrum restituendum esse assero: ὡς ὁ Μέναιδρος πρὸς τὸν κελεύοντα ταῖς λοπάσι προσφέρειν τὴν νύμφην, δεινὸν οὐ πρᾶγμα τῆς νύμφης λέγεις. Vides quam vera hęc sint, quamque aperte mentem Plutarchi prę ferant. Sequitur ἀλλ' ὅπως μὴ ὅτι πλεῖστον ἐγκαλῇ ἑτέρους δοκῶμεν, αὐτοὶ μηδὲν λέγοντες, ἀποφαίνων πρῶτος εἶπον ἐγώ. Sed quis modus esse possit purgandi Symposiacorum librorum stabuli, cum tot prope menda sint, quot versus & commata? nam, vt de alijs taceam, in eodem libro capite Πότερον οἱ Ἰσθμοῖ στεφόμενοι &c. lego ἀλλ' ὁ καινδάεος καὶ γρύλλος καὶ κροκοδείλου. Deinde ὃς ὡς ἀγιωτάτης ἱερεῖς Ἀιγυπτίων ἄλλοι προσφέρονται, & initio capitis ἐπὶ τὸ

εἰκαιότατον κρέας, non δικαιότατον. Item οὐδ' ἀπὸ τρόπου τόδ' ἔστιν, ἔφη ὁ Λαμπρίας ὑπολαβών, ἀλλὰ τοῦ μὲν λαγωοῦ ἀπέχονται διὰ τὴν πρὸς τὸν ὄνον ὑπ' αὐτῶν μυσαχθέντα μάλιστα θηρίων ἐμφέρειαν. Deinde καὶ τῶν ὀμμάτων ἡ λιπαρότης, καὶ τὸ λαμυρόν. & longo interiecto spatio, τὴν γὰρ λεγομένην νηστείαν ἀκμάζοντι τρυγητῷ ἄγουσι τραπέζας &c. Item ὑπὸ σκηναῖς καὶ καλιάσι. Neque dubium quin ita lacuna explenda sit ὅταν ὀργιάζωσι τῷ θεῷ. ὧν πίστιν ἐστὶ δήπου &c. Vide quantula seges quantam mendorum messem dederit. Quod si omnia percurrere liberet, non dubito quin perpauca essent reliqua, quæ negotium legenti facessere possint: sed quia tunc primum occurrerunt ista, cum locum qua de re agitur consulerem, propterea ita vti forte in hæc incidi carptim annotaui, atque huic chartæ illeui. Venio ad tuum קִיקָיוֹן de quo si in veterum sententiam discedere licet, præsertim Hebræorum, sequor eorum iudicium, qui Arabum אֶלְכְּרוֹעַ *Elkeroa* esse dixerunt. Vix enim fieri potest, vt aliter sit: præsertim cum veteres scriptores sint, ex quibus hoc probant Kimhi & ערוך בעל &, quod caput est, vetustus scriptor Hieronymus idem scripserit. si verò & quod sentimus libere pronuntiare licet, ego censeo nihil aliud esse, quam κίκι Ægyptiorum, stirpem etiam pueris notam: quæ in Syria & in Ægypto in iustam ficus magnitudinem attollitur: cuius facies ita cum nostro κίκαιον conuenit, vt nulla alia esse possit. primum nomen קיק quid aliud est quam κίκι? Nam in Misna scriptũ est שֶׁמֶן־קיק præterea גַּרְעִינִין quid aliud quam grana cici, vnde conficitur vnguentum nationi Asclepiadarum notissimum?

sinum? At si aliquis mihi obijciat commentum interpretis, oleum illud prodesse ad refrigerandum, non magis officere nobis debet, quam ipsimet interpreti aduersari. Nam si oleosa non frigida, sed callida sunt, viderit ipse, quomodo oleum illud ad refrigerandum faciat, & nouam nos Physicam suam doceat. Sed nugæ sunt illæ, quæ non magis nos commouere debent, quam quod ijdem plumbei interpretes dicunt, mare Arabicum exonerari in sinum Ioppæ; quod qui legit, risu abstinere potest? Quare omissis interpretum somnijs KIK, est verum κίκι, nomine, figura, alijsque cum illo conueniens. Quod autem te torquet ἐφήμερον fuisse: cur non magis admiraris, id quod maius est, nempe subito Deum Opt. Max. illud produxisse? sane magis admirationem mouit quod subito Deus illud produxerit, quam quod adultum statim aruerit Quin & maioris miraculi loco habeas, quod tres dies homo intra viscera ceti spirare potuit, qui caput ad caudam ceti, pedes ad os & rictum conuersos habuerit. Hunc enim situm Ionæ in ventre Ceti fuisse natura rei postulat; quod per pedes non videatur ita potuisse inoffense in capacitatem & ingluuiem monstri conuenire. Sed & illud disquirendum fuit, quod monstrum illud fuerit, nam lamijs non raro contigit, vt hominem integrum deglutirent. Quum vna dissecta in portu Narbonensi habebat hominem armatum intra viscera. Sed mirum Ionam nullo quam simplici Orientalium vestitu munitum potuisse illæsum in rictus illos vastos & periculosos hinc inde præduris dentibus vallatos, in-

cidefe. Quod propterea vocauit Oppianus δυσαίτια χάσματα χάμψης. Minus etiam credam physetera, aut priſten, aut orcam. Præacuti enim dentes homini prope nudo non parciſſent. Reliquus eſt vnus φυσίκητος, quem nos Balænam perperam vocamus nam ille pro dentibus ſetacea capillamenta habet, & videtur potius iſte is fuiſſe, in quem conditus fuerit Ionas, cum & capacitas non minor triremi ſit. Sed quicquid fuit, hoc certiſſimum eſt Dei Opt. Max. voluntate ac decreto accidiſſe. Hæc habui quæ tibi reſponderem. Vtinam tam vera tibi videri poſſint, quam ex vero amore profecta ſunt. Vale Abenni IIII Kalend. Iulias.

Ioſephus Scaliger Richardo Thomſoni ſuo S.

QVVM tuas poſtremas accepi vna cum ſchedio Politiani, ex illis cognoui tibi nondum redditas fuiſſe meas, quibus te certiorem faciebam de Photij Lexico, & ſchediis ad me miſſis. Remitto tibi nunc Photium tuum; optimum ſane librum, & quem edi è re literaria eſt, quanquam omnia, quæ in illo ſunt, hodie in alijs, vnde ipſe hauſit, extant. Quia tamen laborem legentium leuare poſſet, quod in eo omnia congeſta ſunt, quæ ſparſim in alijs relegere labor eſt, non exiguam à ſtudioſis gratiam iniueris, ſi tam vtilem librum in publicum exire patiaris. Extat hodie magno cum fructu legentium ſimilis labor Varini Fauorinij qui æqualis fuit ſæculi Politiani. Et quanquam apud

studiosos magna in gratia est, nihil tamen habet, quod non hodie in alijs reperiatur. In postremis meis petebam à te, vt ex Richardo a Montcacuto scis citareris. nũquid verum sit, quod de Opusculo Tertulliani nuper reperto ad me scribebat. Mouit mihi saliuam Epistosa sua, & hactenus λάρος χάσκω. Ego tuis illis in Aristotelis περὶ ζώων ἱστορίας analectis cænulas patris mei instruam, cuius Commentarij describuntur adhuc. si quid amplius habes, quod φιλοπονίαν nostram iuuare possit, comiter imperti. Nunquam enim otiosi sumus: atque vtinam votorum nostrorum vela ferrent typographi. Sed ab eis ventus nos deserit, quominus ad portus nostros vela faciamus. Aut enim recusant edere, aut si recipiunt, suo commodo excudunt, & interea nos torquent expectatione, dum ipsi res suas agunt, nostras negligunt. De loco Synesij: ὅταν ἔτνους προκειμένου μετώπων ἐξέτασις γένηται. quando, inquit, in conuiuio Philosophico oritur iocularis, vt solet inter epulas, disceptatio de fronte calua, tu primus te prædicas, atque adeo de caluitio serio triumphas. ἔτνος oste adit frugalitatem cænæ Philosophicæ. Eæ enim erant epulæ Philosophorum ἕψημα ὀσπρίου, φακῆ, λέκιθος, quæ ἔτνους nomine comprehenduntur. Eiusmodi est olla ἔτνους in cæna Philosophi apud Gellium lib. XVII. cap. VIII. In conuiuijs autem Philosophorum agitur non de vectigalibus reipublicæ, neque profecto de mathematicis aut grauioribus studijs, sed de ijs quæ bellaria sunt cænæ, hoc est de friuolis, vt in Symposio Xenophontis: ἐπὶ τίνι φρονεῖς μάλιστα, Σώκρατες; & hic apud Synesium de Caluitio.

Iam προκείμενον ἔτνος dici, quod *appositum* Suetonius dixit, non ignoras. *anteponere prandium & ientaculum* dixit Plautus. ita vertes: *quando apposita lente frontium (caluarum) spectatio fit, aut examen.* Hanc, puto, esse mentem Synesij. Tu fortasse, si animum adijcias, melius comminisceris. atque vtinam nos melius non potuimus. Vale, mi Thomson, & nos ama. Lugduni Batauorum VIII Kalend. Quintilis Iuliani CIↃIↃC.

Iosephus Scaliger Richardo Thomsoni suo S.

TANDEM optatissimas literas tuas accepi. Mirabar qui factum esset, vt Laetius noster sine vllis à vobis discessisset. Iam instituebam querelam de silentio tuo. Sed acceptis tuis literis te culpa simul, & me cura liberaui. Mei Martialis vnicum tãtum exemplar accepi, in quo πάρεργον τοῦ ἔργου κρεῖττόν ἐστι. Maximus enim Casaubonius Epistolam operi prætexuit, quæ non minore me inuidia onerabit, quam Panegyricus Heinsij. Ego, quanquam illas dotes in me non agnosco, tamen amicos de me mentiri libenter patiar, modo hostes eius & mei eo adigantur, vt nihil quam suspendium cogitent. Ego Labbæo dederam illud opus meum vna cum Publianis, & multis alijs versionibus nostris, quas non ita contemno, vt iuuentuti vtiles fore non credam. Tamen nescio quod tædium Typographo incessit omnia excudendi, quum solum Martialem tantum ediderit. Reliqua

enim non minores fructus, addo etiam neque minus voluptatis promittunt. Quanti ego mea faciam, ex eo iudicare potes, quod nullum exemplar eorum retinere soleo. Omnia arbitrij & potestatis amicorum facio edere, aut, quod mihi gratius, perpetuis tenebris damnare. Phœnices literas, quod in extrema Epistola quæris, diu ante Mosem fuisse noli dubitare, easque esse, quibus olim Hebræi, hodie vero soli Samaritæ vtuntur. Multa vetustissima numismata eruuntur quotidie in partibus Tyri & Sidonis, in quibus Characteres illi sine vlla mutatione extant. Nam lingua Hebraica est quæ in vsu fuit Chananæis, hoc est Phœnicibus, tempore Abrahami. Syriaca vero qua vtebatur antea Abraham, locum habebat duntaxat, in tractibus Euphratis, quæ degenerauerat ex Chananæa, propter frequentem vsum & aliarum gentium commercia, quæ in Babyloniam negotiationis caussa sese conferebant. Assyria enim, vt omnia prisca monumenta testantur, prima omnium regionum culta fuit. Ibi sunt natales primi hominis, ibi ante diluuium posteritas Adam mansit. Post diluuium constructa fuit magna Babylon, & omnes ripæ Euphratis amplissimis & opulentissimus vrbibus prætextæ erant, quum interea coloniæ ex illis regionibus in Syriam, & Phœniciam deducerentur, quæ adhuc æuo Mosis, & infra illa tempora, linguæ Assyriæ primæ indelibatum & incorruptum sermonem conseruarent, quia peregrini raro ad eos penetrarent, qui eorum linguam contaminarent. Ipsi Chananæi eos, qui ex transeuphratensibus

partibus ad illos veniebant, Hebræos, hoc eſt עברים vocabant: & ita primos Patriarchas, & deinceps eorum poſteritatem vocatos, adhucque vocari nemo neſcit. Propterea, quia illi non ea lingua, quam ex tranſeuphratenſi regione reportabant, vtebantur, ſed quam in Chananæorum finibus didicerant, lingua illa non Chananæa, ſed Hebræa dicta fuit, quemadmodum lingua Syriaca, qua Iudęi tempore Chriſti vtebantur Hebraica dicitur, quum tamen non eſſet Chananæa, ſed Aſſyria. Literæ, quæ in vſu ſunt hodie Iudęis, Hebraicæ à nobis dicuntur mendoſe; quum verius dicerẽtur Iudaicę. At Iudęi ipſas vocãt אשורית Aſſyrias, recte. Ab exilio enim Babylonico eas reportarunt, quum hactenus Chananæis vſi fuiſſent, vt Samaritæ ab vltima vetuſtate faciunt. Quare nullas literas excogitauit Moſes, vt Eccleſiaſtici ſcriptores prodiderunt, neque aliquid innouauit in literis, aut ſermone Chananæo. Laban loquitur Syriace Geneſ. XXXI, 47, Iacob lingua eius loci, nimirum Chananæa, extulit id, quod Laban materna ſua Syriaca. Et tamen Abrahamo & Labani, vt idem genus, & patria, ita etiam eadem lingua communis erat. Abraham igitur loquutus primum eſt Syriace; deinde & ipſe, & poſteritas eius Chananæo ſermone vſi ſunt, quem integrum in Ægypto conſeruarunt. Syri Maronitæ, antiquiorem Syriaſmum Hebraiſmo quouis pignore contendunt, quæ eſt ſumma imperitia. Nam eſt perinde ac ſi Idioma Italicum Latino vetuſtius eſſe dicerent. Certe יֶלֶךְ prius eſt, quam יִלְבָּא & multa alia, ad hanc pertinaciam expugnandam adfer-

re possumus. Concludamus vnam linguam vetustissimam esse eam, qua sacra Biblia conscripta sunt: eam primum integram & incorruptam in Assyria fuisse, deinde peregrinorum commercijs contaminatam. In partibus autem Syriæ ad tempora prioris templi non solum inter Hebræos, sed etiam inter Sidonios, & Tyrios diu obtinuisse, quod quidem eorum numismata testantur. Iesuitę ediderunt Romæ anno superiore ingentem commentarium in Ezechielem adeo luculenter, vt ea editio elegantiam omnium aliarum longe superet, vt nobis retulerunt ij qui viderunt. Nam propter immanitatem precij huc non adfertur: & sane sacculus meus illos sumptus facere non potest. Si quis isthic ex opulentis proceribus Angliæ illum librum parauit sibi, poteris in eo videre multa insignia Chananęorum numismata Samaritanis literis inscripta, ex quibus haurire potes, vnde sitim tuam expleas. Ego sane discrucior, quod illud opus per pauxillos dies nondum inspicere potui, neque spes est videndi, nisi quis id sibi emerit. Sed nimium diu te tenui. Vale Lugduni Batauorum, XI Kalend. Octobris Iuliani CIↃ IↃ CVII.

Ioſephus Scaliger Karolo Labbæo ſuo S.

NEQVE tu fruſtra querebaris me literas tuas nõ accepiſſe, neque ego te nihil ad me ſcribere. Querelam noſtram vna dies compoſuit, in qua egó omnes tuas vna accepi, cum verſiculis quibuſdam. Itaque de hac re quietus eſto. De Arelatenſi Archiepiſcopatu fruſtra. Omnes Metropoles iure ipſo ſunt Archiepiſcopatus. Quot erant prouinciæ ſub Præf. prætorio Galliarum, tot ſuperſunt hodie Archiepiſcopatus. Sed Arelate nunquam fuit μητρόπολις, vt pote quæ ſub Viennenſi eſſet. Sed in Decretis Gratiani memini me legere pallium Arelatenſi Epiſcopo miſſum, quæ ſunt ornamenta Archiepiſcopalia. Sed tantum differunt ab Archiepiſcopatu, quantum Conſularia, & Decurionalia ornamenta à Conſulatu, & Decurionatu. Eodem modo ſub Salomone Comite Britanniæ Aremoricę miſſum pallium Epiſcopo Dolenſi in gratiam Comitis. Vnde per multos annos ſe pro Archiepiſcopo geſſit, qui tantum erat Epiſcopus. Pallium eſt circulus ex ſubtili panno, quatuor aut quinque digitorum amplitudine, ex quo duę ex eodem panno propendent faſcię, ita vt quum circulus humeris Antiſtitis impoſitus fuerit, duę illę faſciolę à pectore, & à tergo dependeant. Quibus honoris cauſſa illud geſtamen datur nomen Archiepiſcopi, non vtique Archiepiſcopatum conſequuntur; Vidi ſæpenumero notitiam Epiſcopatuum per prouincias Galliarum, in qua Arelatenſis Epiſcopus dicitur Viennenſi Archie-

Archiepiſcopo ſuffraganeus. Ante annos XXIII, quum eſſem Aquis Sextijs, ibi hoſpes meus præſes ampliſſ. Curiæ ſecundus oſtendebat mihi Notitiam ante CCC annos ſcriptam, in qua adhuc Arelatenſis præſul non Archiepiſcopus, ſed Epiſcopus ſub metropolita Viennenſi cenſebatur. Quandiu eſt, poſtquam illud ius ei attributum, aut per diſſimulationem conceſſum eſt, & quatuor ſuffraganei adſcripti, haud temere dixerim. Hoc vnum ſcio, rem non eſſe vetuſtam. In XIIII Archiepiſcopatibus regni Galliæ duodecim ſunt iure ipſo Archiepiſcopi, vt pote μητροπόλεων præſules, duo autem, noui Toloſa, & Arelate. Toloſa à Iohanne XXII noua prouincia facta, attributis illi ſeptem ſuffraganeis, ne quid haberet, quod quereretur Narbonenſis Archiepiſcopus, ex cuius prouincia ille Epiſcopatus expungebatur. Arelatenſis autem an vnquam inſtitutus fuerit, an per tacitum conſenſum in eo iure, quod ſibi vindicauit, ad hanc diem manſerit, neſcio, &, vt dixi, res non eſt vetuſta. Itaque qui tibi obijcient μορμολυκεῖον ex Decretalibus, potes eos ſubmouere hac exceptione, SI METROPOLITA EST, verum eſt: & contra falſum, ſi Arelate ante quadringentos annos, & infra illud tempus, adhuc erat ſub prouincia Viennenſi, omnino nouum eſſe Archiepiſcopatum: & miror doctos viros hoc non aduertiſſe. De Græcis Martialis noſtri iterum te conuenio. Vnum moneo, in primo Amphitheatri Epigrammate me legere,

Nec Triuiæ templo molles iactentur Iones.

Nam vulgata lectio ineptiſſima eſt, quæ Criticorum

nationem mira vaticinari adegit. Ιωνες, Ιονες, vtrumque dicitur. Diu est, quum Scriuerium de hac lectione monui. Quæ vero bona illi contuli ad Martialis eius editionem exornandam, ne hilum quidem nostrorum Græcorum editioni prosunt. Gnauiter proceditur in meo Eusebio. quando exibit —— θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. Vale xv. Kal. Martij CIↃ IↃ CVI.

Iosephus Scaliger Karolo Labbæo suo S.

EXEGISTI à me ter quater interpretationem Iambi Laberiani, quasi per illam staret, quominus editioni reliquorum Græcorum versiculorum nostrorum opera dari posset. Quid si non verto, aut vertere non possum, ergo reliqua non prodibunt? Quominus locus sit querelæ, ac moram me editioni obijcere dicas, quia tibi nolui parere, en tibi mitto illorum Latinorũ Græcam interpretationem totidem versibus, non vtique totidem flosculis & veneribus. Sunt tamen Græca, neque Latinitatem redolentia, tametsi à Latinis ne latum quidem vnguem discessimus. Quod si me in quibusdam dormitasse putas, id vero non mirum. E somno enim versus me facere sciunt omnes amici, hoc est, quum somnus aut per senium, aut per curas me relinquit citius, quam sat est homini dormire. Non mirum igitur si adhuc dormio in illis versibus, quos vix experrectus, ita vt Latina memoriter tenebam, expressi. Accipe igitur illos, & noli amplius mecum expostulare, de Arelatensi

Archiepiſcopatu vix tandem me tibi perſuaſiſſe gaudeo. Quod antiquitus Archiepiſcopatus eſſe non poſſet, cauſſam aperui, quia erat tantum ciuitas, non metropolis, idque Viennenſi metropoli attributa. Poſtquam vero Conſtantius tyrannus ibi ſedem imperij collocare voluit, eamque alteram Romam vocari edicto ſanxit, ideo Arelatenſes puduit Viennenſibus attributos eſſe, vt etiam hæc ambitio progreſſu temporis ad ipſos Epiſcopos Arelatenſes peruenerit, qui aduerſus Viennenſem Antiſtitem primatum prouinciæ ſibi vindicare, aut ſaltem aliam prouinciam à Viennenſi ſeparatam inſtituere conati ſunt. Quod quidem per pertinaciam ſero obtinuerunt. Sed quando, mihi prorſus ignotum eſt. Obtinuiſſe vero, vt etiam Archiepiſcopi vocarentur ex eo paret, quod ſuffraganeos habent, quos non poſſent ſine edicto regum Franciæ, & ſanctione ſedis Romanę impetrare. Quando id adepti ſint, vt ignoramus, ita id ſero contigiſſe, idque barbaro ſæculo, non dubitamus. De contentionibus inter Arelatenſem & Viennenſem Epiſcopos ſuper hac ambitione multa produci poſſunt, item de pallio ipſi Arelatenſi à Romano Pontifice miſſo, quod eſt argumentum Arelatenſem non fuiſſe Archiepiſcopum, ſed Archiepiſcopalibus ornamentis. Atqui ſcimus longe differre Conſulem, & hominem Conſularibus ornamentis. Denique omnis hæc ambitio ex ſanctione illius Conſtantij Tyranni deriuata eſt: cuius conſtitutionem vide in Auſonianis noſtris. Amplitudo quoque vrbis, vt etiam Gallica Roma vocaretur, &

multa alia, tam decrementa vrbis Viennenſis illos ambitionis igniculos exſuſcitabant. Sed de his plura, quando voles. Vale Lugduni Batauorum Prid. Idus Aprilis Iuliani CIↃ IↃ CVI.

Ioſephus Scaliger Karolo Labbæo ſuo S.

TANDEM accipe Euſebium noſtrum: an tanti fuerit à tot & tãtis viris eũ expectari, vos videritis; Mihi ſane nihil grauius fuit, quam eum tam fruſtra tandiu expectatum fuiſſe. Itaque temporis beneficium eſt, quod tandem prodijt, non typographorum. Accepi Paſſeratij libellum de cognatione literarum, magis vtilem nobis, quam auctori glorioſum. Rari erunt, qui eo ſciant vti. Nos quanti ſit, ex eo æſtimare poſſumus, quod paucorum hominum eſt, & plures habebit, qui non capiant, quam qui eo capiantur. Ego ſane in cenſum bonorum eum dedico. Epigramma * * ſine Grammatico non intellexiſſem. Riſi tantum, quantum ſtupui de Ciuili. quid quod magis miremur noſtra tulit ætas, quam hominem viuere XLIII. annos, poſtquam ſepultus eſt? quam auide eam hiſtoriam legi? Quam diu eſt, quod nullum ſcriptum me tam varie affecerit, commiſeratione, admiratione, voluptate. Non parum de me meritus es, qui hæc me ignorare non paſſus es. Memini de Arelatenſi Archiepiſcopatu quod ex Zoſimo Papa ſcribebas: quam Epiſtolam ſcito commentitiam, & ridiculam eſſe, vt & eiuſdem nomine duas nuper à Cæle-

ſtino monacho editas in Bibliotheca Floriacēſi. Quis tam cæcus, vt non videat, quantum ſibi permiſerunt homines, quibus plus otij, quam fidei ſuperfuit? Ego multa monaſteriorum, Capitulorum, Epiſcopatuum diplomata vidi, Regum, Imperatorum, Ducum nomina, & ſcripturæ vetuſtatem præferentia. quæ vix vlli commentitia eſſe ſuboluit, nobis autem primo oculi coniectu odore falſitatis ſuæ nares noſtras percuſſerunt, cuiuſmodi illud in fine operum Agobardi de donatione Alberici Epiſcopi. Anno enim Chriſti IↃCCCXXX, Kal. Decembr. Indictio erat IX, non VIII à XX̄IIII Septembr. Nondum enim Indictione Romana vtebatur Eccleſia Gallicana. Epacta erat ſecunda, non quartadecima. Erat annus XXVII, non XIIII, imperij Ludouici. Hæc ψευδεπίγραφα ideo reges veros, & veras donationes præferunt quia de illis conſtabat. De annis autem regum, & Epactis ideo erratum, quia amiſſis veris diplomatis, vel incendio, vel alia vi maiore, inſtauranda fuerunt inſtrumenta, ne monaſteria prædijs donatis fraudarentur. Sed qui inſtrumenta commenti ſunt, reges quidem nominare, & prædia donata deſignare potuerunt, quod eorum memoria per manus tradita eſſet: annum autem regis, indictionem & cætera id genus certo referre non potuerunt per imperitiam. Eruditorum enim eſt ea deſignare, non autem τῶν τυχόντων. Vale prid. Eid. Iulias CIↃ IↃ CVI.

Iosephus Scaliger Stephano Vberto Aurelianensi S.

QVOD serius ad tuas literas respondeo, noli putare, Vir clarissime, aut negligentia aut obliuione commissum esse. Nuper enim eas accepi, duobus mensibus postquam datæ sunt. Si prius accepissem, si nihil aliud, certe ipsa voluptas, quam ex illis cæpi, non passa esset me diutius silere. Quod enim toties optaueram, vt in quendam inciderem, quo cum de Arabicis serio loqui possem, neque hactenus infelicitate quadam mea id contigerit, id vltro fors mihi, & quidem vnde nunquam putassem, obtulit. Tu enim διαπετὴς mihi occurristi, qui multa me docere potes, quum ibi diu fueris, vbi non solum linguam, sed etiam mores hominum discere potueris. Aliquot quidem Christianos mihi videre contigit, qui à pueris linguam ipsam aut à Mauris, aut à Turcis didicissent. Sed, quod præcipuum erat, vt literas Arabicas scirent, id vero ipsis deerat. Parum enim ab illis discere possumus, qui Arabice scribere nesciunt. Scis enim duas aut tres literas ab ipsis Arabibus eodem sono proferri, vt quum aliquod verbum ab ipsis pronunciatur, in quo T litera sit, nescias vtrum ط an ت. scribendum sit. Præterea Turcæ aliter, ac Pœni pronunciant. Itaque συκίνη ἐπικουρία plane est, & exile subsidium omne, quod aut ab illis. sperare possumus, qui literas Arabicas nesciunt, aut ab ipsis libris qui Latino charactere Arabica concipiunt. In vtrisque enim luditur opera. Quum igitur ego incredibili amore

huius linguæ raperer, & ad explendam ſitim meam, viua voce mihi opus eſſe viderem, neque tamen id conſequi poſſem; quod vnicum mihi ſupererat perfugium, eo vſus ſum, vt me ipſo magiſtro vterer, quandoquidem meliorem nanciſci non potui. Non paucos auctores euolui: magnam ſiluam verborum collegi: Grammaticos eius gentis conſului: Lexicon ingens collegi. Scis quantum profecerim? Quo plura congero, eo me huius linguæ imperitiorem eſſe ſentio. Poſtquam auctorem quendam bene videor intellexiſſe, quum ad alium me contuli, in alio mundo me verſari puto. Aliquoties ab Illuſtriſſimo Domino Mauritio, & illuſtriſſimis ordinibus literæ ad me mittuntur, vt eas interpreter. Earum aliæ à Muhammedanis, qui in India Orientali opes ſuas & regnum fundauerunt, ſcriptæ ſunt, aliæ à Mauris regibus. In Indicis plana via mihi viſa eſt. In Mauritanicis multas ſalebras reperi, quæ curſum meum morarentur: vt anno ſuperiore literę Marrociani regis continebant longiſſimum titulũ triginta verſibus rhythmicis conſcriptum adeo obſcuris verbis, tropis, & ſchematibus, vt vix tria verba aſſequi potuerim. Sequebantur tres aut quatuor lineæ, quæ rem ipſam cuius gratia literæ conſcriptæ erant, exponebant, ita vt prologus fabula triplo maior eſſet. Legi etiam diploma Reguli cuiuſdam Arabis, in quo verba quidem omnia Arabica agnoui, ſententiam autem nullam odorari potui. Itaque niſi ſcirem Ciceronem, ſi reuiuiſceret, non intellecturum ſtilum Cancellariæ Pontificiæ, aut diſpunctiones Baldi, & Bartholi, in maxi-

mam desperationem huius linguæ discendæ adductus fuissem, quod nescirem sermonem illorum diplomatum alium esse à puro illo, quo Aben Sina, & reliqui illi docti viri vsi sunt. Multum igitur falluntur, qui ex lectione vnius Epistolæ Pauli se perfectam Arabismi cognitionem adeptos esse gloriãtur. Quotidie ego post lectionem tot scriptorum cogor cum Socrate dicere, me hoc tãtum scire, quod nihil scio. Et tamẽ aliquid semper molior, vt si insciti㠠expugnare non queo, saltem illam inultam non sinam. Aliquem vsum linguæ Persicæ mihi comparaui, quia Pentateuchum eo sermone interpretatum habeo & alia quædam, ex quibus non solum iustum Lexicon, sed etiam præceptiones Grammaticæ confici possunt. Nam opulentum etiam Lexicon sed Turcice expositum habemus, quo plane totius linguę verba omnia continentur. Quod si nobis adesset qui bene Turcice & loqui & scribere sciret, non solum Persici, sed etiam Arabici sermonis magnum Thesaurum dare possemus, quum Arabicum Lexicon penes nos sit, quo locupletius apud Turcas extare non puto, sed tamen Turcice explicatum, in quo potius Turcica ex Arabicis, quam illa ex Turcicis intelligere possumus. Elegantissima & luculentissime scripta sunt illa. Sed in Arabico prolegomena addita sunt, quæ non magis intelligo, quam si lingua Hibernica, aut Finlandica scripta essent. Et eiusmodi sunt ferè omnia, quæ à Muhammedanis scribuntur, quibus intelligendis opus est viua voce. Nam muti magistri ibi nihil nos iuuant. de Alcorani versionis fragmento gratias ago.

Sed

Sed nolim te aliquis describendis te occupati; qui illas horas melius collocare potes. Si poteris nancisci qui describat, ego bona fide mercedem soluam, & tibi statim nummos curabo. Nihil enim mihi gratius contingere potest, quam quicquid habes huius versionis, id beneficio tuo mihi communicari. Scis quantum ab Arabicis recedant Latina vulgata. Aliquando incidi in paginam, vbi vix duo loci bene expressi sint. Quamuis patientia opus est in nugis Muhamedicis legendis, tamen adhuc maior exigitur in illa versione Latina percurrenda Alcoranum, vt Biblia sacra, τὰ θεῖα conuertendum est, & verbum verbo reddendum, quantum quidem fieri possit: quod sane satis accurate præstitisse videtur, illa interpretatio, cuius fragmentum à te acceptio. Sed illa

قَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكٰفِرُونَ

melius vertisset interpres ille: *Inuocate Deum, ô liberati, illius est cultus etiam inuitis refractarijs.* Hispanicum idioma clarius id redderet: *Inuocad à Dios, ô libertados, cuyo es el culto à pesar de los incredulos. Inuoquez Dieu, ô affranchis, la Foy (ou Religion) est de luy voire maugré les opiniastres, (ou heretiques).* Non piguit me totum Alcoranum legere, vt ex eo grammaticos apices discerem. Et qui sine illo se in Arabismo proficere sperat, laterem lauat. Beaueris itaque nos, vir doctissime, si reliqua illius versionis miseris, & nos de tuo quoque iuues, quem non dubito non solum cognitionem eius linguæ, sed etiam aliquot

libros ex Africa retuliſſe. Quicquid huius facies, hoc publico teſtimonio teſtatum relinquemus, & tibi omnia accepta feremus Vale Idibus Octobris

Iosephus Scaliger Stephano Kiberto S.

QVAS grates tibi referam, neſcio pro tot tantiſque meritis tuis. Satis tibi non fuit prioribus tuis literis me ſummo beneficio obſtringere, niſi poſteribus illud cumulatius acceſſione noua effeciſſes. Hoc ſatis perſpexi ex altero capite Alcoraniâ te deſcripto. Adeo vt præterquam referendæ gratiæ me imparem ſentiam, pudeat me etiam te tam moleſtum laborem mea gratia ſuſcipere, & commodorum meorum potius, quam occupationum tuarum rationem habere. Magnam igitur voluptatem ex illo capite percepi, maiorem tamen ex literis tuis, quum ex illis iudicare potuerim, quam multa me docere potes in Arabicis, qui cum popularibus illius ſermonis verſatus ſis, ego autem quicquid illius linguæ ſcio, ſi modo aliquid ſcio, hoc me magiſtro peſſimo ſcilicet, & imperitiſſimo didicerim. Sed quod te alium eſſe ab eo, quem putabam, ex poſterioribus literis tuis intellexi, gratum eſt mihi hunc errorem ademptum eſſe. Is quem cogitabam, cliens illuſtriſſimi Cardinalis Borbonij, accepta Lutetiæ laurea medicinæ, ſtatim Marrocum ſeſe contulit, vbi ſeptem annos deſedit, quod deſiderio Arabiſmi teneretur, ſine

quo multa in medicina ignorari dicebat. & quidem recte iudicabat. Sed quominus voti compotes fiant, qui Arabismi studio isthic resident, multas equidem caussas adferre possem. duę tamen hæ pręcipuæ sunt. prior, quod barbari illi suspicassimi sunt, & Christianos putant ea gratia tantum Arabica discere, vt legem Muhammedis discere, & postea confutare possint. Altera caussa est librorum penuria maxima, illorum dico, quæ studia nostra iuuare possint. Nam futilium & nugatoriorum magna copia est, qui eorum ridiculam legem interpretantur, & phreneticam Theologiam exponunt, cuiusmodi multos vidimus, aliquot etiam habemus, quibus carere præstat, quam illis locum inter bonos scriptores dare. Olim optimæ artes in illa gente floruerunt, quum rerum in Hispania potiretur, & opes suas in tota Africa stabiliuisset. tunc enim discendis liberalibus discipinis gymnasia cum opimis reditibus liberalitate Regum tam in Hispania quam in vrbe Marocensi instituta, & honoraria annua doctoribus ap magistris attributa. Scis adhuc collegia Maroci extare, sed reditibus suis nuda, postquam artes bonæ in illa gente frigere cęperunt, quod malum iam etiam (heu sæculi infamia) inter nos gliscere incipit. Florentibus igitur Arabum rebus, tunc summa meliorum literarum imperitia in tota ecclesia Latina erat, quum bonæ disciplinæ inter Muhammedanos maxime vigerent. Est profecto quicquid latini scripserunt, postquam illos inscitiæ suæ monuit Arabum industria, id totum Arabibus acceptum debent, Philosophiam, Medicinam, & Mathe-

matica. Nam nullum Græcum scriptorem habuerunt, quem non in Arabicam linguam prius, deinde ex Arabica in latinam translatum legerint. Ptolemæi magnam Syntaxim prius ex Greca Arabicam, ex Arabica Latinam factam tractare cœperunt. Sic Euclides prius Arabice deinde Latine conuersus, tandiu inter nos obtinuit, donec capta Constantinopoli exules Græci nos docuerunt relictis lacunis ad ipsos fontes nos conuertere. Sed iam quod supra attigimus, artes in Africa pene extinctæ sunt. Si quid Muhammedanis bonæ messis reliquum est, id vna vrbe Constantini residere puto. neque fallor. Inde igitur quædam bona exemplaria peti possunt Arabica & Persica, idque Iudeorũ ope, qui prius immani mercede conducẽdi sunt. Tametsi enim nos inexpiabili odio prosequuntur, tamen nihil tam carum penes eos est, quin spes nummi ab illis extorquere possit. Præterea sunt inter illos non pauci, qui Arabice bene sciunt, & docent. & quia Hebraicæ linguæ rudimenta meliore methodo ab illis collecta sunt, quam præcepta Arabismi à Mussulmanis, ideo melius, quam illi, Arabismum docent. Adde quod Christiani, qui Grammaticam Hebraicam didicerunt, plus Arabismi in vno die, quam quiuis Mussulmanus quantumuis bonę indolis in mense solido consequi possit. Venio nunc ad epistolam tuam. Quod ais Arabismum, quo Mauri hodie vtuntur, ἰδιωτισμὸν esse, & à prisco desciuisse, vt Italicum à Latino, id non ignoramus quidem in multis linguis contigisse. Sed quæro vnde hoc fiat quod omnia scripta eorum hodierna, epistolæ familiares, syngraphæ, cantilenæ circulares emendatissimo Ara-

biſmi genere conceptæ ſunt? Nam & diplomata regum, quæ habemus eo modo vetere lingua conſcripta videri poſſint, quo Imperatores Germani, & quidam alij reges, ac Reſpublica Veneta edicta ſua, & ſi qua ſunt id genus, conſcribere ſolent. Sed cantilenæ Mauritanicę quę penes me ſunt, puro Arabiſmo conceptę ſunt, eiſdem Syllabis deſinentes inſtar rhythmorum noſtrorũ. Mercatores Maſſilienſes qui inter Ægyptios Muſſulmanos negotiantur, & à prima puericia Arabiſmum Alexandriæ & Cayri imbiberunt, quum ego de multis eos interrogarem, quæ ad illam linguã ſpectant, nihil niſi mere Arabicũ, & emendatiſſimum reſpõderunt. Et ſane nos ſcimus Ægyptios hodiernos illa lingua loqui, qua libri meliores conſcripti ſunt. Syri Maronitæ Liturgias ſuas & diurnalia duplici lingua legũt, Syriaca vetuſtiſſima, & Arabica. Syriacã non intelligunt, niſi qui Grãmaticis operam dederũt, non magis quã Chriſtiani Latinã ſciunt, niſi ex pręceptis Grãmaticę. At Maronitę Arabicam vocant maternã & vulgarem, vt mihi vnus Meredinæus natione indicauit. Ea feminę, ruſtici, pueri vtuntur in Ægypto, in Palæſtina, in Phœnice, & reliqua Syria. Non dubito tam in Africa, quam in Syria eſſe, quorum dialectus βαρβαρίζει. Sed agreſtes quos ipſi بدويين non autẽ aulicos & vrbanos, qui بلدي à te vocantur, & nos quoque ſcimus verũ eſſe: quemadmodũ in Pictonibus ſoli ruſtici Pictonice, nobiles vero & honeſti viri dialecto aulica vtũtur. neque magis puto differre Arabiſmũ vernaculũ à priſco, quam

Pictoniſmum ab aulicorum Gallorum ſermone. Aliquot Syngraphas quoque negotiatorum Alexandrinorum & Cayrenſium vidimus mero & caſtigato Arabiſmo conſcriptas, ita vt nobis interprete opus non fuerit. Pronunciationem vero ita inter eos varia re mirum non eſt quum memoria patrum noſtrorum eadem diuerſitas in Latina lingua animaduerſa fuerit, preſertim in Gallis Frãcoceltis, quos Latine loquẽtes Itali putabant Gallice loqui. Anglorum vero etiam doctiſſimi tam praue latina efferunt, vt in hac vrbe quum quidam ex ea gente per quadrantem horæ integrum apud me verba feciſſet, neque ego magis eum intelligerem, quam ſi Turcice loquutus fuiſſet, ego hominem rogauerim excuſatum me habere, quod Anglice non bene intelligerem. Illé, qui eum ad mè deduxerat, tantum cacinnum ſuſtulit, vt mea non minus interfuerit pudere, quam ipſius ridere. Sed & Turcica lingua aliter Conſtantinopoli aliter in partibus Anatoliæ pronuntiatur. Cuius teſtes habeo homines ſumma fide, & qui diu inter Turcas vixerunt, vt taceam mirum diſcrimen inter pronunciationem, & ſcriptionem. Scribunt بك & pronuntiant Beng. & alia ad eum modum, quæ non memini. Quid? nonne idem nos Galli facimus? Non Angli in quorum idiomate magis emineat ea diuerſitas, quam in reliquis totius Europæ. De Punica vero lingua, quod ſcribis longe aliã eſſe hodiernam, quã Carthaginienſium, eius ſpecimẽ egregium extat in Plautina Pœnolo: nos ſcimus Afrorum, Numidarum, & Mau-

rorum linguam, qua Beduiin, siue agrestes vtuntur, tam differre ab Arabismo, quam Teutonismum ab Hellenismo. Eius linguæ meminit Iohannes Leo in sua Africa, neque pauca de ea scribit. Nos quædam eius ἀπαναγράφα habemus in libro Astrologi Tunicensis Arabico, in quibus ne minima quidem nota Arabismi comparet. At Plautinæ Pœnoli dialectus parum abest à puritate Hebraismi. Tempore enim Elisæ, quæ coloniam Pœnorum in Africam deduxit, vniuersa Phœnicia & Palestina puro Hebraismo vtebatur, & literis quæ hodie supersunt apud Samaritas, & puræ putæ sunt Phœniciæ. Vide vicissitudinem rerum. Lingua, quam Hebraicam vocamus, & qua vtuntur sacra biblia, falso eo nomine à nobis appellatur, quum sit Phœnicia. Ea intemerata mansit in Assyria & Syria à primo vsque homine, donec commerciis & negotiationibus exterarum gentium defecit à prima puritate, & in eam linguam desciuit, quæ Syriaca vocata est; & iam tempore Abrahami & Patriarcharum in vsu erat, vt perspicuè constat ex Geneseos xxxi, 47. vbi tumulum Iacob Phœnicia lingua *Galed*, Laban Assyria *Jegarsahadutha* vocat. Quum Abrahã venit in Canaan, quæ est Phœnicia, Assyria & trãseuphatensi lingua vtebatur, vt illi opus fuerit Phœniciam vt pote nouo inquilino discere: Isaaco, & Iacob, opus non fuit, vt pote qui in ipsa regione nati essent. Exteræ nationes longo post tempore, atque adeo ipsi Israëlitæ eam linguam Hebræam vocarunt, ab Abraham, qui quod ex transeuphratensi regione venerat, Hebræus voca-

tus fuit. Id enim proprie est homo, qui ex transeu phratensi regione venerat, hoc est Græcè περάτης, vel περατὴς עִבְרִי Ita enim primus Abraham, & deinde eius posteri vocati. cuius rei vetustissima memoria extat Genes. XXXIX; 14. Ab eo igitur Cananæa, siue Phœnicia lingua vocata est Hebraica, propter Hebræos, quia solorum Hebræorum libri, qui ea lingua vtuntur, nobis noti sunt. Hæc ergo vicissitudo, quam proposui, notanda est: quod in regione Assyriæ, in qua nata est ea lingua, propter innumerarum gentium commercia, & varias mutationes imperiorum, florem illum & natiuum nitorem diu obtinere non potuit, quum tamen integer manserit in Phœnicia propter rarum exterarum gentium appulsum ad eos tractus, qui exteris explorati non fuerunt antequam Sidonij & Tyrij imperium maris obtinerent. neque tamen propterea statim indoles illius linguæ mutata est, vt apparet ex annalibus Phœnicum, quorum frusta extant apud Iosephum, & Philonem Byblienſem, citante Eusebio. Dido igitur, quæ & Elisa, linguam Phœniciam cum characteribus in Africam intulit. Et lingua tamen tempore Plauti à prisco Hebraismo desciuerat, vt ex Pœnolo patet, & literæ Punicæ mirum quantum ab illis Samaritanis diuersæ, quod nummi Carthaginiensium testatur. neque enim figura conuenit, neque ordo legendi. Nam Hebræi & veteres Phœnices à dextris siniſtrorsum, Pœni Carthaginienses contra à siniſtris dextrorsum more Græcorum & Latinorum legebant. Quæ huc pertinent, neque per modum epi-

stolæ

ſtolæ hic locũ habere poſſunt, pete ex Diatriba ei rei in Euſebianis noſtris dicata. اِمْشِيب كَلْبْ كافر illud كافر, quo nos vocare ſolent recutiti Iſmaelitæ, mire pronunciant Turcæ, quo ſcripto repreſentare non poſſum, quomodo me docuit Iuſtus Raphelengius, qui Conſtantinopoli Turciſmo operam dedit. تعرف لُغت العَرَبِيَة. οἶδας διάλεκτον Ἀραβικὴν, frequentius dicunt, quam ſine illo لغة. *Naref*: Ita ſane pronuntiant, ſed tamen quod ſcribendum ſit اعرف انا. Nam Elif, quod initio poſitum eſt, ἓν ἀνεκφώνητον, ſcribitur, non pronuntur, cuiuſmodi Alef Hebræi vocant furtiuum. Ex illis quæ poſuiſti quum vulgo vſurpentur, & mere Arabica ſint, non autem ἰδιωτικὰ, potes iudicare integrum & incontaminatum Arabiſmum adhuc inter illos ſupereſſe. Saliuam mihi mouiſti de illo iuuene Turca. Vtinam illius opera per aliquot menſes nobis vti liceret. Sperarem, qui vix carceribus emiſſus ſum, me poſſe breui metam contingere, & tales fructus producturum, quales ab homine Latino nullus Arabs expectare poſſet. verum nobis non licet eſſe tam beatis, quibus omnia ſemper aduerſa fuerunt, vt non ſatis deplorare infelicitatem noſtram poſſim, quam πάντῃ πάλοτε καὶ ἐπὶ πάντων quotidie

experior. Verſionem illam Alcorani non ſine cauſſa amo. Interpres enim facit fidem ſe peritum illius linguæ fuiſſe, ſed Deum immortalem, quam inepta eſt vulgaris illa, quam habemus, interpretatio: quę quum primo, vt apparet ex præfatione Petri Cluniacenſis, fideliter adminiſtrata eſſet, poſtea ambitione audaculi illius, qui eam exornandam ſuſcepit, vt Latinius loquentem faceret, ita deprauata eſt, vt raro contingat aliquid eſſe, quod ad mentem Arabicorum faciat. Itaque nemo ex ea tranſlatione ſperet ſe Alcoranum intelligere. Quidam Italus iandudum idiomate ſuo expreſſit Latina, non Arabica, quæ nunquam vidit, neque ſi vidiſſet, intellexiſſet. Tamen auſus eſt in liminari epiſtola ſcribere, ſe ex Arabiſmo vertiſſe. Lexicon meum domeſticum (nam id in extrema Epiſtola te ſcire velle ſcribis) conſtat ex viginti millibus vocum plus minus, ſed quia non omnes ſunt primitiuæ, vt Grammatici noſtri loquuntur, vt Hebræorum magiſtri, radicales, non poſſunt eſſe pauciores octo millibus, & tamen ex tanta ſegete paruam meſſem colligo, qui mihi cõſcius ſim, quantum mihi ſupereſt, vt eius linguæ mediocrem peritiam conſequar. Auctores, ex quibus illum Theſaurum collegi, hos tantum memini: More hanneuochin Arabice à Rabbi Moſe ben Maimon conſcriptus litera Iudaica, nondum editus, cuius Hebraicam quoque interpretationem habemus. Liber plenus bonæ frugis, abſtruſæ eruditionis, & Theologis Chriſtianis apprime neceſſarius. Nouum teſtamentum integrum luculenta litera, in Thebaidos deſerto

conſcriptum. Tres Euangeliorum paraphraſes diuerſæ. Apocalypſis alia ab illa ſuperioris noui teſtamenti. Pentateuchum Arabicum Rabbi Sahadia Gaon, cum eiuſdem Perſica interpretatione. Pentateuchon aliud manu ſcriptum alio Paraphraſte anonymo, cuius dictio valde à ſuperiore diuerſa, Charactere Iudaico. Pentateuchum Chriſtianum Arabicum in Africa, aut Hiſpania conſcriptum, characte Mauritano, vetuſtiſſimum, optimæ notæ, ſed lacerum. Auiſena, Euclides, Lexicon Raphelengianum Latino arabicum. Character Latinus eſt Longobardicus, vt falſo vulgus vocat. Arabicus Mauritanus, elegantiſſimus. optimus liber, ex quo non ſolum multa hauſi, quæ ad Arabiſmum, ſed etiam quæ ad ſermonis Latini cognitionem pertinent. dolendum integrum non extare: & abſque me fuiſſet, qui folia lacera conglutaui, & fragmenta omnia collegi, iandudum fere totus perijſſet. Diurnale Maronitarum charactere Syriaco Horologiũ, hoc eſt horę matutinæ. Preces Chriſtianæ, & quædam Beati Ephrem Syri charactere Syriaco cum interpretatione Syriaca. Dictionarium Granatenſe Hiſpano arabicum. Alcoran, omnium librorum, quos videre memini, elegantiſſime ſcriptus. Aſtrologia Muhammedis Tunicienſis cum Commentario. Optimus liber, quem fortaſſe, ſi vita ſuppetat, Latine reddemus. Scriptus eſt charactere Mauritanico. Lexicon Syro arabicon ex lexico Bar Aly Syro, & alio anonymo tineis corroſo à nob's concinnatum, & manu noſtra deſcriptum. Pſalterium Nebienſe, Pſalterium aliud alio

Paraphraſte calamo exaratum. Aliud ex Syriaco inter lineas Syriaci, quod non ex Lxx interpretibus Græcis, ſed ex Hebraico interpretatum eſt. Liturgiæ tres Elkupti, ex quo exemplari Marcus Velſer curauit eas Romæ ab alumnis Maronitis collegij Gregoriani Latine verti, in quo munere quantum errauerint, Velſero ipſi per litteras indicauimus. Colloquium duorum Muſſulmanorum ex Mecha redeuntium de nugis Alcorani, liber elegans. Chronicon Samaritarum ab exceſſu Moſis, ad tempora Antoninorum Auguſtorum, charactere Samaritano. Nomocanon, ſiue liber ciuilium legum in folio, charactere Mauritano, accurato & luculento. Geographia per ſeptem Ptolomæi Climata. Lectionarium vetuſtiſſimum Arabum Chriſtianorum. Arabica ſunt ſine punctis diacriticis. Græcus textus è regione appoſitus ex prophetis & nouo teſtamento litera quadrata, quam capitalem vulgus vocat: quod eſt argumentum vetuſtatis non infimæ. Quia puncta diacrita abſunt, quæ literas ſimiles, ſed poteſtate diuerſas a ſe diſcernunt vt ف & ق. ت & ن propterea non niſi à peritis linguæ legi poſſunt. Florilegium ex Chryſoſtomi homilijs in quatuor Euangeliſtas, ſine punctis diacriticis, quorum commentariorum lectio eo operoſior, quam ſuperioris libri, quod in Lectionario adiuuamur interpretatione Græca è regione appoſita. Hic vero diuinandum ſemper fuit, antequam ſententiam aſſequi nobis contigerit. Atque

hæc quidem meminimus, ex quibus lexicon noſtrum contexuimus. neque tamen præſtare audeamus aliquam mediocrem Arabiſmi cognitionem nos adeptos eſſe. Hoc audacter profiteremur ſi Turcam aliquem ſtudiorum noſtrorum adiutorem haberemus. Sed de Poſtelli Grammatica pene exciderat monere, eam ex vulgaribus Arabum magiſtrorum præceptionibus collectam eſſe, vt non niſi interpretis vice functus ſit. Quare bonam operam eum nauaſſe, deque Arabiſmo eo nomine optime meruiſſe, dubitandum non eſt. Sed de eo hoc certo prædicare poſſum, eum Arabicæ linguæ non adeo, quantum videri volebat, peritum fuiſſe. Nam præter quædam, quæ parum cauiſſe videtur in hiſtoria Orientali, ex familiari eius colloquio id plane deprehendere potui. Eodem enim cubiculo vſi ſumus, & meo lecto illi ceſſi, quum ſperarem me ex eius congreſſu quotidiano aliquem fructum percepturum. Sed nondum hebdomada integra mecum habitauerat, quum in carcerem coniectus fuit, homo quem inſania ab omnis malitiæ ſuſpicione vindicare poterat. Et qui aliter de eo iudicant, longe decipiuntur. Imperitiam Arabiſmi potes animaduertere ex interpretatione primi capitis Alcorani, quam matrem vocant Muſſulmani, quam omnem, præter tria aut quatuor verba, infeliciter reddidit. Sed iam ſentio me modum epiſtolæ excedere. Vale. IIII Eidus Martias CIↃ IↃ CVIII. Lugduni Batauorum.

Ioſephus Scaliger Claudio Salmaſio S.

Ἦθος χαρακτὴρ ἐστιν ἀνθρώπου λόγος. Id verum eſſe ex binis literis tuis percepi, in quibus non ſolum mores tuos, ſed etiam doctrinam, qualis eſſet, deprehendi. Ecquas gratias tibi habebo., qui quod vix ſperare audebam, id mihi vltro obtuliſti? Epigrammata, inquam, illa Græca: quæ ideo deſperaueram, non quod ab optimo & eruditiſſimo viro Gruttero noſtro me quiduis impetraturum diffiderem, ſed quia neque fas videbam eſſe codicem ex Bibliotheca educi, vt huc mitteretur, neque putabam eſſe iſthic, qui moleſtam illam prouinciam Græca deſcribendi ſuſcipere vellet. & voto meo ſatisfeciſti, & diffidentiæ ante expectatum ſuccurriſti. Quod tantum beneficium tuum quo genere laudis proſequar, aut quomodo prædicem, equidem neſcio. Scito tamen me illud inter prima beneficia habere. Quod igitur conſilium à nobis petis de illorum Epigrammatum Græcorum editione, non auctor tibi ſim obſcœna, & ἀξιάγραστα illa edere, tum quod non ſolum animos caſtiores offendere poſſunt, ſed etiam maledicorum linguas in te prouocare, tum quod pauciſſima ſunt, vt illis carere non magna iactura ſit. Reliqua etiamſi puerorum formam, aut alia quæ commendant, non ideo flagitioſa ſunt, niſi fortaſſe ſecundum

Bucolicon Virgilij, & quædam Tibulliana de libris tollenda cenſemus, & priſcos fere omnes poetas ita euiremus, vt etiam interficiamus, quod ſtultiſſime in Martiale à quibuſdam aſinis factum videmus, qui, vt alia taceam, vbi LASCIVVS apud Martialem legitur, in aliud nomen mutarunt, quaſi laſciuos aliquos vocare ſit flagitioſum, aut laſciuus idem ſemper ſignificet, quo alicuius aut ſalacitas aut libido notatur. Riſi, quum ea, & ſimilia legerem. Non igitur paruam à ſtudioſis gratiam inieris, ſi totum ἀνθολογίας volumen cum illis, quæ hactenus deſiderata ſunt, edideris, & omnia in ſua capita conieceris. Multa legimus apud Suidam, quæ videbantur in vulgata editione non extare. Sed tu, quantum ex chirographo tuo colligo, ea animaduertiſti. Callimachi Battiadæ multa agnoſco, quæ illius eſſe Doricus character ſatis probat. Reliqua Callimachi nomine vt ſtilo, ita dialecto differunt. quæ vt non negem eſſe illius Battiadæ, ita temere non affirmauerim. Sane magna diſcrepantia. Sed omnibus de hoc libere iudicare per me liceto, quandoquidem ego ipſe conjecturæ meæ diffido. In quibuſdam ego furta duorum ſummorum poetarum Latinorum deprehendi. Nam illud, ἥμισυ μοῦ ψυχῆς ἔπι τὸ πνέον totum expreſſit Porcius Licinus vetus poeta. *Aufugit mi animus. credo, vt ſolet, ad Theotimum.* Tantum nomen pueri mutauit, qui in Græco eſt Κηφισός. τὸν εἰς εἰς Κηφισόν; ita enim legimus. Si Gellius, qui opponit elegantiam Latinorum Græcis poetis, illud Epi-

gramma ad verbum ex Græco imitatum sciuisset, profecto nunquam illi in mentem venisset, vt, quum ingenia Latina extollere vellet, & Græcorum lepori opponere, poemation in medium produceret, quod non Latini, sed Græci argumenti est. Alterum furtum est Horatij sermone II. libri primi. *leporem venator vt alta In niue sectatur* &c. Habes totidem fere verbis, ὡ' γρευτὴς, Επίκυδες, ἐν ὄυρεσι. Hæc satis erant ambitiosis & famelicis ingenijs ad instruendum aliquot capita Miscellaneorum, aut Variarum lectionum. Vtinam τὰ Μελεάγρου vna misisses, vbi singuli poetæ singulis floribus comparantur. Idem περὶ τῆς Φιλίππου νεαρῆς σελίδος dico. Nam quæ delibata ex illis ad me misisti, non sinunt patienter me cætera desiderare. Fac, amabo, ne diutius illis caream. Si tanti desiderium meum, vel potius preces feceris, vt omnium horum autographum tuum mittas, curabo vt summa diligentia & optima fide omnia tibi remittantur. Quæ vero iam accepi, si per idoneum hominem tibi recte curare potero, propediem accipies. Sin minus, ad proximas nundinas differam. Sed fortasse interea non deerit opportunitas. Tamen prius Stephani ἐθνικὰ à te expectamus, si quidem parata habes, in illo auctore melior pars literarum Κάππα & Λαμβδα deest: & præterea multa sunt suspecta, alia perspicue vitiosa, quibus sine codice mederi ne optima quidẽ ingenia possint. Quid est, quod è re literaria magis facere possis, quam hęc publicare? Sed quomodo vlla interpretatio Latina è dignitate adijci possit, non video. Est enim mecum

Lexicon,

Lexicon, vt Pollux, cuius qui verſionem Latinam dedit, magis ſeſe illo facto traduxit, quam commendauit. Hæc eſt ſententia mea, non qui te à tua dimouere poſtulem; Nam ſi tibi ita videtur, nolim te à propoſito tuo deterrere. Melius tamen tibi conſultum fore credo, ſi hoc labore ſuperſederis, ex quo tenuiſſimus ad imperitos, nullus ad doctiores fructus, ad te vero nulla gloria peruentura ſit. De hoc deliberabis, ſed ita ne mora deliberationis editionem, quam auidè expectamus, impediat. O quam præclare de omnibus merebere, ſi nos diu ea carere non patiare. Vale. Lugduni Batauorum. IIII Eid. Mai Iuliani. CIↃ IↃ CVII.

Editionem ἀνθολογίας poteris augere multis Epigrammatis, quę paſſim apud auctores leguntur, & alijs prę-terea quæ in veteribus inſcriptionibus extant. Quum in eo fueris, vt prælo eam committere tibi decretum ſit, ego de omnibus tibi conſilium dabo, & addam, quæ fortaſſe non ingrata erunt. Iterum vale.

Ioſephus Scaliger Claudio Salmaſio ſuo S.

PAVLI Silentiarij ἔκφρασιν, καὶ στέφανον Meleagri, accepi. Has epulas gratiores fecit cõdimentum à literis tuis, longiſſimis quidem illis, ſed nimium breuibus pro modo voluptatis, quam ex illis cœpi. Sed de illis poſtea. De Silẽtiario prius vt anni, ſic poeſeos Græcę, quatuor tẽpeſtiuitates fuiſſe animaduerti. Prima fuerit illa, in qua principes Homerus & Heſiodus.

Hanc potes iudicare atque adeo vocare ver poetices, pubertatem potius, quam infantiam. Excipit eam æstas non feruida quidem, sed quæ ex illo vere vestigia non obscura retinuit, in qua Onomacritus, Solon, Tyrtæus, & quisquis fuit auctor τῶν ἤοιων, καὶ τῆς ἀσπίδος, quam præpostero iudicio Criticorum natio Ascræo illi attribuit. Autumnus ab æstate non degenerans præstantissimos homines extulit, sed maiorem partem Grammaticos, in quibus τὴν πλειάδα ponas licet. Quid ingeniosius Callimacho, quid Apollonio pressius, quid Theocrito amœnius? Hactenus bene cum Musis agebatur. Initium hiemis suaues fœtus protulit, Dionysium τὸν περιηγητὴν, quem cum poetis τῆς πλειάδος contendas licet, & Oppianum longe illi dissimillimum, quem nimis floridus character non passus est sese intra modum continere. Sed posterioris sæculi poetæ, dum illam vbertatem affectant, nihil præter strepitum verborum, & ampullas attulerunt; Qui in hoc genere licentius velificati sunt, primas obtinet Nonnus ille Panopolitanus, cuius redundantiam in Dionysiacis excusaret materia, nisi in Euangelij paraphrasi maiorem immodestiam, vt ita loquar, professus esset. Eum ita soleo legere, quomodo mimos spectare solemus, qui nulla alia re magis nos oblectant, quam quod ridiculi sunt. Parcior & castigatior quidem Musæus, sed qui cum illorum veterum frugalitate comparatus, prodigus videatur. Neque in hoc sequimur optimi parentis nostri iudicium, quem acumina illa & flores declamatorij ita cæperunt, vt non dubitarit eum Homero præferre.

Huius Musæi aut æqualis aut non multo posterior Silentiarius vsus est vitio sæculi sui, quæ tamen virtus erat, strepitus verborum, ambitus sententiarum, compositio Dithyrambis audacior. Eiusmodi est ἔκφρασις ista. Quod vno verbo exponere poterat, maluit binis, trinis versiculis producere. Me quidem ista non offendunt, qui sæculi morbum noui. Sed qui nihil, præter illos veteres legerit, quum ad hæc se contulerit, tres continuos versus non patienter leget. Iuuat tamen nos, quod templi illius augustissimi adyta omnia nobis reserauit, vt illi gratias non tanquam poetæ, sed tanquam Historico agamus. Iambus autem, quem operi præposuit, adeo infans, ieiunus, hiulcus, ἀσυνάλοιφος est, vt tironem potius, quam maturum poetam agnoscas. Legendus tamen est, & nobiscum agi præclare arbitremur, quod summo Dei beneficio ea nobis supersunt, quæ salua esse permagni interest reipublicæ literariæ. Pauciſſimi harum rerum gustum habent, non quod eis ingenium desit, sed quia illarum vsum aut nullum, aut perexiguum habent Nos in hoc aliquid nobis tribuimus, non quod ingenio meliore simus, quam illi, sed quia diutius in illo studio versati sumus. Dicam libere: neminem hactenus vidi, qui bonum Iambum Græcum faceret, aut, quod minus longe est, qui quid sit bonus Iambus, sciret. Omitto Græcos. Maximus ille Criticus, quam pueriliter de Tragœdiis Senecæ iudicat? Diuinam Tragœdiam Troadas magistelli potius, quam Senecæ opus esse scisset. In hoc qui illi assensum accommoder, præter imperitos harum rerum, reperiet

neminem. Nam illa Tragœdia est princeps omnium Senecę, quàs nouem asserimus esse, Octauiã autem Memoris fratris Turni esse nõ dubitamus. Quid de seniore Critico dicas, qui in Aristotelis poeticen Commentarios scripsit, & tamen versus à soluta oratione nescit distinguere? Hæc, quæ priore loco dicenda mihi erant. Pergo ad Epistolam tuam. Non multum te morabor; Vtinam χριστιανικὰ, quæ sunt ἀνέκδοτα, nobis aliquando mittas. Expectabimus ea, vt tertio hoc beneficio tibi nos deuincias. Non possunt enim esse non vtilia, quandoquidem vetusta sunt. vt quam gratiam à stilo non possunt, eam ab argumento ineant. Quod addis de Xylandro, non illi soli contigit παρορᾶν. Caussam harum hallucinationum nullam inuenio, pręter properãtiam. Qui enim eum familiariter nouerunt, aiunt mercede à mercatoribus inuitatum scripsisse, vt familiam aleret. Nam quemadmodum qui eius eruditionem compertam habuerunt, per inscitiam eum peccasse nunquam concedent, ita qui tenuitatem fortunarum eius non ignorabunt, facilè ea παρορά̃ματα excusabunt, atque condonabunt, quia neminem latet eum summam vigiliarum suarum in celeritate posuisse, quæ, si intra modum sit, diligentia est: si fines migret, est præcipitatio. Tuum est & indicare, ne rudiores in illos scopulos offendant, & excusare, ne animaduersio illa propior sit obtrectationi, quam castigationi. Doctis & probis semper honos suus & reuerentia debetur. Contra maledicos inultos pati non debemus, nisi forte contemnere malimus. Nam superbi magis

offenduntur ſilentio, quod ſe contemni putent, quam reſponſo, ex quo triumphum captant, quaſi digni, qui meliorum odium aut iram meruerint. Vale Lugduni Batauorum XII Kalend. Decembris Iuliani CIↃ IↃ CVII.

Ioſephus Scaliger Claudio Salmaſio S.

NVNQVAM ab epiſtolis tuis diſcedo, niſi doctior. vel in hac, quam proximis nundinis accepi, quam me beaſti tum ex alieno, tum ex tuo? Nam quid dicam περὶ βωμίων, quem in illa poſuiſti? De cuius vetuſtate dubitare non poſſunt, niſi qui veteres poetas accurate non legerunt, neque vero menda portentoſa, quibus deformatus eſt, impediunt quominus ſpectata ſit eius venuſtas, quam melius perciperemus, ſi integriore & emendatiore frui liceret. Sed hæc vlcera non tangere melius fuerit. Illudunt nobis coniecturæ noſtræ, quarum nos pudet, poſtea quam in meliores codices incidimus. Quædam blandiuntur mihi, quæ tamen totius poematij intellectum non præſtabunt. Eiuſmodi ludicra duorum generum ſunt, vt ſcis, γρῖφοι, καὶ αἰνίγματα. Priorum obſcuritas eſt in verbis, poſteriorum in ſententia, quæ facile deprehenditur, ſi anſam aliquam habueris, hoc eſt, ſi aliquid occurrat, quod non ignoretur, vt apud Gellium ex Varrone de Termino, non ignoratur, quis *Ioui ipſi magno noluit concedere.*

At aliter in Gryphis occurrit, in quibus quot verba, & tot αἰνιγματώδη sunt, præsertim in hoc & Theocriteo βωμίσκῳ, & in Fistula. Videor tamen, & si quæ mutauero, vera omnia præstare non ausim, sententiam plane assecutus esse. Ara hæc est Corinthi, in qua nulla victima immolabatur, de qua nihil memini me legere. Perspicua tamen sententia est, ὁλκὸς οὔ με λάβρος ἱερῶν λιβάδεσσιν, οἷα χάλκην ὑποφοινικέιν τέγγει. *Non largus tractus aut fusio* (sanguinis) *me tingit, victimarum aspersionibus* (cruore) *qualiter purpuram puniceam. Imo secespitæ Naxia cote subactæ parcunt peculo Panos.* Id est nulla victima hic cæditur. παμάτων, non παμμάτων. aliter πώεα ab eadem origine. οὐ στροβίλου (non στρομίλου) ἰξὸς εὐώδης μελαίνει τρεχνέων με Νυσίων. Strobilus, fructus pro ipsa arbore. *Non viscus*, id est, liquor, *pinuum*, resina scilicet, *me inficit fuligine stipitum Nisiorum*, hoc est pinnum Nysi, aut Nysę insulæ. nullum lignum hic crematur, quia nullę adolentur victimæ. τρέχνος est στέλεχος. *Inspicis enim me aram neque finitimæ terræ lateribus, neque Abylæ compactum glebis.* μήτε τ' ἀγχούρου, supple γῆς. τ' ἀγχούρου. ἀντὶ τῆς ἀγχούρου. vt τ' ἀγαμέμνονα, pro τὸν ἀγαμέμνονα. τ' αὐτοῖς, τοῖς αὐτοῖς. Vbi sit ea ἄγχουρος καὶ ἀγχιτέρμων γῆ, non dubium est, quin in agro Corinthio, vbi ipsa Ara; Alybe est in Thracia. Sunt & aliæ eiusdem nominis. neque ἰσόῤῥοπος μοι esse potest ὁ κερατίνης ille βωμὸς Deli. *Simul enim cum Dijs ipsis*, id est eodem tempore, quo Dij nati, *nouenarius numerus Terrigenarum me fabricauit.* Qui sint illi Terrigenæ nouem, quæratur. τάων, ἀντὶ τοῦ τῶν. vt Callimacho νησάων, quan-

quam pessime & sine exemplo. *quorum Terrigenarum artem* πάλμυς ἀφθίτων, *rex immortalium Deorum Jupiter* ἔνασε, *iubilauit, laudauit.* Σὺ δ' αὖ πιὼν *Tu autem hausta aqua de Pirene fonte, quem Gorgonis filius Equus eruit,* θύοις, id est θυμίασον, tus incende, odores adole. Nam & alibi memini θύειν ἀντὶ τοῦ θυμιᾶν à veteribus vsurpatum. *Tus igitur hic crema, & libamenta inuerge. Audacter ad me accedere potes, vt pote quæ sim pura à serpentibus, quales occultat illa Ara in aruis Thraciæ* (νεοῖς, non νέοις) *quam tibi* ἀνέθηκεν, ὦ τειπάτωρ, (quisquis ille sit) *dedicauit fur purpurei arietis.* Arietem purpureum, vel aureum, in quo erat fatum τὸ στοιχεῖον Mycenarum Atreum surripuisse, notius est, quam vt demonstratione egeat. Sed an hic de eo intelligendum, non magis mihi constat, quam quis sit ille τειπάτωρ, cui fur Arietis Aram posuerit prope Myrinem in Lemno. Vides manifestam sententiam, neque dubitandum. Omnino est Ara, in qua sanguine non litabatur, vt illa γενέτωρος in Delo. Quemadmodum verum sensum præstare possumus, ita de emendationibus cur dubitemus, facit, quod inter scribendum sub acumen calami natæ sint. Tu, cui ab huiusmodi studijs recens memoria est, non solum nostra boni consules, sed etiam quæ minus recte à nobis animaduersa, emendabis. Crinagoræ versus totus est in Cimmerijs tenebris, χείονται νεφοῖς πίαρ ἄπιστι νόσῳ. Quid monstri hoc est? Ait inalpinos Ligures furaturos, sese munire vnguine, vt canes fallant. Hodie non curant canes, sed aperta vi grassantur. Sed quis expediet illum versum? An legendum πίαρ

ἄπιστον ὅσον. Sed hoc est nugari ὑπολιπὲς in σύνεσι valde mihi placuit. nihil verius. dignum plane ingenio tuo. Optarem illum Gazensem legisse, sed quod commodo tuo fiat. Nolim enim tuas bonas horas morari Vale Lugduni Batauorum prid. Eid. Iulij Iuliani CIↃ IↃ CVIII.

Iosephus Scaliger lectissimis adolescentibus Christophoro & Augustino Puteanis S.

PATREM vestrum, charissimi adolescentes, me non amisisse, iam sentio, quem video in vobis viuere; Parentis effigiem filo corporis exprimere hoc omnibus cum alijs commune est: virtutes patrum tam rarum natis est exprimere, quam patribus virtutum suarum ac morum exempla suis relinquere posse. Quum itaque eo patre nati sitis, vt tam bonæ indolis natos gignere non potuerit, nisi & ipse talis fuisset; mihi gratulor, quod mihi contigerit eum amare, qui per natos suos reuiuiscit, & ad vos tam amicitiæ suæ, qua nos complexus est, quam virtutum suarum, quas imitaremini, transmiserit exemplum. Certe totum perijsse nunquam putabo, qui se totum in vobis reddit, totus in vobis exprimitur. Frustra igitur amissum queror, quem hodie viuere experior. Itaque neque amorem, quo me ille prosecutus est, vna cum corpore eius extinctum puto, sed in vobis continuatum iri confido: neque vnquam eo iure, quod ille in me habuit, vos fraudari æquum censeo. Habete igitur me, chari Adolescētes, paterno iure vestrū & alterum, si vobis ita placet, patrem charitate, amicum officio. Valete Lugd. Bat. XV. Kal. Ian. Iuliani CIↃ IↃ XCVIII.

IOSEPHI

IOSEPHI IVSTI SCALIGERI
IVL. CÆS. FIL.

Ad Iſacium Caſaubonum

EPISTOLÆ
è CXI ſelectæ, paucæ.

Iſacio Caſaubono Ioſephus Scaliger Iul. Cæſ. F. S.

EXIMIA eruditio tua, mi Caſaubone, expreſſit à me primum admirationem tui, deinde etiam amorem; quem ſi non, vti debeo, palam & apud omnes profitear, malignus ſim æſtimator non ſolum tui, ſed etiam literarum, quæ in hac ſenectute ſtudiorum, & pene interitu ſuo te vindicem vnicum nactæ ſunt, à quo dignitati & vigori priſtino reſtituantur. Cum primum mihi ſaliuam mouiſſent Theophraſtei Characteres tui, dicam ſerio, de poteſtate mei exiui, neque me continere potui, quin ea de te prędicarem, quæ & meritum tuum, & amor meus poſtulabant: quanquam quicquid de te dixero, omne infra virtutes ingenij tui fuerit. Quantum enim memoria repetere poſſum omnes, qui de literis bene meruerunt, nullus ſuccurrit, qui aut meliora, quam tu, præſtiterit, aut de quo porro præſtantiora ſperare poſſimus. Sic mihi perſuaſi: neque me fallit opinio mea. Omnia me tua delectant, eruditio, iudicium, oratio. Nihil

eorum prædicauero, quin prius laudauero. Cæteri fortaſſe, qui meliore iudicio ſunt, plura dixerint de te, vt faciunt, ſed præcipua laudum tuarum nemo libentius commemorauerit, quam ego. in quo ſi mihi indulgere videor, non tamen tibi adulabor. Neque enim is ſum, qui in laudandis alijs officij, aut exiſtimationis meæ obliuiſcar. Nos vero, qui nihil vnquam, niſi abortiuum edere potuimus, nihil aliud, quam veſtigia tua premere poſſumus, & quæ à nobis infeliciter tentata, ea tibi explicanda relinquere. Tuum enim eſt hoc facere, non eorum, qui ab omni doctrina & humanitate imparati, noſtra potius carpunt, quam corrigunt. Dignitas earum literarum, quas illuſtrandas ſuſcepe ramus, fecit, vt omne, quod ſcripſimus, curioſe rimati ſint aduerſarij. ærugo autem & maleuolentia eorum, vt aliuorſum, ac à me ſcripta ſunt, accipiantur. Sed tu quantum ab eruditione potes in illis animaduertendis, tantum ab æquanimitate poteris in excuſandis. Deſultoria enim ſemper fuit vita noſtra, neque vllo loco me conſiſtere paſſa eſt ſiue infelicitas mea, ſiue vis maior, ita vt optimum ſtudiorum coagulum otium mihi ſemper defuerit. Deinde & illa, quam in te non agnoſco, ὀψιμαθία καὶ αὐτοδιδαξία facile mihi parabunt patrocinium, quod ab hoſtibus expectare non poſſum, qui mihi obtrectant, non ob eam, quæ in me eſt, ſed quam in me hariolantur eſſe, virtutem. At hæc querela erat alius loci & temporis. Tu, mi Caſaubone, fac, vt amicitia tua nobis pateat, ad cuius aditum vſque nos admiratio tui deduxit. Si quis eſt, qui in eam admitti, & non po-

ſtremum in ea locum habere debet, is ego ſum. Strabonem, Athenæum, Suetonium tuos auidiſſime expecto. Quicquid ex ingenio tuo prodibit, erit plane τῷ παρὸς τὸ παράδοξον. Binas à te accepi literas, pene eodem tempore, quarum prioribus cum heri reſpondere vellem alteræ me in ipſo articulo oppreſſerũt. Vtinam plures accipiam. Vale Lugduni Batauorum. Nonis Mai CIↃ IↃ XCIIII.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

ET literas tuas, poſtquam ſcriptæ ſunt: & Suetonium minoris formæ poſt literas tuas longo interuallo accepi. Et harum & illius nomine maximas tibi gratias ago. Nuper vero ab amicis accepimus te in Volcis Arecomicis lares poſuiſſe. quid meę ſententiæ eſſet, quod ex me ſcire auebas, tametſi non plane profiteri auſus eram, tamen ad animum tuum migraturientem non paruum protelum fuiſſe illas meas vltimas literas ſentio. Ille terrarum mihi pręter omnes angulus ridet. non te pœnitebit inſtituti, ſiue voluntatem tuam ſecutus es, ſiue conſilio meo paruiſti. Vtinam liceret mihi res meas componere ex ſententia mea. Vnum ciuem donarem Magalonenſibus veſtris. Sed iandudum intelligo me mihi natum non eſſe; ne meas quidem res mihi natas. Nam quid de illo homine iudicare debes, qui in Nitiobrigibus prædia ſua habet, in Turonibus libros, in Batauis larem? qui totfariam diſtractus eſt, nuſpiam integer eſſe poteſt.

Domum habeo, inquilinus ſum. Bibliothecam habeo alienis libris vtor. Nobilis ſum, dubitatur. contradicitur. dedi operam literis. ignariſſimus ſum, & omnis eruditionis alieniſſimus. Ne quæras alios teſtes. Hoc dicunt omnes, qui volunt id eſſe, quod negant nos eſſe. Sed ad te redeo, qui Arecomicos Allobrogibus prætuliſti. ἀγαθῇ τύχῃ. Ego interea hic ῥητορεύοντας βατράχους audiam, dum te perſtrepent luſciniæ. Nam illę Dauliades numquam in hæc paleſtra aduolarunt hactenus. Quare triennium ſolidum illarum querelas deſideramus. Me nubila hic intra parietes ſummouent. Te in media hieme ſudum aeris, & amœna camporum oblectabunt. Quid quæris? Inuideo tibi. Cęterum de hac humaniſſima gente quod querar, cauſſæ non eſt. Eorum hominum comitas facit, ne in his horridioribus tractibus vllam amœnitatem mei Garumnæ deſiderem. Et quantum video, me component μακαρίτῃ εἶεν. ſiquidem illi ſummo Parenti omnium placet. Nam ille ſolus dirigit vela noſtra. interea ſeneſcimus. Ad incommoda quæ adfert ætas, accedit huius cæli inclementia, ne vno itinere ad mortem properemus. Quotidie noui inimici ſuccreſcunt. Veteres amici abeunt. Pithoeum ſuperiore Nouembri amiſimus. Douzam iuniorem Ianuario. Aiunt etiam Flor. Chriſtianum ambobus viam præiuiſſe. Non vererer, ne non ſatis firma valetudine eſſemus, ad longiorem vitam ſperandam, niſi moeror & luctus ex amiſſione tot carorum capitum nobis manum iniiceret, & ad eos, quos flemus, traheret. Flemus, flemus eos, mi Caſaubone, neque dolori moderari poſſumus. Sed quid te in partem lacrimarum

vocamus? Satis eſt nos flere, & te reip. literariæ reſeruari, quæ maxime opera & ope tua indiget ad literas ſubleuandas in hac orbitate ſtudiorum. Quare perge, neque pigeat laboris, præſertim in Athenæo, quem ſi tu nobis non reſtituis, à quo ſperare debemus? Equidē opella noſtra nulli precij eſt. Sed ſi vna eſſemus, non dubito, ſi non ſtudia tua iuuare, at ſaltem laborem leuare poſſemus. Quod inpræſentia poſſum, vide, num ea, quæ mitto tibi, quæque meminiſſe propius potui in vitis Imperatorum, alicuius momenti ſint adiuuandæ diligentiæ tuę, non iudicio inſtruendo: neque enim ea confidentia ſumus, vt ſperemus te à nobis aliquid poſſe diſcere. Hoc tantum ea gratia fecimus, vt ſcias me nullum laborem refugere, ſi modo tibi parere poſſim. Quod non placebit, prætereundum erit. & quidem vereor ne plura tollenda relinquendis. Edes igitur, ſi mihi credis, illos optimos auctores, quo nihil vtilius facere poſſis. De Polybianis iam admonueram amicum noſtrum, ſed non reſpondit ad ea quæ ſiſcitabor, neque plane videor ſatisfeciſſe in illis, quæ quo meliora fieri poſſent, indicabam. Liber de Pallio adhuc poſtulat induſtriā tuā. Annotarā neque pauca, neq; leuia. Sed liber mala manu aliqua mihi ſublatus eſt. Scis tamē antea recte legi in vetuſtioribus editionib⁹ vt Sibylla nō mēdax &c. Retulit enim latine, quę illa Gręcè dixerat, Καὶ Σάμος ἄμμος ἔσῃ καὶ Δῆλος ἄδηλος, καὶ Ῥώμη ῥώμη. Si potero alicūde animaduerſiones meas nāciſci, impertiar. Tu interea meo beneuolo in te animo fruere. Op⁹ de emend. Temp. menſe Maio abſolutū iri ſpero. Hoc

volui dicere, editum. Nam iandudum opera noſtra non deſideratur. Typographi ceſſatio eſt, non mea. His nundinis multa in nos prodibunt. Nobis plane conſtat de circuli quadratione, tametſi omnes obganniant. Cum omnium furor detumuerit tunc dicemus, Poſcimur Aonides. Et ſane quod perperam demonſtrauimus, nunc certum eſt, ita demonſtratum iri, vt obtrectationi amplius locus non ſit. Vale mi Caſaubone. Lugduni Batauorum. III Eid. Februarij Iuliani CIↃIↃ XCVII.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

MAGNVM ſcrupulum mihi exemerunt literæ tuæ, quem priores iniecerant, cum ex illis non obſcure colligerem tibi diſplicere longiorem moram iſthic. Et certe propius vero erat, vt te diſceſſiſſe exiſtimarem, neque minorem mihi metum fecerant literæ tuæ, quam tædium tibi rerum tuarum ſtatus, quem certiorem tibi optabam. Nunc ex literis tuis poſtremis hoc boni ſaltem percipio, quod per illas omni metu mihi carere liceat, quia te adhuc hærere Lutetiæ intellexi. Sed plus debeo literis ampliſſimi Gillotij noſtri, quæ non ſolũ omni illo timore me liberarũt, ſed etiã non vulgari gaudio affecerunt, quòd ex illis intellexi te nõ ad aliam vrbem migraſſe, ſed ad alias & quidem meliores ædes: &, qui fuit cumulus gaudiorum noſtrorum, te regem bono animo eſſe iuſſiſſe: tibi ab illo omnia meliora promiſſa. Non me-

ream montes auri, vt alium nuncium accipiam. Quare, mi amice, est quod tibi & mihi gratuler. ingenio & labore vicisti inscitiam; posterius monstrum vinces inuidiam virtute & probitate tua. Qui tibi inuident, vltro tibi supplicium dabunt. Scripsi ad te vberius per adolescentes optimos Bituricenses, à quibus serius tibi meas redditum iri puto, quod in Anglia plusculum temporis triuerunt. De loco Pauli Apostoli καὶ τῷ παραβολάνῳ minus mirum est te Græce peritissimum ita sentire, quam amicum nostrum optimum & doctiss. senem non vidisse τὸ παραβολάνῳ τῇ ψυχῇ non esse ἑλληνισμὸν, etiamsi concedamus τὸ παραβολάνῳ Græcum esse. Sed vetus interpres Latinus omnino παραβολάνῳ legit, & Syrus quoque & idem Arabs voce vsus est quæ sonat nullam sui rationem habere, τὸ ῥιψοκινδυνεῖν. Sententiam recte reddidit amicus ille noster, sed perperam illud putat respondere τῷ παραβολάνῳ τῇ ψυχῇ, quod negamus Græcum esse. Sed valde placet *parabolanum* in versione illa veteri codicis Puteani: & nos quoque huc retulimus quæ de Parabolanis in Codice imperiali legebamus. Et quidem tu recte παραβολάνῳ vbique in Chrysostomo in παραβολάνῳ mutandum censes. De hoc plura poteramus, nisi vereremur γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας. Vtinam per te illud ῥαβδάλιον Astrampsychi nancisceremur. Oro te, φιλτάτη κεφαλή, vt per te impetrem vsuram illius libri ad mensem vnum. Curabo, vt recte & bona fide reddatur. Eusebius noster typographum non moratur, sed illum typographus, qui nouos characteres ex Germania ex-

pectat. Malo te videre, quam audire, quid illi auctori profuerimus. Græca meliorem partem ex obliuione media excitauimus : & omnia sine vlla exceptione reddidissemus, si nobis cuiusdam libri, qui in Bibliotheca regia est, copia fieret. Sed frustra semper illius Bibliothecæ opem imploraui. Nam qui debebat homini nihili imperare, is vero illi cucurbitæ obnoxius est ampliſſimus, & laudatiſſimus amicus noſter. Itaque non est tanti tota illa Bibliotheca, & quicquid vspiam puluerulentorum librorum est, vt Scaliger vel vlli monarchæ supplex sit. De Astrampsycho iterum aurem vello. Gratum est me tibi homini tanto de Desiderata persuasisse. Cui putas alij me persuadere posse? Vix vni puto: neque flocci facio. Iam ad marginem libri mei notabo præclarum illum locũ Chrysostomi, quẽ tibi debeo. Et Chrysostomus & tu mecum facis. quare tertium testem expecto? Sat est. Vale. Lugduni Batauorum. Nonis Augusti Iuliani, die meo Natali, quo LXII annus mihi init. CIↃ IↃ CI.

Iosephus Scaliger Isacio Casaubono suo S.

NON diu est, quum ad te scripsi. Buzenuallius, qui ad vos proficiscitur, vir tui studioſissimus tibi meas reddet. De raritate literarũ mearum quod conquereris, scito à me cessatum non esse: sed hominum negligentia factum, ne meæ literæ tempore ad te peruenirent. Et hoc alij quoque conqueruntur, quibus videor cessare, quod rarius, quam vellent, a me

me accipiant. Ego,mi cariſſime,meam culpam, non alienam præſtare teneor. Nihil vero mihi iucundius quam hoc mutuum literarum officium, & aliquando nimis raras me à te accipere conqueror, ne te ſolum putes, qui iuſte mecum hoc expoſtulare poſsis. Accepi libellum Aſtrampſychi, cuius quædam habeo,aut certe ab eo auctore hauſta ſunt, à quo ille hauſit. Poſtquam defunctus fuero moleſta prouincia, quam inuitus tracto, vt gratum facerem ijs qui mihi clitellas impoſuerunt, totum illũ librum recenſebo,&ſtatim remittam tibi vna cum literis ad clariſſ. Memmium, quibus illi gratias agam de comitate iſta. Non ſolum ipſe hoc nomine de me meritus eſt. Extant & patris eius in me merita, cuius bibliotheca mihi patuit,vt vltro ſua offerret, & ſæpe libros vtendos etiam non roganti mitteret. De bibliotheca regia tibi gratulor. Cui iuſtius patuerit, quam tibi? Potes tu hinc multa in tuos hortulos deriuare, hoc eſt multa in publica commoda expromere, & tua ſcripta exornare. Potes etiam aliorum ſcripta iuuare. Te quoque in hac re non ſolum fautore,ſed patrono opus eſt mihi. De eo iam ad te ſcripſi, neque ſemel ad clariſſ. Thuanum. Eſt quidam monachus Georgius,qui Chronologumena à conditu rerum ad tempora Maximinorum deſcripſit. Hinc illum ad ſua vſque tempora excipit Theophanes quidam. In eo libro fere totus eſt Euſebij Chronicus labor. Quare eum peto vtendum idoneis quidem fideiuſſoribus me bona fide reſtituturum. Si hoc impetro, luculentiſſimum Euſebium edemus,quem iam multis parti-

bus excoluimus. Peto à te vt in hac caussa me iuues, neque vnquam desistas priusquam rem impetres, Buzenuallius dabit operam vt tuto mihi deferatur. Et nostra amicitia,&,quod caput est, publica vtilitas exigit, vt me omni ope, consilioque tuo in hoc negotio iuues. Si repulsam fero, non tamen victum me fatebor, & quod bonitate caussæ eblandiri non potui, pertinacia extundam. Nunquam quietum Thuanum esse sinam, nisi mihi satisfaciat, & iustissimæ petitioni meæ. De verbo περιβολεύσατο, iam memini iudicij tui. & gratum est, meam coniecturam limatissimo iudicio tuo confirmari. Idem dico περὶ τελετῆς vel λειτουργίας, quam Desideratam vocari a glossario minime dubitabam. מוֹרֶה הַנְּבוֹכִים non potest satis laudari. Ego non solum illum librum, sed etiam omnia illius Magistri opera tanti facio, vt solum illum inter Iudæos desijsse nugari dicam. Habeo illum librum manu scriptum sermone Arabico, charactere Iudaico. Quidam doctus Iudæus conuertit eum Hebraice, quem & nos quoque habemus. Sed qui Latine vertit, Hebraica non Arabica conuertit, & quidem sæpe hallucinatur: neque mentem auctoris assequitur. Non puto hodie Arabicum extare inter Iudæos Europæos, neque inter Christianos, præter meum. De Zabijs, scito esse Chaldæos, צַבִּיִּים Arab. *Tzabin.* Dicti à vento Apeliote: quasi dicas Orientales. Liber de hac gente, eorum ritibus, religione, ac moribus, quem toties citat Rambam, extat adhuc in manibus Arabum Muhammedanorum. Hacaoth male scribitur pro Hattaoth, חַטָּאוֹת

Magna ſeges mendorum eſt in Latino. Præter illa, quæ ab inſcitia interpretis peccata ſunt, acceſſit & inſcitia librariorum, aut typographorum. Nam fere ſemper legitur ſpecialem, vbi ſpiritualem legendum erat. Ex compendio natus eſt error. Ex eodem fonte manauit Prophetiæ pro Philoſophiæ. Bonitatem, vbi breuitatem legendum erat cap. xxxii lib. primi. Sequenti capite altitudo naturalis. ſcribendum, aptitudo. Infinita poſſem eiuſmodi referre, ſi locus & tempus poſtularet. Bereſchith Arabicum, quod nactus es, eſt Rabbi Saadiæ, vbi male בלק pro בלק Nam Iudæi ج forte cum puncto exprimunt per ſuum ג neque vnquam ſcribunt Arabica, niſi charactere ſuo. Itaque qui volet Arabice diſcere à Iudæis, operam ludet. Ego deprehendi Rabbinum Kimhi, & Aben Ezra nunquam characteres Arabicos didiciſſe. Itaque quod per ج ſcribendum erat, ipſi putant in Arabiſmo ſcribi per ג. item quod per غ ab Arabibus, per ג concipi putant. quia pronunciatio Gimel apud Arabas in omni ſyllaba eſt vt apud Gallos in Ge, & Gi, hoc eſt mollis. Quando autem Arabes Ga volunt vſurpare vtuntur Ain cum puncto, quod eſt illorum G Germanicum. At Hebræi & Syri non habent GE, GI Gallicum, ſed eorum Gimel eſt ſemper Germanicum, hoc eſt durum. Ita ergo concipiendum erat illud comma Saadiæ, quod characteribus Iudaicis appoſuiſti ** Sed aliud

Targum habeo manuſcriptum, ex quo idem comma producam, vt comparare poſſis inter ſe** Potes facile internoſcere, quæ differentia ſit vtriuſque Paraphraſtæ. Hebraice peritis facilis aditus eſt ad veſtibulum huius linguæ. Sed intra ſacrarium non niſi poſt multos annos admittuntur, vt illi μυσταγωγούμενοι.. Sunt enim quidam, qui ex lectione vnius Epiſtolæ Paulinæ trihorio prodierunt Arabes, & alios docere voluerunt. Nos τυφομανίαν illam παθαλλόμεθα, qui experimur quotidie, quanti nobis conſtet parum didiciſſe & multum æſtuaſſe. Sed de his plura & vberius, vbi voles. Quando tuum opus de Critica prodibit? laudo conſilium de Critica Maſoritica. nam nullam aliam habent Iudæi, & poſterior eſt editione Talmudis. Delirant, qui puncta vocalia ſimul cum lingua nata eſſe putant, quos ratio, vetuſtas, καὶ ὀφθαλμοφάνεια ipſa inſanire vincit. Nihil de ea Critica reliquum hodie eſt, præter magnam Maſoram, quæ cum libris ſiue Biblijs ſacris edita eſt. Eam recte exponit Elias vnicus huius ævi Criticus, & Ariſtarchus Hebraiſmi. Moneo iterum, vt me iuues de Georgio Monacho. Vale φιλτάτη κεφαλή. Lugduni Batauorum VI. Kalend. Nouembris Iuliani. CIↃ IↃ CI.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

OMNIBVS tuis literis reſpondi, quas ad me dediſti ante menſem Decembrem. Binas poſtea diuerſo tempore accepi; vt dubitare non debeas quin omnes tuæ redditæ mihi ſint. Rabulium remiſi, quia eiuſdem exempli vnum habeo. Itaque velim quamprimum certiorem me facias, an acceperis, vel potius te accepiſſe. Nam ille, cui dedi, tibi reddidit. Non enim credidiſſem librum, niſi ſpectata eius mihi fides eſſet. Sed vt me liberes ſolicitudine, oro verbo vno ſignifica te accepiſſe. De Georgio Monacho gratiſſimum. Itaque quãta eius in expectatione ſum, non ſcribo, quia te ſcire non dubito. Aliud exemplar expecto ex Auguſtana Bibliotheca, ſed lacunoſum, & multis partibus regio illo inferius, & quantum conijcere poſſum, ſimile illi, quod eſt in Vaticana. Reſpublica Auguſtana non inuita eius vſurã mihi conceſſit. Itaque cauſſæ nõ erat, cur illius regij copia mihi denegaretur. Iam pluſquã annũ ceſſat meus Euſebius, propter illius exemplaris expectationem, quod ſi nactus non eſſem, omnino conſilium de edendo Euſebio abieceram. Cur enim inchoatum opus ederem, quod abſolutius dare poteram? Venio nunc ad tuas priores earum, quas nuper accepi. Excerpta Chronologi tui non tibi prius reddere poſſum, quam Georgium accepero, ex quo Chronologus ille non pauca deſumpſit. Itaque prius

mihi constare debet, quid alteri desit, quod alter habeat, quam librum tuum tibi remittam. remittam vero statim, ac cum Georgio contulero. Nemo est qui maiore religione reddat, quæ fidei suæ credita sint. neque vnquam conquiescit animus meus, donec fidem meam probem illi, à quo aliquid accepi. Vtinam ille Vbertus huc se recepisset. Impetrassem à Curatoribus Academiæ, vt ad professionem admitteretur. Hoc meo suffragio adeptus fuit ante biennium quidam ex Iudæo Christianus, quo ego in Talmud præceptore vsus sum. Sed ille obijt diem, & mea studia orba reliquit. Ego, mi Casauboni, multa volumina Arabica versaui: magnam siluam verborum mihi ex illa lectione comparaui. Nihil tamen, aut parum me præstitisse sentio. Adhuc tiro sum. Et tamen videas, qui ex lectione vnius Epistolæ Pauli, aut Actorum Apostolicorum, nihil sibi putant reliquum esse ad absolutam illius sermonis cognitionem. Quantus est τύφος illorum, qui ne Latine quidem sciunt? Sed de ijs, qui Hebraismum degustarunt, in aditu blanditur illa lingua, propter cognationem. Quum vero intus admissus fueris, commendatitiæ accipiendæ sunt, quia longinquum iter instituendum. De Hebraismo idem dico. Nam nemo est hodie, qui sola lectione Bibliorum sacrorum se ipsis Iudæis cognitione Hebraismi præstare non putet. imo Iudæos nihil scire asseuerant: quo hominum genere nihil vidi imperitius, & in quibus magis sensum humaniorum literarum desideres. Quid facias? ita viuitur. & velis nolis, ita hæc se habeant necesse

eſt. Sed inuideo illis,qui illo Vberto hodie fruuntur, vbi vbi ille ſit. Ego illius congreſſu multum profeciſſem. Vtinam nanciſci poſſem, qui Turcice intelligat,& ſcribat. Nam multi quidem Chriſtiani Turcice loquuntur.pauci,& fere nulli ſcribunt.Penes me ſunt Arabica Turcice explicata, quæ ſi intelligerem, tunc poſſem mihi tuto arrogare, quod quidam ſibi lectione vnius Epiſtolæ Pauli. De nomine Heliogabali quod quæris,quędam tango in meis Euſebianis. verum nomen nummi præferunt ALAGABALVS id eſt Deus Gabalitarum & rationem reddimus ibi.Quod à quibuſdam Heliogabalus ſcribitur, hoc ſit, vt quidem bene noſti, quod Græci nomina barbara ad eum ſonum deflectunt, qui proxime abeſt ab Helleniſmo. à Sole enim ita Gręci vocarunt. Et nihil verius eſt. De Salambone nihil dico. Hoc tantum dicam, verum nomen Veneris Babylonijs fuiſſe μύλιτα, vt incomparabilis ſcriptor Herodotus prodidit, hoc eſt γενέτειρα. *Infantes penes Africam Saturno immolabantur palam, vſque ad proconſulatum Tiberij.* Hem proconſulatum Tiberij. Ecquando proconſul Tiberius? mitto proconſul. quando in Africa Tiberius? nam certe non poteſt intelligi niſi de Imperatore. alij enim omnes cum nomine ipſo citantur, Tiberius Iulianus, Tiberius Cornelius, & quidem compendio TI. ſolus Imperator ſuo prænomine tantum deſignatur. Cum igitur conſtet hic de imperatore agi, quomodo concedemus proconſulem in Africa fuiſſe,in qua nunquam fuit? Quæ dicam, præſto mea fide non abſurda eſſe, ſed an vera

ſint, tui arbitrij facio. Tiberius Cæſar edicto ſuſtulit cruenta ſacrificia Gallorum auctore Plinio. An dubitas, quin & Afrorum infanticidia aboleuerit? mihi tam conſtat, quam alterum. neque debemus dubitare. Sed proconſulem vocat Tertullianus. Non, ſi mendū tollamus. Legimus enim, *vſque ad proconſulem Tiberij*. Scis in veteribus inſcriptionibus millies legi, *Legatus Auguſti proprætore prouinciæ Aſiæ, Africæ, Galliæ, Britanniæ*. Illi legati proprætore dicebantur proconſules Auguſti; extat inſcriptio Britanniæ, quam debemus Cambdeno, in qua legatus Auguſti proprætore Britanniæ vocatur *Proconſul Auguſti*. Itaque Tertullianus, qui meminerat ſe legere ſub Tiberio ſublata infanticidia Africæ ab eius proconſule, cuius nomen non ſuccurrebat, dixit, id quod erat, ſub legato Tiberij, vel, quod idem eſt, ſub eius proconſule, ſublata illa ſacrificia fuiſſe. cuius rei argumentum adducit, quod in actis Africæ legebatur, legionem, quæ in Africa tunc prætendebat, operam ſuam præſtitiſſe illi proconſuli, quem nominare non poteſt, quia nomen non ſuccurrebat. nam ſi propius verborum Tertulliani rationem putes, videbis τὸ ILLI eſſe τῷ δεῖνα. Non enim colligitur hoc tempore Tertulliani accidiſſe. imo ex Chronologis Africæ eius ſacrificij abrogationem contigiſſe ſub magiſtratu illo, quem miſerat Tiberius. Iſtos proconſules, & legatos imperatorum aliquando ſubconſules dictos fuiſſe reperio in veteribus inſcriptionibus. Atque hæc ſunt, quæ tibi reſpondere poſſum. Meliora enim non habui. Sed tu doce me, quare

Seuerus,

Seuerus, filius eius Caracalla, Antoninus Heliogabalus, Alexander Mammęæ, Macrinus, Aurelianus, sæpissime in veteribus inscriptionibus Proconsules vocantur. Hoc non mediocriter mirari soleo, quia caussam ignoro. Inscriptio Britannica, cuius modo memini, est Musselburgi in Scotia. APOLLINI. GRANNO. Q. LVCIVS. SABINIANVS. PROCOS. AVG. nimirum *Proconsul Augusti* dicitur, qui alias *Legatus proprætore*. vt Romæ, LICINIO. ITALICO. M. F. CLV. PRISCO. LEG. AVG. PR. PR. PROV. BRITTANNIAE. Vides Q. Lucium Sabinianum proconsulem Augusti prouinciæ Britannię, cum eadem potestate, qua Licinium Priscum Legatum Augusti proprætore prouinciæ Britanniæ. Subconsul vero, quod dicebam, est legatus. Inscriptio Brigantij reperta: SEVERIVS. SEVERIANVS. SVBCOS. LEG. III. ITAL. F. GORDIAN. Vbi Legatus legionis dicitur Subconsul legionis: vt non mireris proconsulem pro legato vsurpari apud Tertullianum. In Epistola ad Philippenses τὸ παραβουλεύεσθαι neque à Syro paraphraste recte redditur, neque ab Arabe, qui Syrum potius, quam Græcum contextum sequitur. Quod enim vterque posuit, idem significat, hoc est ἐξευτελίζειν astahan. Thema est *Han* & *Hin* quod proprie φαῦλον significat. Vnde *Hina* φαύλως, *facile*. Et Hispanice *Aina*, cito. Nam quarta pars, vt minimum, Hispanicæ linguæ est mere Arabica. Itaque *Aina* tam Arabice quam Hispanice idem est. Mittam tibi propediem Egigrammata Martialis quæ ego versibus Græcis

reddidi, noctu in grabato. Nam in hac senectute sæpe mihi somnus interrumpitur, & vigilanti succurrunt multa, quæ olim legi, quæ memoria videtur vadimonio sistere. Ea statim totidem versibus, neque raro totidem verbis concipio, & quantum possum, vt mere Græca videantur, laboro, hoc est, vt auctor eorum potius Epigrammatum, quam interpres videar. Ex illa congerie Epigrammatum, quæ mane ita, vt meditatus sum, in librum quendam confero, selegi omnia ea, quæ faciunt ad spectacula, quæ tibi dicaui, quod testor Epigrammatio quod in fronte libelli præposui. Sed quia multa animaduerti, quędam etiam non leuis momenti correxi, distuli mittere tantisper, dum mihi otium detur ab re molestissima, qua nondum me extricare possum. An acceperis literas, quibus te monebam de capitulis Arabicis Geneseos, scire haueo, & vt significes quamprimum oro. Geographum Arabem, quominus verterim, caussa est moles occupationum, quibus sciens indui me. Sed sera pœnitentia est. Grammaticam Arabicam (nam de hoc quoque quęrebas) nullam vidi, præter Postellianam. Sed Arabice scriptas quasdam habeo: quæ nihil docent, nisi puros Arabismos, vt Phrynichus Atticismos. Possemus conficere optimam, & vtilissimam. Sed multi auctores relegendi essent. Itaque illi pelago cymbam committere vereor. Tempus enim me potius quam facultas defereret. Vale. Lugduni Batauorum prid. Eid. Ianuarj Iuliani CIↃ IↃ CII.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

NON poſſum ſatis mirari infelix fatum literarum mearum, quæ numquam, aut vix tandem perferuntur. Equidem, cariſſime, ad omnes tuas me puto reſpondiſſe, quæ quidem in manus meas peruenerunt. Quid ſi & tuæ non meliore conditione ſunt, quam meæ? Nam illis, quas ad me nuper ex ante diem Iduum Iunij ſcripſiſti, quereris ad ζητημάτια tua non reſponſum à me. Ego ſcio quicquid à te propoſitum fuerit, eius aut ſolutionem pro captu meo me dediſſe, aut ſaltem aliquam in meis literis mentionem factam, quæ tibi fidem faceret nihil in tuis literis ne minimum quidem eſſe, cuius rationem non habeam. Mihi enim potius defuero, quam officio meo. Quare ad quæ non reſpondeo, ea fuerunt in illis literis, quæ mihi redditæ non ſunt. Ego vero binis, aut trinis literis tibi ſignificaui de Georgio Monacho, illum mihi redditum fuiſſe. Totum percurri. Vtinam Africanum, & totum Euſebianum Chronicon, & alia præclara monumenta, quæ ille habuit, non deſideraremus. Longe meliora præſtitiſſemus, quam vel Africanus, vel Euſebius. Ex illis tamen reliquiis, quæ ex illius monachi theſauro deprompſi, tantum profeci, quantum non poſſem lectione omnium ſcriptorum, qui hodie extant. Tamen iniuria facta eſt illi. Nam ille digeſſerat χρονογράφιον ſuum per canones, & hiſtorias ſuis temporibus aſſignarat. Li-

brarij vero eas historias ἀπορρίπτω coniecerunt in tumultuariam congeriem: præterea miserum auctorem in multis mutilarunt: quod præter alia certissima argumenta, colligitur ex ipso auctore, qui quędam promittit, quæ non comparent. Accessit improbitati librariorum lectorum scelus, qui quædam folia amputarunt. Itaque multa desidero, quæ expleant sitim meam, quæ tanto mihi acrior incessit, quanto certior desperatio tot damna reficiendi. Habeo tamen vnde instruam editionem meam, & talem præstem, qualem nemo expectat. Sed opus tempore, tum propter difficultatem operis, quia multa inter scribendum suboriuntur, quæ impetum meum morantur, tum etiam quia quatuor libri pro vno manu mea describendi sunt. quod satis est homini seni fatigando. neque illum laborem moraremur, nisi occurrerent eæ, de quibus iam dixi, difficultates, in quibus ea præcipua, quod multum deliberandum est, antequam possim inire rationem tot rerum suis locis & temporibus restituendarum. Multum equidem debeo illi Georgio, & nonnihil tuo Chronographio Consulari. Quamuis enim auctor homo ἰδιώτης fuit, tamen illi secundum Georgium, plus debeo, quam vlli alij scriptori. Eum tibi remittam, quum recte cui dare possim nactus fuero. Interea magnum curriculum mihi conficiendum est antequam ad metas perueniam. neque propter editionem mei Eusebij ideo tuas Notas in Spartianum & eius socios differre debes, tum quia nondum in procinctu est meus Eusebius, tum etiam quia nostra te nihil adiuuare pos-

ſunt. Rationem enim temporum duntaxat diſputandam ſuſcepimus: ἱστορικὰ vix delibamus, niſi vbi χειρουργίαν κριτικὴν poſcunt vulnera quædam, quæ niſi ſanentur, irrita eſt omnis temporum diſputatio. Itaque per amicitiam, & per ſacra literarum oro te, ne diutius differas opus, quod non niſi præſtantiſſimum eſſe poteſt, quia eius tu pater es. Præterea ſatisfaciendum votis & precibus noſtris & amicorum, qui hoc à te exigunt. Si commodo ſtudiorum tuorum fieri poſſet, vt illud Lexicon Feſſanum trilingue ad paucos dies mihi vtendum mitteres, multum ſperarem inde iuuari poſſe ad locupletandum Theſaurum noſtrum. Sed opus eſt delectu in eius tractatione. multa enim idiotiſmi vulgaris habet: quale illud *Sacoul Chouſan* ἀντὶ τῆς πίστρας ἱππικῆς. Hoc non eſt ex priſco Arabiſmo. Nam in Africæ ora maritima, quam proprie Barbariam vocant hodie, vrbes loquuntur lingua Arabica quidem, ſed quæ ſatis ab illa veteri defecit, non tamen adeo à ſua matrice remota, vt Italica à Latina. Ruſtici autem fere vbique vetuſtiſſima lingua Africana vtuntur, quæ nihil cognationis habet cum Arabica. Actus publici, edicta, leges, contractus, diplomata regia pura Arabica concepta ſunt. Sed & prouerbia quoque de quibus ſpem feciſti, ſaliuam adhuc mihi mouent. In prouerbio Pythagoræ didici verbum, quod neſciebam *Chakas* σκαλεύειν. Qui tantum theſaurum Arabiſmi mihi paraui, καὶ ἐταμιευσάμην, adhuc profiteor inopiam meam. Hoc non facerent, qui trihorio prodierunt doctores Arabiſmi, & quum quædam ex nouo Te-

ſtamento interpretarentur, quia nihil aliud præter illa pauca legerant, & fieri non poterat, vt ex lectione tam paucorum verborum, tam breui tẽpore omnem Arabiſmum ediſcerent, ſed occurrebant multa verba, quæ nunquam viderant, eorum verborum ex Lexico Munſteri Chaldaico interpretationem petebant: quod quoties mihi riſum ſuſtulit? Vix tamen perſuadebis illis, quin etiam ipſos doctores legis Muhammedicæ in Arabiſmo anteeant. Nam de Hebraiſmo nefas dubitare, quin ipſi docere poſſint literas Hebraicas etiam conſummatiſſimos Iudæos. O mi Caſauboni, rari ſunt inter noſtros, qui mediocriter Hebraice ſciant, quum tamen rari ſint, qui omnino neſciant Hebraice. Quid de Græcis loquar? quis hodie neſcit Græce? Sed quis eſt doctus Græce? Non dubito eſſe aliquot: ſed paucos, & quos non noui ne de nomine quidem. Te vnum noui & memoriæ auorum, & noſtri ſæculi Græce doctiſſimum, qui vnus in Græcis præſtiteris, quæ poſt renatas apud nos bonas literas omnes nunquam præſtare potuiſſent. Si quis eſt hodie, qui & tenuitatis ingenioli ſui ſibi conſcius ſit, & qui libenter ac intrepide id profiteatur, is ego ſum. Tamen propter vſum aliquem literarum, quem mihi non ingenium ſed longa ætas fecit, hoc conſecutus ſum, vt de iſtis rebus nemini concedam, de quibus iudicium ferendum eſt. Itaque multos habes teſtes eruditionis tuæ, amatores, admiratores: ſed qui de præſtantia doctrinæ tuæ certo iudicare poſſit, ego aut vnicus ſum, aut qui cæteros hac in re longo interuallo vinco. Omnes quotidie

hauriunt ex tuis ſcriptis, acceptum tibi referunt, tantum te amant, quantum ex lectione tuorum ſcriptorum proficiunt: ſed qui eum ſenſum habeant eximiæ eruditionis tuæ, quos lectio lucubrationum tuarum afficiat, vt me, neminem eſſe puto: & hæc vna ratio eſt, quia eum vſum harum rerum non habent, quem ego habeo. Hoc vnum doleo, neminem hodie ignarum eſſe, & neminem doctum. Sed rapior veritatis ſtudio, & extra terminum expediui iaculum. Redeo ad noſtra Arabica. Oro vt illorum prouerbiorum vſuram per aliquot dies concedas. auctorem Abuobid non memini. Vtinam accipiam ſimul cum Lexico Feſſano. De Heynſio magis mirareris, ſi & adoleſcentem noſſes, & eius poëmatia legiſſes, quæ aliquando edet in publicum. Itali nihil habent, quod Tranſalpinis obijciant. Noli putare illum iuuari ope noſtra. Ego potius eo vtor magiſtro. Non exceſſit XXII annum. Ideoque ſi de eius meritis prædicauero, amori potius, quam vero id concedere videbor. Quare malo aliquando ipſe ſcriptis ſuis virtutis ſuæ fidem faciat, quam ego prædicatione mea. Vale. Lugduni Batauorum. x Kalend. Quintilis Iuliani. CIↃ IↃ CII.

Iosephus Scaliger Isacio Casaubono suo S.

IN limine ipso Epistolæ tuæ occurrit quæstio de loco Chrysostomi in Acta περὶ τῆς Μονάδος, quam ipse non exponit, sed ex loco Anastasij Sinaitæ à te producto licet colligere ἑξακισχιλιοστὸν ἀριθμὸν Μονάδα apud Calculones dictam fuisse. quod satis mirari non possum. τῷ δὲ θαυμάζειν ἡ ἀγνοια μοῦ αἰτία. Nusquam enim alibi legi: & absque Anastasio fuisset, quid esset illa μονὰς apud Chrysostomum, nulla coniectura assequi potuissem. Sed de sex millium numero, satis constat, veteres Theologos putauisse mundum duraturum tot millia, quot sunt dies Hebdomadis: quia vero τὸ ἑξαήμερον opera creationis sibi vindicat, septimus autem dies quietem, propterea aiunt confidenter sex millia quidem annorum duraturum mundum, sed septimum millenarium alij alias interpretantur, quod longum esset referre. Et propterea in sex ætates mundum distingunt propter senarium numerum, & vltima tempora præter illas sex ætates ad aliud referunt. Itaque quod legimus apud Hesychium, plane ex Theologis illis est, vt alia multa apud illum eruditiss. Glossographum. Μονὰς ἀριθμὸς ἢ ἐξ μοίρων τῶν ἑπτάδων. Vides tuam hanc μονάδα esse, eamque ἐξ ὧν τῶν ἑπτά. Nam ita potius legendum, non ἑπτάδων. nisi dicamus τῆς ἑπτάδος omnes μονάδας vocatas fuisse ἑπτάδας. quod concedi potest. Hoc vnum certum est Hesychium in animo habuisse sex

de

de ſeptem millibus, dici μονάδα. Cuius cauſſam quis reddere poteſt? Iam Chryſoſtomus Homilia VIII in IIII epiſt. II ad Timotheum, qui eſt locus, quem indicaſti in tuis literis, ἀτοπώτατα dixit ὑπὸ τῶν ἑξακισχιλίων ἀριθμὸν ἄπτωτα ἄγεσθαι, καὶ ἐν τούτου κανόνι πάντα μεμίζθαι, καὶ πολυπλασιάζθαι. Denique hunc numerum eſſe, in quo πάντα, ὥσπερ in cardine quodam, τρέφεσθαι. Quæ verba ſi propoſueris Logiſtę cuidā vel mediocriter vel exquiſite docto, vix eſt, quin te cum tuo auctore riſu excipiat. Vere dicam. Ego multum faueo Chryſoſtomo, propter illud flumen eloquentiæ, quod nunquam lutulentum fluit, ſed ſemper ſibi ſimile eſt. Hoc tamen non poſſum diſſimulare, quod in eo ſcriptore deprehendi, quum ab illis diſceſſit, quæ ad ſacram paginam pertinent, Chryſoſtomum non agnoſco. quale eſt hoc, quum dicit ſex millium numerum omnia comprehendere, & omnes partitiones recipere, quum certe multæ ſint, quas non recipiat, quales ſeptem, & nouem, vt alias taceam. Iocularia ſunt. Longe abſurdior, ineptior, & ſtolidior Anaſtaſij ſententia, qui & eadem dicit, & præter illa vult eum numerum πάσης ἀριθμητικῆς διαστήμης σημαντικὸν eſſe. vlteriuſne potuit progredi, vt ludibrium deberet Logiſtis de triuio? Cauſſa tantæ imperitiæ eſt hallucinatio, quæ ſenarium numerum, cum ſex millibus annorum confundit. Vetuſtiſſimi Patres, qui περὶ ἑξαημέρου ſcripſerunt, aiunt merito in ſex diebus πᾶσαν τὴν κτίσιν abſolutam, quia ſenarius numerus eſt perfectus, quod ex partibus ſuis, quas aliquotas vocant, componatur, I, II, III. & propterea my-

ſticum aliquid eſſe in ſex millibus annorum, quos duraturo mundo attribuunt. Vide Auguſtin. de Trinit. lib. IV. eundem lib. IV de Geneſi ad literam: & alios. Ergo numerus ſex eſt perfectus, & ex ſuis partibus conſtat, ὁδὲ ἀντισοιχῶν ἀυτῷ ἀναγωγικῶς ἑξακισχιλιοσὸς ἀριθμὸς nihil tale poteſt habere, quum ab vnitate, ad decem, vnus ſit tantum perfectus numerus VI, a X, ad C, numerus XXVIII, a centum, ad mille, CCCC XCVI, vt eſt in propoſ. vltima Elementi IX. Quare vides & Chryſoſtomum, &, qui illum ſequitur, Sinaitam Anaſtaſium attribuiſſe ſex millibus, quod ſenario ſimplici debebant, id eſt τῷ ϛ, quod competit τῷ ϛ. Didicimus ergo Μονάδα eſſe ἑξακισχίλια, quod magis magiſque admirationem auget. quæ maior erit ſi ad verba Chryſoſtomi mentem aduertamus. πάλαι ἂν ἑκατὸν μονάδες λιτρῶν χρυσίου συνήχθησαν. Omnium nec Monarcharũ Chriſtianorum, etiam ne Turcarum quidem annui reditus cum illis compoſiti hanc ſummam colligere poſſint. Nam centies ſexies mille pondo auri ſunt coronatorum Solatorum Francicorum 86400000, hoc eſt, vt Calculones (quos γραμματικὰς vocat Chryſoſtomus ipſe) milliones LXXXVI, & præterea quadringenta millia coronatorum. Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu? Vides abſurditatem: cætera mando tibi. Hoc ego tamen hodie me didiciſſe fateor, veteribus Calculonibus ſex millia μονάδα eſſe. quod ne mirer, nemo vnquam à me impetrare poterit. Addebas de quibuſdam in Petri Galathini diſputationibus. Scito illos libros eſſe compendium duorum in-

gentium voluminum, quibus titulum Pugionem fidei fecit auctor Raimundus Sebon Monachus Dominicanus eximius Philosophus, sed nimis allegorijs, & anagogis indulgens. vt non solum ille pugio fidei ostendit, sed & liber de Theologia naturali. Ii igitur libri adhuc extant in collegio Fuxensi Tolosano. ex quibus omnia hausit Petrus Galathinus Franciscanus, qui nomen auctoris tacuit vel vt sibi opus vindicaret, vel quia acerrimum semper intercessit inter Dominicanam familiam & Franciscanam odium, vt ne hodie quidem τὰ ζωπύρια desint pristinæ simultatis. Multa sunt in illis disputationibus, quæ sine delectu legere periculosissimum est. non pauca etiam conficta vel à Christianis, qui Hebraismum didicerunt, quædam quoque à Iudæis, qui ad Christianos non ex pietate, sed ex iniuria gentis suæ defecerunt. Denique vt pauci sunt, qui in Hebraismo videant, quod videre eos oportebat, vt Hebraice docti dici possent: pauciores vero qui fructum solidum ex scriptis Iudæorum colligere potuerint hactenus: ita paucissimi sunt, qui eo iudicio Galathini librum legere possint, quo possint aliquid in lucem promere, quod literas sacras illustrare possit. Itaque nimij sunt in vtramque partem homines in libris Iudæorum aut reijciendis, aut amplectendis. quod longius disquirere, vt rei dignitas postulat, non finit modus epistolæ, quem excessisse videor. Itaque de eo alias. Nam libri opus est hoc, non epistolæ. De duobus illis, de quibus ad me scribis, alter fuit hospes tuus, alter est homo nulli rei. cuius te nullam rationem habere non

ſolum auctor ſum, ſed etiam hortator. Simplicij Epiſtolas nullas vidi: qui nec omnia quæ extant eius Scriptoris opera habeo. Tanta eſt infelicitas mea. Spes quædam affulget ex Italia. Chryſococcum & Faſtos tuos Siculos iam ſcis ex prioribus meis literis me accepiſſe. Vale. III Eid. Septembris Iuliani. CIↃ IↃ CIII.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

AD omnes literas tuas, quas equidem accepe-rim, reſpondiſſe me puto, præter penultimas & poſtremas. prioribus quærebas περὶ μοναδος apud Chryſoſtomum. Reſpondi quid eſſet iudicij mei ſuper hoc loco. Literas te ſero accepturum ſcio: accipies tamen, ſi iam non accepiſti. Ἑξακισχίλια vocari μοναδα magis mirari poſſum, quam interpretari. Scio tamen περὶ ἑξακισχιλίων rationem totam eſſe veterum Theologorum, qui ἐκ τῆς πρωτοτύπου ἑξαημέρου conantur eruere durationem mundi. Atque adeo ſibi perſuaſere totam durationem ſeptem millibus annorum definiri, quorum ſex millia mundus perpetuis laboribus agitabitur, in ſeptimo millenario quieſcet. Vide præter alios Lactantium libro VII. cap. XIV. Itaque duratio mundi eſt Hebdomas millenariorum: quorum ſex ſunt labor, vltimus quies. Quod autem μοναδα vocet Chryſoſtomus τὸν ἑξακισχιλιοστὸν ἀριθμὸν, & poſt eum Sinaita, cuius locum produxiſti, videndum, num potius millenarius vocandus

sit μονάς. Nam ἑβδομὰς sunt septem μονάδες. Tamen Hesychius videtur idem velle: μονὰς, ἀριθμὸς, ἢ ἐξ μοίρᾳ τῶν ἑπτάδων Melius intelligerem, si scripsisset τῶν ἑπτά. Certe intelligit sex de septem vocari μονάδα. Cuius ego rationem non capio. Quod autem alibi in Epistola Pauli Chrysostomus & Sinaita ille aiunt ἑξακισχίλια esse perfectum numerum, & omnia continere, est merum delirium, quod vel mediocriter docti derideant. Nam hallucinatio hinc est, quod senarius numerus perfectus est, quia constat ex partibus suis, I, II, III. At propterea non omnes senarij compositi, qualis ὁ ἑξακισχιλιοστὸς, erunt perfecti, quod volunt boni illi Patres. Hæc est caussa illius ἀλογίας; sed cur τὰ ἑξακισχίλια sint μόνας, profecto huius caussam nullam comminisci quiui, neque vllam puto esse, præter opinionem Theologorum, qui ex suis anagogicis hæc introduxerunt, & consecuti sunt, vt nullus esset locus rationi, vbi eorum auctoritas agitur. Addideras Schedium vocum quarundam Mauritanarum, quarum interpretationem à me postulabas. respondi tibi alijs literis, non esse mera Arabica illa, sed Mauritanica, & in vsum Idiotismi Hispanici recepta: quorum omnium si explicationem quæris, inuenies in Lexico Nebrissensis Hispano Latino. *Argamassa*, opus signinum. *Acofar*, æs fusile. *Alcobas*, receptaculum. Paucula sunt, quæ non inuenies in Nebrissensi. *Almogaraues* sunt milites, quales Martolossi. Eorum meminit Roderigus optimus scriptor rerum Hispanicarum & Mauritanicarum. Multa sũt in idiotismo Toletano μιξομανειτθικὰ, &

non mere Arabica, vt maior pars eorum, quę in ſchedium tuum coniecta ſunt. Vulcanius iandudum tibi per literas gratias egit de Cyrillo ſuo ab orco per te reuocato. Nihil te remorabitur in libris meis de emendatione temporum poſtquam legeris Canones noſtros Iſagogicos, quos ante Notas noſtras Euſebianas ponemus. Interea ſcito me non ignorare multa in numeris à Typographis peccata, multa à me aliud agente emiſſa. quæ omnia ſperamus nos poſtremis curis emendaturos. Sed miraberis interea quæ in Euſebio præſtiterimus: vt ἀνταγωνιζομένοις noſtris pudorem imponamus, quibus ne minima quidem pars eorum, quæ effecimus, ſubolere poterit. quid ſubolere? qui, inquam, ne intelligent quidem quum videbunt. Nam vt aliter animatos, ita aliter eruditos eſſe oportet, qui ad hæc tractanda accedunt. neque imperitia, neque κακοήθεια hic locum habent. Opus noſtrum in craſſam molē excreuit. Vnum eſt, quod a te impetrem, vt cum bona tua gratia Chronicon tuum Faſtorum Siculorum vna excudatur. Non poteſt illi melior ſedes aſſignari, quā in ſubſiciuis quorumdam Græcorum, quæ vna cum Euſebio edentur. Significa mihi quamprimum, an tibi volenti ſit editio illius Chronici. Quanuis eſt homo ἰδιώτης, quiſquis eſt illius auctor, tamen multum mihi profuit. Seorſim excuſus neque ſibi ornamento, neque lectori fructui eſſe poteſt. Conueni typographum de editione. Iam pacta res eſt. Proxime prelo committetur. Fleſſingenſem amo, miror & ſane certus ſum me illo magiſtro vti poſſe potius, quam illum me. Nam

ego incipio multum dediſcere propter partim deſuetudinem, partim ætatem. Hoc vnum quotidie profiteor, me non ex illorum eſſe numero, qui nihil ignorare videri volunt, nihil ab alijs didiciſſe. Cedo ſis magiſtrum, non poteſt eius opera paratior eſſe ad docẽdum, quam mihi animus ad fatendũ vnde profecerim. Gratias ago de vocibus ὕλης ἰατεικῆς. quas non habebam, illis penum meum inſtruxi. Lexicon Raphelengij patris fortaſſe aliquando excudent filij. Sed nondum ferrum calet. De hoc alias ſcribam. Vale. Lugduni Batauorum VIII. Kalend. Nouembris Iuliani. CIↃ IↃ CIII.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

BINAS à te fere eodem tempore accepi. Ad priores prius reſpondeo. Video tibi redditas meas, in quibus de ſemimauritanicis verbis reſpondi, quibus totus Hiſpaniſmus ſcatet, quæ fruſtra in Arabiſmo quæras, quod ea ſint ex Idiotiſmo Arabico, non ex puro illo ſermone, quo libri veterum Arabum concipiuntur. In Nebriſſenſi Lexico non pauca quidem eiuſmodi reperies, ſed tamen non omnia. Ego illud Lexicon fere duobus millibus verborum locupletaui. Et tamen nihil mihi egiſſe videor, quoties ad libros Hiſpanicos accedo. Tantum eſt pelagus illius ſermonis: vt quo plura in illo diſcimus, eo plura occurrant, quæ ſine magiſtro nunquam didicero. Eſt quidam medicus Pariſijs, qui iandudum id ſaxum

voluit, & nouum eius idiomatis Lexicon promittit. quid præstiturus sit, θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. Si quid μέγα καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι, multum spem meam fefellerit, quandoquidem sciam etiam Hispanos ταύτην τὴν Σπάρτην οὐ καλῶς κοσμῆσαι. Si quid de eo inaudijsti, quia in eadem vrbe estis, poteris ab eo multa discere, si quidem promissis digna præstiterit. Sed tempus erat verba ad rem conferre, quod iandudum illius liber prodijsse debebat, vt Buzenuallio nostro promiserat. Habeo lexica quædam Hispanica & Belgica, quibus è regione respondent Arabica Latinis literis. Sed vix est ea ad characteres Arabicos conferre, quia quædam literæ eodem sono proferuntur, vt difficile diuinaueris quomodo scribenda sunt. Quæ potui tuto assequi, ea ἐταμιευσάμην. reliqua sunt κηρόκνητα; quæ reseruo, quum potero aliqua coniectura eorum compos fieri. Sed ne Iudæis quidem & Syris tuto creditur, quod per suum Gimel aut Gomal, per Caph scribant, & multarum aliarum literarum, quas in Arabismo punctum distinguit à cognatis aut similibus, rationem non habent. Hoc non dicam tironi, sed etiam ei, qui progressus aliquos in Arabismo fecerit, multum imponere potest. Te morbo illo, aut languore, qui te per aliquot menses obsederat, leuatum esse, & tibi & mihi gratulor. De Persio, fac vt quamprimum prodeat. ** Tu tamen non debes rebus tuis vllam desperationem adhibere: qui te illuc, & me huc inopinantes ambo, & nihil tale cogitantes traduxit, ille solus potest & ab omni discrimine vindicare, & collocare fortunas nostras in tuto. ille me

ad hoc

ad hoc ætatis perduxit, vt ſine opibus diues vixerim, & tunc felicius mecum actum ſit, quum nulla ſpes in hominum præſidijs eſſet. Id adeo mihi euenit, quia ab illo non ab hominibus ſpes meæ pendebant ſemper. Propterea quod adhuc viuo, quod ſecuro otio fruor, illi non hominibus acceptum fero. Tibi eodem modo agendum, vt in illo omne præſidium tuum colloces. Præterea noli incertis certa præferre. Chronologica tua excerpta ideo remiſi, quia deſcripſi ἰδιοχειρεὶ. Si ſcires quot noctes & dies in ſola librorum deſcriptione traduxerim, tibi quædam mei miſericordia inceſſeret. Sed adhuc latera, oculi, & animus ſeni ſuppetunt. Euſebius noſter excuditur ſatis honeſta forma. Sed quod lentum aliis videri poſſit, hoc vero facit moles operis. Pręterea quas potui nanciſci operas eæ τὴν κεραμικὴν ἐν πίθῳ μανθάνουσιν. antea enim nihil excudebant, præter parua dicta, Theſes, & ſchediaſmata puerorum. Quod nuper in quadam Epiſtola tua ſcribebas de Indice noſtro in Collectanea inſcriptionum, verum eſt: paucos fore, qui animaduertent induſtriam, laborem, vigilias, quas ei impendimus: fructum & vtilitatem, quæ ex illis colligi poteſt. Nam eſt inſtar libri abſoluti, qui iuſtis commentariis poſſit illuſtrari, imo quod neceſſe eſſet fieri. Scito præterea annotationes, quæ poſt indicem adiunctæ ſunt, correctiones, animaduerſiones in pluſquam C C C L Inſcriptiones perperam ab operis repetitas, ea, inquam, omnia noſtra eſſe. Alteræ literæ tuæ poſtridie mihi redditæ ſunt, poſtquam priores accepi. in illis meminiſti cuiuſdam, qui Magneti-

cę cuſpidis directionem profitetur. Multi hoc conati ſunt, conanturque quotidie maximis ab ordinum illuſtrium conſilio propoſitis præmijs. Quidam obtulerunt ὑποχειρήματα ſua : capti ſunt de ea arbitri. Ego vnus in illis fui: in quibus Mathematici,& nautæ peritiſſimi. Sed qui eorum Mathematica profitebantur, illi τῶν ναυλικῶν ἀπειροι, οἱ δὲ ναῦται ἀναστρολόγητοι, erant. Præterea auctores illi, de quibus ſententiam ferre debebamus, nihil tanto hiatu dignum præſtiterunt. Quidam Anglus ante triennium libro de Magnete edito nihil dignum expectatione ea, quam excitarat, protulit. Ego ſæpe propoſui Mathematicis his, qui hic profitentur, rem, quam ipſi nunquam concoquere potuerunt, riſu & ludibrio exceperunt, ὄθλον καὶ παιδιὰν ἐποίησαν. Hipparchus primus omnium rem iocularem & ridiculam excogitauit, motum, inquam, octauæ ſphæræ in occidentem. & ſtellas in occidentem promoueri eodem ſitu, ordine, interuallis ſeruatis perſuaſit Ptolemæo, Ptolemæus ita confirmauit, vt poſteritati de eo dubitare religio fuerit. Primus omnium memoria patrum noſtrorum, alter Aſtrologiæ vindex Nic. Copernicus odoratus eſt futilitatem Epichirematis Hipparchei. & non octauam ſphæram in occidentem, ſed æquinoctialia puncta εἰς τὰ προηγούμενα procedere animaduertit: idque vocat προήγησιν ἰσημερινῶν. Hanc præclaram animaduerſionem publicatam, nulla demonſtratione eorum, quæ ex illa pendere neceſſe eſt, illuſtrauit. Sed rem nudam tantum propoſuit. nos vero animaduertimus ſtellas, vt fabulantur Hipparchus, &

Ptolemæus, εἰς τὰ ἐπόμενα progressas vnquam fuisse: & πρὸ πολλοῦ χρόνου a temporibus Eudoxi eodem interuallo à polo mundi propius abfuisse, vt hodie. eiusque rei exempla collegimus. Quibus animaduersis præcessio æquinoctiorum concedenda est. Nam alterutrum concedendum, aut τῆς ὀγδόης σφαίρας εἰς τὰ ἑπόμενα κίνησιν, aut τῶν ἰσημερινῶν κέντρων εἰς τὰ προηγούμενα μεταβασιν. alterum non esse vincit ἡ ἀκινησία τῶν ἀπλανῶν ab Eudoxi temporibus. Ergo alterum est. Sunt igitur præcessiones æquinoctiorum; quas non potuit demonstrare summus ille vir, nisi ἐκ τῶν φαινομένων, ex quibus tam potest defendi alter motus, quam præcessio. Iam habemus προήγησιν ἰσημερινῶν; Quid est? τῶν ἰσημερινῶν κέντρων εἰς τὰ προηγούμενα κίνησις. Punctorum æquinoctialium in antecedentia motus. si mouentur puncta æquinoctialia, circulus autem æquinoctialis ad illa puncta describitur, ergo circulus æquinoctialis mobilis est. quod vero verius. Si circulus æquinoctialis mobilis, & polus quoque eius mobilis est. Itaque polus circuli æquinoctialis erit alius à polo mundi. Polus enim mundi ἀκίνητος, iste κινητός. Præterea omnes meridiani transeunt per Polos æquinoctialis. & in superficijs lapidum linea meridiana, quæ ad collocanda horologia solaria designatur, ea intelligitur per polos æquinoctialis transire, quod & omnes fatentur, & verum est. Sed quia poli æquinoctialis circuli sũt mobiles, & lineæ quoque meridianæ, quæ per illos transeunt, sunt mobiles. ac propterea necesse est, vt post aliquot annos linearum meridianarum vsus nullus futurus sit, ad

desiignandas horas. & iterum capienda erit linea alia meridiana,& reformandus situs Horologij,non horologium ipsum. Concludamus, horologia solaria post aliquod tempus fidem decoquere, nisi instauretur linea meridiana. Hoc Mathematice ipsa καὶ ἡ ἀπόδειξις conuincit. Sed præter id, habemus præclara veterum exempla, quæ vincũt post aliquot annos horologia non respondere prioribus designationibus,quæ quidem omnia studiose collegimus. His ita demonstratis ego proposui istis Mathematicis, vt quia totum negotium magneticæ cuspidis versatur circa meridianos, considerarent, an hæc doctrina à nobis primis prolata aliquam viam huic rei munire possit. Illi tantum abest, vt rem hanc in consilium adhibuerint,vt risum illis debuerim. Quid ni? homines, qui nullum veterem auctorem legerunt, ne eorum quidem, qui ad eorum artem spectant, illine hæc capere possent,qui sola Theoriarum & astrologiæ compendia legerunt? Sed, o carissimum caput, ego paucos φιλαλήθης, pauciores τῆς ἀληθείας ὑποδεκτικοὺς reperi. Scito tamen cognitionem huius præclaræ disputationis de Magnete ex hoc nostro Epichiremate pendere, aut ex nullo. Sed nimis te obtundo. Vale Lugduni Batauorum VII Eid. Ianuarij Iuliani. CIↃ IↃ CIIII.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

SCIO me in ære tuo eſſe, qui tot literas tibi debeo. Sed ineptus ſim, ſi cauſſas ſcripſero, quæ indignæ ſunt oculis & auribus tuis: aut ſi id excuſauero, cuius veniam potius poſtulare debeo. Trinas à te accepi. In duabus poſterioribus, acerbiſſimo nuncio me perculiſti de obitu iuuenis Fleſſingenſis. quo caſu non ſolum optimo iuuene, cui damno nullum comparandum eſt, orbati ſumus, ſed etiam Arabiſmi inſtauratore, qui in illo ſæculo exortus, in quo vix vnus & alter Arabicis dedit operam, in illis tantum profecerat, vt non ſolum intelligere, ſed etiam alios docere poſſet: & prægreſſus conatus ſimiolorum huius æui, qui ex vnius epiſtolæ Pauli lectione ſe abſolutam Arabiſmi peritiam conſecutos arbitrantur, ad ea penetrauit, ad quæ peruenisſe etiam Muhammedanis ipſis ſumma gloria eſt. Ego, mi Caſaubone, mediocrem olim illi ſtudio operam dedi, & maiorem partem ſenium, curæ & occupationes ademerunt. Tamen in maxima felicitatis parte poſuiſſem, illi magiſtro operam dediſſe: neque puduiſſet me ἀναπτύσσεσθαι, & ſenem iuueni μαθητεύειν. In vno corpuſculo tãtas dotes periiſſe, probitatem virtutis, eruditionis quis ſatis digne conqueri poſſit? Conſpirauit in dolores noſtros hæc æſtas. Nam habemus ambo quod in commune, & ego, quod priuatim dolere debemus. Quod enim detrimento literarum ſit, ad

vtrumque pertinet. In illo iuuene magna literarum iactura facta est. pro earum peritia eximia, quæ in te est, & meo in illas summo amore, hoc damnum vtrique nostrum commune est. Ecce nos in illa infelicitate felices, si vnum amisisse satis fuisset. Sed, proh Deum immortalem, parum erat tantam iacturam feciſſe, nisi στὼ δύο πήματα concurrissent. Infelicem iuuenem consecutus est non passibus æquis noster Dousa. Dolebit tibi, certo scio. Sed quam altè putas mihi hoc vulnus insediſſe? Magis cogitare potes, quam à me discere. idque eo mihi acerbius, quod ille communis vtriusque nostrum dolor tunc me oppressit, quum priuatum funus lugerem. Recens enim proximo sanguinis vinculo mihi coniunctum abstulit Ostenda virum & virtutum omnium acerba cinis. Is præfectus erat fortissimæ Gallorum cohorti in illo πολυανδρείῳ verius dixerim, quam præsidio. qui post multa inusitatæ fortitudinis, & peritiæ militaris facinora summa cum omniũ admiratione edita, globo tormentario traiectus vitam, quã cum summa erga Deũ pietate, quod in illo genere hominũ rarissimum est, exegerat, reliquit. Accedit ad hæc damna θήλατος μάστιξ, lues sæuissima quæ totum hoc biennium huic miserę vrbi incubat; quæ quum tot capita quotidie rapiat, nullum tamen dispendium exhaustæ vrbis sentitur. Mihi vero quo plures moriuntur, eo maior & numerosior populus videtur. Præterea Academia frequentissima est: & neminem tantæ strages deterrent. Me quidem vndique funestæ domus circunstant, solis parietibus ab interitu remotum. Inter

hæc expecto quid de me ſtatuat miſericors Deus, qui me à pueritia vſque ad hanc diem non ſine ſumma admiratione mea, quotieſcumque cogito, hominem incautum à ſummis periculis, rerum omnium egenum ab egeſtate vindicauit. Nam quod ſpiro adhuc, quod bella ciuilia Galliæ me non abſtulerunt, quod ſine vlla re familiari commode vixi, quod in anguſta re tamen vitam tolero, hoc mihi maiori miraculo eſt, quam videre homines Romæ à ſordibus ad rerum culmen prouehi, quoties voluit fortuna iocari. Quod ſi optimus maximus & clementiſſ. ille parens, qui me ſolus alit, eo dies meos producat, vt vere proximo te hic poſſim amplecti, ſiquidem animum de profectione non mutaueris, ilicet beatum me, cui videre contigerit, quod me ſperare multa, quæ non dicam, non ſinebant. Sed ſi ad nos cogitas, auctor tibi ſum, vt ante menſem Maium id facere ne inſtituas. Nam in his tractibus eo vſque plurima diſcedens ſigna relinquit hiems, neque veſtigia veris apparent, niſi poſtquam fere ſidus Tauri confectum eſt. Arbitrij tui tamen eſt etiam in media hieme venire. Nos illam luculento foco expugnabimus, qui nunquam deficiet in cubiculo, quod tibi adornabo, quod tamen nullum, præter te, ornamentum habebit. Inuenies enim paupertinam quidem, ſed mundam ſupellectilem, & concham ſalis puri, & ante omnia pectus tibi deuotiſsimum. Anxit me diu expectatio Dionis tui. Cauſſam fruſtrationis ex tuis poſtremis didici. Perſium ſub prælo eſſe audiuimus. Meus Euſebius, quando illius piſtrini, in quod eũ ego

abdidi, clatros perfringet, comminiſci non queo. Nam potius relegaſſe eum, quam prælo commiſiſſe videor. Adeo lentum eſt negotium. Quotidie tamen aliquod folium emendandum dant operæ illæ, quæ rem ſuam agunt, non meam & Commelini optimi viri, qui ſumptus facit. Quod mea ex Martiale conuerſa Epigrammata Græca adeo laudas, cauſſæ non eſt. Si enim alicuius momenti putaſſem, non alium præter me editorem habuiſſent. Sed amici mei multa adhuc ſimilia habent à me: quorum deſiderio ſi morigerus eſſe vellem, ex Scaligero herba parietaria factus eſſem, neque vllus eſſet angulus, in quo nomen meum non extaret. Hanc immoderati in nos amoris licentiam vt coerceam, plurimum laboro: & neſcio quomodo Scriuerius noſter à me extorſit non volente quidem, ſed nec renuente, vt illa ſaltem edi paterer, ſi non alio nomine, eo tamen quod tibi dicata eſſent. Parui. edidit. ſi quidem edita vocari debent, quæ nondum ſinit in publicum exire. Ante XVIII menſes parum à fine abeſt eius Martialis, quem cum Grutterianis notis & ſuis adornat. Ea vero Epigrammata Græca eſt pars illius editionis. ea cauſſa eſt, cur non prodeunt, quia ſequela ſunt totius operis. Opus autem ipſum, quod tot menſes proxime abeſt à fine, cur non prodeat, neque cauſſam comminiſci, neque ab eo expiſcari potui. Si quid iudico, nō ſolum conſilium, ſed & animum edēdi abieciſſe videtur, quamuis eum amice obiurgo, & vt illam mercem extrudat, omnes machinas admoueo. Fruſtra fui ſemper. Vale Lugduni Batauorum VII Octobr. Iul. CIↃ IↃ CIIII.

Ioſephus

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

TANDEM exoptatiſſimus Perſius tuus nudiuſtertius mihi redditus fuit: atque adeo totus ſum in eo legendo. Si qui ſunt, vt ſane non pauci ſunt, qui ad illius poetæ adyta penetraſſe putent, tuo commentario moniti tam ab eo abeſſe fateantur neceſſe eſt, quanto propius ſeſe acceſſiſſe putabant. Quanto in precio is auctor olim fuerit, Quintilianus & Martialis teſtes ſunt. Ego tamen, quanuis ſerio illius lectioni olim operam dederim, nunquam cauſſam aut argumentum inde haurire potui, cur mihi perſuaderem tanti faciendum, quanti fieri ab omnibus videbam. Tu luculenta illa explanatione feciſti, vt mihi non ſolum magnus propter ſe, ſed & melior propter te videatur. Atque vt fatear mihi non viſum, qui vltra ſenſum Grammaticum exponi mereretur, nunc tamen plus meruiſſe fateor, quia & te interpretem nactus eſt, & ſi te non habuiſſet illuſtratorẽ ſui, alium habiturus non eſſet. Qui enim hactenus illi manus admouerunt, operam luſerunt. Quàntus quantus tamen eſt ille, quoties Commentarium tuum conſidero, pluris condimentum eſſe videtur, quam pulpamentum. Tu illi ſcriptori animam dediſti, & apud admiratores ſuos effeciſti, vt alia parte admirandus ſit, quam qua ipſi cenſuerunt. Gratias vero tibi & illius nomine ago, & Chronici Euſebiani Burdigalenſis; in quo ſane pater eius operis ὁ μακαείτης tan-

tum ſtudij poſuit & diligentiæ, quantum ſatis eſſet & ſibi laudem, & lectori fructum parare. neque vero aliter pronunciabit, niſi qui malignus eſt. Tria, quæ in ſcriptore requiruntur, in eius opere animaduerto; doctrinam, diligentiam, candorem. Paucos inuenias, in quibus hæc tria concurrunt: duo priora in pauciſſimis, tertium in nullo horum, qui ad rempublicam turbandam literas natas ſibi ſolis eſſe putant: quibus ſi maledicendi libertatem adimas, magis muti erunt, quam piſces. Miratus ſum in eo tantam modeſtiam, vt omni verbo abſtineat, quod animum alicuius offendere poſſit. Hoc tanto laudabilius, quanto in hoc æuo rarius. Eius opus viuet, in quo nihil præter nimiam diligentiam reprehendere poſſis. Nam tot futilium ſcriptorum codicum collatio in quibus plus mendarum eſt, quam verborum, nihil aliud promittere videtur, quam horas bonas perdere, & lectorum iudicio diffidere. Nos alia via graſſati codicum fidem nūquam, niſi in re ancipiti, imploramus: in illis, quæ & pueri ipſi ſciunt, male horas collocari putamus. Denique nihil eſt diſſimilius, quam editio noſtra Aquitanicæ: & tamen illa, vt dixi, viuet, quia mendas ſuperiorum editionum ſuſtulit: & noſtra quoque non minus, quia errores temporum caſtigat: quod propter Canones Iſagogicos dicimus, quos tanquam animam Chronico Euſebiano addidimus, & quibus omnis doctrinæ hūius diuinæ ratio continetur. Longe adhuc abſumus à fine. Res eſt mihi cum nebulonibus, qui plura peruertunt in folijs recenſendis, quam ego caſtigare poſſum. Nam, quod

toties tibi ſcribere memini, ἐν πίθῳ κεφαμικῷ μαθήσει. Nihil enim antea præter Theſes, aut puerilia rudimenta excudere ſciebant. Dionem tuum me accepiſſe iam tertium tibi ſignifico: & miror te binas illas literas non accepiſſe. In prioribus adieceram mecum tibi conuenire de illo loco ἐν τοῖς ὀνείρασις Ὥρῳ γεγραμμένοις. idque ante x menſes iam excuſum eſt in noſtris Euſebianis animaduerſionibus. Laudo, quod Gloſſas veteres ad Perſium attexueris. Scito illas ita à nobis excerptas à Pithoeo editas fuiſſe. Chirographum earum meum vna cum veteribus Gloſſis Iuuenalis, quas itidem ex priſco exemplari Iuuenalis Pithoeano, & ex editione Georgij Vallæ collegeram in ædibus meis Aginni, inuenies apud Puteanos fratres, ſi modo non perijt. Patri enim eorum dedi: & fortaſſe Pithoeus quædam aliter edidit, ac ego ſcripſi: quod tamen non puto. Ego illarum omnium Gloſſarum eclogarius fui. Bis antea de illo Olympiadum καὶ σαρδιανικῶν Chronico deſcribendo tecum egi. Idem tertium ſummo opere à te peto, vt quam celerrime deſcriptum ad me mittas. Nam non longe abſumus ab eorum editione, quæ eiuſmodi ſunt argumenti, & quæ illius Chronici acceſſione amplificari poſſunt. Iuliani Africani eſſe tibi iam ſignificaui, & de eo dubitare non ſinunt quædam teſtimonia, quæ penes me habeo. Karolus Labbæus noſter omni moleſtia & labore deſcribendi te leuabit, neque hoc onus refugiet. Tantum opus eſt diligentia, vt ante accipiam, quam illa edantur, quibuſcum illa coniungi poſſunt. Quod mihi recte curatum voles, id Buzenuallio

dirigendum. Certe illud Chronicon non minus mihi somnum adimit, quam illi Athenienſi Miltiadis trophæa. Tu me hac inſomnia liberare potes. τὸ βιβλιδάριον in Serarium tibi miſi. Druſium in horas expecto, qui exemplaria adferat. Nam eius eſt tibi mittere, non meum, qui opuſculum noſtrum communi titulo vna cum ſuo edi curauit. Ego enim edi aut non edi ſuſque deque habui. Multa eiuſcemodi amici à me habent: quæ vt ex manibus meis, ita ex poteſtate mea exeunt, vt illorum ſit arbitrij edere, aut a luce ea abſtinere. idque per me faciant licet. Vale. Lugduni Batauorum. v Kal. Aprilis Iuliani. CIↃ IↃ CV.

PROLOGVS PERSII.

Nec fonte labra prolui Caballino,
Nec in bicipiti ſomniaſſe Parnaſſo
Memini, vt repente ſic poeta prodirem.
Heliconiadaſque, pallidamque Pyrenen
Illis remitto, quorum imagines lambunt
Hederæ ſequaces: ipſe ſemipaganus
Ad ſacra vatum, carmen affero noſtrum.
Quis expediuit pſittaco ſuum Χαῖρε,
Picaſque docuit verba noſtra conari?
Magiſter artis ingeniique largitor
Venter, negatas artifex ſequi voces.
Quod ſi doloſi ſpes refulſerit nummi,
Coruos poetas, & poetrias picas
Cantare credas Pegaſeium melos.

Οὔτ' ἱπποοκρήνης λιβάδι χεῖλος ἔβρεξα,
οὔτ' ἐν λόφοισι δικρόοισι Παρνασσοῦ
ὄναρ ἴδον, ὥστ' ἀοιδὸς εὐθὺς ἐκβήνειν.
Ελικωνίδων μέτ' ὠχριῶσα Πειρήνη
κείνοις ἐάσθω, κισσὸς ὧν καθερπύζει
εἰκόνας. ἐγὼ δὲ τοῖς ἀνακτόροις Μουσῶν
ἡμιστράτευτος τοὐμὸν ᾆσμ' ἐσήνεγκα.
τίς, ψίττακ', ἐτράνωσε σοι τὸ σὸν Χαῖρε;
κίτταις βροτείου τίς λόγου καθηγεῖται;
ἡ νοῦ χορηγὸς, καὶ διδάσκαλος τέχνης,
ἀνέφικτα ῥήματ' εὐτυχὴς κιχεῖν γαστὴρ.
Ἀλλ' εἴτι κέρδους προσδόκημα προσαίνοι,
κόρακας ποιητὰς, καὶ ποιητρίας κίττας
δόξεις μέλος τὶ Πηγασήϊον μέλπειν.

Iosephus Scaliger Isacio Casaubono suo S.

QVVM in eo essem, vt ad tuas postremas scriberem, tantæ me circunstabant occupationes, vt vix respirandi spatium daretur. Nam non possim tibi persuadere, quam me exercitum habeant homines, qui sibi rescribi postulant: aliter, si cessemus, iniuriam sibi fieri putant. In hoc hominum genere familiam ducunt Germani, quibus si non respondeam, contemni se se clamant, adeo, vt quidam ex illis vi a me literas expresserint. Neque vero hæc sola occupatio mihi incessit, quum per longinquitatem regionum aliquando prolatis rebus ad grauiora me conferre interdum possim. Sed difficil-

limam prouinciam mihi impoſui deſcribendi libros quorum mihi ad tempus poteſtas facta eſt, Syriacorum, Arabicorum, & Hebraicorum. Ego non exiguam iam partem explicui, quamuis in hac ætate, quæ præter incommoda, quæ ſecum adfert, ſtulte facit, quæ alia vltro arceſſat. Sed, vincam, ſic Deus voluerît, & prodero eis, qui poſt me bibliotheca mea potientur. Itaque a me noui nihil prodire, neque expectari poteſt, quandiu antiquarij munus fungar. Interea tamen Euſebius noſter duobus Typographijs excuditur. Hoc vnum quotidie ab Opt. max. Deo ſummopere peto, vt mihi vita ad coronidem operis ipſius benignitate ſuppetat, ne liber meus alio, quam me emendatore in lucem exeat. Quamuis multa Euſebiana noua dabimus, nullius tamen partis amore magis tangor, quam Canonibus meis, qui, vt tibi toties dixi, ſunt anima totius operis, & induſtriæ, quam in illo argumento collocauimus. Te a tuis ſtudijs, ad meas nugas conuertiſſe, vt Publiana noſtra emendares, id vero tanti apud me eſt, vt ſatis dignas grates tibi referre non poſſim. Sed vtinam aliquid de optimo genere conuertendi in limine operis poſuiſſes. Quod a ſe ipſo commendari non poterit, a tuo labore poſſet. Sed potes adhuc, dum reliqua poëmatia Græca excudentur, ſi quidem tanti ſunt, vt vllum typographum nanciſci poſſint. Itaque oro te, vt omnia, quæ ex Martiali expreſſa tibi miſit Heynſius, excudãtur, idque emendatius, quam Catoniana. Ea cum nouis Publianis iuſtum aliquem libellum concipere poſſint. Infinita Epigrammata

Græca noſtra in librorum aliquot commendationem confecimus, quæ non memini: ſed fortaſſe alij meminerint melius. Certe noſter Martialis Græcus, etiam ſi non haberet aliud, cur edi deberet, tamen quia tibi dedicatus eſt, eo nomine cariſſimus nobis eſt, qui alioquin noſtros fœtus potius exponere ſolemus, quam tollere. Vettius Valens Aſtrologus, de quo quæris, ſcribebat tempore eodem, quo Ptolemæus, ſub Hadriano, & Antonino, vt eius epochæ teſtantur. Citat aliquot veteres eiuſdem ſtudij homines tam mihi ignotos, quam ipſe eſt. neque enim vllus veterum, qui hodie extant, eius meminit. Alius Valens fuit tempore Conſtantini, a quo conſultus fuit de vrbis nouæ Romæ Byzantinæ fato. Sed noſter Vettius, vt vides, longe antiquior eſt. Habet multa quidem vtilia, ſed non pauca circulatricis diuinationis nugatoria. Vtitur etiam in μεθόδῳ ἀπὸ χειρός, ijſdem anaphoricis rationibus, quibus Manilius, quæ, quia vetuſtiſſimæ ſunt, ideo ab omni natione hodiernorum Aſtrologorum ignorantur, adeo vt illis χρυσαντιάν viſus ſim, quum illa præter opinionem illorum in Manilianis noſtris explicauerimus. Quantum eſt omnium aſtrologorum ne minimam quidem partem illarum diuinare potuiſſent, quæ tamen nobis ὀπτημονικῶς ex penetralibus vetuſtatis eruenda fuerunt. Certe illorum non eſt Manilium interpretari, neque de motu nugatorio octauæ ſphæræ diſputare. Sed hæc alias opportunius. Nunc narro tibi me in ſummis occupationibus meis hæc raptim ſcribere: a quibus ad prouerbia Arabica me

conferam. Non enim maturius hanc operam tibi dicare possum. Vale. Lugduni Batauorum XII Kal. Octobris Iuliani. CIↃ IↃ CV.

Iosephus Scaliger Isacio Casaubono suo S.

NEMO viuit hodie, qui melius de me meruerit, quam tu. Omitto amorem tuum in me, qui æstimari non potest. De doctrina tua loquor, ex qua quotidie haurio, qui melior & doctior, καὶ κρείττων ἐμαυτοῦ fiam. Alij, qui tua legunt, & admirantur, non ita ὀναδαι αὐτῶν possunt, vt ego. Propterea in beneficiarijs tuis primus locum occupaui, & qui de scriptis tuis iudicare solent, quamuis, vt debent, optime de illis sentiunt, tamen patiantur se vinci a me, qui melius, quam vllus eorum te noui, & familiarius ad tua scripta admittor quotidie. Quantum enim me liber tuus de Satyra oblectauerit; quam multa me docuerit, dicerē, nisi modus epistolæ me in ordinem redigeret. Omnino totum deuoraui: & nihil in eo desideraui, nisi quod mecum præclarius ageretur, si longior fuisset, vt longiore bono fruerer. Itaque nemo est, cui in literis plus debeam, quem magis suspicer, in quo bonarum literarū thesauros omnes repostos sciam, quam tu. Quo magis à te exigo, vt in Polybio pergas, quem nemo præter te, nobis talem dare potest, qualem ego exopto. Quia enim totum nobis inuidit iniuria temporum, id quod nobis relictum est, quis melius exornare possit, quam tu? Scriptoris illius

illius me ſtudioſum fuiſſe profiteor. Sed quę ad illum notauimus, in alieno libro repoſita ſunt, & nulla ſpes eſt recipi, & præterea non ſunt tanti, vt aut editionem tuam morari debeant, aut expectationi tuæ ſatisfacere. Non ſolum contentus fui lectione libri tui de Satira, ſed etiam, vt honorem haberem manibus & memoriæ Florentis noſtri, Cyclopem Græcum reuiſi. quæ olim, quum G * eſſemus, in ora libri annotauimus: & quæ præterea nunc inter legendum ſuccurrerunt, in ſchedion conieci, vt te non ſolum magiſtrum, ſed etiam cenſorem habeam. Nunc feruet Chronologia. omnes hoc forum excalfaciunt. Solus deſijt nugari ignoratus hactenus Sethius Caluiſius, homo Germanus, qui accuratiſſimum Chronicon edidit, noſtrarum rationum munimentis inſiſtens, vt ne latum quidem vnguem ab illis diſcedat. Eum librum, propterea quod ad nundinas delatus non eſt, videre non potuiſti, quem vero ego habeo, ipſius auctoris liberalitate ad me miſſus eſt, elegan-ter, vt captus Germanorum eſt, compactus, deauratus, pumicatus. Tandiu ego miſellus in ſterquilinio delitui, donec repertus eſt iſte bonus & doctus vir, qui rationes noſtras in lucem proferret, earumque fructum huic ſæculo βαρβαρίζουσι proponeret. viuet ille liber. Calliſthenē illum nunquam vidi. & quia a *, citatur, omnino Latinum fuiſſe, non Græcum, quem ille vidit neceſſe eſt. Nam Græciſmi imperitum eum vincunt ſcripta eius. Iſtiuſmodi παροδολιμαίων ſcriptorum monſtra olim fuerunt, in quibus Dares Phrygius, Dictys Cretenſis, qui hodie Latini extant.

eos etiam Græci habuerunt, quorum fragmenta in Cedreno extant. Quid dicas de Epitome Iliados Epica Latina, quam ridicule Pindarum Thebanum proscripserunt? Quid Aristæas ille, quam antiquus est, vt etiam à Iosepho citetur? quod est τῶν ἑλληνιστῶν Ιουδαίων παρεγχείρημα. Quid Ecatæus de Iudæis, quem ab ijsdem Hellenistis antiquitus confictum fuisse manifesto ex Origene colligitur? Quid Pseudosibyllina oracula, quæ Christiani Gentibus obijciebant, quum tamen e Christianorum officina prodijssent, in Gentium autem bibliothecis non reperirentur? Adeo verbum Dei inefficax esse censuerunt, vt regnum Christi sine mendacijs promoueri posse diffiderẽt. Atque vtinam illi primi mentiri cæpissent. Vale. Lugduni Batauorum. III Kal. Nouembr. Iuliani. CIↃ IↃ CV.

Ad nouam versionem Polybij vltro te hortor. Nam illa Musculi ridicula est, Perotti ad quinque libros manca. Aliam non vidi. Iterum vale.

QVÆDAM IN CYCLOPEM EVripidis carptim animaduersa.

ἡνίκ' ἐκμανεὶς Ἥρας ὕπο) non ἐμμανής.

-- ἐν πρύμνῃ δ' ἄκρᾳ αὐτὸς λαχὼν εὔθυνον ἀμφῆρες δόρυ.) τὸ ἀμφῆρες δόρυ est τὸ δίκωπον σκαφος, vt alibi, νεὼς μελαίνης κοῖλον ἐμβήσας σκάφος διπλαῖσι κώπαις τῆς δ' ἀποστελῶ χθονὸς. ἀμφηρικὸν vocat Thucydides. Eiusmodi erant τὰ ληστρικὰ σκάφη. λαχὼν igitur, non λαβὼν. & de nauigio non de clauo, τὸ εὐθύνειν intelligendum.

παῖδες μὲν οὔ' μοὶ) id est οἱ ἐμοὶ,

βρομίου πόλιν ἐοίκαμεν εἰς βαλεῖν.) lege εἴδμεν

καικῶν τε λῆσις) non λῆστις.

ἰδοὺ τάδ' ὑμῖν ποιμνίων βοσκήματα) non ποιμνίων.

--σχοινίοις τ' ἐν τεύχεσι) non σχοινίοις.

οἴμοι. πυρέσσω συγκεκομμένος πάλαι) κωμολογία. inde συγκοπή.

κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν μέσον) Ridicule. Quomodo quis vinciri poteſt κλοιῷ τειπήχει κατὰ τὸν ὀφθαλμόν. legendum. ——— δήσαντες δέ σε

κλοιῷ τειπήχει, κατὰ τὸν ὀμφαλὸν μέσον.

τὰ σπλάγχν' ἔφασκον ἐξαμήσασθαι σέθεν.

ἀποδώσειν τινὶ πέτρας μοχλοῦν) Paulo ante exenteratum iri dicebat. hic exenteratus imponitur naui deportandus ad metalla lapidum, vt ibi pœnę ſeruus ingentia ſaxa moliatur. quomodo qui exenteratus fuerit? Multas eiuſmodi Euripidis ἀλογιστείας deprehendimus alibi paſſim.

τὰ καινὰ γὰρ τῶν ἠθάδων &c.) Ita melius, neque vulgatam damnamus.

αὐτὸς ἔχ'.) Id eſt εἰς κεφαλὴν σοὶ. Ita olim notauimus in margine libri.

πολλῷ πέποιθα, καὶ δικαιότερον λόγῳ) non λέγω.

ὀδυ. ἄγε δὴ τὸ δωδέκατον.) Retrahe huc duodecimum verſum, & ita continua:

ὀδυ. δύσφορά γ' ὀνείδη Φρυξὶν οὓς ἐδώκαμεν.

ἄγε δὴ τὸ δωδέκατον. μηδὲν' αἰτιῶ θεῶν.

Ita. nos ipſi ſumus, qui Troiam vaſtauimus. Sed non noſtrum eſt factum, quod tot δυσφόρητα ὀνείδη Phrygibus dedimus, ſed Deus in cauſſa eſt, qui ita decreuerat. Quis non miretur illum verſum hinc tam procul ſubmotum?

Γεραίστιοί τε καταφυγαὶ, τά δ' Ἑλλάδος) τᾶς θ' Ἑλλάδος.

ἐν στέγοντι γαστέρ' ὑπτίαν) inepte. εὖ στέγων τε γαστέρ' ὑπτίαν. muniens ſaturum ventrem πέπλῳ. Tegens ventrem. vt poſtea dicit.

σὺν σάρκα διαφόρητον) non δυσφόρητον.

χο. εὐρείας φάρυγος) Ponendum ἡμιχ. non χο. Nam dimidium chori progreſſum antro iam paratis epulis Cyclopem inuitat. alterum Semichorium intus relictum eſt.

ἑφθὰ καὶ ὀπτὰ κάτ' ἀνθρακιᾶς. non καὶ ἀνθρακιᾶς.

μόνος μόνῳ κόμιζε πορθμίδος σκάφος.) *Solus ſoli mihi confer hanc celocem*, vt Plautus, fortaſſe huc alludens, loquitur. vult eum integram famem ad has epulas adferre.

χαιρέτω μὲν αὖλις ἥδε.) Hic præponendum alterum ſemichorium. ἡμιχ. χαιρέτω μὲν αὖλις ἥδε. Semichorium auerſatum belluinum Cyclopis prandium foras egreditur. Itaque inter verſiculum μόνος μόνῳ, & χαιρέτω μὲν αὖλις, canticum interiectum eſt ab ijs, qui modos faciebant.

ἀποβώμιος ἄν) non ἄν. Alioquin non parua caligo offuſa erat.

εὐτραφέστατον πάχος) non ἐντρεφέστατον.

σκύφος τε κισσοῦ) Nullus ederæ truncus tantus eſt vſpiam terrarum, vt ex eo pocillum palmari magnitudine confieri poſſit. Hic tamen σκύφος κισσοῦ eſt latum tres cubitos, profundum quatuor. Papæ. eſt ἀλογιστία Euripidis.

ὀβελούς τ' ἄκρους) obſcuriſſimus & maxime inconcinnus locus. Ponam veram lectionem.

οβελούς τ' ἄκρους μὲν ἐγκεκαυμένους πυρὶ,
ξεστοὺς δὲ δρεπάνῳ τἄλλα, πηλιούρου κλάδων.

Verua ex paliuri duriſſimi ligni ramis aut ſudibus præuſtis quidem igne acumine, reliquo haſtili falce dedolatos. Apud Athenæum legendum κλάδων, non κλάδον. Εὐριπίδης ἐν Κύκλωπι λέγει παλιούρου κλάδων. Quam inepta ſententia antea concipiebatur, quum videretur poeta dicere, verua non falce dedolata eſſe, ſed paliuri ramo. Hæc ſunt plane delira, vt taceam inconcinnitatem verſus.

παίων πρὸς ὀξὺν στόνυχα) non γ' ὄνυχα.

ἀνέπεσε φάρυγος ἀέρ' ὀξιεὶς βαρύν.) non φάρυγγος αἰθέρ' ἐξιεὶς βαρύν.

ἐδέξατ' ἐξέσπασ' ἄμυστιν) non ἔσπασεν.

χηρεύομεν. τὸν δ' οὐκ ἔχομεν κατεκφυγεῖν. non καταφυγεῖν.

ῥυσμοῖσί νιν σφίγξαι μενοινᾷς.) non ῥυθμοῖσί νιν σφάξαι.

ὀφθαλμὸν, ὥσπερ σφηκιὰν, ἐκθλίψομεν) nō ἐκτρίψομεν.

ἡμι. μακάριος.) ſunt ἄσματα ἐπικώμια, quibus ad κῶμον inuitatur Cyclops ſatur. Beatus qui bene ſatur, & appotus, odoratus nitentes capillos ad fores amicę cantat θύραν τίς ὀϊξει μοῖ;

χλιδανὴν ἔχων ἑταίραν.) Nam χλιδανῆς ἑταίρας, quod vulgatum eſt, ineptiſſimum.

μυρόχριστος λιπαρὸν) non λιπαρὸς. Horatius: *Coronatus nitentes malobatro Syrio capillos.* μυρόχριστος ξανθὸν λιπαρὸν βόστρυχον.

γάνυμαι δὲ δαιτὸς ἥβης.) Quo illud ἥβης? Scribendum putarim, γάνυμαι δὲ δαιτὸς (αἰβοῖ). Eſt ἐπίφθεγμα ſaturorum hominum. hoc enim dicens ructat. Eſt enim exultantis. Ariſtophanes,

Αἰβοῖ. οὐκ ἔστιν οὐδὲν τοῦ πέτεσθαι γλυκύτερον. Scholion. αἰβοῖ. τὸ αἰβοῖ οὐ μόνον ἐπὶ σχετλιασμοῦ ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἡδονῆς, ὡς καὶ νῦν.

σκάφος ὁλκὰς ὡς) Euripidea phrasis, σκάφος ὁλκάς. μανίας λύσημα, in Oreste. δρομὰς κῶλον, in Helena. Latini *victricia arma*.

χο. καλὸν ὄμμασι δεδορκὼς.) præponenda Semichorij nota. ἡμίχ. καλὸν ὄμμασι. Est enim idem semichorium, quod antea, inuitans εἰς κῶμον.

καλὸν ἐκπερᾷ) Obscurissima sunt sequentia, idque propter mutationem personæ secundæ in tertiam. Alloquuntur enim Cyclopem inuitātes ad amicam ἐπὶ κῶμον, a qua in antro ait eum expectari. καλὸν ὄμμασι δεδορκὼς καλὸς ἐκπέρα μελάσθρον. φιλεῖ τις ὑμᾶς. Est quædam nympha, quæ vos deperit, σὸν χρόα θ', quæ te tuumque corpus deperit vt pote τέρεινα ἐντὸς ἄντρων. Illud (λύχνα δ' ἀμμένα δαίει) includenda parenthesi. Ita lux reddita obscurissimo loco.

κατάθες αὐτὸν ἐς μέσον) non κάθες αὐτὸν εἰς μέσον.

θὲς δὴ τὸν ἀγκῶν' εὐρύθμως, κᾆτ' ἔκπιε, ὥσπερ μ' ὁρᾷς, πίνοντα, χὥσπερ οὐκ ἐμῶ·) non οὐκ ἐμὲ. Nam ingurgitabat se Cyclops, ita vt vinum redundans eijceret. ipsum docet Silenus composito cubito paulatim bibere, ne vinum vomat.

παρευτρέπισται δ' οὐδὲν ἄλλο.) Mira verbi elegantia. vt παρορᾷν aliquid perperam videre, vel potius aliquid omittere videndo, sic παρευτρεπίζειν, quum aliquid deest, quod apparandum erat. sic *nihil hic, nisi carmina, desunt*. οὐδὲν παρευτρέπισται πλὴν τῶν ἐπαοιδῶν.

χώρει δ' ἐς οἴκους, πρίν τι τὸν, πατέρα μαθεῖν ἀλαλαγμὸν, ὥς σοι τἀνθάδ' ἐστὶν εὐτρεπῆ.) non ἀπαλλαγμὸν & τἀνθενδ'.

καὶ τάδ' ὄμματα μέτεστιν ἡμῶν κόνεως) Barbare, & inepte. Imo καὶ τάδ' ὄμματα μέστ' ἐστὶν ἡμῶν κόνιος, ἢ τέφρας ποθέν.

πάλαι μὲν ᾔδει σ' ὄντα τοιοῦτον φύσει) Ἀττικῶς ᾔδει, ἐτετύφει, ᾔδειν, ἐτετύφειν.

ὁ μιαρὸς, ὅς μοι δοὺς τὸ πῶμα κατέκαε.) non κατέκαυσε.

καὶ δεδορκότως λέγε) Plane ita olim in ora libri annotatum est ante XXXI annos.

Iosephus Scaliger Isacio Casaubono suo S.

SCITO omnes tuas literas mihi redditas esse. Sed ex ijs, quas a. d. XIIII Kal. Febr. dedisti, intelligo te non postremas meas accepisse. Quia vero recte curatæ sunt, eas nunc tibi redditas esse minime dubito. Tuas accepi, quum iam fere mensem ἀνορεξίᾳ, διαῤῥοίᾳ, siti, & tussi molestissima pene confectus propius à meta me abesse existimarem. Neque vero falso hoc arbitrabar, quum corpus, quod nulla alimonia reficitur, tandem extingui necesse sit. Nunc Dei opt. max. benignitate iam hunc quintum diem fastidio cibi liberatus cæpi aliquid sumere, & cum mensa, quam tot dies auersatus fui, in gratiam redire, & corpusculo reficiendo operam dare, quod adeo exhaustum est, vt his scribendis vix sufficiam. Iste morbus superioribus mensibus multos male exercuit, omnis quidem ętatis: sed imprimis senes, maiore

sane moleſtia quam periculo. In tanto languore, & virium remiſſione neque mihi deeſſe volui, neque vt non ad tuas reſponderem, committere, idque eo libentius, quod nihil mihi iucundius fuit, quam quod ex illis intellexi te ſerio in Polybio tuo verſari. in quo, quanquam non ignoro multa eſſe, quæ impetum diligentiæ & induſtriæ tuæ remorentur, ea tamen eiuſmodi eſſe ſcio, vt non alio vindice, quam te, opus habeant. Ac bene ſane cum eo grauiſſimo ſcriptore agitur, qui te talem nactus ſit, qui & eum nouum Latinis hominibus, & Græcis integriorem donare poſſis. Alterutrum præſtare pro dignitate, arduum eſt, vtrumque nulli, præterquam tibi vni, datum. Hoc vt credam facit hinc ſumma hodie doctorum penuria, hinc tua eximia eruditio, quæ ſola, ne illos prouentus bonorum ingeniorum, quos olim adoleſcentes vidimus, deſideremus, facit. Habes latum campum, in quo de militia Romana ea expromere poſſis, quæ fruſtra ab alijs tentata, ab alijs ne tentata quidem. Franciſcus Patritius ſolus mihi videtur digitum ad fontes intendiſſe, quem ad verbum alij, qui hoc ſtudium tractarunt, quum ſequantur, tamen eius nomen ne ſemel quidem memorarunt: quod equidem magis miratus ſum in illis, de quorum candore dubitare piaculum eſſe putaſſem. Ego nihil non magnum ex tua illa Polybiana editione expecto. Sed te felicem, qui Typographos ad manum habeas. Cum quibus mihi res ſit, iandudum ex me ſcire potuiſti, quod non ſine ſumma indignatione neque meminiſſe, neque referre poſſum: quorum

ignauia

ignauia iam omnium vota & expectationem consumpsit, qui quum Eusebiana nostra videbunt, fortasse dixerint, αἰσχρόν τοι δηρόν τε μένειν, κενεόν τε νέεσθαι. De Marcellini Comitis exemplari, quod penes Frontonem Ducæum est, gratiam & tibi & illi habeo. Sed iandudum ille liber cum Latinis Hieronymi inter nostra excusus est, vt non integrum sit mihi aliquid emendare, aut apponere. Sequutus sum editionem Onufrij, quæ longe melior est Lutetiana, quæ prima omnium prodijt. Præterea ego solum Chronicon Eusebianum tractaui: reliqua, quæ illud opus continuant, alijs illustranda reliqui. Nam mihi cum vno Eusebio res est, cum eo manus consero, eius rationes discutio, errores & temeritatem castigo. Incredibile est quantum ille prudens, imprudens peccauerit. Mirabuntur, qui legent. Indignabuntur, qui hodie nihil profitentur, quam peruersa defendere, vera euertere, nouos errores veteribus superstruere. Spero hoc mense Maio opus nostrum proditurum, nisi solentes mihi imponant, qui toties meam, & aliorum spem eluserunt. De epistola Arabica regis Maroci, & Fessæ ad Antonium μινυνθάδιον Λυσιτανίας βασιλέα, iam tibi respondi. Misisti ad me ex Cimiliarchio nobilissimi Bordesiere tria ἔκτυπα. Omnia sunt, quæ Arabes vocant *Talisman*, Græci στοιχεῖα. imagines ad constellationes factæ cuiusmodi legisti in tuo Cosmographo Arabe, de ijs, qui ad declinandos ictus Scorpionum imagines quasdam horoscopante signo Scorpionis factas gestabant. Græci, vt dixi στοιχεῖα vocant, vt Cedrenus. qui faciunt illa, στοιχειωματικοὶ, vt Ptolemæo in

Carpo, IX. τὰ ὲν τῇ γενέσῃ καὶ φθορᾷ εἴδη πάσχει ὑπὸ τῶν θεωνίων εἰδῶν. διὰ τοῦτο χρῶνται τούτοις οἱ στοιχειωμαγικοὶ, τὰς ἐπεμβάσεις τῶν ἀστέρων σκοποῦντες ἐπ' αὐτά. vbi conſulendus Aly, qui tamen in meo exemplari Hebraico manuſcripto non Aly, ſed Abugepher vocatur. Tzetzes in Chiliad. pag. 37, de Apollonio Tyaneo, τοὺς μαρμαείνους πελαργοὺς, ὡς ἔφην, στοιχώσας. nimirum ciconiarum ſimulacra faciunda curauerat τὰς ἐπεμβάσεις τῶν ἀστέρων σκοπῶν. Achmet ὀνειροκρ. σξ. εἰ δὲ ἴδῃ, ὅτι δακτυλίδιον ἐξωνήσατο, καὶ ἐφόρει δόλῳ στοιχειάτων. Quocirca Arabes eiuſmodi vocant *Muthalſam*, στοιχειωμαγικά. qualia multa vidimus priſca, infimæ vetuſtatis, recentiſſima: & eodem die, quo illa tua accepi, vnum mihi à Marquardo Frehero miſſum eſt, characteribus Arabicis Africanis, cum caniculæ ſidere. Denique nihil tam frequens eſt, quam hæc ἔκτυπα in gemmis incuſa videre, etiam vetuſtiſſima. Ea nemo intelligit, niſi qui facienda curauit. Et fruſtra illis interpretandis opera datur. Quot enim veriſimilia dici poſſunt, quorum nullum mentem eorum aperuerit? Veteres Hæretici, præſertim Valentiniani, & Marcoſiani, multa eiuſmodi reliquerunt, quæ hodie in antiquariorum loculis aſſeruantur, cum eorum Deo ΑΒΡΑΞΑΣ. Vnum adhuc puto me habere. Ex eo genere ſunt duo minuſcula, quæ ad me miſiſti. maiuſculum eſt Sinarum. Niſi fallor, puto adhuc vnum inter quiſquilias meas latere, ſed in charta Sinenſi impreſſum. Et non pauca id genus mercatores harum regionum habent, quæ non curant, ſed illis merces ſuas inuoluunt. Apud Faleſellum medicum

Achatem vidi quidem, sed non eius generis sculpturæ. Ibi enim nullum στοιχεῖον, sed Distichon Græcum erat, quod Gruttero inter veteres inscriptiones reponendum misi. Nihil vero me de illo scripsisse, quod ille nobiliss. vir putat, memini. neque sane opus est, quum sit plana lectio, & puero obuia. Vale. Lugduni Batauorum IIII Eid. Martij Iuliani. CIↃ IↃ CVI.

Iosephus Scaliger Isacio Casaubono suo S.

POSTQVAM ex tuis literis intellexi funus domesticum, quod maximum vulnus animo tuo inflixit, meæ partes erant aliqua consolatione dolorem tuum lenire. quod quum non fecerim, noli putare aut me officium neglexisse, aut per obliuionem omisisse. Quum enim proxime post quam literæ tuæ mihi redditę sunt, ad te scriberem, nolui intempestiuum remedium dolori tuo adhibere, tum quia recens vulnus erat, quod tangere periculosum esset, tum quia nihil ad te consolandum depromere possem, quod non tibi domi nascatur. neque tibi tantæ eruditionis viro opus sunt ea quæ nos in simili casu melius a te peteremus, quam vt nostris tu egeas, aut vt ea te iuuare possint. Quod reliquum est, satis officio meo me satisfeciisse puto, si saltem significarem huius damni sensum non minus ad me peruenisse, qui nullum discrimen pono inter res meas & tuas, & quæcunque animum tuum afficiunt, mecum tibi communia esse. Noui patrum affectus, qui pater non

ſum. Noui etiam conſtantiam tuam, quæ quum pietatem cum maxima eruditione coniunxeris, tibi deeſſe non poteſt. Nam pietas non ſinit te non velle, quæ Deus voluit, eruditio docet ea ferenda eſſe æquo animo, quæ neque ſolis nobis accidunt, neque vt non acciderint, lacrimis noſtris efficere poſſumus. Non expectabis vt hanc ægritudinem tempus tibi adimat. Hoc plebeiorum ingeniorum remedium eſt. Sapientis eſt tempus ipſum anteuenire, & dolori ipſi naſcenti occurrere. Iam igitur, quæ tua eſt ſapientia, te has partes expleuiſſe puto, quominus & tibi moleſtus ero, & me labore inutili liberauero. Multi in Germania ſcribunt Chronologica ex præceptionibus noſtris. quorum ſpecimen quoddam nuper accepimus. ἡ παλὰι. vicit veritas. Idem videbis & in Burdonij confutatione. Vale. Lugduni Batauorum. v. Eid. Iunj. CIↃ IↃ CVIII.

Ioſephus Scaliger Iſacio Caſaubono ſuo S.

QVAS Deo opt. max. gratias agam pro tam inſperato auxilio, quod pro ſua inexhauſta bonitate tibi impertitus eſt, quum in flumine Sequana tantum diſcrimen adijſti? Quantum me affecerint literæ tuæ, quum hæc legerem, inde colligere potes, quod etiamnum ad memoriam rei inhorreſcit animus mihi, quam miſera fuiſſet tot capitum iactura cogitanti, quum quæ in morte tua ſola fuiſſet, ei nulla comparanda ſit. Sed Deum tam

propter te eorum miſertum eſt, quam tui, propter omnes, qui literas colunt. Neque enim tibi caris tuis orbato tranquillam, neque nobis te adempto felicem vitam agere licuiſſet. Vtinam σωτήρια de naufragio G. perſoluendi tam iuſta cauſſa tibi fuiſſet, quam merito ea debes Deo opt. maximo, tam inſigni periculo liberatus. Accipe nunc Satiram Heinſij triente auctiorem, & Confutationem fabulæ Burdonianæ. Si quis impudentiam calumniæ miratur. nihil agit, niſi cogitet, quot nebulones capita contulerint, vt tam abſurde mentirentur, & nihil præter ludibrium ſui relinquerent. Sane multa in viros probos ab improbis quotidie confingi mirum non eſt. Sed in illis extant quædam, quorum alia ſpecie veri mouent, alia commenti feſtiuitate alliciunt. In hac calumnia tantum abeſt, vt vtrumque, aut alterutrum deprehendas, vt nihil magis mirer quam eſſe, quos neque impudentia mendacij, neque ſtupor nebulonis à lectione eius libri deterruerit. Sed quid facias, vbi maior gratia eſt impudentiæ, quam modeſtiæ: addo etiam, maior impunitas maledici ſcripti, quam quotidianorum ludorum? Nuper Fur ille Veſpillonides ſcribebat ad amicos ſuos ſuique ſimillimos, ſe primum omnium feneſtram aperuiſſe ab obtrectandum omnibus, quorum aliquod nomen & celebritas in literis extaret, atque adeo multos eſſe, qui exemplum ſuum ſequentur. Sed pulchrè auſpicatus eſt. Nam infamia generis eius, furta, flagitia adhuc intra paucorum conſcientiam laterent, ſi ille in nos ea men-

titus non esset, quæ in ipso nimis vera deprehensa sunt. Præterea nunquam Scaligeri tam illustres fuissent, quam nunc sunt. Scitum vetus est: ex malis moribus bonas leges nasci. Nunc ex mendacio veritas illustrata est. Aiunt optimum & doctissimum Franc. Iuretum iniquis modis ab eo acceptum fuisse in præfatione ad editionem Symmachi. Nemo ab illa Furia tutus euadere potest, quiquidem aut pietatis, aut literarum nomine commendetur. Oro te, ne pigeat paucas horas in Confutatione legenda perdere. Nullam quidem elegantiam animaduertes: neque sane eam affectauit auctor. Sed, quod serio promittere audeo, nusquam commentum impudentissimum tanta felicitate profligatum legisti. Vale. Lugduni Batauorum. v Kal. Septembr. CIↃ IↃ CVIII.

Arabica verba quæ habentur in autographo Auctoris, quia pluscula erant, edi nunc non potuerunt.

Ioſephus Scaliger Petro Pithœo ſuo S.

DIv dubitaui, mi Pithœe, an is caſus, qui omnibus bonis communis fuit, te quoque inter alios mihi abſtuliſſet. Nam ſuperioribus bellorum tempeſtatibus ita iactatus fui, vt cum omnium bonarum rerum iacturam fecerim, tum & amicorum quoque maxima parte mulctatus ſim. Me miſerum, qui & illis ſuperſtes ſum: & illorum, qui perierunt, caſum deplorare, & me, qui illis caream, miſerari cogor. Tamen, quantum ego video, non ita infelix ſum, qui te ſuperſtitem habeam, quem putabam in illa naui ciuili vna cum alijs naufragium feciſſe. Bene ſit, iam ſane renatus ſum; & qui mihi pene ipſi ablatus eram, iam plus iuſta mei parte viuo, qui tibi reſtitutus ſim. Euge mi Pithœe, tot amicos perdidiſſe non tanti ſit, quanti te vnum ſupereſſe, talem, & tantum amicum. Ne viuam, niſi te vno plus incolumi gaudeo, quam tot mortuis antehac dolui: quanuis tantum doluerim, vt præſtiterit me omnes lætitias ignoraſſe, quam tantum dolorem doluiſſe. Me ſane poſt illam omnium facultatum & fortunarum mearum deformitatem tantum non dicam illarum, ſed mei ipſius pertæſum eſt, vt coactus ſim ibi patriam quærere, vbi natus non ſum, eamque damnare, plus dicam, eam diris defigere, quæ me tam infelicem ſuſtulit, vt alumni rationem non haberet. Veni ergo ex illa Valentiam, hoc eſt ex turbulen-

tiſſimis fluctibus in tranquilliſſimum omnium virtutum, & humaniorum literarum portum Ia. Cuiacium: qui me ex illa naui iam nauſeantem omni bonorum ſtudiorum guſtu refecit: languentem recreauit, & iam prope deploratum, imo & mihi, meiſque rebus omnibus diffidentem ad lucem iterum reuocauit. Deus benefaciat optimo, & incomparabili illi viro, qui me tanta ſpe ſuſtentauit, vt nunc non dubitem ſub illo ſi nihil aliud, ſaltem illis ipſis veſtigijs inſiſtere, quibus tu tantus Iuriſconſultus ad illa penetralia Iuriſprudentiæ peruenisti. Vide quid de te mihi perſuaſi. Virtutem Pithœi aſſequi prorſus diffido, eo tamen duce, & auctore nihil non audebo. Vale mi Pithœe, & me ama. Valentiæ Allobrogum. VIII Kalend. Quintil.

DIVERS

DIVERS DISCOVRS ET LETRES DV SEIGNEVR IOSEPH DE LA SCALA.

DISCOVRS

De la jonction des Mers, du deſſeichement des Marais, & de la reparation des riuieres, pour les rendre nauigeables.

LEs anciens conſiderans les incommoditez & longueurs, qu'il y a pour paſſer des parties Orientales de la mer Mediterranee, à l'Ocean ſi eſloigné deſdictes parties, cela ne ſe pouuant faire, que par le deſtroit de Gilbaltar, auec vne tres-grande deſpenſe, & le plus ſouuent auec perte de biens, & de la vie, ſe ſont mis en deuoir de cercher les moyens d'abreger ce long & faſcheux voyage, enfin ils ont trouué que cela eſtoit faiſable, en joignant les deux mers du coſté d'Orient: Ils l'ont propoſé aux Rois, les Rois l'ont accepté. Mais quand ils ſont venus à l'effectuer, ils ont faict banqueroute à vn ſi loüable, ſi excellent, & ſi vtile deſſein, lequel ils ont abandonné, plus par faute de courage, que de moyens pour y paruenir. Or il y en a trois qui nous y peuuent mener. Le premier, eſt couper vn deſtroit de terre, que les Grecs appellent Iſthmos, qui faict ſeparation des deux mers. Le ſecond, d'vn fleuue qui ſoit voiſin de l'vne des deux mers, & tombe en l'autre, conduire vne tranchée

iuſques à la mer proche du fleuue. Le troiſieſme, joindre deux riuieres par vne tranchee, deſquelles riuieres l'vne tombe en vne mer, l'autre en l'autre. Le premier eſt applicable quand l'Iſthmos, ou le deſtroit de terre eſt raiſonable, c'eſt adire qui n'eſt point ſi large qu'il ne puiſſe eſtre tranché par force de bras. Car quiconque pour joindre la mer Caſpienne, auec la mer Noire, que les Grecs appellent Euxine, voudroit couper le deſtroit qui les ſepare, il auroit trop à faire; la ſeparation eſtant de nonante quatre lieües communes, qui reuiennent à plus de huict iournees de chemin, qui ſeroit aſſez pour deſtourner, voire le plus hardi entrepreneur. Il ny a qu'vne mer au monde, à ſçauoir le grand Ocean. Mais les entrees & aboutiſſemens, qu'il faict auant en terre luy font prendre des noms diuers, tellement qu'on penſeroit y auoir autant de mers qu'il y a de noms, iaçoit que toutes ne ſont que lambeaux de l'Ocean, deſquels il n'y en a que quatre, qui ſeruent à noſtre ſubiect. La premiere mer, ſurpaſſant les autres trois, en longueur, largeur & commoditez, eſt la mer Mediterranée, à laquelle il n'y a rien de ſemblable ſur la terre. La ſeconde eſt la Baltique grãde & ſpatieuſe: s'eſtendãt depuis le Sund ou deſtroit de Dennemarc, iuſques à l'extremité de Liuonie. La troiſieſme eſt la mer Rouge, autrement Arabique, pluſtoſt ſemblable à vne groſſe riuiere, qu'a vne mer, à cauſe de ſon giſte ſi long & ſi eſtroit. La quatrieſme la plus eſloignee de nous, eſt la Perſienne. On pourroit mettre en ce compte la Caſpienne, n'eſtoit qu'elle ne vient point de l'Ocean,

eſtant pluſtoſt vn grand & ſpatieux lac ſalé qu'vne mer. Ces choſes ainſi conſiderees, il n'y a point d'ordre de joindre les deux mers par le premier moyen, qu'en vn ſeul endroict, ou vn Iſthmos ou deſtroit de terre, large de trente deux lieuës, ou cent vingt-cinq mil, ſepare la mer d'Egypte d'auec l'Arabique, depuis la ville de Damiate, ſituee ſur la frontiere d'Egypte iuſques au Sués port de la mer rouge, ce deſtroit couppé, toute l'Affrique ſeroit vne Iſle, là où auiourd'huy elle eſt peninſule, liée auec l'Aſie par ce deſtroit, mais cela eſt plus aiſé en Theorique, qu'en Pratique. Car ce deſtroit eſt dans le deſert d'Egypte, tout couuert de ſable, volant tantoſt plus, tantoſt moins, ſelon les vents qui l'entaſſent & le remuent. Et poſez le cas que la tranchee ſe peut tirer d'vne mer à autre, malgré tous les ſables. Si eſt ce que la foſſe eſtant faicte, en peu de temps elle ſeroit comblee de ſable, l'entrepriſe donc en eſt vaine, & le premier moyen n'a point de lieu par accident, à ſçauoir à cauſe des ſables. Ce que conſiderant vn des plus anciens Rois d'Egypte nommé Seſoſtris, lors qu'il fut conſeillé de ioindre les deux mers: il ſe deporta du premier moyen, & euſt recours au ſecond, le pratiquant à l'endroict où le Nil n'eſt diſtant de la mer Arabique, que de ſoixante deux mil, reuenans à ſeize lieuës communes. Ariſtoteles en la fin du premier Liure des Meteores, & apres luy Strabon, puis Pline, diſent que ce fut Seſoſtris, comme nous auons dit. Herodote plus ancien autheur, le nomme Pſammitichus, qui regna long temps apres Seſoſtris, ſoit Seſoſtris ou Pſammitichus,

il ne fit qu'entamer la beſongne, & ne la pourſuiuit point: comme long temps apres le grand Darius filz d'Hydaſpes Roy d'Aſie & d'Egypte, pourſuiuant l'œuure abandonné par Pſammitichus, n'en vint point about. Apres longue ſucceſſion de temps, vn des Ptolemees, Roys d'Egypte, ſurmonta ces anciens Rois, & en courage & en execution, trenchant vne foſſe de trente-ſept mil quatre cent pas de longueur, cent pieds de largeur, de profondeur trente, œuure vrayement digne d'vn tel Roy, lequel ayant conduit iuſques aux fontaines ſalees, il fut contraint de le quitter, eſtant aduiſé par ſes Conſeillers, que l'Egypte eſtoit plus baſſe que la mer Rouge, de trois coudees, tellement qu'il eſtoit à craindre, que toute l'Egypte ne fut inundee de la mer. Les vns diſent que ce ne fut pas cela qu'on allegua à Ptolemee, ains que le flus & reflus de l'Ocean, entrant dans la foſſe, corromperoit l'eaue du Nil, qui eſt la ſeule eauë qu'on boit en Egypte. La meſme difficulté eſtant propoſee à vn Soldan d'Egypte, qui vouloit ſuiure les erres de l'ancien Ptolemee, le rebuta de l'entrepriſe. de meſmes en priſt au grand Turc, qui ayant ſubiugué l'Egypte, & tué Tomombaie, dernier Soldan d'Egypte, auoit en fantaſie de pourſuiure ceſte entrepriſe. Sultan meſmes fils d'Amurat auiourd'huy regnant, eſt apres pour l'executer, comme lon dit, nous verrons ce qu'il fera. il ny a rien qui l'excuſe de la pourſuite, s'il l'a entrepris veu ſa puiſſance & ſes moyens, s'il le faict comme il le peut, il ny a doute qu'il ne ſe rende maiſtre des Indes, chaſſe les Portugais de leur commerce, & les Rois

Mahometans & Idolatres de leurs Royaumes. Ainſi nous voyons que par le ſecond moyen les deux mers ſe peuuent joindre facilement; & difficilement par le premier, à cauſe des ſables. Mais trop bien par iceluy, on peut faire des Iſles, celles qui ne ſont que peninſules, comme on feroit du Peloponeſe, aujourd'huy appellé la Moree, qui eſt liee auec la Grece, par vn Iſthmos, nommé l'Iſthmos de Corinthe, qui n'a de large qu'vne lieuë d'Allemagne. Demetrius Roy de Macedoine, taſcha le premier de trencher ce deſtroit de terre, pour rendre la Moree vne Iſle entiere, qui euſt eſté vne grande commodité, pour euiter le grãd tour qu'il conuient faire en coſtoyant toute la Moree; pour paruenir à la Grece; il faut mettre en compte le danger qu'il y a de paſſer le cap de Malca, le plus perilleux endroit qui ſoit en la mer Mediterranee, mais Demetrius ne pourſuiuit point ſon entrepriſe, non plus que Iules Ceſar, Caius Caligula, & Nero Empereurs Romains, qui tous firent mauuaiſe fin, comme diſent ces Payens ſuperſtitieux, pour auoir entrepris ceſte beſogne deſplaiſante aux Dieux, qui à leur dire euſſent faict la Moree vne Iſle, s'il euſt eſté expedient, & le meſme diſoient des Cnidiens, qui entreprirent trancher leur Iſthmos, qui lie leur terre auec la Natolie, dont ils furent empeſchez par des incommoditez, prodiges & autres accidens, qui les contraignirent de ſe deporter d'vn tel affaire, auquel les Dieux ne prenoient point de plaiſir. Reſte le troiſieſme moyen, qui eſt de joindre deux riuieres, qui ſe rendent en diuerſes mers; par iceluy on peut ioindre la

mer Mediterranee à la Caſpienne, & à l'Ocean. Quand à la mer Caſpienne, il y a ces deux groſſes riuieres la Tane, ou Tanais, & la Volga, dont la Tane tombe dans le palus Mæotide, & la Volga en la mer Caſpienne, au deſſus de la ville d'Aſtrachan. Or il y a vn endroit, où les deux riuieres ne ſont diſtantes l'vne de l'autre, que de ſix lieuës d'Alemagne enuiron; menant donc vne foſſe d'vne riuiere à l'autre, on lieroit la mer Caſpienne, auec la Mæotide, & conſequemment auec le pont Euxin, tellement que de la ville d'Vlme, ou pourroit nauiger iuſques à la mer Caſpienne, & de la contremont la riuiere d'Oxus bien auant en la terre du grand Mogor. Que ſi le Moſcouite n'eſtoit ſi barbare, ſi ſoupçonneux comme il eſt, & vouluſt preſter l'oreille à ceux qui le peuuent informer de ſon proffit, il auroit le commerce libre des Indes, moyennant l'alliance qu'il a auec le Sophi, depuis les frontieres de Mogor, iuſques au cœur de ſon Royaume, mais cette nation auec leur Prince, eſt incapable d'vn ſi grand bien. Pour lier la mer Mediterranee à l'Ocean: ie ne ſçay que deux endroicts, le premier le plus aiſe & expeditif, eſt en la haute Franconnie. Le ſecond en Languedoc. Le premier fut propoſé à Charlemagne, l'an de Chriſt, ſept cens nonante trois, par la liaiſon du Danube auec le Rhein, en menant vne trãchee de la riuiere Radantia à la riuiere Almona. Radantia, eſt aujourd'huy appellee Rott, qui coulle par les villes de VVirtzbourg & Bamberga, & tombe dans le Meins, & le Meins dans le Rhein aupres de Majence. Al mona, on la nomme

Elle entreprise de Charlemagne pour joindre le Rhein auec le Danube

nomme aujourd'huy Altmul, & passe par les villes Eichstet, & Kelhaim en Bauiere, & se rend dans le Danube, & le Danube dans la mer Euxine. Voyla la mer Euxine liee auec l'Ocean d'Hollande, par le moyen des deux riuieres Radantia & Almona, lesquelles deux Charlemagne lia, tirant d'vne riuiere, à l'autre vne fosse de deux mille pas de longueur, & trois cens pieds de large. Mais le malheur fut, que durant tout l'Automne qu'on trauailla à ceste fosse, il ne fit que plouuoir, tellement que la terre estant abbreuuee d'vne grande humidité, combla la fosse de bourbier, & contraignit les ouuriers d'abandonner cette belle entreprise. Ie m'estonne que depuis ce temps, nul Empereur de Germanie n'ait voulu de nouueau reprendre les erres de Charlemagne, y ayant si peu d'interualle entre les deux riuieres: & l'affaire estant beaucoup plus aisé, que celuy du Languedoc, qui est de joindre l'Aude auec la Reige, l'Aude passant par Carcassonne & Narbonne, tombant dans la mer de Languedoc, la Reige ou plustost Ariege, tombe dans la Garonne, & la Garonne dans l'Ocean d'Aquitaine. Ce dessein fut proposé au grand Roy Francois, qui y presta l'oreille, & ainsi qu'on estoit apres l'appareil d'vne telle entreprise, elle fut interrompue par la mort de ce magnanime Roy. Il me souuient que moy estant petit garçon, on en parloit encores, la memoire en estant toute fraische. Voyla tout ce que nous auons peu apporter de l'antiquité, touchant la liaison du commerce des deux mers.

plus aisee que celle de Languedoc

A ceſte matiere ſymboliſe le deſſeichement des marais, & la reparation des riuieres, pour les rendre nauigeables. toutes ces trois matieres eſtant liees par vn meſme ſujet, à ſçauoir l'eau, & toutes deux tendantes à meſme fin, c'eſt a dire quand au ſujet La premiere ameine l'eau où il n'y en a point, pour ioindre les deux mers, la ſeconde la ou l'eau eſt, il la rend vtile, la faiſant nauigeable, la troiſieſme la chaſſe de la ou elle eſt, deſſechant les marais, & eſſuiant la terre, pour la rendre labourable, & fructueuſe. Pour le regard de la fin les deux plus nobles parties de l'œconomie à ſçauoir le traffic, & l'agriculture en dependent, la conionction des mers, & la reparation des riuieres ne reuenant à autre fin, qu'à l'aduancement du traffic, en facilitant le commerce. Mais le deſſeichement des palus qui doute, qu'il ne tende à l'agriculture, quand de terres inutiles on en faict de beaux champs labourables, ou prairies de grand rapport? Donc de toute ancienneté on a eu ſoin d'eſconduire les palus, qui rendent beaucoup de mauuaiſes vapeurs, & infectent l'air. Car deuant la guerre de Troye, la campagne nommee Stymphalus en l'Arcadie eſtoit toute couuerte d'vn marais, & rendoit tout le pays circonuoiſin inhabitable, pour la puanteur de l'eau croupiſſante, & les vapeurs, ce qui cauſoit beaucoup de maladies. En fin on fut contraint, en perçant vne montaigne, d'eſconduire toute ceſte eau, & la deſtourner dans des riuieres. Et d'autant que cet exploit eſtoit admirable, & ſurpaſſant les forces humaines, on l'a attribué à Hercules. De meſme firent les habi-

tans de Camarina en Sicile, qui eſtans moleſtez des vapeurs de leur lac, n'eurent autre remede que de l'eſconduire. D'vn coſté il leur ſucceda bien. Car ils rẽdirent leur ville ſaine. D'autre part mal leur en prit, ayant expoſé leur ville à l'inuaſion de leurs ennemis, laquelle auparauant eſtoit fortifiee par ceſte palus. Mais vne des plus ſpatieuſes palus, eſt celle qui eſt entre Terracine & Sarmoneta ſur le chemin de Rome à Naples, les anciens Romains conſiderans non ſeulement le bien, qu'on feroit, ſi on purgeoit l'air de cette contree, des mauuaiſes vapeurs, que rendoit ceſte palus, ains le profit qui en pourroit reuenir, ſi deſſechant ces marais, on rendoit labourable cette plaine, le Senat donna commiſſion au Conſul Cetegus d'eſconduire ceſte palus, ce qui fut faict, & toute cette pleine auparauant couuerte d'eau, fuſt faicte vn pays labourable, & rendoit beaucoup de profit à la Republique, tandis qu'on euſt le ſoin d'entretenir les tranchees, par leſquelles on eſconduiſoit l'eau. Mais les tranchees par negligence, eſtans comblees de bouë, la palus ſe remiſt en ſon ancienne poſſeſſion, & derechef toute la plaine fut couuerte d'eau, & le labourage perdu. Ce qui contraignit le Senat de bailler la charge à Iules Cęſar, de repurger les marais, ce que ſans doute euſt eſté executé, n'euſt eſté les meurtriers qui le preuindrent. Ainſi vn ſi grand pays, qui pouuoit eſtre ſi fructueux à la Republique, s'il euſt eſté entretenu & contregardé, demeura inutile, iuſques au temps de Theodoric Roy des Oſtrogotz, qui repurgea toute la contree, trancha de nouuelles

foſſes, comme teſmoigne la belle inſcription, qui eſt encores pour le iourd'huy dans la ville de Terracine. Mais depuis, la negligence a remis les eaux en poſſeſſion, & auiourd huy tout ce quartier eſt preſque inutil, n'eſtant autre choſe que bourbier & marais; I'ay fort inſiſté ſur le diſcours de ce marais, d'autant que ce peut eſtre le plus notable de l'Europe. Car comme Pline le teſmoigne, il occupoit la place de vingt-quatre villes. Ceſte palus eſtoit anciennement nommee *Pomptina palus*, c'eſt à dire *Pometina palus*, à cauſe de la ville Pometia, ſituee pres d'icelle, elle prouient de deux riuieres Vfens, & Aufidus, comme celle de Bourdeaux, eſt auſſi engendree de deux autres. Mais que dirons nous du pays de Hollande, qui n'eſtoit du temps des Romains vne palus? Auſſi n'y a t'il pays au monde, qui ſoit plus tranché, & foſſoié qu'eſt la Hollande, qui croiroit ſans la voir, que par force de bras, on ait peu eſſuyer vn ſi grãd pays? de meſmes peut on dire de toute la contree de Rauenne, qui eſt vne autre Hollande en Italie, ou on void de ſemblables tranchees & eſconduits d'eaux. Le meſme eſt à conſiderer, à l'entour de la ville de Piſa, qui touſiours a eſté vne demeure inſalubre, à cauſe des marais, leſquels auiourd huy pour la plus part, le grand Duc de Toſcane a eſconduits, moiennãt certains Hollandois, qui y ont apporté l'induſtrie de leur pays. Il y a bien autre affaire à l'entour de Narbonne, qui eſt toute aſſiegee de marais, cauſez par le deſgorgement de la riuiere d'Aude. Pour vuider ces eaux, il n'eſt beſoin de rapporter icy les moyens, deſquels auiourd'huy on ſe

ſert,cela eſtant aſſez notoire. Il ſuffit d'aduertir le lecteur, que les Anciens auoient beaucoup de ſortes de machines, pour eſpuiſer & vuider les eaux, leſquelles on peut voir, dans le dixieſme liure de Vitruue, ſans qu'il ſoit beſoin que ie m'amuſe à les rapporter. Quant à la reparation des riuieres, c'eſt pitié que la France ayant vn ſi grand nombre de groſſes riuieres,la plaſpart n'eſt point nauigeable, la ou en la Lombardie,on voit le Naui glio petite riuiere, porter des barques, auſſi groſſes que pourroit porter le Po, leſquelles couurent toute la riuiere, les Lombards ayans rendu ceſte riuiere, & autres nauigeables par induſtrie, auiourd'huy le Tybre ne porte gueres au deſſus de Rome, anciennement il portoit plus de deux iournees, en quoy nous voyons les anciens Romains auoir employé plus de ſoin à l'entretenement des riuieres, qu'on ne faict auiourd'huy, auſſi en donnoient ils la charge aux Cenſeurs, & aux Conſulz. L'an mil cinq cens ſoixante & douze, le Conſeil priué du Roy, deputa des hommes experts, pour viſiter toutes les riuieres du Royaume, & voir celles qui pouuoient porter bateaux: dont ces hommes retournez de cette commiſſion, declarerent au Conſeil, beaucoup de riuieres nauigeables, qui auroient eſté touſiours inutiles. C'eſt pourquoy par Arreſt du priué Conſeil, il fut ordonné que les eſcluſes de moulins ſeroient ouuertes, & tous autres empeſchemẽs oſtez. Quand ce vint à l'execution, la iournee de la Sainct Barthelemi, rompit le col à toutes ces entrepriſes, & ainſi les riuieres demeurerent inutiles, comme aupa-

rauant ; iuſques à auiourd'huy, il ny a point de riuiere ſi malfaiſante, & ſi domageable à ſes voiſins, qu'eſt la Durance, changeant de lit preſque toutes les annees, & ce à faute de la tenir en deuoir, par digues & chauſſees, qui la rendroient nauigeable, d'autant qu'elle a beaucoup d'eau. Telle qu'elle eſt, ſi ſert-elle pourtant au pays, depuis vingt-ans en ça les Prouençaulx ayans tiré des bras d'eau d'icelle riuiere, pour abreuuer le pays ſec & ſterile, & y baſtir des moulins, comme on peut voir aupres d'Arles & à Martegues. Il n'y a rien ſi difficile que l'induſtrie humaine, ne facilite : Parquoy la negligence n'a point d'excuſe, quand la choſe eſt faiſable. C'eſt tout ce que nous auons, touchant ceſte matiere, en attendans que nous en pouuions fournir dauantage, par la lecture des anciens liures, & recherche des vieux monumens.

DISCOVRS

Sur quelques particularitez de la Milice Romaine,

A MONSIEVR DE THOV.

POVR reſolution des demandes qui nous ont eſté enuoyees, il faut ſçauoir que *Haſtati*, *Principes*, *Triarij* ne ſe peuuent appeller qu'a l'heure qu'ils ſont rengez en bataille. La retraicte faicte, ils perdoient ce nom. Tellement que *hæc ſunt nomina* τακτικὰ, *hoc eſt inſtruendæ aciei*, *non autem ordinum.* Les anciens chefs de l'armee Romaine diſtribuoient leurs forces en bataillons, qu'ils appelloient *acies*, en nombre de trois ou quatre, ſelon les occurrences. Cęſar iamais n'en fiſt plus de trois combatant contre les Gaulois. Chacune de ces *acies*, ou bataillons, eſtoient compoſez de trois membres, ou gros, comme vous les voudrez appeller. Quand le ieune Romain venant a XVII ans, ou vn peu apres auoir laiſſé ſa robe bordee, nommee *prætexta*, ſe faiſoit enroller, il eſtoit receu aux compagnies, ou centuries *tironum*, & de ces imberbes on dreſſoit le premier gros, qu'on appelloit *Haſtati.* Ceux cy apres auoir paſſé XXV ans enuiron, n'eſtoient

plus appellez *Tirones*, ains *Iuniores*, & lors qu'il estoit question d'estre rengez en bataille, ils estoient mis au second gros, apres les *Tirones*, ou imberbes, du rang desquels ils auoient esté, pendant qu'ils estoient moindre d'age. De rechef ayant passé trente-cinq ans, iusques à quarante-cinq, ils se nommoient *Seniores*, *Veterani*, *Veteres*. De ceux-cy on composoit les *Triarij*. Ainsi le general de l'armee Romaine, voulant cõbattre l'ennemy selõ qu'il en estoit besoin, & qu'il le pouuoit iuger à l'œil, il dressoit trois ou quatre bataillons, comme en telles occurrences on prend aduis sur le champ. On sçait que la Legion Romaine, estoit composee de dix regimens de pied, nommez *Cohortes*, leurs maistres de Camp estoient *Tribuni militum*. La premiere cohorte, estoit infailliblement de mil hommes, à cause dequoy elle estoit nommee *cohors milliaria*. Car elle auoit dix compagnies de gens de pied, ou dix enseignes, nommees *centuriæ*. Ce regiment estoit le plus honorable, portant l'Aigle de la Legion, & estant composé de ces *Veterani* soldats experimentez; De ceux-cy on dressoit le gros des Triaires. Les autres venoient en rang de *Hastati*, *aut Antepilani*, selon le temps qu'ils auoient demeuré en la legion Romaine, comme ainsi soit, que *pro numero stipendiorum Iuniores*, *aut Tirones vocabantur* : Voyla quant au chois des hommes, desquels on composoit le gros des bataillons, chaque bataillon ayant, comme nous auons dit, trois gros, ou membres, comme vn doigt de la main a trois nœuds.

La façon de dresser les bataillons, esquadrons, gros,

ou

ou autres membres, comme on les voudra appeller: car il n'importe, eſtoit toute vne, tant parmi les Romains que parmi les Grecs, ne faiſans ny longues hayes, & filees, comme parcideuant faiſoient les noſtres en la caualerie; ny eſquadrons ou phalanges ſerrees, comme nous commençons à faire, & faiſoient encores nos anciens Gaulois La figure doncques en laquelle on dreſſoit vn bataillon, eſtoit parallelogramme rectangle, les rengs diſtans l'vn de l'autre, de competent interualle pour receuoir les fatiguez. Qu'elle fuſt rectangle le plus ſouuent, la façon de parler Grecque le demonſtre aſſez, outre ce qu'on en peut recueillir par Polybe, Auteur tres-excellent.

A . . . . . B
C . . . . . D
E . . . . . F

G . . . . . H
I . . . . . K
L . . . . . M.

Soit donques vn gros ou bataillon A C E, B D F. Quand les rengs ſont conſiderez κατὰ πλάτος A C E, B D F, cela s'appelle ζυγός. Quand il eſt conſideré κατὰ μῆκος A B, C D, E F, cela s'appelle σῖχος, aut σῖχοι. Or ny σῖχος ne ſe diroit point, ſi le gros n'eſtoit

de rengs proportionnez, comme ſont les arbres à la ligne, ni ζυγὸς ne ſe diroit ſi la largeur n'eſtoit perpendiculaire à la longueur. στίχος c'eſt vne ligne droicte. ζυγὸς c'eſt *normalis linea rectos angulos ad aliam faciens.* comme E C A *recta, normalis & perpendicularis eſt ad rectum* A B. En François nous dirons que le reng pris en largeur, faiſoit potence au reng pris de front. Auſſi en Latin *iugum eſt tranſuerſarium tignum tigno, cui iungitur ad normam impoſitum.* Combien qu'en terme militaire les Romains n'ont iamais vſé de ce mot *iugum*, comme les Grecs de ζυγὸς. Puis donques que le gros ou bataillon, s'il vouloit garder la meſme figure, (car quelques-fois il la changeoit, & les termes en Grecs y ſont expres) il eſtoit contraint de tourner la teſte vers l'ennemy, tantoſt ſelon la largeur A C E, tantoſt ſelon la longueur A B, il y auoit auſſi termes exprimans ces changemens. Car marcher ſelon A B, c'eſt στιχεῖν. Marcher ſelon A C E, c'eſt ζυγεῖν. Cela monſtre le rectangle demeurer entier meſmes, quand il marchoit. Auſſi le ſoldat A, qui eſtoit à la teſte de l'ennemy; s'appelloit πρωτοστάτης au reſpect de B, qui eſtoit derriere luy, qui s'appelloit ὀπισθοστάτης. D'autre part le reng A B, s'appelloit πρωτοστάται au reſpect du reng ſuiuant. Car ils s'appelloient δευτεροστάται. Poſé donques que κατὰ πλάτος, aut κατὰ ζυγὸν ils eſtoient πρωτοστάται, ὀπισθοστάται, κατὰ μῆκος autem, καὶ κατὰ στίχον ils eſtoient πρωτοστάται, δευτεροστάται, on peut conclure, que les rengs eſtoient paralleles, & les hommes & la figure rectangle. Qu'ils changeaſſent quelques-fois le rectangle en rhombe, & autre figure,

& nous le ſçauons, & les termes y ſont expres. Mais nous parlons du plus commun.

Ces rengs doncques, ou σπείρα, eſtoient laxes, & competens à receuoir les fatigues, comme cy deſſus nous auons dit, ce qui eſt expreſſement marqué par Polybe. Tellement que les trauaillez, à ſçauoir le reng A B, ſe retirans couloient par le *iugum*, *aut* ζυγὸν A C E, au derriere de E F, comme Tite Liue le monſtre au doigt, & mieux Polybe. Mais ie n'ay icy les liures. Non ſeulement les rengs de chaſque gros eſtoient laxes: mais auſſi l'interualle d'entre gros & gros eſtoit plus ſpatieux pour receuoir tout vn gros fatigué.

Soit donques le parallelogramme A C E, B D F, le gros des *Haſtati*. Preſſez ou chargez de l'ennemy, ils ſe veulent retirer, & faire place au gros G M qui eſt frais n'ayant encores combatu: de deux choſes l'vne, ou ils n'en peuuent plus, eſtans à rendre les abois, ou ils ne ſont ſi mal menez qu'ils ne puiſſent faire teſte, eſtans raffraichis de ſecours. Au premier poinct ils ſe tournoient tous d'vne piece (il y a terme en Grec de cecy) ſans ſe rompre par le ζυγὸς G I L: & ſe rendoient derriere L M, tout G M cependant s'auançant vers l'ennemy & empietant la place delaiſſee par A F. Ainſi tout ledict parallelogramme A F ſe trouuoit placé en la place de G M, entre les *Antepilani*, & *Triary*. Quant à l'autre cas, les *Antepilani* faiſoient largue entre leurs rengs, dedans leſquels ils receuoient les *haſtati* trauaillez. Et ainſi ils combattoient *Vno agmine facto*, comme dit Tite Liue, ſi bien m'en ſouuient.

Et c'eſtoit *recipere in mediam aciem.* comme au contraire les *antepilani* venans à ſucceder aux *haſtati*, *dicebantur venire in primam aciem.* Les *haſtati* ſe retirans aux Triaires, *dicebantur venire in poſtremam aciem. Prima, media, ſecunda acies, eſt prima pars, ſecunda, tertia, aciei. vt apud Iuriſcoſſ. Prætor in primo Edicto, ſecundo Edicto, hoc eſt in prima parte Edicti, ſecunda parte.* Voyla quant aux demandes, le plus ſommairement qu'il nous a eſté poſſible. Car la choſe meritoit eſtre deduicte plus au long, & illuſtree des paſſages des Anciens: ce que nous euſſions faict, ſi nous euſſions eu nos liures.

EXTRAIT D'VNE LETRE AV SIEVR VAZET.

ON trouue des pierres comme Agathes, Iaſpes, Calcedoines, & autres grauees de figures, & characteres bizarres, leſquelles ont eſté taillees par les Payens ſuperſtitieux, par obſeruation d'heure, temps, conſtellation, configuration celeſte. Et croit-on, comme encores font les Arabes & les fols Genethliaques, que telles pierres, auec telle obſeruation entaillees, ont merueilleux effect contre les morſures des ſerpens, piqueures des ſcorpions, & bleſſeures de l'ennemy. Brief ils croyoient ce que le Pſeaume xci, 5, 6, 7, attribuë au Souuerain contre tels accidens, cela auenir de la vertu de l'entailleure, faicte par obſeruation celeſte. Comme par exemple, Hali Aben Rodan guerit vn homme piqué d'vn Scorpion, par la figure du Scorpion emprainte en vn grain d'encens, & pour ces fins portoit il en la pierre de ſon anneau, vn Scorpion engraué auec les ſolennitez y requiſes, qui eſt comme i'ay dit, apres auoir obſerué l'aſcendant de Scorpion, ou, comme les autres veulent, le milieu du Ciel. Ie liſois dernierement vn fort bel Auteur Arabe, qui n'a point de nom, qui eſcrit de la Coſmographie, auec vn ſtile fort gentil.

Venant au tiers climat, il parle ainſi, d'vne certaine region nommee Hamptz. La ville de Hamptz, en la terre de Hamptz, eſt faicte par vne obſeruation Taliſmanique: car en icelle il n'entre iamais ſerpent, ny Scorpion, & quand on y en auroit aporté iuſqu'à la porte, il meurt ſoudainement. & au haut clocher, qui eſt au milieu d'icelle, il y a vne effigie d'airain d'vn homme à cheual, qui ſe tourne à tous vents. Or en la muraille dudict clocher, il y a vne figure de Scorpion, engrauee en vne pierre, & quand vn homme piqué de Scorpion, ou mors de Serpent, entre au lieu, il imprime l'argille ou croye, qu'il a apporté auec ſoy en ladicte figure, laquelle incontinant auoir appliqué ſur la playe, il guerit, & eſt garanti de la mort. Telles obſeruations & tout ce qui ſe faict moiennant icelles, les Arabes les appellent Taliſman. Deſquelles ſi nous voulions rapporter icy tout ce qu'en ont dit Ptolemee, Porphyre & les fols Arabes, nous n'aurions iamais faict. Qui en voudra ſçauoir dauantage, liſe Io. Baptiſta Porta; & nous en pourrions dire encores des choſes plus rares, & plus exquiſes. Ce ſera pour vne autre fois. Venons au Iaſpe, ou il y a d'vn coſté vn corps armé à la Romaine, auec la teſte d'vn coq (combien que la creſte ſoit bizarre) au lieu des jambes, des ſerpens baſiliſques: en la main dextre vn foüet: en l'autre vne targe auec quelques caracteres, au deſſouz des caracteres Grecs, continuez en l'autre reuers. Ie d'y que c'eſt vn Taliſman pour lequel grauer, on à obſerué les ceremonies cy deſſus mentionnees. Item

que c'eſt œuure ancien Iudaique, lequel ils appellent מָגֵן דָּוִד *Maghen Dauid*, *Bouclier de Dauid.* Auſſi la pierre eſt taillee en bouclier, & outre cela il y a vn bouclier en la feneſtre du corps bizarré. Les Iuifs donques, font vne infinité de tels Taliſmans, leſquels tous d'vn nom ils nomment *Bouclier de Dauid.* Mais ceſtuy-cy eſt compoſé de Taliſman Arabic & de Bouclier Iudaic. Car pour le reſpect de Taliſman, il à la figure du corps bizarre. Et pour le regard du bouclier, il a les lettres & notes du bouclier de la main feneſtre. Or ie mettray en petites lettres Grecques, comme il eſt graué en la pierre, en lettres maiuſcules α ϛ ρ α. σ α ρ η. α ρ ι ρ ι η. ω ι θ α ϛ. λ α ν. α θ α. ν α. λ ϛ α. Voyla comme il eſt graué, ny plus ny moins. Ce que i'ay voulu mettre en petit caracteres vſuels, d'autãt que peut eſtre on ſe pourroit tromper és autres, prenant vne lettre pour autre, comme ABPACA. on pourroit penſer que C, eſt Latin: là ou c'eſt vn ſigma Grec à l'antique. Or ces paroles ainſi exprimees en lettres Grecques, ſont Hebraiques bigarrees quelque peu de langue Talmudique de Tiberiade. Et voicy comment vn Iuif les recognoiſtroit bien, אברח שרי ארירי ויטב לן אתא נא לבא *Abrach ſari arirai Vuaicab lan atha na leba.* c'eſt à dire *Mets en fuite mes maudits ô Seigneur, & ie te prie que mon cœur ſoit ioyeux.* Par les maudits, il entend les ſerpens, faiſant alluſion à ce qui en eſt dit au Geneſe 111, 14. Car le ſerpent eſt appellé אָרוּר *Arour*, c'eſt à dire, *maudit*, de meſme mot qu'icy. Il faut obſeruer qu'outre ce qu'il eſt dit Talmudiquement אָרִיר pour

אֲרוֹר à ſçauoir *Iod* au lieu de *Vau*, les deux *Iod* qui ſont à la fin du mot denotent l'affixe poſſeſſif pluriel. Car en gardant les poincts, il n'en failloit qu'vn אֲרִירִי & ceux qui ſont verſez és liures anciens des Docteurs Iuifs, ſçauent ce que ie veux dire. Donques par les ſerpens il entend toute ſorte d'ennemy. Auſſi a il le fouët en main, pour les mettre en fuite, & le cuiracin Romain pour les combatre, & la targe à l'autre main pour les coniurer par les lettres caballiques y engrauees. Et la teſte du coq eſt ſigne de ioye, ceſt oyſeau eſtant touſiours vioge, alaigre, & de ſanté, eſtant dedié à Æſculapius. Or les lettres de la targe ſont λλλ. η. η. η. ι. δ. ω ω ω ω. ou, ω, eſt pris pour *Vau* Hebrieu, comme nous voyons cy deſſus. Et les autres letres ſe doyuent rapporter à leur ordre: comme λ, à *Lamed*; η, a *Heth*; ι, a *Iod*; δ, a *Daleth*. comme vous voyez que nous l'auons mis, leſquelles lettres chacune porte ſa ſignification. Et de dire que c'eſt, il n'y a que celuy qui les a faict grauer, qui l'ait ſçeu, comme il eſt euidant. Car on luy peut bailler mille interpretations. Et le ſçauoir ou ignorer, importe peu. Encores ne ſçauons nous ſi cela eſt *Notarikon* qu'ils appellent, c'eſt a dire emportant vn nom, qui ait le nombre de ces caracteres, leſquels tous enſemble valent 144. cõme en l'Apocalypſe ΛΑΤΕΙΝΟΣ emporte le nombre de 666. qui eſt le nom de l'Antechriſt. Or quand les Payens vouloient faire quelques coniurations ou Taliſmans, ou ſemblables choſes, nous ſçauons par les Poëtes Latins, qu'ils auoient recours aux Iuifs, qui leur ordonnoient tels fatras, comme

comme les Medecins ordonnent leurs Medecines. Meſmes quelquefois il s'en trouue en Epiphanius, que les Heretiques Chreſtiens ont pris & vſurpé pour tromper les foibles. Mais ie croy qu'il ſe trouuera peu qui ſçachent deuiner comment il les faut lire en Epiphanius. Et d'autant que les Payens ne ſçauoient lire en Hebrieu, on leur à mis en caracteres Grecs à eux vſitez & cognus. Nous auons vne milliace de tels ſorcelages, dans les liures Caballiques des Iuifs. Voyla ce qu'il me ſemble, touchant la ſculpture de ce Iaſpe. Que les doctes en iugent. A Preuilli le IIII Iuin CIↃ IↃ XCII.

EXTRAICT D'VNE LETRE
Au ſieur de la Vau, du douzieſme Iuilliet ſuiuant.

LE ſieur Vazet m'a remercié, touchant le Taliſman : c'eſt la moindre choſe que ie voudrois faire pour luy. Mais ſçachez que regardant la pierre, ainſi que ie la rendois à Nintrai, ie me ſuis rauiſé de la parfaicte interpretation, *quod me fugerat*, combien que ce ſoit tout vn. Mais puis qu'il honore mon interpretation, plus qu'elle ne merite, il eſt raiſon qu'il l'aie telle que la verité le requiert. Sçachez donc qu'il faut diſtinguer les lettres Grecques ainſi : ABP A. CAP. H. APIPI. H. ΩIΘAB. ΛAN. AΘA. NA. Λ. B. A. Il n'y a rien de changé en Hebrieu

חַבְרַח שר .י. אֲרִירִי .י. והֵיטֵת לָן אתה .נא .ל .ב .א
Les letres singulieres א. ב. ל. veulent dire לְעֹלָם אַתָּה בָּרוּךְ comme vn Iuif vous le dira sans delay. Le ה est, comme vous sçauez, vn double ἰῶτα. Et le nom de Dieu יהוה est escrit par י double *Iod.* C'est le plus beau que i'auois laissé couler, & les letres א. ב. ל. que ie lisois pour vn mot entier. Vous qui estes demy Asclepiadorabbinos sçauez *hoc esse ad verbum. Fuga, princeps Dei, maledictos Dei. Et benefac nobis tu, obsecro te; In æternum tu benedictus.* C'est sans nul doute la vraye interpretation de ce *Maghen Dauid*, ou selon les Arabes, de ce Talisman שר, c'est l'Ange au nom duquel ce Iuif ἐξορκιστὴς auoit faict ce מַגֵּן : Car ainsi s'appellent les Anges, attribuez à la garde des hommes, ou des nations dans Daniel. Et ainsi les appellent aujourd'huy & de toute ancienneté les Iuifs. Gardez bien donques cette interpretation, & accoustrez le discours au mieux que sçaurez, pour le donner à entendre au sieur Vazet. Aduisez que toutes les letres sont exprimees en Grec, sauf ה, in verbo הֵיטִיב & non sans cause. Car les Grecs n'ont letre pour cela ; ains *spiritum densum.* En la targe de la figure H. H. H. c'est sans doute י. י. י. *le nom ineffable, comme auez desia veu.*

EXTRAIT D'VNE AVTRE LETRE
Au dit Sieur de la Vau : du vingt-ſeptieſme Iuilliet ſuiuant.

VOvs vous pouuez aſſeurer que i'ay tresbien deuiné le Taliſman du ſieur Vazet, d'autant que i'en ay trouué la confirmation dans vn autre Taliſman, duquel le fils de Monſieur Turquet m'a donné le pourtraict. La figure eſt telle que celle du ſieur Vazet: mais l'eſcriture autre toutesfois tendant à meſme fin. elle eſt telle. ABPA. CAM. IAΩ. Λ. K. Λ. Ω. C. Θ. combien que les letres ſingulieres ſe peuuent interpreter diuerſement : toutes-fois il les faut accommoder au ſens des trois premiers mots , qui ſont entiers , ſans aucune ambiguité ſoit donc telle la ſuite & teneur de la ſentence: הַבְרַח שֵׁם יְהוָה לוֹחֲצֵינוּ כֻלָּם לוֹחֲצֵינוּ וְשׁוֹנְאֵי טוֹבָתֵינוּ. *Fuga nomen Dei afflictores omnes affligentes nos, & oſores boni noſtri,* Id eſt, *inuidentes vtilitati noſtræ.* Ie ne me peine pas beaucoup des letres ſingulieres. Car c'eſt folie: mais vous voyez que *ιάω*, eſt le nõ de יְהוָה, & ainſi le trouuerez dans les vers d'Orphee, citez par Euſebe, & autres anciens, comme ſçauent ceux qui ont leu les auteurs Grecs. Tant y à que *ιαω*, icy c'eſt H, dans le Taliſman dudict ſieur Vazet, à ſçauoir », *duplex Iod.* Là le faict s'addreſſe à vn Ange, & icy au nom de Dieu meſmes. Et que direz vous donques de ſi belle rencontre?

Letre à Pierre Antoine de Raſcas, Sieur de Bagarris, maiſtre des Cabinets, des Antiques du Roy.

MONSIEVR Vous m'auez tant chargé d'obligation pour vne fois, que ie n'ay moyen de vous remercier, ny comme ie le deſire, ny comme vous le meritez, premierement pour m'auoir eſtimé digne de voſtre amitié, & puis pour le beau preſent qu'il vous a pleu me faire des empraintes des exquiſes Medailles que vous m'auez enuoyees, que ie tiẽs tres-cheres pour leur beauté, rarité, & bonté, mais plus pour le lieu dont elles viennent. Si ie me trouue donc empeſché à vous remercier, ie ne le ſuis pas moins à vous reciter le contentement que i'ay receu à les viſiter, & principallement à vous reſpondre ſur tous les points & propoſitions, deſduictes en voſtre inuentaire. Il eſt impoſſible non pas à moy, mais a vn plus exercé en ces recherches de rẽdre raiſon de tout, d'autant que les deſſeins de telles deuiſes tendent à diuers buts; les vnes ſont Emblematiques, comme l'Ancre auec le Dauphin d'Auguſte, les autres hiſtoriques, comme le Capricorne du meſme Prince. Les autres Magicques, comme nous en voyons pluſieurs és Pierres, comme ſont la pluſpart des Chimeres, & entre autres celle qui à la teſte d'vn coq, le corſelet d'vn ſoldat Romain, au lieu des jambes, deux ſerpens, vn foüet à la main, auec lettres Grecques. Telles ont eſté faictes par les Diaboliques Heretiques Valentiniens, & la chimere & bizarrerie de leur deuiſe, depend de leurs ridicules poſitions, deſquelles Sainct Irenee faict

mention, & apres luy Tertullien & Epiphanius A celle la ſont ſemblables quelques autres que nous auons veu entaillees en eſmeraudes aſſez grandes, & tous les douze ſignes du Zodiaque, auec quelque petit ſerpent, ou autres animaux. Telles deuiſes ſont vrayement magiques, taillees auec l'obſeruation de l'aſcendant, ſigne, Planette, heure, & autres telles fantaſticqueries, requiſes en telle curioſité, à quoy non ſeulement les anciens Payens ont eſté addonnez, qui appelloient ces deuiſes στοιχεῖα, mais auſſi les Arabes, heritiers de la folle Aſtronomie des Grecs, s'en meſlent, iuſques à ne faire tailler vn anneau, ſans l'obſeruation de ces folies, & appellent cela TALISMAN. Or il en a, ou pour le moins y en peut auoir parmy celles que i'ay receu de vous, qui peuuent eſtre pluſtoſt στοιχεῖα, que *Emblemata* & icelles ſont malaiſees à interpreter, leur interpretatiõ eſtant demeuree enſeuelie dans la conception & entendement de ceux qui les ont faict tailler. Quant aux hiſtoriques, elles ſont aiſees à deuiner par quelque marque qu'on y void, & recognoit par la lecture des bons Auteurs. Comme eſt la tant belle, tãt naifuement repreſentee & cottee la premiere, au nombre des voſtres.

Ou Silenus ſouſtient ſon nourriſſon Bacchus encore petit enfant, l'empoignant de la main dextre, en la hanche droicte, & de l'autre main il le tient par la greue de la jambe gauche, & l'enfant s'appuye ſur vn Satyre, poſant ſon bras droit ſur l'eſpaule d'iceluy, & le Satyre luy poſe ſa main droicte ſur la mamelle, plus bas vn petit Satyriſque, porte ſur ſon eſpaule la greue de l'enfãt, lequel eſt graſſelet & potelu, tel comme toutes les anciennes Medailles, marbres, & ſtatuës repreſentent; Bacchus couronné d'vn chapeau de pampre, le viſage plein, ne manquant en rien à ce qui touche les marques de Bacchus. Que Silenus ſoit accompagné de Satyres grands & petits, il appert par Euripide en ſa Tragœdie Satyrique intitulee *Cyclops*; que la ou Silenus eſt il y aye vne bouteille, il apert par les anciens Poetes, & meſmes par vn epigramme Grec, & puis c'eſt vn des harnois de Bacchus, derriere ce grand Satyre, il y a vne des nourrices de Bacchus cueillant vn fruict, gros comme vne pomme d'vn arbre qui m'eſt incogneu. Car il n'eſt pommier la fueille y repugnant, il n'eſt figuier la groſſeur du fruit monſtrant le contraire. Or toute ceſte repreſentation n'eſt autre choſe que les tableaux que les *Thymelici, Hiſtriones, Comedi, Tragœdi* poſoiẽt ſur le Theatre, d'autant que toute celle maniere de gens ſe nommoient τεχνῖται Διονύσου, *Artifices Liberi Patris*, & par ce leur *Thymele & ſcena* eſtoit ornee de telles hiſtoires concernantes Bacchus & ſes dependances, & touſiours à chaque ieu, ou action ſcenique, il y auoit *ara Liberi Patris*, de laquelle il faut entendre le lieu

de l'Andrie, de Terence, *ſume verbenas ex hac ara* à ceſte intẽtion, vous voyez en cette belle graueure vne ὀρχηστρὶς *vel Saltatricula Thymelice* auec ſon *Cymbalũ* en forme de plat creux, qu'elle touche auec les doigts, qu'on appelloit πρεμνίζειν. Telles femmes ſont appellees *Thymelicæ*, & la pluſpart ſautoient toutes nuës deuant le monde, vne autre ſorte *Thymelicarum mulierum* eſt la *Tibicina*, qui monſtre ſa teſte, comme naiſſant du derriere de la teſte de Silenus, tenant deux flutes en ſes mains. Bas le maſque ou faux viſage des *Comœdi* ou *Tragœdi*, & le bouc qu'on donnoit aux Tragœdes, qui auoient gaigné le prix. Tout cela eſt du gibier du Theatre & des *artifices Liberi Patris & eorum qui ad Thymelen, aut ſcenam ſpectant.* Tellement qu'il ne faut nullement douter, que ce ne ſoit la repreſentation des tableaux de Bacchus, qu'on poſoit ſur le Theatre, les compagnons duquel & officiers, meneſtriers, ſauteurs, & baſteleurs luy eſtoient dediez. C'eſt vne viue & parfaicte graueure, n'eſtoit qu'il s'y trouue vn grand defaut, duquel ie m'eſtonne fort, & c'eſt que de tout le Silenus, il ne paroiſt que la teſte, ny reſtant aucune repreſentation de tout le reſte ſauf la jambe dextre, entre les deux jambes du grand Satyre, ſans aucune apparãce d'où elle mouue, & ſi n'y a il nulle trace de l'autre jambe, ny de tout le reſte du corps, qui eſt vn grand deffaut à vn tel chef-d'œuure, en outre la teſte du petit Satyre, ne paroiſt nullement qui deuoit naiſtre de l'autre coſté de la jambe de l'enfant, monſtrant pour le moins ſes deux cornichons: Ie ne puis auſſi deuiner, qu'eſt-ce qui eſt

entre l'aiſſelle de la fluſtereſſe, & l'eſpaule de Silenus, comme vne guirlande, ou atour de quelques choſes rondes. Voyla ce qu'il me ſemble, touchant cette excellente pierre. Quand à la IV, de deux choſes l'vne, ou l'Empereur aſſis eſt Theodoſe le Grand, & la teſte de Fl. Maximus; ou, i'accorderois l'autre plus volontiers, Conſtantius fils de Conſtantin le Grand, & la teſte de Gallus: car la graueure eſt moderne, & ſentant ſon temps au deſſouz de Diocletian. La cinquieſme à l'aube de lin pliſſee, ſans doute c'eſt vne Ægyptienne, ſi c'eſt Iſis ou vne autre, il y faut penſer. La ſeconde eſt merueilleuſe, & fourniſſant de quoy reſuer autant qu'autre, ie ne doute point que la femme ne ſoit vne *ſaltatrix*, poſant le genouil ſur l'Autel de Bacchus, duquel nous auons parlé cy deſſus, & le *Herma Ithypallus* eſt vn de ceux qui eſtoiẽt poſez aux Theatres, qu'on appelloit *hermulas*. L'homme qui boit à la bouteille, eſt barbu & n'a rien de Bacchus, le vaiſſeau ſur lequel il eſt aſſis, eſt vn char ou *currus Circenſis* ny manquant que les deux rouës, ainſi vous auez en ceſte graueure le char Circenſe, qui appartient aux jeux des courſes des cheuaux, & le reſte *pertinet ad Thymelen*, on ne s'esbahira de la poſture de cette femme, quiconque lira les Epigrammes Grecs, περὶ βακχευομένων au ſixieſme liure, & περὶ ὀρχηστρίδων au quatrieſme. Car ces Saltatrices eſtoient folles, ny plus ny moins que les Bacchantes, vous auez auſſi la fluſtereſſe, qui eſt vn des meſtiers Thymeliques. Ie dis la petite image de la fluſtereſſe, que la femme tiẽt en ſes mains, ſemblable à celle du derriere de la teſte de Si-

de Silenus. La troiſieſme eſt vne *Fama*, ſans doute. La dixhuictieſme eſt bien plus exquiſe que la IV, d'autant que ie la iuge plus ancienne de deux cens ans, & ne puis aduiſer ce qu'on preſente dans le plat, i'eſtimerois eſtre quelque preſent en ſigne de Tribut, ou ſubmiſſion. La VII du premier abort nous l'auons iugee comme elle eſt, la teſte de Marcellus fils d'Octauia. Comme la X, on ne peut faillir à iuger que c'eſt Socrates. En la XII le graueur deuoit faire la harpe plus courbe, preſque comme vne faux *falcatum ſuſtulit enſem. Ouidius.* La XVII *Natura, Genius, Penates. Horatius de Genio. Naturæ Deus humanæ.* La XIX ſi la ſtatuë qui eſt à Rome *eſt palliata*, elle pourroit eſtre d'vn Chreſtien, mais c'eſt à ſçauoir, & poſé quelle ſoit d'vn Chreſtien, s'enſuit-il qu'elle ſoit de Tertullien ? Ce ſont des coniectures fort friuoles, Tertullien eſtoit du temps de Clemens Alexandrinus, ledit Clemens dit qu'il n'eſtoit permis aux Chreſtiens de faire aucune ſemblance humaine. donc les Chreſtiens ne portoient iamais en la pierre de l'anneau aucune effigie humaine, comme il dict : bien vne colombe, combien que nous ſçauons que Tertullien faict mention des goubelets, dans leſquels eſtoient grauez le paſteur qui auoit perdu la brebis, & la brebis, dont il eſt faict mention en l'Euangile. Certes du temps de Tertullien les Chreſtiens ne ſe faiſoient ny peindre, ny grauer, ny tailler en boſſe, le teſmoignage en eſt formel dans Clemens. La XXI eſt vn Arabe voiturier, aſſis ſur la ſalme, ou ſomme de ſon Chameau, que les Grecs appellent σάγμα. Cela

pourroit bien eſtre rapporté à la conqueſte de l'Arabie par Seuerus, dont il auroit eſté appellé *Arabicus*. La XXIIII Ie l'eſtime de plus bas ſiecle, & plus moderne que Eudoxia. La XXV touchant les ſacrifices que les femmes & les filles faiſoient au membre viril, il faut voir S. Auguſtin en la cité de Dieu, *Feſtus* en la diction *Mutunus Titinus* & autres. La XXVII eſt autre que celle qui eſt dans l'Onice: car celle de l'Onice, ſelon le diſcours que vous en faictes eſt Payenne, mais cette-cy eſt Chreſtienne, & la femme c'eſt l'Egliſe, monſtrant par le petit enfant, & la colombe, la regeneration au Bapteſme, les eſtoiles ſur ſon chef ſont priſes de l'Apocalypſe. Ie la iuge du temps de Theodoſe, ou plus bas, que les Chreſtiens commençoient à peindre des images és parois des Egliſes, grauer des effigies humaines aux anneaux, les traicts de la taille monſtrent qu'elle eſt du declinant Empire, que ie prens apres Conſtantin, nous auons faict vn fort long diſcours de cecy & autres dependences au Seigneur Marquardus Freher, Conſeiller de l'Electeur Palatin, touchant ſon grand numiſme qu'il auoit interpreté autrement que nous, apres auoir veu ſon expoſition. Pour voſtre contentement & eſclairciſſement de cette XXVII medaille, ie voudrois que vous euſſiez mon diſcours, mais ie ne l'ay point gardé non plus que toute autre choſe venant de moy, ſi merite il d'eſtre veu des amateurs de l'Antiquité non ſeulement Payenne, mais Eccleſiaſtique. La XXXIIII ſans doute eſt de la ville ancienne de Chios. En la medaille d'Homere, la Sphinx tient vn

autre vaſe, ou pluſtoſt vne *Pyxis* d'vne autre façon auec les lettres XIΩN. en vne autre medaille la Sphinx porte vn raiſin, & en l'autre coſté de la medaille eſt ΛAMΠPOC XIOC, & au milieu de ces deux mots vn *Ligo*, ou houe à becher la terre que les Grecs appellent ἄμη σκαπάνη, par laquelle il eſt ſignifié que ceſtuy Lampros eſtoit Athlete. Car chaque athlete portoit ſa σκαπάνη, comme il apert par vne Eclogue de Theocrite, & d'où les σκάμματα des Athletes eſtoient appellez, mais nul ne s'eſt aduiſé de ceſte σκαπάνη. Tant y a que vous voyez par ces deux medailles, que la Sphinx eſtoit la deuiſe de la ville de Chios, il faut noter que la Sphinx de Thebes, & de tous les Grecs generallement auoit des aiſles, la ou celle des Ægyptiens n'en auoit point. Pour la XXXVI nous auons parlé de ces Chimeres cy deſſus, & auons dit que la pluſpart d'icelles ſont Taliſman c'eſt a dire faictes par l'obſeruation de magie, ou de l'horoſcope aſcendant: nous en auons vne des fols Valentiniens auec les lettres Grecques, comprenant certains mots par eux inuétez, ou tirez violentement de l'Hebraiſme. Quand à la petite medaille d'argent de Saturne, ſi iamais il y euſt Taliſman, celuy la en eſt vn, voire des plus remarquables, la deuiſe à eſté cognee en iour de Saturne, en conionction de la Lune & du Soleil, *horoſcopante Hydra* &cæt. Vous auriez plus grand contentement, ſi vous liſiez ce que i'en ay leu és liures de Arabes, qui ont pris ces fantaſticqueries des anciens Genethliaques Grecs. Touchant l'autre, VI *Conſulatu ſuo Auguſtus Ægypto potitus*

eſt, Antonio & Cleopatra interfectis. ledict Auguſte ſe nomme Iulius Cæſar par adoption. *de Cingulo & Labieno*, Silius lib. x. *celſis Labienum Cingula ſaxa miſerunt muris.* Mais que fais-je, Monſieur, qui ſur le champ ſans auoir autrement regardé aux liures, penſe expliquer tout ce que vous auez propoſé? cela merite bien plus curieuſe recerche: ce que i'en ay faict, ça eſté que trouuant la commodité de vous eſcrire, i'ay mieux aimé dire quelque choſe à la volee, qu'en differant vous mettre en peine de ma reſponſe. Au reſte il y a en ce pays le ſieur Abraham Gorlay qui a vn grand treſor de telles pieces, il a bien plus de quatre mille medailles d'or exquiſes, plus de dix mille d'argent, & plus de quinze mille de cuiure, le tout d'eſlite. Il a faict imprimer chez luy à ſes deſpens vn gentil liuret des anneaux des anciens, en nombre de deux cens ſoixante ou enuiron, leſquels i'ay manié moy-meſme, ce liure ne ſera expoſé en vente & n'a eſté imprimé que pour en diſtribuer aux amis, &c. Il ne me reſte plus rien, Monſieur, ſinon de prier Dieu qu'il vous tienne en ſa garde. De Leyden en Holland. Ce XII Ianuier CIↃ IↃ CIII.

Il faut noter que la deſcription de la grande pierre grauee, eſt quelque peu differente de l'original, à cauſe que l'emprainte qu'on auoit enuoyee au ſieur de la Scala, n'eſtoit pas nette.

BIBLIOTHEQUE PUBLIQUE ORLEANS

INDEX

RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM.

BIBLIOTHEQUE PUBLIQUE ORLEANS

A.

A. literæ pronuntiatio 129
Abolitio 38
Abraham qua lingua loquutus est 438
Acies 561
Acies prima, 566
Actus 384
Actus in Tragœdijs & comedijs non distincti fuere olim, apud Latinos & Græcos 310
Aduersa charta 47
Aduersaria 48
Aenigmata 469
Æschyli locus explicatus 12
Africa dupliciter intelligitur 114
Agendicum 102
Aginnensis Seneschallia 114
αἰδοῖ 525. 526
Alba Heluiorum 83
Alcæi Epigrammatographi 10
Alciati error 392
Alcorani versio Lat. & Ital. 458
Allebreti ducatus 115
Angeli à Iudæis quomodo vocantur 572
Antipatri Epigramma explica. 10. 11
Antuerpia 1[illegible]
Apollonius Rhodius 466
Aquitania triplex 112
De lingua Arabica 446. 447. 448. 449. 450. 482. 483. 486. 493. 503. 504
Apud Arabes literæ olim florebant 451
Arabicorum librorum Catalogus 458. 459. 460
Ara Græca antiqua explic. 470
Archiepiscoporũ nomen & ius 75
Arelatẽsis Archiepiscopatus 440 443. 444. 445
Aremoricus Britonismus dialectus 25
Aristæas 522
Arithmetici characteres 1. 2. 3. *&c. ab Arabibus* 145
Hispani eos acceperũt à Mauris 145
ἄρον *herba* 399
Aruernium 115
Assamenta 205
Assyria prima omnium regionum culta, ibi natales primi hominis 437
Athenæi locus emend. 525
Atuatici 101

Au, diphthongi pronuntiatio 131
Auaricum 102
Auersa charta 47
de Auicenna 404
Auſci 102
Auſonij dignitates 392. *locus explic.* 391. 392. *Gryphus expl. & emend.* 417. 418

B.

Balæna 434
Balæna Ionæ 433
Baptizatis occinebatur. Eſtote prudentes *&c.* 148. 149
Beccanus nugator 102. 111
Belenium 25
Benearnenſis principatus 89
M. Beroaldi Chronologia inepta 141
Biblia ſacra qua lingua conſcripta 439. 455
Βίβλος, & βύβλος 11
Βιβλία 11
Bigerrones 102
Biſcaini, Baſci, Baſculi 122. 126
Bituriges 102. 103
Braſſauola medicus ineptiſſimus 405.
Brugnoli Epitaphium 394
Burdigalenſis Seneſchallus 114

C.

C. & Q. in pronuntiatione differunt 132
inter C. & G. magna cognatio 206.
C, literæ, pronuntiatio 120
Cæſaris locus explic. 82
explic. & emend. à pag. 101 *ad* 111
καλχεις 31
Calatorium carmen 205
Calculones 498
Callimachus 466
Seth. Caluiſij laus 521
Canna 14
Cantabrorum lingua 125. 126
Caſius Hemina Annalium ſcriptor 55
καπνμαια 398
Centuriæ 393
χαλυβοκλισία ναυτικὴ 424
χάρφη 11
Charta Amphitheatrica 44
Charta Auguſtæa 37. 43. 44
Charta Claudia 44
Charta Fanniana 51
Charta Hieratica 37
Charta Liuiana 37
Charta Saitica 44. 45
Charta Tæniotica 39
Chartæ vitia 52
Charta Epiſtolaris 11
χάρτης 11
Chriſtianorum veterum ſymbola 146
Chryſoſtomus 497. *emendat.* 479. *explicat.* 496
χοώδης *quid* 404
Chymica ars 26
Ciceronis locus emend. 84

κίκι Ægyptiorum 432
κίκαῖον 432
κισσὸς 399. 400. 406. 408
κίσθος ibid.
Citare 206
Citata plebs 205. 206
Ciuilis historia 444
Claudiani locus emend. 103. 104
κῶλα, schedæ 50
Collegia & scholæ differ. 393
Componi numerus quando dicitur 420
Concilium Gallicanum emendat. 90
Rob. Constantinus asinus 395. &c.
Copernicus 427. 506
Cortex quid 33
Cortumio 208
κόρυμβος 396
de Critico 409. 410
Critici Græci & Latini 410. 411
κύημα 3. 4
κύσθος 399
Cyclius apud Horatium 414. 415
κύκλῳ παιδείαν, ἐγκυκλίου, διδάσκειν παῖδα 414

D.

Danicæ linguæ discrimina 120. 121
Dares Phrygius 521
Decanus 393
De Decimis plura 61 &c.
Decreti Gratiani locus emendat. 81
Decurio 393
δευτεροστάται 564
Dictys Cretensis 521
Diœcesis 389. 390
Dionysius Afer 466
Dioscoridis locus emend. 399
Dis 207
Diuinare 304
δοκιμασταὶ 69
Dolensis Episcopus 89. 440.

E.

E. literæ pronuntiatio 130
Ecatæus de Iudæis 522
Edera κίσσαρος & κίττος 399
Edictum primum, secundum 566
Εἴδωλα ἀναπλημμύρα 416
Eluſa 104
Epigramma Græc. Emend. 54
ὄπισθαι 564
Equestrium ciuitas 108
Erythræum pro India interiore 35
ἐξαποκόλιον 50
Eusebij error 346
ἑξακισχίλια 496. 497. 500. 501
ἑξαρχαι 75.

F.

F. pronuntiatio 132
Fides non est sine Spe 149. 150. 151

Fides anus pingitur 149. 150. 151
Fluſſas non eſt Foix 104
Francorum linguæ hodiernæ 123
Francorum veterum ditio 125
Comitatus de Fuxio 104

G.

G. *pronuntiatio* 128
GA in GI. Galli mutant 81
Gabali 104
Galathinus 499
Gellij locus emendat. 208
Genabum 105
Geneua 105
Georgij monachi Chronologia. 481. 491. 492
Germanicæ linguæ propagines 120
Glaſtum 401
Gilb. Gloceſtrenſis de Magnete 425
γλωττόδεσμα 413
Gothorum lingua 122
Græcæ linguæ diſcendæ methodus 394
Grammatica 409
Grammatices partes III. 410
μαχεὰν γραμμὴν *trahere* 51
Grundulij 208
Gryphi 469
Guienna 112. 113
Guilandini errores notantur paſſim animaduerſionib. in Comment. de Papyro.

H.

H. *pronuntiatio* 128
Haſtati 561
Haſtam rectam ferebant veteres 384
Hebræi 455. 456
Hebræa lingua 438. 486
Heliogabalus 487
Herodoti locus explic. 487
Heſiodus 466. *non eſt auctor* ἀσπίδος, καὶ τῶν ἡοιῶν 466
Hiſpanica lingua 489. 501
Homerus 466
Horatij loci explicati 415
Humanitas i. παιδεία 8
Hymni 205.

I.

I. *literæ pronuntiatio* 129
de Iambis Græcis 467
Iliados Epitome Latina 522
μάχεα Ἰλίας, κύκλος *vocatur.* 414
Indigitamenta 205
Indigitare 205
Ingens, incens 206
Iotaciſmi vitium 130
ἴσατις 401
Iſidori locus emendat. & explicat. 49
Itius 105
Iuritis dea. 208.

K.

K. *litera tota Græca* 132

L.

L. *pronuntiatio* 129
Ladanum quid 401. 402. 403
Lambdacismi vicium 130
Languedoui, Langue-doc 123
Lanx 21
Lapurdenses sub Tarbellis 80
Latinæ linguæ propagines 121
Legio Romana 562
Leodium i. hominium 101
Leoniceni elogium 406. 407.
Error 404
Leuitæ per ἐφημερίας *ministrabant* 68
Lex L. de leg. III *emend.* 18
& explic. 20
Lex qui Scilla. *de seruitut. rustic. prad. explicata* 384
Lex Silua cædua *de verbor. signif. explic.* 385
Lex 2. *de Orig. iuris emendat.* 18. 19
Libramentum Copernici 429
Liber quid 33
Libri plumbei 16. 17
Elephantini 18. 19
Eburnei ibid. Barbati 54
Liturarij 48
Linguæ matrices XI. *in Europa* 117
Literarum varia pronuntiatio 127
Lucanus Astronomiæ Imperitiss. 367. *Emend.* 371
Lucumones 208
Lugdunensis primas 75

M.

M. *pronuntiatio* 130
Macrocola 49
Mactare hostiam 411
Macta hostia, ara, herba 411
Macte 411
Magnetis natura incerta 425. 506
Malua sanctissima 16
Virg. Marcelli error. 399
Marliani error 102. 104
Martialis loci emend. 50. 441.
Explic. 29. 30. 50. 54
Melodunum 106
Menapij 107
Metropolis 75. 387. 440
Militiarum schola 393
Minerua γυποκάθαρος 416
μονὰς ἀριθμὸς *plura* 496. 497. 498. 500
Mortem cupere & petere diff. 307
Moses nullas excogitauit literas 438
Mulciberi 208
Mummiæ 416
Mundi durationis tempus 496.
plura 500
Musæus 466.

N.

Nantuates 107
Nerienes 207
Nitiobriges 107. 114
Nodus Veneris 413
Nonnus Panapolit. 466
Notitiæ Galliæ locus emendat. 82. 84
Notitiæ Imperij locus emend. 84
Nouem populi 80. 112
Nouenſiles Camænæ 208
Nouiodunum 107
Nummeria Dea 207.

O.

O. literæ, pronuntiatio 130
Oceanus 540
OE Diphtong. 131
Olympiodori hiſtorici nondum editi locus 386
Omnis pro toto 329. 318
Opiſtographa 48
Oppianus 466
Ori Apollinis loci explicati 416.

P.

Pallium Archiepiſcoporum. 440
Palmarum folia aptiſſima ſcribendo 15
Paluda 209
vtramque Paginam facere 48
Papyrus 29. 31
Pariari 48
Παροιμία 390
Parunda 207
Paſſeratij liber de cognatione literarum 444
Patina & lanx diff. 22
Patriarcha 389
Patriarcha Bituricenſis 77
Foro Iulienſis 77
πατριαρχίαι 75
Parabolani 479
Fr. Patritius 528
D. Pauli locus emend. 479. 489
Pergamenæ membranæ 20. 50
Perſij Prologus Græc. 517
Phauorini lexicon 434
Philoſophica cœna 435
Phœnices literæ ante Moſem 437
Photij lexicon 434
φῶς φυτῶς *diuiſio* 4. 5
Πίναξ 21
Pindarus Thebanus 522
Piſces foſſiles 6.7
Πλαξ 43
Plautinæ Pœnoli dialectus 455
Plinij elogia 408. 409. *errores* 406. *loci emendat.* 17. 23. 24. 25. 32. 38. 39. 40. 45. 46. 48. 49. 52. 54. 396. 397. 398. 401. 402. 404. *Explic.* 23. 36. 40. 83
Plutarchi loci emend. 431
Poeſeos Græcæ diuiſio 465. 466
Pollucta 65
Pollucere dapem 65
Pomum medulla tenera 33

Postellus 461
Præfectus urbis 391
Præfectus Prætorio & Prætor diff. 386
de Præfectis Præfectorio plura 388. 389. 392
Præmium victori ereptum 318
Præsides dij 300
Prætoris Iurisdictio 385
potestas imminuta 385
Primates 75. 390
Proconsul Augusti 488. 489
προηγησις ἰσημερινὴ 424. 506
Prorex 389
Προστάται 564
Προτέκωλον 50
Ptolemæi loci emend. 77. 79
Pugna extra sortem 318
Punica lingua 454. 456.

Q.

Q. *& C. in pronunciatione differunt contra Varronis sententiam* 132.

R.

Reliquari 48
Romanenses linguæ 121
Ruellij error 404.

S.

S. *pronuntiatio* 128
Saxonicæ linguæ propagines 120
Iul. Scaligeri somnium 394
σκαπάνη 581
Schola 393
Scholæ militiarum 393
Scribere in ceris 17. *in schedis* 17
Raimond. Sebon. 499
Segetes quid proprie 401
Segusiani 109
Senarius numerus 496. 497. 500. 501
Seneca Epicureus potius quam Stoicus 324
Senecæ Troas 467. 468.
Octauia 468
Sex millia 497
Sibyllina oracula 522
Paul. Silentiarius 466
Sol Rhodiorum tutela 422
Spes non est sine Fide 149. 150. 151
Spes puella pingebatur à Christianis ibid.
Sphærula, pillula 396
Sphinx Thebanorum 581
στῖχος, στιχὶ 563. 564
στοιχεῖα 529. 530. 575
στοιχωματικοὶ 530
Strabonis locus emend. & explic. 27
Stypticitas 405
Subconsul 488. 489
Suidæ error 12. 13
Synesij locus explic. 435
Syriaca lingua 437. 455. 483
Syriasmus Hebraismo antiquior non est 438.

T.

Tabernacula 393
Talisman 529. 568. 575
Telamo, Telamones 206
Teletæ 205
Tellus & Tellumo 206
Teniræ 206
Terentij locus explic. 577
Ternarius numerus 421
Terra integra 385
Tertulliani loci explic. 333. 487. 488
Theocritus 466
Theophanis Chronicon 481
Theophrasti loci emend. 28. 29. 34. 400. *Explic.* 4. 5. 28. 29
Tirones 561
Toloſa nouus Archiepiſcopatus 441
Totus pro omni 329
Tracta 398
Trepidationis motus 429
Triarij 561
Turcicæ linguæ pronuntiatio 454.

V.

V. pronuntiatio 131
V. poſt Q. pronuntiatio 132
Vettius Valens aſtrologus 519
Varronis loci emend. 206
Vas 21
Vaſarium 21
Vaſconia 112. 115
S. Vbertus 486. 487
Veneris nodus 413
Venilia 207
Veris diuiſio 410
Υ diphtong. Græc. 132
Via 384
Vicarius 389
Viennenſis Archiepiſcopus primas primatum 75. 390
Vinetus 417. 418. *&c.*
Virgilij locus explic. 413
Virgilij vitæ locus emend. 342
Vitrum herba 401. 402
Vlpiani locus emend. 18. *explic.* 20
Volumen 17
Vulcanus καυδαρόχυψ 416
Vxellodunum. 111.

X.

Xylandri laus 468
error 27

Z.

Z. pronuntiatio 127
Zabij 482
ζυγὸς 563. 564.

BIBLIOTHEQUE PUBLIQUE ORLEANS

FINIS.

ERRATA.

Pag. 5. *vers.* 29 *lege* ποώδη. p. 8, 7. vt Gallinas. 12, *vlt.* At papyri. 20, 7. Nam ego non int. 29, 15 verum. 31, vlt. εἰσιᾶσι. 38, 18. inter. 40, 24 solæ plagulæ. 44, 29. perueniret. 50, 15. πρωτόκωλον. 70, 15. specierum. 79, 4. Meldorum. 85, 15. Archiepiscopatum. 91, *vlt.* mentionem Galliarum fec. 105, 7. quod. 109 17. *lo Ros* 111, 26. quod. 121, 25. transtulerunt. 123, 14. alter. 131, 21. sonus enim. 134, 10. mora. 26. opponent. 28. iugulum. 137, 1. quoque id. 27. Quin. 29. legem fecer. 138, 20. quæro. 149, 6. ἐπιθυμήσει. 7. καταλιπὼν. 191, 12. Vorticordia. 233, 1. simumq. 237, 5. Ferrea. 263, 1. manusque 268. 3. ὅρμημ. 279, 5. Ασαράκων. 12. θελεῖς σοι ἐγὼ ἄνερ. 282, 17. ἀποστροφὴν. 283, 6. misere. 16. sic, inq. 286, 3. ἑβδόμου. 289, 12. Στεῦται. 295, 13. περιῤῥύτους. 299, 18. face, 328, 17. vrbs. 346, 26. Tu cala. 353, 3. doctioris. 357, 20. Putabam. 393, 10. Decanum. 394, 8. venatu. 395, 9. Nullius equidem. 398, 20. κατάγματα. 402, 7. duas. 404, 23. χνοῶδες. 405, 6. οἰσυπῶδες. 411, *vlt* προηγουμένων. 415, 13. παχικῶς. 419, 27. omina. 422, 10. & obuia. 428, 5. variantiæ. 432, 20. *restitue voces Heb. peruerso ordine editas.* 446, 12. διοπετὴς. 449, 16 *in tertiæ vocis Arabicæ prima litera punctum male notatum, m, enim esse debuit non* φ. 464, 30. merum. 468, 14. παρορᾶν. 476, 9. palustria. 498, 12. τῷ ς. *in nota numerandi deest virgula subscribi solita ad millenaria denotanda.* 517, 1. ἱπποκρήνης. 521, 26. *tolle asteriscum, scribe* à Pseudogorionide. *Reliqui errores leuissimi facile corrigi possunt.*

BIBLIOTHÈQUE PUBLIQUE ORLÉANS

3#